Regeringens proposition 2016/17:30

Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträdarskap för vuxna

Prop. 2016/17:30

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 22 december 2016

Stefan Löfven

Morgan Johansson
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Många människor drabbas förr eller senare av sjukdom eller nedsatt hälsotillstånd som medför svårigheter att ha hand om sig själv och sin ekonomi. Med allt fler äldre i befolkningen ökar behovet av hjälp.

Regeringen föreslår därför en lag om framtidsfullmakter som ger enskilda en möjlighet att utse någon som kan ha hand om deras personliga och ekonomiska angelägenheter om de senare i livet inte själva kan det. Framtidsfullmakter utgör ett alternativ till ordningen med god man och förvaltare och ett komplement till vanliga fullmakter. Framtidsfullmakter stärker enskildas självbestämmande genom att förbättra möjligheterna att planera framtiden och behålla kontrollen över frågor som är av stor betydelse för dem.

Framtidsfullmakten är giltig när den enskilde blir beslutsoförmögen. Det är fullmaktshavaren som avgör när detta inträffar. Det ska därutöver finnas en möjlighet att få frågan prövad av domstol.

Fullmaktshavaren ska ha en lojalitets- och samrådsplikt i förhållande till den enskilde och denne ska få utse en särskild granskare som har rätt att begära redovisning av uppdraget. Även överförmyndaren ska ha en sådan rätt och ska kunna agera om fullmaktshavaren till exempel missbrukar sitt förtroende.

Utöver detta föreslår regeringen bl.a. behörighetsregler för anhöriga till personer som inte längre kan ha hand om sina ekonomiska angelägenheter. Förslaget skapar en rättslig ram för sådana vardagliga rättshandlingar som många anhöriga redan i dag utför.

Den nya lagen om framtidsfullmakter och övriga lagförslag föreslås träda i kraft den 1 juli 2017.

Innehållsförteckning

1 Förslag till riksdagsbeslut 4

2 Lagtext 5
- 2.1 Förslag till lag om framtidsfullmakter 5
- 2.2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken 9
- 2.3 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken 13
- 2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade 14
- 2.5 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 15

3 Ärendet och dess beredning 17

4 En ny ordning med framtidsfullmakter 18

5 Närmare om framtidsfullmakter 25
- 5.1 Framtidsfullmaktens innebörd och behörighetens omfattning 25
- 5.2 Upprättande av en framtidsfullmakt 31
- 5.3 Val av fullmaktshavare 35
- 5.4 Hur en framtidsfullmakt träder i kraft 39
- 5.5 En prövning i domstol av om framtidsfullmakten har trätt i kraft 47
- 5.6 Fullmaktsgivarens bundenhet och skyddet för tredje man 51
- 5.7 Relationen mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren 55
- 5.8 Framtidsfullmaktens förhållande till godmanskap och förvaltarskap 63
- 5.9 Insyn och ingripande 67
- 5.10 Vanliga fullmakters verkan om fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen 76

6 Anhöriga ställföreträdare 80
- 6.1 Ett nytt legalt ställföreträdarskap för anhöriga 80
- 6.2 Behörighetens uppkomst 83
- 6.3 Behörigheten gäller den enskildes dagliga livsföring 86
- 6.4 Turordningsreglerna och de anhörigas inbördes förhållande 89
- 6.5 En anhörig ska bedöma om den enskilde är beslutsoförmögen 93
- 6.6 Skyldigheter för en anhörig 96
- 6.7 Den anhöriges skadeståndsskyldighet 99
- 6.8 Behov av ytterligare skydd för tredje man? 101

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser 103

8 Konsekvenser 104

9 Författningskommentar 107
- 9.1 Förslaget till lag om framtidsfullmakter 107
- 9.2 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken 133

9.3 Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken 140
9.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade 141
9.5 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 141
Bilaga 1 Sammanfattning av betänkandet Frågor om Förmyndare och ställföreträdare för vuxna (SOU 2004:112) 143
Bilaga 2 Betänkandets lagförslag..... 148
Bilaga 3 Förteckning över remissinstanserna 165
Bilaga 4 Sammanfattning av promemorian Framtidsfullmakter (Ds 2014:16) 166
Bilaga 5 Promemorians lagförslag..... 168
Bilaga 6 Förteckning över remissinstanserna 179
Bilaga 7 Lagrådsremissens lagförslag..... 180
Bilaga 8 Lagrådets yttrande 192
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 2016.... 202

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om framtidsfullmakter,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i ärvdabalken,
4. lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
5. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om framtidsfullmakter

Härigenom föreskrivs följande.

Innebörden av en framtidsfullmakt

1 § En framtidsfullmakt är en fullmakt som någon (fullmaktsgivaren) ger åt en fysisk person (fullmaktshavaren) att företräda fullmaktsgivaren för det fall han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

2 § En framtidsfullmakt får omfatta ekonomiska och personliga angelägenheter. Fullmaktshavaren ska bevaka fullmaktsgivarens rätt i de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar.

En framtidsfullmakt får inte omfatta åtgärder som avses i 2 kap. 1 § första stycket hälso- och sjukvårdslagen (2017:000) eller 1 § tandvårdslagen (1985:125). Den får inte heller omfatta sådana frågor av utpräglat personlig karaktär som avses i 12 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken.

Upprättande av en framtidsfullmakt

3 § Den som har fyllt 18 år och har förmåga att ha hand om sina angelägenheter får upprätta en framtidsfullmakt.

4 § En framtidsfullmakt ska vara skriftlig.

Fullmaktsgivaren ska i två vittnens samtidiga närvaro skriva under fullmaktshandlingen eller intyga att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt och bekräfta handlingen med sina underskrifter.

Fullmaktshavaren får inte vara vittne. I övrigt tillämpas i fråga om vittnen 10 kap. 2 § första stycket och 4 § första och tredje styckena ärvdabalken.

5 § Av en framtidsfullmakt ska det framgå

1. att det är fråga om en framtidsfullmakt,
2. vem eller vilka som är fullmaktshavare,
3. vilka angelägenheter fullmakten omfattar, och
4. vilka övriga villkor som gäller.

Ändring och återkallelse av en framtidsfullmakt

6 § En framtidsfullmakt kan inte göras oåterkallelig.

7 § Vid tillägg till eller annan ändring av en framtidsfullmakt tillämpas vad som gäller om upprättande av en framtidsfullmakt. Detta gäller dock inte om ändringen består enbart i en begränsning av fullmakten.

8 § För återkallelse av en framtidsfullmakt tillämpas lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

I framtidsfullmakten får det bestämmas att en granskare enligt 23 § har rätt att återkalla fullmakten.

Hur en framtidsfullmakt träder i kraft

9 § Om en framtidsfullmakt uppfyller kraven i 3 och 4 §§, träder den i kraft när fullmaktsgivarens situation är sådan som anges i 1 §.

Det är fullmaktshavaren som ska bedöma om framtidsfullmakten har trätt i kraft. Detta gäller inte om det i fullmakten har bestämts att ikraftträdandet ska prövas av domstol eller fullmaktshavaren annars begär en sådan prövning.

10 § Om fullmaktshavaren bedömer att framtidsfullmakten har trätt i kraft, ska han eller hon snarast underrätta fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar. Om en granskare enligt 23 § har utsetts, ska även denne underrättas.

Av underrättelsen ska det framgå att framtidsfullmakten har trätt i kraft och vad den innehåller.

11 § Tingsrätten ska på ansökan av fullmaktshavaren besluta att framtidsfullmakten har trätt i kraft, om förutsättningarna enligt 9 § första stycket är uppfyllda.

En ansökan görs till tingsrätten i den ort där fullmaktsgivaren är folkbokförd eller, om fullmaktsgivaren inte är folkbokförd i Sverige, till tingsrätten i den ort där han eller hon vistas.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt andra stycket, är Stockholms tingsrätt behörig domstol.

12 § Tillsammans med en ansökan enligt 11 § ska fullmaktshavaren ge in framtidsfullmakten i original eller bestyrkt kopia.

Fullmaktshavaren ska i ansökan lämna kontaktuppgifter avseende fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar.

13 § Rätten ska inhämta ett läkarintyg eller någon annan likvärdig utredning beträffande fullmaktsgivarens hälsotillstånd, om det inte är uppenbart obehövligt.

Fullmaktsgivaren ska ges tillfälle att yttra sig över ansökan, om det kan ske. Även fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar och överförmyndaren ska ges tillfälle att yttra sig.

14 § Vid handläggningen i domstol tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Fullmaktshavarens fullgörande av uppdraget

15 § Fullmaktshavaren ska fullgöra uppdraget i enlighet med fullmaktsgivarens intressen och, om det är möjligt, samråda med honom eller henne i viktiga frågor.

16 § Fullmaktshavaren får i de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar återkalla andra fullmakter än framtidsfullmakter.

17 § Fullmaktshavaren har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren i en fråga där fullmaktshavaren själv, fullmaktshavarens make eller sambo, fullmaktshavarens barn eller någon som fullmaktshavaren företräder är motpart eller av någon annan anledning kan ha motstridiga intressen.

Om fullmaktshavaren inte har rätt att företräda fullmaktsgivaren, ska överförmyndaren på fullmaktshavarens begäran utse en god man att företräda fullmaktsgivaren. I övrigt gäller föräldrabalkens regler om god man.

18 § I den utsträckning fullmaktshavarens rätt att lämna gåvor inte regleras i framtidsfullmakten får han eller hon, till andra än sig själv, lämna personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor.

19 § Fullmaktshavaren har rätt till arvode endast om det anges i framtidsfullmakten. Om arvodets storlek inte framgår av fullmakten, får fullmaktshavaren ta ut ett med hänsyn till uppdragets art och omfattning skäligt belopp.

20 § För fullmaktshavarens förhållande till fullmaktsgivaren tillämpas bestämmelserna i 18 kap. handelsbalken om sysslomän, om inte något annat anges i denna lag.

Förhållandet till tredje man

21 § I fråga om fullmaktshavarens ansvar i förhållande till tredje man för att han eller hon har fullmakt tillämpas 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

22 § I fråga om fullmaktsgivarens bundenhet och informationsplikt i förhållande till tredje man tillämpas lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Granskning av fullmaktshavarens verksamhet

23 § Fullmaktsgivaren får i framtidsfullmakten utse någon som ska granska fullmaktshavarens verksamhet.

Om granskaren begär det, ska fullmaktshavaren lämna redovisning för sitt uppdrag.

24 § Om en granskare inte har utsetts, ska fullmaktshavaren på begäran av fullmaktsgivarens make eller sambo eller närmaste släktingar lämna

redovisning för sitt uppdrag. Redovisning behöver inte lämnas oftare än en gång per år.

25 § Fullmaktshavaren ska på begäran av överförmyndaren lämna redovisning för sitt uppdrag och upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder.

26 § Överförmyndaren får besluta att framtidsfullmakten helt eller delvis inte längre får brukas av fullmaktshavaren, om han eller hon vid fullgörandet av uppdraget har gjort sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse eller annars visat sig vara oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen.

Ett beslut enligt första stycket gäller omedelbart. Beslutet får överklagas till den tingsrätt som anges i 11 § andra och tredje styckena. Vid handläggningen i domstol tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

En framtidsfullmakts verkan i vissa situationer

27 § En framtidsfullmakt saknar verkan i den utsträckning godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren.

28 § Om fullmaktsgivaren dör, försätts i konkurs eller får förvaltare efter det att framtidsfullmakten har trätt i kraft, tillämpas 21, 23, 24 och 26 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Fullmaktshavarens rätt att låta någon annan rättshandla för fullmaktsgivaren

29 § Vid tillfälligt förhinder för fullmaktshavaren att utföra sitt uppdrag får han eller hon genom skriftlig fullmakt ge en fysisk person behörighet att företräda fullmaktsgivaren i fråga om ordinära rättshandlingar med anknytning till dennes dagliga livsföring.

30 § Vid behov av hjälp i en särskild fråga får fullmaktshavaren genom skriftlig fullmakt ge någon annan behörighet att företräda fullmaktsgivaren.

En sådan fullmakt ska vara ställd till en fysisk person. Om fullmakten avser en ekonomisk fråga, får den dock ställas till ett kreditinstitut eller ett värdepappersinstitut.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

2.2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken[1]

dels att 11 kap. 15, 16 och 19 b §§ och 12 kap. 2 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas ett nytt kapitel, 17 kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 kap.	
15 §	
Ansökan om förordnande av god man enligt 1–4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som *ansökningen* avser, om han eller hon har fyllt *sexton* år, *samt* av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. *Ansökan* om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.	*En ansökan* om förordnande av god man enligt 1–4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, *av* den som *ansökan* avser, om han eller hon har fyllt *16* år, *och* av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. *En ansökan* om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts, *av en framtidsfullmaktshavare* och av överförmyndaren.
Ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av god man som avses i 4 §.	*En ansökan* om anordnande av förvaltarskap får också göras av *en* god man som avses i 4 §.
När det finns anledning till det *skall* rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.	När det finns anledning till det *ska* rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.
16 §[2]	
I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt 16 år ska rätten eller överförmyndaren ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.	
I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap ska rätten också inhämta yttranden från den enskildes make eller sambo *och* barn, överförmyndaren och vårdinrätt-	I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap ska rätten också inhämta yttranden från den enskildes make eller sambo, barn *och framtidsfullmaktshavare,* överförmyn-

[1] Balken omtryckt 1995:974.
[2] Senaste lydelse 2014:886.

ning, om det inte är obehövligt. Yttranden ska också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som ansökan avser ska höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten får dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller medgett förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.	daren och vårdinrättning, om det inte är obehövligt. Yttranden ska också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som ansökan avser ska höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten får dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller medgett förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

19 b §[3]

Ett beslut om att ett godmanskap enligt 4 § eller ett förvaltarskap ska upphöra och ett beslut om att entlediga en god man eller förvaltare med stöd av 19 a § fattas av rätten. I övriga fall fattar överförmyndaren beslut om upphörande av ett godmanskap *eller förvaltarskap* och om entledigande av en god man eller förvaltare.	Ett beslut om att ett godmanskap enligt 4 § eller ett förvaltarskap ska upphöra och ett beslut om att entlediga en god man eller förvaltare med stöd av 19 a § fattas av rätten. I övriga fall fattar överförmyndaren beslut om upphörande av ett godmanskap och om entledigande av en god man eller förvaltare.

12 kap.

2 §

Gode män och förvaltare *skall*, i den *mån* det följer av deras förordnande, bevaka rätten för de personer som de företräder, förvalta deras tillgångar och sörja för deras person. Även om det inte framgår av förordnandet, omfattar den gode mannens eller förvaltarens upp-	Gode män och förvaltare *ska*, i den *utsträckning* det följer av deras förordnande, bevaka rätten för de personer som de företräder, förvalta deras tillgångar och sörja för deras person. Även om det inte framgår av förordnandet, omfattar den gode mannens eller förvaltarens upp-

[3] Senaste lydelse 2014:886.

drag inte sådana tillgångar som har ställts under särskild förvaltning. Är särskild förvaltning anordnad, *skall* den som utövar förvaltningen årligen lämna redovisning över förvaltningen till den gode mannen eller förvaltaren, om det faller inom ramen för den gode mannens eller förvaltarens uppdrag att ta emot en sådan redovisning.	drag inte sådana tillgångar som har ställts under särskild förvaltning. Är särskild förvaltning anordnad, *ska* den som utövar förvaltningen årligen lämna redovisning över förvaltningen till den gode mannen eller förvaltaren, om det faller inom ramen för den gode mannens eller förvaltarens uppdrag att ta emot en sådan redovisning. *Gode män och förvaltare är inte behöriga att företräda den enskilde i frågor om att ingå äktenskap, bekräfta faderskap, upprätta testamente eller liknande frågor av utpräglat personlig karaktär.*

17 kap. Anhörigas behörighet att rättshandla i vissa fall

Innebörden av behörigheten

1 § Om det är uppenbart att någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande inte längre har förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter, är en anhörig behörig att för den enskilde vidta ordinära rättshandlingar med anknytning till dennes dagliga livsföring.

Behörigheten gäller om den situation som avses i första stycket har inträffat sedan den enskilde har fyllt 18 år. Det är den anhörige som ska bedöma om behörigheten gäller.

Behöriga anhöriga

2 § Behörigheten enligt 1 § gäller i tur och ordning för

1. make eller sambo,
2. barn,
3. barnbarn,
4. föräldrar,
5. syskon, och
6. syskonbarn.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan lämna varandra fullmakt.

Den som avböjer uppgiften, inte kan anträffas, är underårig eller har en god man enligt 11 kap. 4 § eller en förvaltare ska inte beaktas vid tillämpningen av denna paragraf. Detsamma gäller den som företräds av en framtidsfullmaktshavare eller som själv är i en sådan situation som avses i 1 §.

Behörighetens omfattning i vissa fall

3 § Behörigheten för en anhörig gäller inte i de frågor där den enskilde företräds av en god man enligt 11 kap. 4 §, en förvaltare eller en framtidsfullmaktshavare.

Skyldigheter för den anhörige

4 § Den som är behörig enligt 2 § ska vid fullgörandet av uppgiften

1. handla i enlighet med den enskildes intressen och då beakta den enskildes vilja eller förmodade inställning,
2. hålla den enskildes medel avskilda enligt 12 kap. 6 § första stycket, och
3. dokumentera vidtagna åtgärder på ett med hänsyn till omständigheterna lämpligt sätt.

Bestämmelserna i 12 kap. 8 § andra och tredje styckena om jäv tillämpas för den som är behörig enligt 2 §.

Skadestånd

5 § En anhörig som har tagit i anspråk sin behörighet är skyldig att ersätta den skada som han eller hon uppsåtligen eller av vårdslöshet har orsakat den enskilde. Om flera anhöriga är ansvariga, tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket.

6 § Om en rättshandling, som en anhörig har vidtagit med åberopande av behörighet enligt detta kapitel, på grund av brist i behörigheten inte blir bindande, är den anhörige skyldig att ersätta en godtroende tredje man den skada som denne därigenom orsakas. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den enskilde till följd av någon särskild omständighet, som den anhörige inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den anhörige skulle känna till.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

2.3 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 4 § ärvdabalken[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 kap.	
4 §[2]	
Den som är under *femton* år eller på grund av en psykisk störning saknar insikt om betydelsen av vittnesbekräftelsen får inte vara testamentsvittne. Inte heller testatorns make, sambo eller den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till testatorn eller är hans eller hennes syskon får vara vittne.	Den som är under *15* år eller på grund av en psykisk störning saknar insikt om betydelsen av vittnesbekräftelsen får inte vara testamentsvittne. Inte heller testatorns make, sambo eller den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till testatorn eller är hans eller hennes syskon får vara vittne.
Ingen får bevittna ett förordnande till honom eller henne själv, en make eller sambo, ett syskon eller någon som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till honom eller henne. Den som är förmyndare, god man eller förvaltare för någon får inte bevittna ett förordnande till denne. Inte heller ledamot av styrelsen för ett bolag, en förening, ett trossamfund eller en stiftelse får bevittna ett förordnande till den juridiska person som han eller hon företräder. Förordnande att vara testamentsexekutor medför dock inte hinder att vara vittne.	Ingen får bevittna ett förordnande till honom eller henne själv, en make eller sambo, ett syskon eller någon som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till honom eller henne. Den som är *framtidsfullmaktshavare*, förmyndare, god man eller förvaltare för någon får inte bevittna ett förordnande till denne. Inte heller ledamot av styrelsen för ett bolag, en förening, ett trossamfund eller en stiftelse får bevittna ett förordnande till den juridiska person som han eller hon företräder. Förordnande att vara testamentsexekutor medför dock inte hinder att vara vittne.
Om ett testamentsvittne åberopas till bevis i en rättegång, gäller rättegångsbalkens bestämmelser om sådant bevis.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

[1] Balken omtryckt 1981:359.
[2] Senaste lydelse 2012:448.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §[1]	
Insatser enligt denna lag ska ges den enskilde endast om han eller hon begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare *eller* förvaltare begära insatser för honom eller henne.	Insatser enligt denna lag ska ges den enskilde endast om han eller hon begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare, förvaltare *eller framtidsfullmaktshavare* begära insatser för honom eller henne.

När en insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

[1] Senaste lydelse 2010:480.

2.5 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 36 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
36 kap.	
1 §[1]	
Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i	
1. ärende enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn,	
2. ärende om adoption enligt 4 kap. föräldrabalken,	
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken,	
4. ärende om förvaltarskap, *eller*	4. ärende om förvaltarskap,
5. ärende enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.	5. ärende enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, *eller*
	6. ärende enligt lagen (2017:000) om framtidsfullmakter.
Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om en part begär det och det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i	
1. äktenskapsmål,	
2. mål eller ärende enligt föräldrabalken i annat fall än som anges i första stycket,	
3. ärende enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,	
4. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 eller ärende enligt 8 § lagen (2008:450) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen,	
5. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet och enligt Haagkonventionen av den 23 november 2007 om internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar, eller	

[1] Senaste lydelse 2014:887.

6. mål eller ärende enligt lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade 2002 att ge en särskild utredare i uppdrag att utvärdera 1995 års förmynderskapsreform och se över de stödformer som erbjuds äldre och andra behövande. I uppdraget ingick att överväga om fullmakter för en framtida situation (s.k. framtidsfullmakter) är ett gångbart alternativ till stödformerna i föräldrabalken. Utredningen lämnade i november 2004 slutbetänkandet Frågor om Förmyndare och ställföreträdare för vuxna (SOU 2004:112). En sammanfattning av betänkandet i relevanta delar finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Ju2004/11390/L2).

I juni 2013 fick en sakkunnig person i uppdrag att lämna förslag till vissa kompletterande bestämmelser till utredningens förslag till lag om framtidsfullmakter. Utredaren överlämnade i maj 2014 ett förslag till sådana kompletteringar i departementspromemorian Framtidsfullmakter (Ds 2014:16). En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 4*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 5*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Ju2014/03309/L2).

Frågor om lagstiftning om framtidsfullmakter har varit föremål för tillkännagivande från riksdagen (bet. 2014/15:CU6, mom. 13 – Framtidsfullmakter, rskr. 2014/15:122).

I propositionen behandlar regeringen de förslag som utredningen lämnar avseende framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga (SOU 2004:112, Del B, avsnitt 1–7) och de kompletterande förslag som lämnas i promemorian. Vissa av utredningens andra förslag har redan lett till lagstiftning, se propositionerna Skydd för barn genom registrering av förmyndare i vägtrafikregistret (prop. 2005/06:117, bet. 2005/06:LU34, rskr. 2005/06:328), Förmynderskapsrättsliga frågor (prop. 2007/08:150, bet. 2008/09:CU2, rskr. 2008/09:7) och Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare (prop. 2013/14:225, bet. 2013/14:CU34, rskr. 2013/14:382). Regeringen avser inte att gå vidare med övriga förslag (jfr prop. 2013/14:225 s. 13).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 22 september 2016 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 7*.

Lagrådets yttrande finns i *bilaga 8*. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 5.4–5.9, 6.4, 6.5 och 6.7 och i författningskommentaren.

I förhållande till lagrådsremissens förslag görs dessutom vissa språkliga och redaktionella ändringar.

4 En ny ordning med framtidsfullmakter

Regeringens förslag: Det ska införas en lag om framtidsfullmakter som ger enskilda en möjlighet att genom fullmakt utse någon som kan ha hand om deras angelägenheter om de själva skulle bli beslutsoförmögna.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser, bl.a. *Riksdagens ombudsmän*, *Göta hovrätt*, *Skatteverket*, *Försäkringskassan*, *Socialstyrelsen*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Göteborgs kommun*, *Stockholms kommun*, *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Sveriges advokatsamfund*, *Pensionärernas Riksorganisation* och *Demensförbundet*, är i huvudsak positiva till att framtidsfullmakter införs i svensk rätt. Flera har dock invändningar mot den närmare utformningen av förslaget och då bl.a. i fråga om fullmaktens ikraftträdande och tillsynen över fullmaktshavarens verksamhet. *Sveriges försäkringsförbund* (numera Svensk Försäkring) avstyrker förslaget med hänvisning till risken för att fullmaktshavaren missbrukar fullmakten.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt*, *Uppsala tingsrätt*, *Alingsås tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Domstolsverket*, *Datainspektionen*, *Försäkringskassan*, *Pensionsmyndigheten*, *Länsstyrelsen i Stockholms län*, *Skatteverket*, *Kronofogdemyndigheten*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Göteborgs kommun*, *Malmö kommun*, *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Sveriges advokatsamfund*, *Föreningen Sveriges Överförmyndare*, *Riksförbundet Gode män och Förvaltare*, *Sparbankernas Riksförbund*, *Svenska Läkaresällskapet* och *Pensionärernas Riksorganisation*, är i huvudsak positiva till att framtidsfullmakter införs i svensk rätt. Många av dem har dock invändningar mot den närmare utformningen av förslaget och då bl.a. i fråga om fullmaktens ikraftträdande och tillsynen över fullmaktshavarens verksamhet. Några remissinstanser, bl.a. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Uppsala kommun*, *Svenska Bankföreningen* och *Svensk Försäkring*, anser att förslaget sammantaget har sådana brister att det inte kan läggas till grund för lagstiftning.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande lagstiftning behöver kompletteras

De flesta människor drabbas förr eller senare av sjukdom eller nedsatt hälsotillstånd som medför svårigheter att sköta om sig själv och sina ekonomiska angelägenheter. Det kan vara en följd av hög ålder men även yngre människor kan hamna i en sådan situation, t.ex. efter en olycka.

Så länge den som behöver hjälp själv kan sköta sina ekonomiska angelägenheter kan han eller hon få hjälp genom att utfärda en fullmakt med stöd av de allmänna avtalsrättsliga reglerna om fullmakter i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen). Den enskilde kan på så sätt bestämma vem som ska företräda honom eller henne. Dessa fullmaktsregler bygger på att

fullmaktsgivaren kan instruera och kontrollera fullmaktshavaren och att fullmaktsgivaren har förmåga att återkalla fullmakten om han eller hon är missnöjd med fullmaktshavaren (jfr rättsfallet NJA 2015 s. 851). Det är osäkert vilken giltighet en fullmakt enligt avtalslagen (nedan kallad vanlig fullmakt) har när fullmaktsgivaren inte längre har förutsättningar att upprätthålla sin roll i fullmaktsförhållandet. Den som inte längre kan fatta självständiga beslut, dvs. kan förstå relevant information, överväga alternativen och fatta ett beslut baserat på dessa överväganden, är beslutsoförmögen. Oavsett om en fullmakt i en sådan situation är giltig eller inte kan det konstateras att fullmaktsgivaren i praktiken saknar möjlighet att kontrollera fullmaktshavarens handlande. Därmed uppstår en risk för missbruk.

En vanlig fullmakt avser dessutom normalt endast representation vid ingående av avtal och andra förmögenhetsrättsliga situationer, t.ex. förvaltning av fullmaktsgivarens egendom, dvs. typiskt sett ekonomiska angelägenheter. Vanliga fullmakter avser således inte att se till att fullmaktsgivaren får nytta av sina tillgångar och att hans eller hennes behov av omvårdnad blir tillgodosedda, dvs. typiskt sett personliga angelägenheter. Ytterligare en komplikation i sammanhanget är att en tredje man med tiden kan bli tveksam till att godta fullmakten om det visar sig att fullmaktsgivarens hälsotillstånd försämras.

Om en person, t.ex. till följd av psykisk funktionsnedsättning, får svårt att själv sköta sina angelägenheter, är han eller hon enligt nuvarande ordning hänvisad till systemet med god man och förvaltare. Det systemet har en offentligrättslig karaktär och bygger i hög grad på insyn och kontroll från samhällets sida. Gällande regler ger inte enskilda möjlighet att i förväg utse vem som ska företräda honom eller henne om personen senare blir beslutsoförmögen. Den lagändring som riksdagen beslutade om 2014 efter förslag i propositionen Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare innebär visserligen att enskildas inflytande över vem som utses till god man eller förvaltare har stärkts (prop. 2013/14:225 s. 32, bet. 2013/14:CU34, rskr. 2013/14:382). Förordnandet av en god man förutsätter dock att behovet av hjälp finns redan vid tidpunkten för förordnandet. I praktiken leder detta till begränsade möjligheter att påverka valet av ställföreträdare, om beslutsoförmågan redan har uppstått när en ställföreträdare ska utses. Detta är olyckligt eftersom det kan bidra till att enskilda känner en oro över sin situation och framtid. Det är enligt regeringen angeläget att enskilda i största möjliga utsträckning kan ha kontroll över och känna sig trygga med hur deras personliga och ekonomiska angelägenheter sköts när de inte längre kan göra det själva.

Regeringen anser att den nuvarande lagstiftningen inte i tillräcklig utsträckning ger enskilda möjligheter att bestämma hur deras angelägenheter ska skötas i framtiden. Det finns därför behov av att komplettera lagstiftningen för att ge enskilda ökat självbestämmande och förstärka möjligheterna för enskilda att planera sin framtid.

Enskilda ska ges möjlighet att upprätta en framtidsfullmakt

Utredningen och promemorian föreslår att en ordning med framtidsfullmakter ska införas. Ordningen innebär att en enskild ska få ge någon annan en fullmakt att företräda honom eller henne om den enskilde

exempelvis på grund av sjukdom saknar förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Flertalet remissinstanser är i huvudsak positiva till införandet av framtidsfullmakter men framför en rad synpunkter när det gäller den närmare utformningen. Några remissinstanser, bl.a. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Svenska Bankföreningen* och *Svensk Försäkring*, framför liknande synpunkter och menar att förslaget sammantaget har sådana brister att det inte kan läggas till grund för lagstiftning.

I flera länder finns redan en reglering av hur en person ska kunna förbereda sig för eventuella framtida begränsningar i sin handlingsförmåga och arrangera skötseln av sina angelägenheter för den händelse en sådan situation uppstår. Både Finland och Norge har lagstiftning om framtidsfullmakter och i Danmark har det nyligen beslutats att införa sådan lagstiftning. Europarådet har rekommenderat medlemsstaterna att verka för att beslutsförmögna personer ska kunna lämna en fullmakt som ska fortsätta att gälla eller träda i kraft om fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen (Recommendation CM/Rec [2009]11 of the Committee of Ministers to member states on principles concerning continuing powers of attorney and advanced directives for incapacity).

Genom en ordning med framtidsfullmakter förbättras möjligheterna för enskilda att planera sin framtid och behålla kontrollen över frågor som är av stor betydelse i livet. En möjlighet att själv utse sin företrädare skapar också goda förutsättningar för en väl fungerande relation mellan den enskilde och ställföreträdaren. Med allt fler äldre i befolkningen ökar också behovet av hjälp. Det är viktigt att samhällets resurser används på ett så effektivt och ändamålsenligt sätt som möjligt. Detta förutsätter att enskilda kan få hjälp på ett mindre ingripande sätt än att en god man eller förvaltare utses. Flera kommuner bedömer dessutom att det har blivit svårare att rekrytera gode män och förvaltare (prop. 2013/14:225 s. 15). Om enskildas önskemål ges större vikt, kan det också leda till att rekryteringsbasen för ställföreträdare breddas, eftersom det är sannolikt att andra personer än de som åtar sig ett uppdrag som god man eller förvaltare kan utses. Enligt regeringens uppfattning talar detta med styrka för att det bör införas lagstiftning som möjliggör för enskilda att upprätta framtidsfullmakter. Det skulle innebära en förstärkning av enskildas integritet och självbestämmande.

Remissinstansernas synpunkter på ordningen med framtidsfullmakter fokuserar i stor utsträckning på hur förslagens olika delar utformas och avgränsas, t.ex. vad gäller ikraftträdande och insyn. Dessa synpunkter behandlas därför i anslutning till att regeringen överväger den närmare utformningen av förslagen. En ordning med framtidsfullmakter ska vara rättssäker, praktiskt hanterbar och begriplig. Regeringen anser att utredningens och promemorians förslag, med en del justeringar och förtydliganden, uppfyller dessa krav och kan läggas till grund för lagstiftning. Regeringen föreslår därför att en ordning med framtidsfullmakter införs.

Allmänt om inriktningen på lagstiftningen om framtidsfullmakter

De frågor som aktualiseras när det gäller ställföreträdarskap är av stor betydelse för den enskildes liv och berör såväl ekonomiska som personliga angelägenheter. En utgångspunkt vid samhällets insatser är att de ska

bygga på respekt för enskildas integritet. Vidare ska enskilda i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande i frågor som rör dem själva. En viktig princip inom förmynderskapsrätten är att åtgärder ska vidtas bara när och i den utsträckning de är nödvändiga för att säkerställa den enskildes intressen. Principen innebär också att den minst ingripande åtgärden alltid ska väljas och att man ska beakta de åtgärder som personen själv har vidtagit för att få sina angelägenheter omhändertagna. En annan grundläggande utgångspunkt är att systemet ska vara rättssäkert och skydda enskilda mot utnyttjande.

En ordning med framtidsfullmakter kan utformas på i huvudsak två olika sätt: det ena har tydliga offentligrättsliga inslag och det andra är av mer privaträttslig karaktär. Avgörande för valet mellan dessa båda alternativ är i vilken utsträckning som samhället bör vara inblandat i fullmaktsförhållandet. Det första alternativet med tydliga offentligrättsliga inslag anknyter av naturliga skäl i hög grad till ordningen för god man och förvaltare, t.ex. när det gäller att avgöra när fullmaktsuppdraget ska börja gälla och i fråga om insyn i fullmaktsförhållandet. Det andra alternativet med privaträttsliga inslag anknyter i hög grad till ordningen med vanliga fullmakter enligt avtalslagen.

En ordning med offentligrättsliga inslag infördes i Finland 2007 genom lagen om intressebevakningsfullmakt (648/2007). En intressebevakningsfullmakt träder i kraft när förmyndarmyndigheten fastställer den. Det är fullmaktshavaren som ansöker om fastställelse. Till ansökan ska bifogas ett läkarintyg som visar att fullmaktsgivaren har förlorat sin förmåga att sköta de angelägenheter som fullmakten gäller. Fullmakter som omfattar ekonomiska angelägenheter antecknas i ett register över förmynderskapsärenden. Fullmaktshavarens verksamhet faller under förmyndarmyndighetens tillsyn, vilken i stora delar anknyter till vad som gäller för intressebevakare (dvs. en av samhället utsedd ställföreträdare). Om fullmakten omfattar ekonomiska angelägenheter, ska fullmaktshavaren lämna in en förteckning över de tillgångar och skulder som han eller hon förvaltar och föra räkenskaper. I fullmakten kan det vidare föreskrivas att fullmaktshavaren regelbundet ska ge in en redovisning till förmyndarmyndigheten. Dessutom får myndigheten begära att fullmaktshavaren lämnar en sådan redovisning.

Ett snarlikt system kommer att införas i Danmark (se lov om fremtidsfuldmagter, Lov nr 618 av den 8 juni 2016). Det är statsförvaltningen som beslutar om ikraftträdande, efter ansökan av fullmaktsgivaren eller denne och fullmaktshavaren i förening. Till ansökan ska det bifogas ett läkarintyg. Framtidsfullmakterna är elektroniska och registreras. Statsförvaltningen utövar också tillsyn över fullmaktshavarnas verksamhet och kan begära in de upplysningar som är nödvändiga för tillsynen.

Fördelarna med ett system likt det som införts i Finland och som kommer att införas i Danmark är att det finns en offentlig kontroll över om, och i så fall när, en fullmakt har trätt i kraft. Eventuella oklarheter i fråga om fullmaktshavarens behörighet kan således undvikas. Systemet skapar också förutsättningar för tillsyn över fullmaktshavarens verksamhet.

Nackdelarna med en offentligrättslig inriktning är att det i mer begränsad utsträckning värnar den enskildes självbestämmande och att framtidsfullmakterna i stor utsträckning endast blir en ny variant av

godmanskap. Mervärdet av framtidsfullmakterna blir därmed begränsat. För svensk del gäller detta inte minst mot bakgrund av de lagändringar som gjordes under 2014 och som innebär att den enskilde ges större möjlighet att välja vem som ska utses till god man (se prop. 2013/14:225 s. 15 och 44). System med offentligrättsliga inslag är dessutom förknippade med administration och kostnader för det allmänna och skulle alltså inte innebära någon avlastning för systemet med god man och förvaltare. Någon ny form av ordning med offentligrättsliga inslag för hjälpbehövande vuxna har inte heller efterfrågats i Sverige.

Alternativet till en ordning med offentligrättslig karaktär är ett mera privaträttsligt system liknande det som infördes i Norge 2013 genom den nya vergemålsloven (LOV 2010-03-26 nr 09: Lov om vergemål). I Norge träder en framtidsfullmakt i kraft när fullmaktsgivaren inte länge är i stånd att ta till vara de angelägenheter som omfattas av fullmakten. Det är fullmaktshavaren som ska ta ställning till om fullmakten har trätt i kraft. Det norska systemet erbjuder dock en möjlighet att, om det skulle behövas, få fullmakten fastställd av en myndighet (stadfesting). Fastställelse sker av fylkesmannen efter ansökan från fullmaktshavaren och bl.a. på grundval av ett läkarintyg som fullmaktshavaren ska ge in. När fullmakten har fastställts får fullmaktshavaren ett intyg om detta. Fastställelsen blir också föremål för registrering. Fullmaktsgivaren kan bestämma att fullmaktshavaren ska lämna upplysningar och räkenskaper till en tredje person. För att säkerställa fullmaktsgivarens intressen får förmyndarmyndigheten ålägga fullmaktshavaren att föra räkenskaper och att ge myndigheten insyn i förvaltningen.

Fördelen med en ordning av det norska slaget är att framtidsfullmakterna blir ett enkelt och tydligt alternativ till de allmänna ställföreträdarformerna, god man och förvaltare; som ger den enskilde större möjligheter att själv bestämma hur hans eller hennes angelägenheter ska skötas. Härigenom uppstår inte heller onödigt merarbete och onödiga kostnader, för vare sig fullmaktsgivaren, fullmaktshavaren eller det allmänna. Samtidigt blir samhällets inflytande över ikraftträdandet och granskningen av fullmaktshavarens verksamhet inte lika framträdande. Inte heller i det norska systemet har fastställelse av framtidsfullmakter och kontrollmekanismer dock helt kunnat undvaras, men dessa är mer begränsade.

Utredningens förslag om framtidsfullmakter överensstämmer i stora delar med det privaträttsliga system som införts i Norge. En framtidsfullmakt ska enligt utredningens förslag träda i kraft när fullmaktsgivaren varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Det föreslås att fullmaktshavaren ska avgöra när fullmakten träder i kraft och att fullmaktshavaren för den frågan kan inhämta uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd. Utredningen föreslår även att fullmaktshavaren på överförmyndarens begäran ska lämna upplysningar om fullmaktsförhållandet och särskild redovisning för uppdraget. Ett antal remissinstanser ifrågasätter att fullmaktshavaren själv ska avgöra när fullmakten träder i kraft och om den föreslagna tillsynen är tillräckligt omfattande.

Mot den bakgrunden lämnas det i promemorian kompletterande förslag. Även förslagen i promemorian har en i huvudsak privaträttslig inriktning. Emellertid föreslås det att ett ikraftträdande ska förutsätta att framtidsfullmakten på ansökan av fullmaktshavaren registreras hos

överförmyndaren. Överförmyndaren ska dock inte bedöma fullmaktsgivarens hälsotillstånd utan endast kontrollera att formkraven är uppfyllda. I promemorian föreslås dessutom ett frivilligt fastställelseförfarande likt det som finns i Norge. Det innebär att tingsrätten på ansökan av fullmaktshavaren ska bedöma om formkraven är uppfyllda och om fullmaktsgivarens tillstånd är sådant att fullmakten har trätt i kraft. Till ansökan om fastställelse ska bl.a. ett läkarintyg bifogas. När det gäller insynen i fullmaktshavarens verksamhet föreslås det i promemorian att fullmaktsgivaren ska kunna dels utse en tredje person som ska ta emot redovisning från fullmaktshavaren, dels bestämma att en årlig redogörelse för förvaltningen ska lämnas till överförmyndaren. Dessutom ska överförmyndaren få besluta att framtidsfullmakten inte längre ska få brukas av fullmaktshavaren, om han eller hon gör sig skyldig till missbruk, allvarlig försummelse eller annars visar sig vara uppenbart oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen. Även promemorians förslag får viss remisskritik. Några remissinstanser, bl.a. *Svenska Bankföreningen*, anser att inte heller detta förslag är tillräckligt rättssäkert, medan andra instanser, bl.a. *Justitiekanslern* och *Sveriges Kommuner och Landsting*, vänder sig mot vissa av de nya offentligrättsliga inslag som föreslås.

Framtidsfullmakter ska i allt väsentligt ha en privaträttslig karaktär

En viktig utgångspunkt för regeringen vid valet mellan en ordning för framtidsfullmakter med offentligrättslig eller privaträttslig karaktär är att det nya systemet ska stärka enskildas integritet och självbestämmande. Detta tillgodoses bäst genom en ordning som i hög utsträckning vilar på privaträttslig grund och anknyter till reglerna för vanliga fullmakter. En annan viktig aspekt för regeringen är att framtidsfullmakterna ska bidra till att täcka behovet av stöd till det ökande antalet hjälpbehövande som kan förutses mot bakgrund av en åldrande befolkning. En ordning med tydliga offentligrättsliga inslag innebär i praktiken endast att en ny form av godmanskap införs, vilken i inte obetydlig utsträckning tar det allmännas resurser i anspråk. Detta är inte något som efterfrågas.

En privaträttslig ordning liknande den som gäller för vanliga fullmakter innebär att nuvarande former av ställföreträdare för vuxna, framför allt god man, kan avlastas. Det skapas ett tydligt alternativ för enskilda som inte vill bli föremål för åtgärder från det allmännas sida och som själva vill bestämma vem som ska företräda dem. Skillnaden mellan framtidsfullmakter och god man är alltså att i det senare fallet beslutar samhället att den enskilde ska förses med en ställföreträdare och utser en person. Med detta följer också ett ansvar för samhället att kontrollera att ställföreträdaren sköter sitt uppdrag. Eftersom den enskilde har en nedsatt förmåga att själv kontrollera att fullmaktshavaren sköter uppdraget kan emellertid inte heller systemet med framtidsfullmakter vara helt fritt från insyn från samhällets sida. Däremot behöver samhällets kontroll inte vara särskilt framträdande eller ens regelbunden, utan kan aktualiseras vid behov. Framtidsfullmakterna blir således ett komplement till nuvarande former av ställföreträdarskap.

En framtidsfullmakt innebär att en person själv ges makt att bestämma hur hans eller hennes angelägenheter ska skötas i framtiden. På samma

sätt som gäller för vanliga fullmakter vilar framtidsfullmakter på den förutsättningen att det är den enskilde som väljer fullmaktshavare. Det förtroende som han eller hon ger fullmaktshavaren innebär i sig ett skydd mot att denne agerar illojalt. Till detta kommer att en framtidsfullmaktshavares uppdrag i många fall kommer att avse relativt okomplicerade åtgärder. Regeringen är övertygad om att det stora flertalet fullmaktshavare kommer att utföra sina uppdrag på ett förtjänstfullt sätt och göra en mycket värdefull insats för den enskilde som de företräder.

En ordning med framtidsfullmakter skapar möjligheter för enskilda att genom fullmakt bli företrädda både före och efter det att beslutsförmågan inträder. Genom att kombinera en vanlig fullmakt med en framtidsfullmakt kan enskilda på ett konkret sätt planera för framtiden. Med en sådan lösning kan dessutom fullmaktshavaren få värdefull kunskap om hur fullmaktsgivaren vill arrangera sina personliga och ekonomiska frågor, innan han eller hon blir beslutsoförmögen.

Mot denna bakgrund anser regeringen att inriktningen bör vara att det nya systemet med framtidsfullmakter i så stor utsträckning som möjligt får en privaträttslig karaktär. Det innebär att enskilda ges stor valfrihet och att myndighetskontroll undviks så långt det är möjligt. Vidare bör systemet med fullmakter vara enkelt och lätt att tillämpa samtidigt som det uppfyller tillräckliga krav på rättssäkerhet och möjliggör ingripanden mot missbruk. Det är också viktigt att systemet utformas på ett sådant sätt att personer är villiga att åta sig ett uppdrag som fullmaktshavare.

En lag om framtidsfullmakter

En framtidsfullmakt är en ny rättsfigur som grundar sig på frivillighet. Eftersom det rör sig om fullmakter som normalt kommer att ha förmögenhetsrättsliga inslag har bestämmelserna flera beröringspunkter med bestämmelserna om fullmakter i avtalslagen. Samtidigt gäller framtidsfullmakterna när fullmaktsgivaren i stort sett saknar förutsättningar att instruera och kontrollera fullmaktshavaren. Inslaget av ställföreträdarskap, inte minst i personliga frågor, anknyter därför till bestämmelserna om godmanskap och förvaltarskap för vuxna i föräldrabalken. En framtidsfullmakt syftar dessutom till att reglera framtida förhållanden och har karaktären av en ensidig rättshandling. Det finns därmed vissa likheter med testamenten, som regleras i ärvdabalken.

Den nya ordningen med framtidsfullmakter bör så långt möjligt ansluta till och hämta inspiration från dessa regleringar. Emellertid är avsikten med framtidsfullmakter att skapa ett alternativ till godmanskap och förvaltarskap. Framtidsfullmakterna kommer också att kräva åtskilliga bestämmelser som uteslutande tar sikte på denna typ av fullmakt. På grund av reglernas karaktär av speciallagstiftning bör de inte inordnas i exempelvis avtalslagen eller föräldrabalken. Regeringen föreslår därför att de nya reglerna tas in i en särskild lag som vid behov kan anknyta till de nu berörda regleringarna genom hänvisning.

5 Närmare om framtidsfullmakter

5.1 Framtidsfullmaktens innebörd och behörighetens omfattning

Regeringens förslag: En framtidsfullmakt ska vara en fullmakt åt någon att företräda fullmaktsgivaren för det fall han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

En framtidsfullmakt ska få upprättas av den som har fyllt 18 år och som har förmåga att ha hand om sina angelägenheter.

Ekonomiska och personliga angelägenheter ska kunna omfattas av en framtidsfullmakt. Åtgärder inom hälso- och sjukvård eller tandvård och vissa frågor av utpräglat personlig karaktär ska dock inte omfattas.

Det ska tydliggöras att inte heller gode män och förvaltare får företräda den enskilde i vissa frågor av utpräglat personlig karaktär.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Kriteriet försvagat hälsotillstånd saknar motsvarighet i utredningens förslag. Utredningen föreslår att framtidsfullmakten ska gälla när fullmaktsgivaren är ur stånd att ha hand om sina angelägenheter och att en framtidsfullmakt ska få omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvården.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna godtar förslagen eller invänder inte mot dem. Hit hör bl.a. *Göta hovrätt*, *Försäkringskassan*, *Socialstyrelsen*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Göteborgs kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting*. Flera *privatpersoner* anser att personer som har intellektuell funktionsnedsättning sedan barndomen ska ha samma möjlighet som andra att utfärda en framtidsfullmakt.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Kriteriet försvagat hälsotillstånd saknar motsvarighet i promemorian och det föreslås att fullmaktsgivaren ska vara ur stånd att ha hand om sina angelägenheter. I promemorian föreslås inte någon bestämmelse om frågor av utpräglat personlig karaktär.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna godtar eller invänder inte mot förslagen. Hit hör bl.a. *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare*. Några remissinstanser, däribland *Uppsala tingsrätt*, *Kungsbacka kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting*, anser att en framtidsfullmakt även bör få omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvården. *Socialstyrelsen* efterfrågar ett förtydligande av vilken hälso- och sjukvård som undantas.

Skälen för regeringens förslag

Framtidsfullmaktens innebörd

Genom en framtidsfullmakt ska enskilda i förväg kunna bestämma hur deras angelägenheter ska hanteras om de inte längre kan ha hand om dessa frågor själva. En framtidsfullmakt är avsedd att vara ett alternativ

till godmanskap och förvaltarskap. Ett sådant ställföreträdarskap kan anordnas om den enskilde på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med eller är ur stånd att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person (11 kap. 4 och 7 §§ föräldrabalken). Anledningen till att ett ställföreträdarskap behövs kan naturligtvis variera. I utredningen och promemorian föreslås att de medicinska kriterierna för att en framtidsfullmakt ska träda i kraft är att fullmaktsgivaren drabbas av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande. Utredningens förslag anknyter i detta avseende till sitt förslag till ny lydelse av 11 kap. 4 och 7 §§ föräldrabalken men förslaget omfattar inte den situationen att den enskilde lider av ett försvagat hälsotillstånd. Utredningens förslag att införa termen skada är inte avsett att innebära någon saklig ändring. Remissinstanserna invänder inte mot förslagen i denna del.

Regeringen delar uppfattningen att förslagen om vilka medicinska kriterier som ska tillämpas beträffande framtidsfullmakter bör ansluta till vad som gäller för gode män och förvaltare. Utredningens förslag i fråga om ändringar i 11 kap. 4 och 7 §§ föräldrabalken har inte lett till lagstiftning. Regeringens förslag om framtidsfullmakter bör därför utgå från föräldrabalkens nuvarande lydelse. Enligt regeringens bedömning torde det, såsom vid anordnande av såväl godmanskap som förvaltarskap, finnas fall då ett försvagat hälsotillstånd innebär att den enskilde inte kan fatta beslut om sina angelägenheter. Följaktligen bör framtidsfullmakterna kunna användas i situationer då den enskilde drabbas av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande.

Utöver detta bör ytterligare några kriterier ställas upp för att en framtidsfullmakt ska gälla. Enligt utredningen och promemorian ska fullmaktsgivarens hälsotillstånd innebära att han eller hon är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. *Västerås kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting* ifrågasätter användningen av uttrycket ”ur stånd” eftersom det liknar kraven för förvaltarskap men förefaller ha en annan innebörd i förevarande sammanhang.

Så länge en person har förmåga att förstå och själv ta ställning i förmögenhetsrättsliga frågor kan han eller hon utfärda en fullmakt enligt allmänna avtalsrättsliga regler. Först när förutsättningarna för detta inte längre finns är det enligt regeringens mening berättigat att låta en framtidsfullmakt få verkan. Lagen bör därför i detta avseende ta sikte på personens beslutsförmåga snarare än på förutsättningarna för att anordna godmanskap respektive förvaltarskap. Uttrycket ur stånd bör på grund av detta inte användas i lagtexten. Frågan om en person kan fatta självständiga beslut innefattar en bedömning av i vilken utsträckning personen kan förstå relevant information (exempelvis om den situation som personen befinner sig i, de handlingsalternativ som finns och konsekvenserna av dessa), överväga alternativen och fatta ett beslut baserat på dessa överväganden (jfr SOU 2015:80 s. 372). Med hänsyn till det anser regeringen att det är lämpligare att ange att personen inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som framtidsfullmakten avser. Bedömningen av fullmaktsgivarens beslutsförmåga berörs närmare i avsnitt 5.4.

I detta sammanhang bör det beaktas att det förhållandet att fullmaktsgivaren förlorar sin beslutsförmåga inte i sig innebär att fullmaktsgivarens rättsliga handlingsförmåga inskränks. För det krävs t.ex. att förvaltarskap anordnas (se 11 kap. 7–9 §§ föräldrabalken och 22 § avtalslagen). Fullmaktsgivaren är alltså oförhindrad att själv vidta rättshandlingar även om framtidsfullmakten har börjat gälla. En rättshandling kan dock i vissa fall bli ogiltig enligt lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under påverkan av en psykisk störning. Det förtjänar också att påpekas att framtidsfullmaktens ikraftträdande inte påverkar fullmaktsgivarens åtaganden som vårdnadshavare eller förmyndare.

Utredningen och promemorian föreslår vidare att fullmaktsgivarens beslutsförmåga ska vara varaktig för att en framtidsfullmakt ska kunna träda i kraft. Regeringen konstaterar att det i och för sig inte finns något krav på varaktighet för att anordna exempelvis godmanskap. Redan den omständigheten att ett ianspråktagande av en framtidsfullmakt kommer att vara förenat med visst arbete och viss tidsåtgång medför dessutom att en framtidsfullmakt i de allra flesta fall inte skulle komma till användning om det inte kan förväntas att fullmaktsgivarens oförmåga att fatta beslut kommer att bestå under en längre tid. Det skulle därför kunna hävdas att det av utredningen och promemorian uppställda kravet på varaktighet inte är nödvändigt och en faktor som i onödan riskerar att tynga bedömningen av ikraftträdandet. I syfte att skapa en förutsebar ordning är det dock, enligt regeringens mening, viktigt att det tydligt framgår att framtidsfullmakter är avsedda att tillämpas då fullmaktsgivarens beslutsförmåga kan förväntas bestå under lång tid. Tillfälliga tillstånd av beslutsförmåga bör alltså inte innebära att en framtidsfullmakt kan användas. Detta borgar för att användandet av framtidsfullmakter är förenat med viss stadga och kontinuitet. Regeringen föreslår därför att det uppställs ett krav på att beslutsförmågan ska vara varaktig.

Det kan vara svårt att avgöra exakt i vilka avseenden som beslutsförmågan brister. Det vore naturligtvis olyckligt om kraven ställs så högt att hjälpen inte kan sättas in när den behövs. För att underlätta användningen av framtidsfullmakterna bör det därför, som utredningen och promemorian föreslår, vara tillräckligt att konstatera att fullmaktsgivaren i huvudsak saknar förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser, se vidare om detta i avsnitt 5.4.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att en framtidsfullmakt ska innebära att fullmaktshavaren får företräda fullmaktsgivaren när han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

En ordning med framtidsfullmakter skapar möjligheter för enskilda att genom fullmakt bli företrädda både före och efter det att beslutsförmågan inträder. Genom att utforma den nya ordningen med anknytning till reglerna om fullmakter i avtalslagen kan en vanlig fullmakt kombineras med en framtidsfullmakt. För att undvika gränsdragningsproblem och säkerställa att den enskilde får den hjälp han eller hon behöver när behovet finns är det många gånger att rekommendera att båda typerna av fullmakt upprättas.

Den som har fyllt 18 år och som är beslutsförmögen ska få upprätta en framtidsfullmakt

Den nya ordningen med framtidsfullmakter är tänkt som ett komplement till det befintliga systemet med ställföreträdare för vuxna personer, medan underåriga även fortsättningsvis i första hand bör företrädas av sina vårdnadshavare. I linje med detta bör varje person som är 18 år och som är beslutsförmögen ha möjlighet att upprätta en framtidsfullmakt.

Flera *privatpersoner* invänder mot att personer som redan vid 18 års ålder är intellektuellt funktionsnedsatta inte kommer att få upprätta en framtidsfullmakt. Regeringen strävar efter att alla som är beslutsoförmögna i så stor utsträckning som möjligt ska vara delaktiga i frågor som rör dem själva. En rättssäker behandling förutsätter emellertid att det i något skede görs en individuell och oberoende prövning av vem som ska fungera som dessa personers ställföreträdare, vilket även *Sveriges Kommuner och Landsting* framhåller.

Eftersom vårdnadshavarnas ansvar upphör i och med att personen blir myndig behöver frågan om vem som ska företräda den enskilde i fortsättningen övervägas i anslutning till den tidpunkten. Regeringen anser att det är lämpligt att frågan om ställföreträdarskap prövas tidigast då. Detta får dock till följd att den som vid 18 års ålder inte har förmåga att ha hand om sina angelägenheter inte kan upprätta en framtidsfullmakt.

En framtidsfullmakt ska kunna omfatta både personliga och ekonomiska angelägenheter

I Europarådets rekommendation från 2009 anges att medlemsstaterna bör överväga om en framtidsfullmakt ska få omfatta både ekonomiska förhållanden och personliga förhållanden. Regeringen anser att en framtidsfullmakt med hänsyn till fullmaktsgivarens självbestämmande innehållsmässigt bör vara så bred som möjligt. Om ordningen ska fungera som ett ändamålsenligt alternativ till systemet med god man och förvaltare, bör framtidsfullmakten kunna omfatta de förhållanden som kan omfattas av dessa ställföreträdarskap. Ett oinskränkt godmanskap eller förvaltarskap omfattar att bevaka rätt, förvalta egendom och sörja för person (11 kap. 4 och 7 §§ föräldrabalken). Utredningen föreslår att dessa uttryck ersätts av personliga och ekonomiska angelägenheter och att det därutöver föreskrivs att den gode mannen ska bevaka den enskildes rätt i de angelägenheter som omfattas av uppdraget. I promemorian används samma termer som utredningen.

Regeringen anser att uttrycket personliga och ekonomiska angelägenheter bör väljas för att beskriva uppdragets ramar. Uttrycket personliga och ekonomiska angelägenheter ger en tydlig bild av vad som kan ingå i uppdraget. Till ekonomiska angelägenheter hör huvudsakligen vad som räknas till förvaltning av egendom i godmanskapssammanhang, t.ex. placering av den enskildes medel på transaktions- eller fondkonton men även andra uppgifter av ekonomiskt slag, t.ex. att betala räkningar och sälja egendom. Till personliga angelägenheter hör huvudsakligen att se till att den enskildes medel kommer denne till del och att den enskildes behov av omsorg, t.ex. personlig omvårdnad, tillgodoses. I uppdraget ingår emellertid inte att utföra den faktiska omsorgen utan att vidta

åtgärder så att fullmaktsgivaren får den omsorg som behövs. Detta motsvarar en god mans uppgift att sörja för huvudmannens person.

Ofta går det inte att skilja mellan personliga och ekonomiska angelägenheter (jfr Therése Fridström Montoya, Leva som andra genom ställföreträdare – en rättslig och faktisk paradox, 2015, s. 336 f.). Om en person t.ex. ska flytta in på ett äldreboende (se 5 kap. 5 § socialtjänstlagen [2001:453]), är en ansökan om bistånd hos socialnämnden en personlig angelägenhet, medan ingåendet av själva hyreskontraktet är en ekonomisk angelägenhet. För att en fullmaktshavare fullt ut ska kunna ta till vara den enskildes intressen kan det därför många gånger vara lämpligt att en framtidsfullmakt omfattar både personliga och ekonomiska angelägenheter. Som regeringen föreslår nedan bör det i lag också anges att fullmaktshavaren ska bevaka den enskildes rätt i de angelägenheter som omfattas av uppdraget.

En framtidsfullmakt ska inte kunna omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvård eller tandvård

Utredningen och några remissinstanser, däribland *Kungsbacka kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting*, anser att en framtidsfullmakt även bör kunna omfatta åtgärder på hälso- och sjukvårdsområdet. Frågan om ställföreträdarskap på hälso- och sjukvårdsområdet är komplex och måste bedömas delvis utifrån andra utgångspunkter och regleringar än de som ligger till grund för regeringens nuvarande överväganden. Bland annat måste hänsyn tas till grundläggande fri- och rättigheter, som skyddet mot påtvingat kroppsligt ingrepp (2 kap. 6 § regeringsformen). Även en rad etiska aspekter måste beaktas. Frågan bör därför behandlas i särskild ordning, vilket redan sker. Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning föreslår att det införs en möjlighet att utfärda framtidsfullmakter bl.a. inom hälso- och sjukvård och tandvård (SOU 2015:80). Den utredningen anser att de förslag om framtidsfullmakter som behandlas i denna proposition bör utgöra utgångspunkt för förslagen om framtidsfullmakter inom dessa områden (se SOU 2015:80 s. 467). Betänkandet har remitterats och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Regeringen anser att framtidsfullmakter inom andra områden är en angelägen reform som inte bör avvakta bedömningarna i fråga om hälso- och sjukvård och tandvård. Som en följd av detta bedömer regeringen att åtgärder inom dessa områden, åtminstone tills vidare, bör undantas från den föreslagna regleringens tillämpningsområde. Regeringen föreslår därför att en fullmaktshavare inte ska få samtycka eller på andra sätt ta ställning till innehållet i åtgärder inom hälso- och sjukvården eller tandvården som rör fullmaktsgivaren. Detta ska dock naturligtvis inte hindra en framtidsfullmaktshavare från att hjälpa den enskilde i kontakterna med hälso- och sjukvården eller tandvården.

Socialstyrelsen efterfrågar ett förtydligande av vilken hälso- och sjukvård som undantas och pekar på att praktiska problem kan uppstå om den enskilde får både kommunal hälso- och sjukvård och stöd från socialtjänsten. Socialstyrelsen menar att personalen och fullmaktshavaren i sådana fall kan ha svårt att avgöra i vilka avseenden framtidsfullmakten gäller.

Åtgärder som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (regeringen har nyligen föreslagit en ny sådan lag, se prop. 2016/17:43) och tandvårdslagen, t.ex. medicinska ingrepp på fullmaktsgivaren, ligger utanför fullmaktshavarens behörighet. Någon uttömmande uppräkning av vilken hälso- och sjukvård som undantas kan dock inte lämnas här. Det går inte heller att helt undvika att gränsdragningsproblem uppstår i sådana situationer som Socialstyrelsen nämner. God man och förvaltare har inte getts någon särskild roll inom ramen för det allmänna regelverket avseende hälso- och sjukvård och tandvård. Regeringens utgångspunkt är att de begränsningar som anses gälla för god man och förvaltare även ska gälla för framtidsfullmaktshavare (se prop. 1987/88:124 s. 172 och SOU 2015:80 s. 411).

En framtidsfullmakt ska inte kunna omfatta frågor av utpräglat personlig karaktär

Även i de fall en god man eller förvaltare har ett oinskränkt förordnande har han eller hon inte rätt att företräda den enskilde i alla personliga angelägenheter. En förordnad ställföreträdare får t.ex. inte ingå äktenskap, bekräfta faderskap eller upprätta testamente för den enskildes räkning (jfr 4 kap. 2 § äktenskapsbalken, 1 kap. 4 § föräldrabalken respektive 10 kap. 1 § ärvdabalken, se även prop. 1987/88:124 s. 154). I dessa situationer måste den enskilde själv agera. Utredningen föreslår att detta ska tydliggöras i föräldrabalken och i lagen om framtidsfullmakter. Remissinstanserna invänder inte mot förslaget.

Det är enligt regeringens uppfattning rimligt att vissa åtgärder av utpräglat personlig karaktär inte bör få vidtas av någon annan än den enskilde själv, och det är viktigt att det inte råder något tvivel om detta. Att sådana frågor inte omfattas av en fullmaktshavares, god mans eller förvaltares uppdrag bör därför uttryckligen framgå av lagen om framtidsfullmakter och av föräldrabalken. Detta hindrar inte att en framtidsfullmaktshavare, god man eller förvaltare även i sådana frågor kan hjälpa den enskilde i kontakten med myndigheter eller andra.

En fullmaktshavare ska bevaka den enskildes rätt

Som regeringen föreslår ovan ska en framtidsfullmakt kunna omfatta både personliga och ekonomiska angelägenheter. Utredningen och flera remissinstanser, bl.a. *Socialstyrelsen, Skatteverket* och *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet*, framhåller att det är viktigt att en fullmaktshavare får vidta samma åtgärder som legala ställföreträdare. Det kan handla om att ansöka om bistånd enligt socialtjänstlagen, lämna deklaration inom ramen för skatteförfarandet eller annars hantera frågor av rättslig natur. t.ex. upprätta avtal, bestrida betalningsföreläggande eller samtycka till personuppgiftsbehandling.

Deklarationer och andra uppgifter som lämnas inom ramen för skatteförfarandet av en behörig företrädare anses ha lämnats av den som företräds (se 4 kap. 1 § skatteförfarandelagen [2011:1244]). Vem som är behörig ställföreträdare för personen framgår inte av skatteförfarandelagen utan av andra lagar (se prop. 2010/11:165 s. 709). Genom förordnandet anges ramen för en god mans och förvaltares behörighet. En god man som har i uppdrag att förvalta den enskildes egendom och bevaka

dennes rätt får därmed anses behörig att t.ex. lämna deklaration på den enskildes vägnar.

Rättsläget beträffande gode mäns och förvaltares behörighet när det gäller frågor av mer personlig karaktär är i viss mån mer oklart (se t.ex. SOU 2015:80 s. 432 med där gjorda hänvisningar). Även i de fall en förvaltare har förordnats i en icke-ekonomisk fråga, t.ex. när det gäller den sociala vårdlagstiftningen, tillerkänns huvudmannen viss självständighet (prop. 1987/88:124 s. 172). En ansökan om förmåner enligt socialförsäkringsbalken, t.ex. bostadsstöd, ska som huvudregel lämnas på heder och samvete och vara egenhändigt undertecknad (110 kap. 4 § socialförsäkringsbalken). Har den enskilde en god man eller förvaltaren kan denne, beroende på förordnandets utformning, göra ansökan (se beslut av JO 2016-05-12 i dnr 6948-2014 om att en god man som ska bevaka huvudmannens rätt och förvalta hans eller hennes egendom kan företräda sin huvudman i angelägenheter som rör den enskildes rätt till sociala förmåner, se även t.ex. JO 2012/13 s. 350). I 8 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade anges uttryckligen att bl.a. en god man får begära insatser för den enskilde enligt den lagen.

För att en framtidsfullmakt ska utgöra ett reellt alternativ till, i första hand, godmanskap är det enligt regeringens mening nödvändigt att fullmaktshavaren kan ha samma behörighet att bevaka fullmaktsgivarens rätt som en god man. I annat fall kommer det att uppstå situationer då fullmaktshavaren blir tvungen att ansöka om ett legalt ställföreträdarskap för personen i en enstaka fråga, exempelvis för att lämna en inkomstdeklaration eller ansöka om bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453). Det är viktigt att uppdraget att sköta fullmaktsgivarens personliga och ekonomiska angelägenheter inte begränsas i onödan utan tvärtom möjliggör för fullmaktshavaren att ta till vara den enskildes intressen i de olika aspekter som angelägenheten omfattar. Det gäller kontakter med myndigheter, t.ex. att för fullmaktsgivarens räkning ansöka om bistånd, och rättsliga förehavanden, t.ex. att för fullmaktsgivaren ingå privaträttsliga avtal. I lagen bör det därför uttryckligen anges att fullmaktshavaren ska bevaka den enskildes rätt i de angelägenheter som uppdraget avser. En fullmaktshavare kan därigenom få motsvarande möjlighet att agera som en god man har. Eftersom lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade uttryckligen anger god man som behörig att ansöka för den enskildes räkning bör det i den lagen anges att även en framtidsfullmaktshavare får göra en ansökan.

5.2 Upprättande av en framtidsfullmakt

Regeringens förslag: En framtidsfullmakt ska vara skriftlig och bevittnad av två personer. Det ska gälla samma villkor för och rekommendationer till fullmaktsvittnen som beträffande testamentsvittnen.

Av fullmakten ska det framgå att det är fråga om en framtidsfullmakt, vilka angelägenheter som fullmakten avser och vad som i övrigt ska gälla.

Utredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att läkarintyg eller annan ut-

redning om fullmaktshavarens hälsotillstånd ska bifogas fullmakten. Utredningen föreslår inte att det i framtidsfullmakten ska anges vad som i övrigt ska gälla.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser, däribland *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Värmlands tingsrätt*, *Sveriges advokatsamfund* och *Demensförbundet*, instämmer i förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Växjö kommun* är tveksam till att fullmaktshavaren ska hantera sekretessbelagda uppgifter om fullmaktsgivaren. *Försäkringskassan* anser att det bör övervägas att tillåta elektroniska framtidsfullmakter.

Promemorians förslag: Förslagen i promemorian överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås inte att det i framtidsfullmakten ska anges vad som i övrigt ska gälla.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna, bl.a. *Svea hovrätt*, *Nacka tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* och *Sveriges advokatsamfund*, godtar eller invänder inte mot förslagen. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Stockholms kommun* och *Skellefteå kommun* anser att framtidsfullmakter ska dateras. *Pensionsmyndigheten* påpekar att det blir svårt att bedöma en framtidsfullmakt om en sådan kan utfärdas utan särskilda krav på innehållets utformning och önskar en tydligare reglering av vad en framtidsfullmakt ska innehålla. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* anser att även fullmaktshavarens medverkan vid upprättandet av framtidsfullmakten bör regleras. *Svenska Bankföreningen* förordar att en vittnesmening motsvarande den som ofta tillämpas i testamenten ska anges i en framtidsfullmakt. *Kronofogdemyndigheten*, *Försäkringskassan* och *Uppsala kommun* anser att den nya ordningen bör anpassas för elektroniska framtidsfullmakter.

Skälen för regeringens förslag: Som framhålls i avsnitt 4 bör fullmaktsgivarens självbestämmande få stort genomslag i en lag om framtidsfullmakter. Utformningen av en framtidsfullmakt bör därför i stor utsträckning överlämnas till fullmaktsgivaren att bestämma. Regeringen anser emellertid att en framtidsfullmakt i några avseenden måste upprättas på visst sätt för att vara giltig (s.k. formkrav). Eftersom en framtidsfullmakt i likhet med ett testamente är en ensidig rättshandling som många gånger ska tillämpas utan att utfärdaren senare kan tillfrågas om sina avsikter, ligger det nära till hands att låta formkraven i allt väsentligt överensstämma med vad som gäller för upprättande av testamente. Genom att uppställa vissa formkrav kan bevissvårigheter om t.ex. fullmaktsgivarens tillstånd vid fullmaktens upprättande eller andra oklarheter undvikas. Remissinstanserna invänder inte mot de formkrav som uppställs i utredningens och promemorians förslag.

Mot den bakgrunden föreslår regeringen att en framtidsfullmakt ska upprättas skriftligen. Ett av huvudsyftena med ett skriftlighetskrav är att framtidsfullmakten ska utgöra en legitimationshandling. Det ger också fullmaktgivaren incitament att noggrant överväga fullmaktens omfattning och innehåll.

Även i övrigt finns det enligt regeringens uppfattning anledning att ställa upp samma krav som för testamenten. Framtidsfullmakter bör alltså skrivas under av fullmaktsgivaren och upprättas med två vittnen. Vittnena bör vara samtidigt närvarande vid fullmaktsgivarens undertecknande eller när denne känns vid sin underskrift. I linje med vad som

gäller för testamenten bör vittnena bestyrka handlingen med sina namn med kännedom om att det är en framtidsfullmakt de bevittnar. Någon motsvarighet till nödtestamenten föreslås däremot inte.

Även i fråga om vittnenas personliga kvalifikationer bör samma regler gälla som för testamentsvittnen. För att framtidsfullmakten ska vara giltig bör det alltså krävas bl.a. att vittnena inte är under 15 år och att de inte på grund av psykisk störning saknar insikt om betydelsen av vittnesbekräftelsen (jfr 10 kap. 4 § första stycket ärvdabalken). Make, syskon eller någon i rätt upp- eller nedstigande släktled eller i svågerlag med fullmaktsgivaren bör inte få vara vittne. Det är också naturligt att den som utses till fullmaktshavare inte kan vara vittne (jfr 10 kap. 4 § andra stycket ärvdabalken).

Enligt regeringens mening är det rimligt att de formkrav som föreslås gälla vid upprättandet av en framtidsfullmakt även bör gälla vid ändringar av fullmakten, på motsvarande sätt som gäller vid ändring av ett testamente (jfr 10 kap. 6 § ärvdabalken).

Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet anser att fullmaktshavarens medverkan vid upprättandet av framtidsfullmakten bör regleras, eftersom den som utsetts kanske inte alltid är medveten om detta. Enligt regeringens mening är det givetvis lämpligt att en fullmaktsgivare frågar en tilltänkt fullmaktshavare om han eller hon är villig att åta sig uppdraget. Det finns emellertid inte skäl att inskränka en fullmaktshavares rätt att vid ett senare tillfälle avsäga sig uppdraget. Att fullmaktshavaren medverkar vid upprättandet är alltså ingen garanti för att personen senare åtar sig uppdraget. Regeringen bedömer därför att det inte skulle fylla någon funktion att reglera fullmaktshavarens medverkan vid upprättandet av en framtidsfullmakt. Däremot bör fullmaktshavaren anges i framtidsfullmakten, vilket behandlas i avsnitt 5.3.

Utredningen föreslår att det i lagen anges att det till framtidsfullmakten bör bifogas ett läkarintyg eller annan utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd vid tidpunkten för fullmaktens upprättande. *Stockholms kommun* ifrågasätter värdet av en sådan regel. Förslaget saknar motsvarighet i ärvdabalkens regler om testamenten och utgör inte något egentligt formkrav, varför en underlåtenhet att iaktta regeln inte skulle leda till att framtidsfullmakten blir ogiltig. Förslaget skulle vidare innebära att fullmaktsgivaren behöver lämna uppgifter som annars är sekretessbelagda. Redan mot den bakgrunden anser regeringen att det kan ifrågasättas om denna regel fyller någon praktisk funktion och i övrigt är lämplig. Den kan möjligen motiveras av fullmaktsgivarens intresse av att minska risken för att fullmakten i efterhand ifrågasätts. Emellertid fyller vittnena rollen som kontrollanter av att fullmaktsgivaren förstår att han eller hon upprättar en framtidsfullmakt. Regeringen utgår också från att framtidsfullmakter i många fall kommer att upprättas av personer som inte i närtid är i behov av hjälp med sina ekonomiska och personliga angelägenheter, dvs. vid en tidpunkt då det helt saknas anledning att ifrågasätta fullmaktsgivarens beslutsförmåga. I sådana lägen framstår det inte som ändamålsenligt att bifoga ett läkarintyg – i praktiken ett friskhetsintyg. Det kan snarare antas bidra till att komplicera förfarandet. Regeringen anser därför, i likhet med vad som anförs i promemorian, att det inte finns behov av att införa en regel om att läkarintyg eller likvärdig utredning bör bifogas framtidsfullmakten.

Däremot finns det goda skäl för att en framtidsfullmakt bör dateras och att vittnena på fullmakten bör anteckna iakttagelser om fullmaktsgivarens hälsotillstånd och andra omständigheter som är av betydelse för dess giltighet. Detta motsvarar vad som gäller för testamenten (10 kap. 2 § andra stycket ärvdabalken). *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser i likhet med *Skellefteå kommun* att det bör införas ett krav på att framtidsfullmakter ska dateras. Regeringen anser att regeln om datering främst fungerar som en påminnelse om att i framtidsfullmakten ange vid vilken tidpunkt den upprättats och att det vore alltför långtgående att införa en skyldighet att datera en framtidsfullmakt, som ju skulle medföra att fullmakten är ogiltig om den inte är daterad. Ett krav på att en särskild vittnesmening ska användas, i linje med vad *Svenska Bankföreningen* förordar, fyller enligt regeringen inte någon funktion, utan riskerar att tillämpas slentrianmässigt. En uppmaning till vittnena att vid behov anteckna sina iakttagelser av fullmaktsgivarens hälsotillstånd och andra omständigheter som kan vara av betydelse för framtidsfullmaktens giltighet är enligt regeringens mening bättre ägnad att bidra till att vittnena är observanta när handlingen bevittnas.

Regeringen anser att det är viktigt att fullmaktsgivaren i övrigt är så fri som möjligt att utforma framtidsfullmakten på det sätt som passar honom eller henne bäst. På så sätt stärks framtidsfullmakternas karaktär av privaträttsligt alternativ till de legala ställföreträdarskapen, dvs. godmanskap och förvaltarskap. Som *Pensionsmyndigheten* framhåller finns det dock, enligt regeringens uppfattning, anledning att i lagen i viss utsträckning närmare ange vad en fullmakt ska innehålla. Föreskrifter om att det av framtidsfullmakten ska framgå vilken behörighet som lämnas bidrar till att tydliggöra fullmaktsgivarens avsikter och underlättar uppdragets utförande. Eftersom fullmaktshavaren grundar sin behörighet på fullmaktsgivarens beskrivning av uppdraget i framtidsfullmakten är det viktigt att fullmaktsgivaren överväger behörighetens omfattning och anger i fullmakten vilka angelägenheter som den omfattar. Som Europarådet rekommenderar bör det vidare anges att fullmakten ska komma till användning, eller fortsätta att gälla, först när fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen (principle 5, recommendation CM/Rec (2009)11). På så sätt tydliggörs framtidsfullmaktens karaktäristiska särdrag. Det bör alltså av fullmakten framgå att det är en framtidsfullmakt. Av pedagogiska skäl finns det enligt regeringens mening vidare skäl att i lagen ta in en uppmaning till fullmaktsgivaren att även ange övriga förutsättningar för uppdraget. Det kan t.ex. röra frågor om särskilda avgränsningar eller uppgifter i uppdraget och frågor om arvode, gåvor etc. Det finns inte något som hindrar att fullmaktsgivaren anger särskilda önskemål i fullmakten, exempelvis om hur den dagliga livsföringen ska gestalta sig när han eller hon blir beslutsoförmögen, På samma sätt som har skett för vanliga fullmakter kan det förväntas att standardmallar kommer att finnas på marknaden och att sådana kommer att tillämpas i många fall.

Några remissinstanser, bl.a. *Försäkringskassan*, anser att det bör övervägas att tillåta elektroniska framtidsfullmakter och att regelverket måste anpassas därefter. Regeringen är i och för sig positiv till elektronisk hantering av handlingar, men konstaterar att frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter är komplicerad och kräver särskilda överväganden. Frågan ryms därför inte inom ramen för detta

lagstiftningsärende. Det kan finnas anledning att återkomma till denna fråga, t.ex. om det framöver på marknaden tas fram elektroniska fullmaktslösningar som kan användas för framtidsfullmakter.

5.3 Val av fullmaktshavare

Regeringens förslag: I en framtidsfullmakt ska en eller flera fysiska personer anges som fullmaktshavare.

Vid tillfälligt förhinder eller vid behov av hjälp i en särskilt angiven fråga får fullmaktshavaren överlåta sin behörighet till någon annan. En fullmakt som ges vid tillfälligt förhinder ska dock endast få avse rätt att utföra ordinära rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser, däribland *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Pensionärernas Riksorganisation* och *Demensförbundet*, instämmer i förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* ifrågasätter behovet av en rätt för fullmaktshavaren att, utan särskilt stöd i framtidsfullmakten, få sätta någon annan i sitt ställe och att en sådan rätt bl.a. försvårar för tredje man att bedöma vem som är behörig.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Föreningen Sveriges Överförmyndare* och *Pensionärernas Riksorganisation*, instämmer i förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Försäkringskassan* anser att det bör övervägas att införa en begränsning av hur många fullmaktsuppdrag en person kan ha. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser att det i lagen bör tydliggöras att fullmaktshavaren endast kan vara en fysisk person. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* och *Stockholms kommun* anser att även juridiska personer ska kunna vara fullmaktshavare.

Skälen för regeringens förslag

Val av fullmaktshavare

En vanlig fullmakt vilar i grunden på ett förtroendefullt förhållande mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren. Den utgångspunkten bör i ännu större utsträckning gälla vid utformningen av en ordning med framtidsfullmakter. Det är därför naturligt att föreskriva att en framtidsfullmakt inte får vara ställd till den som vid var tid innehar den, utan att det i framtidsfullmakten måste anges vem som är fullmaktshavare. Eftersom en framtidsfullmakt får verkan först när möjligheterna för fullmaktsgivaren att återkalla fullmakten är begränsade, blir utpekandet av en fullmaktshavare än viktigare för fullmaktsgivaren. Genom att i lagen ställa krav på ett utpekande av vem som ska vara fullmaktshavare kommer det inte att råda någon tvekan om att den som agerar som

fullmaktshavare har fullmaktsgivarens förtroende att sköta hans eller hennes angelägenheter. Regeringen anser därför att en framtidsfullmakt, för att vara giltig, bör peka ut vem som ska vara fullmaktshavare. Det bör alltså inte vara möjligt att låta fullmakten fungera som en legitimationshandling för vem som helst som innehar den.

Även om det i en framtidsfullmakt ska anges vem som är fullmaktshavare, kan man tänka sig flera olika konstellationer av fullmaktshavare. En fråga i sammanhanget är om fullmaktsgivaren ska få utse flera personer som fullmaktshavare. Enligt avtalslagens fullmaktsregler är det möjligt. Även enligt reglerna om god man och förvaltare finns möjlighet att utse flera ställföreträdare. Det som talar mot en sådan möjlighet är risken för att de var för sig vidtar åtgärder som sammantagna inte är till fullmaktsgivarens nytta. För en sådan lösning talar dock fullmaktsgivarens självbestämmande och hans eller hennes behov av att få utforma fullmakten så att en uppgift kan tilldelas den som är bäst lämpad. Fullmaktsgivaren kan t.ex. vilja låta en person ha hand om de ekonomiska angelägenheterna och en annan sköta de personliga angelägenheterna. Ytterligare ett skäl är att det med flera fullmaktshavare kan finnas möjlighet till avlastning, vilket i sin tur kan leda till att fler personer är villiga att åta sig ett fullmaktsuppdrag. Med en möjlighet att utse flera fullmaktshavare undviker man också att fullmaktsgivaren hamnar i en besvärlig situation och t.ex. tvingas välja endast ett av flera barn som företrädare. Regeringen anser mot denna bakgrund att det bör vara möjligt för fullmaktsgivaren att utse flera personer som fullmaktshavare.

Om fullmaktsgivaren så önskar, bör han eller hon kunna ange i framtidsfullmakten att flera fullmaktshavare endast ska få utöva uppdraget tillsammans, exempelvis beträffande vissa särskilt angivna frågor. Det får dock förutsättas att detta sker endast undantagsvis eftersom det riskerar att leda till att framtidsfullmakten förlorar sin verkan om en av flera utpekade faller ifrån. Dessutom måste risken för konfliktsituationer tas i beaktande av fullmaktsgivaren.

Det bör också vara möjligt att låta en framtidsfullmakt innefatta subsidiära, dvs. alternativa, förordnanden. Om den först påtänkte inte kan eller vill fullgöra uppdraget, kan fullmaktsgivaren vilja att någon annan ska inträda i den först utpekades ställe. Som *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* påpekar är det lämpligt att fullmaktsgivaren, för det fall flera fullmaktshavare utses, tydligt anger om de har behörighet att företräda fullmaktsgivaren var för sig, i förening (dvs. tillsammans) eller subsidiärt (dvs. i andra och tredje hand osv.).

En fråga som *Försäkringskassan* tar upp är om det bör införas en begränsning av hur många uppdrag som en fullmaktshavare får ha. Omfattningen av ett fullmaktsuppdrag kan variera mycket från fall till fall. Detsamma gäller en fullmaktshavares förutsättningar att åta sig ett sådant uppdrag. Någon sådan begränsning som Försäkringskassan berör finns inte heller för andra ställföreträdareformer som t.ex. gode män (se prop. 2013/14:225 s. 35 f.). Vidare är det en utgångspunkt för denna reform att det är fullmaktsgivaren som väljer vem som ska företräda honom eller henne. Regeringen anser mot den bakgrunden att det inte finns anledning att begränsa antalet fullmaktsuppdrag som en fullmaktshavare får ha. Det bör i stället vara en fråga för fullmaktsgivaren att diskutera med den som är tänkt som fullmaktshavare.

En fullmaktshavare ska vara en fysisk person

Utredningen och promemorian föreslår att endast fysiska personer ska få utses som fullmaktshavare. *Juridiska fakultetsnämnderna vid Stockholms och Uppsala universitet* understryker vikten av detta och föreslår att det anges uttryckligen i lagen. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* och *Stockholms kommun* anser däremot att det finns skäl som talar för att en juridisk person ska få vara fullmaktshavare. Regeringen konstaterar att uppdraget som ställföreträdare är ett uppdrag som bygger på att det finns ett särskilt förtroende mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren. Det talar mot att juridiska personer ska få utses till ställföreträdare. Ett annat skäl som talar mot en sådan lösning är att det i det närmaste vore att jämställa en framtidsfullmakt med en fullmakt som kan användas som en legitimationshandling för den som vid var tid innehar den, vilket inte bör komma i fråga. Att tillåta juridiska personer som fullmaktshavare skulle alltså innebära att fullmaktsgivaren förlorar kontrollen över vem som egentligen kommer att företräda honom eller henne. Det strider mot grundtanken med reformen, dvs. att fullmaktsgivaren ska välja sin företrädare. Med hänsyn till detta anser regeringen att endast fysiska personer bör kunna utses som fullmaktshavare. Det finns dock skäl att göra ett undantag när det gäller hjälp för fullmaktshavaren i en särskild fråga, vilket behandlas närmare nedan.

Ersättare vid tillfälligt förhinder för fullmaktshavaren

Från tid till annan kan fullmaktshavaren tillfälligtvis få förhinder att utföra sitt uppdrag, exempelvis på grund av arbets- eller semesterresor. Någon annan behöver då kunna träda i fullmaktshavarens ställe. Det är naturligtvis lämpligt att fullmaktsgivaren i framtidsfullmakten anger vem som ska ersätta fullmaktshavaren om denne får förhinder. För det fall fullmaktsgivaren inte har pekat ut vem som ska träda in vid förhinder för fullmaktshavaren föreslår såväl utredningen som promemorian att fullmaktshavaren, utan stöd i fullmakten, ska kunna ge någon annan sin behörighet, om det uppstår ett tillfälligt förhinder. Remissinstanserna invänder inte mot det förslaget.

Fullmaktsgivarens självbestämmande talar i och för sig för att endast fullmaktsgivaren själv ska få utse ersättare för fullmaktshavaren. Regeringen delar emellertid bedömningen att fullmaktshavaren vid tillfälligt förhinder bör få utse en ersättare. På så sätt skyddas fullmaktsgivaren från att stå utan företrädare i händelse av förhinder för fullmaktshavaren. Eftersom det rör sig om tillfälliga förhinder och fullmaktsgivaren inte själv utsett personen bör ersättarens behörighet begränsas till att avse de mest nödvändiga åtgärderna. Det rör sig här om ordinära rättshandlingar med anknytning till fullmaktsgivarens dagliga livsföring. Det är fråga om sådana rättshandlingar som föreslås omfattas av de nya reglerna om behörighet i vissa fall för anhöriga (se avsnitt 6.3). Det kan t.ex. avse inköp av mat och betalningar av löpande räkningar för t.ex. boende. Möjligheten för fullmaktshavaren att vid tillfälligt förhinder anlita någon annan bör därför begränsas till sådana åtgärder.

Med hänsyn till att det föreslås att en ordinarie fullmaktshavare ska vara en fysisk person bör motsvarande krav gälla för en ersättare för fullmaktshavaren. Även i övrigt bör det gälla samma förutsättningar för en

ersättare som för fullmaktshavaren, exempelvis i fråga om lojalitetsplikt (se avsnitt 5.7).

Det bör beaktas att det kan finnas specialregler som gäller i stället för denna allmänna regel om möjligheten för fullmaktshavaren att ge någon annan sin behörighet att företräda fullmaktsgivaren (se t.ex. 6 kap. 4–8 §§ skatteförfarandelagen [2011:1244] om deklarationsombud).

Hjälp i en särskild fråga

En fullmaktshavare kan naturligtvis också hamna i en situation där han eller hon behöver hjälp med att utföra sitt uppdrag. Det kan röra sig om en rättslig fråga, en fastighetsförsäljning eller andra mera omfattande eller komplicerade frågor som kräver fackkunskap som fullmaktshavaren saknar. Fullmaktshavaren kan då behöva hjälp av t.ex. en advokat eller en revisor. Utredningen och promemorian föreslår att fullmaktshavaren i en sådan situation ska få överlåta sin behörighet till en eller flera andra fysiska personer. En fullmakt föreslås vidare få ställas till en bank, ett kreditmarknadsföretag eller ett värdepappersbolag, om det är fråga om att i en särskilt angiven ekonomisk fråga förvalta fullmaktsgivarens egendom. Remisinstanserna invänder inte mot förslagen.

Regeringen bedömer att fullmaktsgivaren är bäst betjänt av att fullmaktshavaren tar hjälp av andra i de frågor som han eller hon inte själv anser sig behärska. Om fullmaktshavaren inte skulle få ta hjälp för att utföra sitt uppdrag, riskerar fullmaktsgivaren att drabbas av rättsförluster. Genom att tillåta fullmaktshavaren att vid behov ta hjälp från personer som har nödvändig sakkunskap kan fullmaktsgivarens intressen tas till vara. Regeringen anser därför att fullmaktshavaren bör få sätta någon annan fysisk person i sitt ställe om han eller hon behöver hjälp. Är det fråga om att i en särskilt angiven ekonomisk fråga förvalta fullmaktsgivarens egendom är det, med hänsyn till hur sådan verksamhet är organiserad, rimligt att fullmakten får ställas till ett kreditinstitut eller ett värdepappersinstitut. Fullmaktshavaren bör givetvis inte kunna överlåta större rätt än han eller hon själv har enligt fullmakten och måste vid varje tillfälle väga kostnaden mot nyttan.

Periodiskt återkommande betalningar och överföringar

Autogiro och andra stående penningöverföringar är vanligt förekommande. De är viktiga för att man på ett enkelt och effektivt sätt ska kunna sköta sina ekonomiska angelägenheter. Sådana sköts ofta via banken genom ett särskilt medgivande om uttag från bankkonto eller genom ett stående uppdrag till banken om att vid givna tidpunkter genomföra överföringar. För autogiro och andra stående penningöverföringar föreslår utredningen ett undantag från kravet på att en fullmakt som fullmaktshavaren i sin tur ger ska vara ställd till en eller flera namngivna personer. Avsikten är att fullmaktshavaren inom ramen för sin behörighet ska kunna ordna autogiro och stående penningöverföringar. Remissinstanserna invänder inte mot förslaget.

Regeringen anser att autogiro och andra stående penningöverföringar är grundläggande verktyg i hanteringen av en persons ekonomi. Redan genom uppdraget i framtidsfullmakten att hantera fullmaktsgivarens ekonomi får det anses ligga en rätt för fullmaktshavaren att arrangera

betalningar och överföringar på lämpligt sätt, t.ex. via autogiro. På motsvarande sätt bör fullmaktshavaren ha möjlighet att ändra eller avsluta sådana autogireringar och andra stående penningöverföringar som har anordnats innan framtidsfullmakten trädde i kraft. Regeringen anser därför att det inte finns behov av någon särskild reglering om detta.

5.4 Hur en framtidsfullmakt träder i kraft

Regeringens förslag: En framtidsfullmakt, som uppfyller formkraven, träder i kraft när fullmaktsgivaren inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som omfattas av fullmakten.

Bedömningen av ikraftträdandet ska göras av fullmaktshavaren.

Fullmaktshavaren ska kunna få en rättslig prövning av om framtidsfullmakten har trätt i kraft. Fullmaktsgivaren ska också få villkora ikraftträdandet av att en sådan prövning sker.

Om fullmaktshavaren bedömer att framtidsfullmakten har trätt i kraft, ska bl.a. fullmaktsgivaren och dennes anhöriga underrättas.

Regeringens bedömning: Det bör inte införas bestämmelser som innebär att fullmaktshavaren har rätt att inhämta sekretessbelagda uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd. Det bör inte heller införas något krav på registrering av framtidsfullmakter.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår ingen rättslig prövning eller registrering. Däremot föreslås att fullmaktshavaren ska ha rätt att inhämta uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd, om detta behövs för att avgöra om fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, däribland *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Konsumentverket*, *Länsstyrelsen i Stockholms län*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Pensionärernas Riksorganisation*, instämmer i utredningens förslag eller lämnar dem utan invändning. Många remissinstanser reagerar dock mot att den föreslagna ordningen inte innefattar någon myndighetsprövning. *Socialstyrelsen* påtalar att det finns en risk för otillbörligt utnyttjande om bedömningen av ikraftträdandet läggs på fullmaktshavaren. Flera remissinstanser, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Göta Hovrätt*, *Domstolsverket* och *Sveriges advokatsamfund*, förordar en lösning som innebär att en myndighet, t.ex. överförmyndaren, prövar förutsättningarna för fullmaktens ikraftträdande. *Umeå kommun* anser dock att överförmyndaren inte har den kompetens som behövs för att pröva om fullmakten har trätt i kraft. *Demensförbundet* framhåller att det förhållandet att fullmaktshavaren ska bedöma ikraftträdandet kan medföra att en tänkt fullmaktshavare inte antar uppdraget. Några remissinstanser, bl.a. *Svenska Bankföreningen*, anser att utredningens förslag övervältrar ett stort risktagande på bankerna. Invändningar riktas också mot att den föreslagna ordningen kan medföra problem för tredje man att bedöma fullmaktshavarens behörighet. Bland andra *Skatteverket* förordar en ordning som innebär att fullmaktsförhållandet registreras eller att fullmaktshavaren får ett intyg över ikraftträdandet att visa upp för tredje man. *Socialstyrelsen* och *Sveriges Försäkringsförbund* (numera Svensk

Försäkring) föreslår att en framtidsfullmakt alltid ska kompletteras med ett läkarintyg som visar fullmaktsgivarens beslutsoförmåga. Bland andra *Svenska Fondhandlareföreningen* pekar på att uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd utgör känsliga personuppgifter som kan vara svåra att hantera för tredje man.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att fullmakten ska registreras hos överförmyndaren för att kunna träda i kraft och att fullmaktshavaren dessförinnan ska inhämta uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser instämmer i promemorians förslag. Hit hör *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Nacka tingsrätt*, *Domstolsverket*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* och *Söderköpings kommun*. Några remissinstanser, bl.a. *Justitiekanslern* och *Länsstyrelsen i Stockholms län*, påtalar att fullmaktshavarens åtgärder i samband med en registrering av framtidsfullmakten i princip överensstämmer med vad som krävs för att få till stånd en rättslig prövning av fullmakten, varför det knappast skulle tynga förfarandet att villkora ikraftträdandet med en fullständig rättslig prövning av antingen överförmyndaren eller domstolen. En alternativ lösning som *Hovrätten för Västra Sverige* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* lyfter fram är att framtidsfullmakten träder i kraft när den blivit registrerad hos överförmyndaren. Hovrätten anser också att det bör övervägas om avregistrering ska ske i vissa fall. Flera remissinstanser, däribland *Datainspektionen* och *Socialstyrelsen*, menar att fullmaktshavarens rätt att inhämta och använda sig av läkarintyg för att styrka sin behörighet riskerar att leda till avsevärda kränkningar av den enskildes integritet. Andra remissinstanser, bl.a. *Strömstads kommun*, understryker däremot behovet av att fullmaktshavaren har ett läkarintyg till stöd för sin bedömning av att fullmakten har trätt i kraft. Många remissinstanser, däribland *Danderyds*, *Habo*, *Göteborgs*, *Norrköpings*, *Linköpings*, *Västerås* och *Karlstads kommuner* och *Sveriges kommuner och Landsting*, avstyrker eller ifrågasätter förslaget att överförmyndaren ska registrera framtidsfullmakter. Vissa remissinstanser, bl.a. *Uppsala*, *Malmö* och *Stockholms kommuner*, anser att det i stället bör upprättas ett nationellt register. *Svenska Bankföreningen* menar att en registrering är viktig för att det inte ska råda någon tvekan om när fullmakten gäller och föreslår att fullmaktshavaren ska begära ett ikraftträdandeintyg när fullmaktsgivaren har blivit beslutsoförmögen. *Sparbankernas Riksförbund* anser att ett läkarintyg som styrker att fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen ska bifogas en ansökan om registrering.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Fullmaktshavaren ska bedöma om framtidsfullmakten har börjat gälla

Regeringen anser, i likhet med bl.a. *Försäkringskassan* och *Stockholms kommun*, att det är viktigt att en ordning med framtidsfullmakter är utformad på ett sådant sätt att den underlättar den praktiska tillämpningen. Kraven på rättssäkerhet får inte ställas så högt att framtidsfullmakterna i praktiken endast blir en variant av godmanskap. I det sammanhanget kan regeringen konstatera att vanliga fullmakter inte är förenade med vare sig

registrering eller rättslig prövning för att träda i kraft. Trots detta har avtalslagens fullmaktsregler under lång tid fungerat bra.

Utredningen föreslår att fullmaktshavaren ska ta ställning till om framtidsfullmakten har trätt i kraft. Även i promemorian föreslås att bedömningen av beslutsförmågan i allmänhet ska göras av fullmaktshavaren, men att det därutöver ska vara obligatoriskt att registrera fullmakten hos överförmyndaren. Enligt promemorians förslag ska dock överförmyndaren inte göra någon prövning av beslutsförmågan. I stället ska tingsrätten på begäran av fullmaktshavaren kunna göra en sådan prövning.

En fråga som flera remissinstanser, bl.a. *Justitiekanslern*, *Helsingborgs tingsrätt* och *Länsstyrelsen i Stockholm län*, väcker är om det är lämpligare att koppla ikraftträdandet till ett enda myndighetsbeslut. På så sätt skulle en obligatorisk prövning av ikraftträdandet införas. Som framgår av avsnitt 4 har en obligatorisk prövning valts i Finland. Där träder en framtidsfullmakt i kraft i och med att förmyndarmyndigheten fastställer fullmakten. Även i Danmark ska ikraftträdandet ske genom ett myndighetsbeslut. I Norge har däremot ett frivilligt prövningsförfarande införts.

Ett fungerande fullmaktssystem förutsätter att de som kommer i kontakt med en fullmakt litar på fullmaktshavarens påstående om att fullmakten gäller. Enligt avtalslagen ansvarar fullmaktshavaren för att han eller hon har behörighet att agera för fullmaktsgivarens räkning. Tredje man kan också kontakta fullmaktsgivaren för att kontrollera att fullmakten gäller. Tilltron till vanliga fullmakter är generellt sett hög och kontroller av dem synes inte vara vanliga. Några remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, menar trots detta att en myndighetsprövning är viktig för att tredje man ska kunna förlita sig på en framtidsfullmakt.

Som regeringen anför i avsnitt 4 bör framtidsfullmakterna i allt väsentligt ha en privaträttslig inriktning. Enligt regeringens mening finns det inte heller skäl att befara att tilltron till framtidsfullmakter kommer att vara lägre än för vanliga fullmakter, när väl den nya ordningen har etablerats. Flertalet åtgärder som fullmaktshavaren kommer att vidta bör till sin natur vara legitima och oproblematiska även ur tredje mans synvinkel. Det kan röra sig om åtgärder som uppenbarligen syftar till att upprätthålla fullmaktsgivarens avtalsförhållanden i vardagliga frågor, t.ex. ett hyresförhållande, ett elavtal eller ett avtal med banken. Det kan visserligen, kanske främst när det gäller större transaktioner, inte uteslutas att en framtidsfullmakt ifrågasätts. Det bör dock röra sig om ett begränsat antal fall. Om tredje man är osäker på om en framtidsfullmakt verkligen har trätt i kraft, finns det dessutom inte något som hindrar denne från att kontakta fullmaktsgivaren om detta.

Om fullmaktshavaren ska avgöra om framtidsfullmakten har trätt i kraft, innebär det att det är han eller hon som ska bedöma dels om formkraven är uppfyllda (se närmare om dessa i avsnitt 5.2), dels om fullmaktsgivaren är beslutsförmögen eller inte. Det kan anföras argument mot en ordning där fullmaktshavaren gör denna bedömning, kanske särskilt när det gäller bedömningen av beslutsförmågan. Bland andra *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* och *Sveriges Pensionärsförbund* påtalar att det kan vara svårt att bedöma en persons hälsotillstånd. Regeringen instämmer i detta och anser att lekmän inte ska behöva utföra kvalificerade medicinska bedömningar av en persons

hälsotillstånd. Som regeringen återkommer till nedan bör dock bedömningen av fullmaktsgivarens beslutsförmåga i majoriteten av fallen inte kräva någon djupgående utredning och analys av fullmaktsgivarens hälsotillstånd, utan kan göras på ett betydligt enklare sätt. För det stora flertalet framtidsfullmakter bör det därför finnas ett enkelt och rationellt förfarande för bedömningen av beslutsförmågan.

En fullmaktshavares ansvar gentemot tredje man enligt 25 § avtalslagen för att han eller hon har behörighet att agera för fullmaktsgivarens räkning bör mot denna bakgrund tas som utgångspunkt även för framtidsfullmakter (se även avsnitt 5.6). Fullmaktshavaren blir därmed som huvudregel skyldig att ersätta tredje man för den eventuella skada som denne drabbas av till följd av att fullmaktshavaren agerar utan gällande fullmakt. Mot den bakgrunden är det enligt regeringens uppfattning naturligt att som huvudregel låta fullmaktshavaren avgöra om förutsättningarna för att tillämpa framtidsfullmakten har inträtt.

I detta sammahang bör också möjligheten att upprätta fullmakter som kan användas både före och efter det att fullmaktsgivaren förlorar sin beslutsförmåga beaktas. Med en kombination av en vanlig fullmakt och en framtidsfullmakt blir framtidsfullmaktens ikraftträdande av underordnad betydelse, eftersom fullmaktshavaren har behörighet att agera för fullmaktsgivarens räkning oavsett om fullmaktsgivaren är beslutsförmögen eller beslutsoförmögen.

Risken för att fullmaktshavaren otillbörligt utnyttjar sin ställning, vilket bl.a. *Socialstyrelsen* framhåller, bör enligt regeringens mening inte överdrivas. Systemet med framtidsfullmakter vilar på ett starkt förtroendeförhållande mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren, vilket talar för att den risken är begränsad. Den frihet som en fullmaktsgivare har att råda över sitt ställföreträdarskap kan också förväntas innefatta en acceptans för att myndighetskontrollen är begränsad i förhållande till exempelvis godmanskap. Fullmaktsgivarens behov av skydd mot otillbörligt agerande från fullmaktshavaren kan också tillgodoses på andra, mer ändamålsenliga, sätt än en obligatorisk prövning av ikraftträdandet. Regeringen föreslår bl.a. möjligheter till granskning av fullmaktshavarens verksamhet (se avsnitt 5.9).

Enligt regeringens mening finns det dessutom en rad nackdelar med en obligatorisk myndighetsprövning av framtidsfullmakter. Det medför merarbete för fullmaktsgivaren, fullmaktshavaren och det offentliga samt utgifter och ökad administration, vilket kan förväntas leda till att användningen av framtidsfullmakten begränsas. Ikraftträdandet skulle därmed bli tämligen omständligt och tidskrävande. En obligatorisk myndighetsprövning skulle också frånta framtidsfullmakterna en betydelsefull del av deras privaträttsliga karaktär. Den som utfärdar en framtidsfullmakt kan förväntas göra det för att själv få bestämma hur de personliga och ekonomiska angelägenheterna ska skötas om han eller hon blir beslutsoförmögen. Saknas den friheten, kommer framtidsfullmakter inte att framstå som ett attraktivt alternativ till godmanskap eller förvaltarskap.

Sammantaget finner regeringen att en obligatorisk prövning av framtidsfullmakter skulle föra för långt. Huvudregeln bör därför vara att fullmaktshavaren är den som bedömer om framtidsfullmakten uppfyller formkraven och om fullmaktsgivarens tillstånd är sådant att framtidsfullmakten kan börja användas. Detta innebär att fullmaktshavaren har

rätt att företräda fullmaktsgivaren i och med att fullmaktshavaren bestämmer att framtidsfullmakten träder i kraft. I fullmaktshavarens uppgift ligger att bedöma om beslutsoförmågan har inträtt, inte att avgöra exakt vid vilken tidpunkt detta tillstånd har inträffat.

Lagrådet anser att uttrycken ”tas i bruk” respektive ”användas” är att föredra framför uttrycket ”träder i kraft”. Det förstnämnda tar sikte på när fullmakten får börja nyttjas och ”användas” på det fortlöpande nyttjandet. Regeringen delar inte den uppfattningen. Fullmaktshavarens bedömning av fullmaktsgivarens beslutsförmåga och ianspråktagandet av behörigheten är karaktäristisk för framtidsfullmakterna. För att en framtidsfullmakt ska kunna börja användas krävs först att en sådan bedömning görs. Detta bör manifesteras på ett tydligt och klart sätt och det är då ändamålsenligt att tala om ett ikraftträdande av fullmakten. Att en framtidsfullmakt träder i kraft är också ett vedertaget uttryckssätt. I utredningen och promemorian liksom i Finland, Danmark och Norge används ikraftträdande som benämning på den tidpunkt då fullmaktshavaren får ta i anspråk sin behörighet. Med hänsyn till det anförda anser regeringen att det i lagen bör anges att en framtidsfullmakt träder i kraft på visst sätt. Regeringen anser vidare, till skillnad från Lagrådet, att det av tydlighetsskäl bör framgå av lagen att det är fullmaktshavaren som i första hand har att bestämma ikraftträdandet.

När fullmaktshavaren sätter framtidsfullmakten i kraft bör han eller hon enligt regeringens uppfattning vara skyldig att omgående informera fullmaktsgivaren om detta. Fullmaktsgivaren får därmed i ett tidigt skede anledning att agera om han eller hon anser att ställningstagandet är felaktigt och kan återkalla fullmakten. Även fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar, liksom en eventuell granskare (se avsnitt 5.9), bör informeras om framtidsfullmaktens ikraftträdande och dess innehåll. Härigenom ges dessa en möjlighet att reagera mot bedömningen och också följa uppdragets fortsatta utförande. Regeringen anser, till skillnad från *Lagrådet*, att det tydligt bör framgå av lagen vad underrättelsen ska innehålla.

Handikappförbundens samarbetsorgan anser att det är viktigt att fullmaktsgivaren kan föra talan om att framtidsfullmakten inte har trätt i kraft. Enligt regeringens mening får ett eventuellt påstående om att fullmaktshavaren har agerat utan att framtidsfullmakten har trätt i kraft avgöras av rätten inom ramen för en civilrättsprocess.

Fullmaktshavarens bedömning av fullmaktsgivarens beslutsförmåga

Regeringens förslag, att fullmaktshavaren ska avgöra om framtidsfullmakten har trätt i kraft, innebär att det är han eller hon som ska bedöma om fullmaktsgivaren är beslutsförmögen eller inte. Avsikten är dock inte att lekmän ska utföra kvalificerade medicinska bedömningar av en persons hälsotillstånd. Enligt regeringens mening bör bedömningen av fullmaktsgivarens beslutsförmåga i ett stort antal fall kunna göras utan någon särskild medicinsk erfarenhet. I de fall detta inte är möjligt bör fullmaktshavaren ha möjlighet att begära rättens prövning av saken. Fullmaktsgivaren bör också i framtidsfullmakten kunna ange att ett ikraftträdande ska föregås av en domstolsprövning (se vidare nedan).

För att en framtidsfullmakt ska träda i kraft föreslår regeringen att fullmaktsgivaren ska sakna förutsättningar att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser (se avsnitt 5.1). Det är alltså inte tillräckligt att det endast finns ett behov av hjälp, utan fullmaktsgivaren ska dessutom vara beslutsoförmögen.

Så länge den enskilde är beslutsförmögen kan han eller hon låta sig representeras genom att utfärda en vanlig fullmakt enligt reglerna i avtalslagen. För att det ska vara ett alternativ behöver den enskilde, trots psykisk funktionsnedsättning eller liknande förhållande, kunna instruera en fullmaktshavare inom det område som fullmakten avser och sedan följa upp de åtgärder som vidtas (jfr rättsfallet NJA 2015 s. 851). Beslutsförmågan kan också beskrivas som en förmåga att fatta självständiga beslut, dvs. kunna förstå relevant information, överväga sina alternativ och fatta ett beslut baserat på dessa överväganden (se SOU 2015:80 s. 372). Fullmaktshavarens ställningstagande till om framtidsfullmakten har trätt i kraft måste således ta sikte på en bedömning av fullmaktsgivarens beslutsförmåga som den beskrivs här.

Utredningen och promemorian anser att fullmaktsgivaren, genom att upprätta en framtidsfullmakt, medger att fullmaktshavaren inhämtar och uppvisar uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd för att kunna bedöma om framtidsfullmakten har trätt i kraft och dessutom styrka sin behörighet för tredje man. Flera remissinstanser, bl.a. *Datainspektionen* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, invänder mot denna bedömning med hänsyn till skyddet för den personliga integriteten. Enligt *Svenska Bankföreningen* saknar också bl.a. bankerna rutiner för hanteringen av känsliga personuppgifter.

Även regeringen ställer sig tveksam till att fullmaktshavaren ska ha tillgång till sekretessbelagda uppgifter, inte minst med hänsyn till svårigheterna att förutse omfattningen av en sådan tillgång och risken för en okontrollerbar och bred spridning av känsliga uppgifter. Fullmaktshavarens bedömning av fullmaktsgivarens beslutsförmåga ställs här mot skyddet för enskildas integritet. För att göra undantag från nu aktuella sekretessbestämmelser krävs starka skäl. Regeringen anser att det inte är nödvändigt att ge fullmaktshavaren tillgång till dessa uppgifter, utan att fullmaktshavarens bedömning kan göras på andra, mindre ingripande, sätt. Sådana integritetskänsliga uppgifter som det är fråga om bör i stället hanteras inom ramen för den domstolsprövning som föreslås i det följande. Fullmaktshavaren behöver alltså inte grunda sin bedömning av fullmaktsgivarens beslutsförmåga på ett läkarintyg eller motsvarande utredning, utan i första hand på andra iakttagelser.

Fullmaktshavarens bedömning av fullmaktsgivarens beslutsförmåga bör enligt regeringens mening ta sin utgångspunkt i en dialog dem emellan. Detta ställer naturligtvis krav på att fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren upprätthåller en kontakt med varandra. Bedömningen av om tiden är inne för att låta framtidsfullmakten träda i kraft kan härigenom bli en naturlig beståndsdel i det förtroendefulla förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren. Redan på detta stadium av fullmaktsuppdraget blir det nödvändigt för fullmaktshavaren att samråda med fullmaktsgivaren (jfr avsnitt 5.7). Genom löpande kontakter kan fullmaktshavaren också få en uppfattning om hur fullmaktsgivaren ser på sin egen förmåga att sköta sina angelägenheter. På så sätt

kan fullmaktshavaren, åtminstone indirekt, få fullmaktsgivarens samtycke till att låta fullmakten träda i kraft. Detta innebär dock inte att fullmaktshavaren automatiskt ska tillmötesgå en begäran från fullmaktsgivaren om att ta framtidsfullmakten i anspråk. Fullmaktshavaren måste göra en egen bedömning av om det finns förutsättningar för ett ikraftträdande. Skulle fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren ha olika uppfattningar om huruvida fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen, talar det för att fullmaktshavaren bör vända sig till rätten för en prövning.

Det är viktigt att framhålla att fullmaktshavarens bedömning endast avser konsekvenserna av fullmaktsgivarens hälsotillstånd och inte den medicinska klassificeringen. Enligt regeringens mening ligger det nära till hands att anta att fullmaktshavaren många gånger kommer att vara en nära anhörig eller någon annan närstående till fullmaktsgivaren. I flertalet fall kan det också förväntas att denna person under en tid före framtidsfullmaktens ikraftträdande är behjälplig i olika sammanhang som exempelvis vid läkarbesök, myndighetskontakter och diverse praktiska göromål. Genom nu berörda kontakter och en dialog med andra närstående kan fullmaktshavaren dessutom få ett stöd i sin bedömning av fullmaktsgivarens förmåga att själv fatta beslut. För en person med god insikt i fullmaktsgivarens levnadsförhållanden bör bedömningen därför många gånger vara relativt enkel att göra och falla sig naturlig utifrån kännedomen om fullmaktsgivaren.

Som regeringen berör ovan kan det vara svårt att avgöra exakt i vilka avseenden och när beslutsförmågan brister, och det vore olyckligt om kraven ställs så högt att hjälpen inte kan sättas in när den behövs. För att underlätta användningen av framtidsfullmakterna bör det därför, som föreslås i avsnitt 5.1, vara tillräckligt att konstatera att fullmaktsgivaren i huvudsak saknar förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Bedömningen av beslutsförmågan bör göras på ett övergripande plan genom att beslutsförmågan ställs i relation till framtidsfullmaktens omfattning. Det är beslutsförmågan sett över längre tid som är av betydelse. Om fullmaktsgivaren varaktigt och i huvudsak saknar förutsättningar att fatta beslut avseende de frågor som omfattas av framtidsfullmakten, bör fullmakten träda i kraft. Om fullmaktsgivaren exempelvis befinner sig i en övergångsfas i sin sjukdom, då hans eller hennes beslutsförmåga kommer och går, bör det alltså vara tillräckligt att konstatera att sjukdomstillståndet förvärras och att fullmaktsgivaren i de flesta avseendena eller större delen av tiden inte är beslutsförmögen. Under sådana förhållanden bör framtidsfullmakten kunna träda i kraft och fullmaktsgivaren få den hjälp som han eller hon behöver. Att fullmaktsgivaren i huvudsak ska sakna beslutsförmåga medför alltså att framtidsfullmakten i vissa fall kan börja tillämpas något tidigare än om det skulle förutsättas att fullmaktsgivaren kan konstateras vara beslutsoförmögen i alla avseenden som omfattas av fullmakten.

Det följer av framtidsfullmakternas innebörd att en framtidsfullmakt endast kan tillämpas så länge de förutsättningar som gäller för ikraftträdandet består. Skulle fullmaktsgivarens tillstånd förbättras i sådan grad att han eller hon återfår sin beslutsförmåga, ska framtidsfullmakten inte längre få tillämpas. Regeringen anser, till skillnad från *Lagrådet*, att detta inte behöver anges uttryckligen i lagen. En sådan förtydligande bestämmelse som Lagrådet föreslår riskerar vidare att komma i konflikt med

andra bestämmelser i lagen som anger när en fullmakt inte längre får användas trots att fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen. Ett exempel på det är när en god man eller förvaltare förordnas (se avsnitt 5.8).

En möjlighet till rättslig prövning av framtidsfullmakten

Även om det, som anförs ovan, inte är befogat att införa en obligatorisk myndighetsprövning av framtidsfullmakter, finns det skäl att komplettera fullmaktshavarens prövning med en frivillig rättslig prövning av framtidsfullmaktens ikraftträdande. Det skulle t.ex. kunna inträffa att fullmaktsgivarens tillstånd är svårbedömt och att fullmaktshavaren därför har svårt att själv avgöra om fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen. Det kan också inträffa att fullmaktsgivaren eller anhöriga har en annan uppfattning än fullmaktshavaren om huruvida fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen. Vidare kan det, särskilt i fråga om större transaktioner, undantagsvis inträffa att en tredje man finner anledning att ifrågasätta bedömningen att framtidsfullmakten har trätt i kraft. Fullmaktshavaren behöver för dessa situationer ha möjlighet att utverka ett rättsligt avgörande om fullmaktens ikraftträdande. Därmed kan eventuella tveksamheter kring behörigheten hanteras vid behov, utan att en prövning för den skull behöver ske i varje enskilt fall. Genom att föreskriva att den myndighet som ska pröva ikraftträdandet får inhämta läkarintyg eller liknande utredning kan det också undvikas att känsliga personuppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd hanteras av enskilda (se vidare avsnitt 5.5).

Förutom att fullmaktshavaren ska kunna påkalla en prövning bör även den fullmaktsgivare som så önskar kunna villkora en framtidsfullmakts ikraftträdande av en rättslig prövning. På så sätt kan t.ex. en befarad osämja mellan fullmaktshavaren och fullmaktsgivarens släktingar eller andra närstående undvikas och fullmaktsgivaren kan känna sig trygg med att fullmakten används när det är avsett.

Ingen skyldighet att registrera framtidsfullmakter

I promemorian föreslås att det utöver möjligheten att få framtidsfullmaktens ikraftträdande fastställd i domstol ska vara obligatoriskt för fullmaktshavaren att registrera fullmakten hos överförmyndaren. Dessförinnan träder framtidsfullmakten inte i kraft. Ansökan om registrering får enligt promemorian ske när fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen. Registreringen föreslås innefatta en prövning av om formkraven är uppfyllda. Registreringsförfarandet motiveras av att det är nödvändigt att säkerställa att fullmaktshavarens verksamhet kan bli föremål för extern granskning av överförmyndaren. Enligt promemorian skulle det dessutom garantera att en framtidsfullmakt inte förbises i samband med prövningen av ett godmanskap eller förvaltarskap.

Flera remissinstanser, däribland *Filipstads*, *Malmö*, *Stockholms*, *Linköpings* och *Strömstads kommuner*, *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Svenska Bankföreningen*, motsätter sig registrering hos respektive överförmyndare och föreslår, för det fall registrering trots allt ska ske, ett nationellt ställföreträdarregister.

Som nämns ovan förekommer inte någon registrering av vanliga fullmakter. Inte heller testamenten vare sig kontrolleras eller registreras.

Att registrera att en framtidsfullmakt har trätt i kraft skulle förutsätta att en myndighet i varje enskilt fall tar ställning till om fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen. Det blir då i praktiken en offentligrättslig ordning som inte skiljer sig nämnvärt från godmanssystemet. Regeringen tar ovan ställning till att framtidsfullmakternas särdrag inte medför att det är nödvändigt att koppla ikraftträdandet till en obligatorisk prövning. Den registrering som föreslås i promemorian innebär att överförmyndaren får kännedom om framtidsfullmakten och att tredje man kan efterforska om någon registrering i och för sig har skett. Eftersom registeringen i det fallet inte innebär någon kontroll av annat än att formkraven är uppfyllda ger den inte något besked om huruvida fullmaktsgivaren faktiskt är beslutsoförmögen och fullmakten därmed kan användas. Behovet av ett sådant register kan ifrågasättas. Att överförmyndaren har intresse av att i samband med anordnande av godmanskap eller förvaltarskap få kännedom om huruvida den enskilde har upprättat en framtidsfullmakt kan i de allra flesta fall tillgodoses genom kommuniceringen med anhöriga inför anordnandet. Det kan konstateras att en ordning med både registrering och möjlighet till myndighetsprövning inte finns i varken Norge, Finland eller Danmark. Sammantaget framstår det enligt regeringens mening inte som motiverat att bygga upp ett register, lokalt eller centralt, och att ge överförmyndaren eller någon annan i uppgift att administrera registret och att dessutom kontrollera fullmakterna. Nyttan med en sådan ordning uppväger helt enkelt inte kostnaderna för den.

5.5 En prövning i domstol av om framtidsfullmakten har trätt i kraft

Regeringens förslag: Tingsrätten ska på ansökan av fullmaktshavaren pröva om framtidsfullmakten har trätt i kraft.

Fullmaktsgivaren ska ges tillfälle att yttra sig över ansökan, om det kan ske. Även fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar och överförmyndaren ska ges tillfälle att yttra sig. Domstolen ska inhämta ett läkarintyg.

Vid domstolens handläggning ska i övrigt lagen om domstolsärenden tillämpas.

Sekretess ska gälla för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden i ärenden om framtidsfullmakter, om det kan antas att fullmaktsgivaren eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs. Sekretessen ska gälla i högst 70 år.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår inte någon möjlighet till rättslig prövning av ikraftträdandet. Utredningens förslag till sekretessbestämmelse utgår från förutsättningen att fullmaktshavaren inhämtar läkarintyg.

Remissinstanserna berör inte frågan om en rättslig prövning.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar endast ska få en underrättelse om ansökan. Överförmyndaren involveras inte i den rättsliga prövningen. Promemorians

förslag till sekretessbestämmelse utgår från förutsättningen att fullmaktshavaren inhämtar läkarintyg.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser godtar förslagen eller lämnar dem utan invändning. Några remissinstanser, däribland *Helsingborgs tingsrätt*, anser att prövningen i stället ska ligga på överförmyndaren. *Nacka tingsrätt* efterfrågar ett förtydligande av när ikraftträdandet sker i händelse av en rättslig prövning. Bland andra *Skellefteå kommun* påtalar att det är av avgörande betydelse att läkarintyg avseende bedömning av beslutsförmåga standardiseras så att en praktisk tillämpning blir möjlig. *Handikappförbundens samarbetsorgan* föreslår att fullmaktshavarens lämplighet ska prövas vid ikraftträdandet.

Skälen för regeringens förslag

Tingsrätten ska på ansökan av fullmaktshavaren pröva om en framtidsfullmakt har trätt i kraft

Den möjlighet till en frivillig rättslig prövning av ikraftträdandet som regeringen föreslår i avsnitt 5.4 kommer att ha påtagliga likheter med den prövning som rätten gör vid anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken. I promemorian föreslås att den frivilliga prövningen av ikraftträdandet ska göras av allmän domstol, dvs. tingsrätten som första instans. Några remissinstanser, däribland *Helsingborgs tingsrätt*, förespråkar dock att prövningen görs av överförmyndaren.

När det gäller godmanskapsärenden har det i tidigare lagstiftningssammanhang övervägts om dessa ärenden ska prövas av överförmyndaren. Det har dock bedömts att detta inte är lämpligt (se prop. 2010/11:119 s. 68). Regeringen anser att det inte finns skäl att för framtidsfullmakterna nu göra någon annan bedömning (jfr prop. 2013/14:225 s. 18). Mot den bakgrunden och med hänsyn till likheterna mellan den föreslagna prövningen av framtidsfullmakter och godmanskap föreslår regeringen att den frivilliga prövningen av ikraftträdandet av framtidsfullmakter ska handläggas av tingsrätten.

Det är den enskildes folkbokföring som styr vilken tingsrätt som handlägger anordnande av godmanskap. Enligt regeringen är det lämpligt att samma behörighetsregel tillämpas i ärenden om ikraftträdande av framtidsfullmakter (jfr prop. 2005/06:117 s. 26). Som *Svea hovrätt* och *Alingsås tingsrätt* påpekar kan den enskilde sakna folkbokföring i Sverige. I sådana fall bör tingsrätten i den ort där den enskilde vistas vara behörig domstol. Om fullmaktsgivaren saknar folkbokföring i Sverige och vistas utomlands, bör Stockholms tingsrätt vara reservforum (jfr 11 kap. 25 § föräldrabalken).

Eftersom det som huvudregel är fullmaktshavaren som ska bedöma ikraftträdandet och som därefter ska tillämpa fullmakten är det enligt regeringens uppfattning naturligt att låta honom eller henne avgöra om rättens prövning behövs. Ett ikraftträdande förutsätter fullmaktshavarens medverkan, även om domstol ska pröva frågan. Personer som i och för sig är närstående till fullmaktsgivaren men inte är fullmaktshavare berörs inte på motsvarande sätt av ikraftträdandet. Fullmaktsgivaren har gett fullmaktshavaren förtroendet att använda fullmakten och det är inte motiverat att låta släktingar begära att en domstol ska bestämma att fullmaktshavaren ska påbörja sitt uppdrag. Om det undantagsvis skulle

vara så att fullmaktsgivarens make, sambo eller nära släkting anser att fullmaktsgivarens behov av stöd och hjälp inte tillgodoses av fullmaktshavaren, kan en ansökan om godmanskap eller förvaltarskap göras (se 11 kap. 15 § föräldrabalken). Regeringen anser därför att endast fullmaktshavaren ska ha möjlighet att vid behov ansöka om rättens prövning.

Rättens prövning bör mynna ut i ett formellt beslut. Om både de materiella och formella förutsättningarna är uppfyllda, ska fullmakten anses ha trätt i kraft. *Nacka tingsrätt* anser att det bör framgå tydligare vid vilken tidpunkt framtidsfullmakten träder i kraft i händelse av en rättslig prövning av den frågan. I likhet med vad som föreslås gälla för fullmaktshavarens bedömning är det dock inte fråga om att avgöra när – dvs. exakt vid vilken tidpunkt – beslutsoförmågan har inträtt och ikraftträdandet därmed har skett, utan endast om fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen vid tidpunkten för prövningen (se avsnitt 5.4).

Fullmaktsgivarens hälsotillstånd kan naturligtvis variera över tid. Om rätten vid sin prövning finner att framtidsfullmakten inte har trätt i kraft, bör därför fullmaktshavaren vara fri att ansöka på nytt vid ett senare tillfälle. Rättens avgörande får i den bemärkelsen inte rättskraft. Rättens avgörande vilar på en bedömning av förhållandena vid prövningstillfället och framtidsfullmakten ska endast få tillämpas så länge fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen. Även om rätten har beslutat att en framtidsfullmakt har trätt i kraft, gäller således framtidsfullmakten inte om fullmaktsgivaren återfår sin beslutsförmåga.

Fullmaktshavarens bedömning av ikraftträdandet innefattar av inte något ställningstagande till den egna lämpligheten för uppdraget. Promemorians förslag innebär att inte heller rättens ska bedöma av fullmaktshavarens lämplighet. Avsikten är alltså att rätten inte ska överpröva fullmaktsgivarens val av fullmaktshavare. Förslaget förstärker enligt regeringens mening fullmaktsgivarens frihet att utse vem som ska företräda honom eller henne. Om det i samband med rättens prövning av ikraftträdandet skulle visa sig att fullmaktshavaren uppenbarligen är olämplig som ställföreträdare, kan överförmyndaren uppmärksammas på detta genom den skyldighet för rätten att kommunicera med vissa särskilt berörda som regeringen föreslår nedan. Överförmyndaren får därmed anledning att överväga om åtgärder ska vidtas för granskning av fullmaktshavarens verksamhet för att bedöma om en ansökan om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap ska göras och om fullmaktshavaren i samband med det ska förbjudas att bruka fullmakten (se avsnitt 5.9). Det bör också anmärkas att rätten har möjlighet att på egen hand initiera ett ärende om anordnande av godmanskap (se 11 kap. 15 § tredje stycket föräldrabalken). Mot denna bakgrund anser regeringen att rättens prövning av ikraftträdandet inte ska innefatta en bedömning av fullmaktshavarens lämplighet för uppdraget.

Frågor om tingsrättens handläggning

Eftersom rättens prövning i stor utsträckning kommer att likna den som görs i fråga om anordnande av godmanskap finns det skäl att utforma handläggningsreglerna för framtidsfullmakter i nära anslutning till hur handläggningen av ärenden om anordnande av godmanskap sker.

I promemorian föreslås att fullmaktsgivaren ska ges tillfälle att yttra sig innan ärendet avgörs och att fullmaktsgivarens närstående ska underrättas om ansökan. Detta överensstämmer med vad som gäller vid en ansökan om anordnande av godmanskap. I likhet med *Svea hovrätt*, *Helsingborgs tingsrätt* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser dock regeringen att även fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar bör ges tillfälle att yttra sig. Att som *Helsingborgs tingsrätt* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* föreslår dessutom involvera andra personer som har en nära relation till fullmaktsgivaren (jfr 11 kap. 16 § föräldrabalken, se även prop. 1993/94:251 s. 203), skulle enligt regeringens mening däremot föra för långt.

I avsnitt 5.9 föreslår regeringen bl.a. att överförmyndaren ska kunna förbjuda fullmaktshavaren att fortsatt bruka fullmakten. Genom att även ge överförmyndaren tillfälle att yttra sig över ansökan uppmärksammas överförmyndaren på att framtidsfullmakten finns. Överförmyndaren får därmed också möjlighet att upplysa domstolen om att anordnande av godmanskap eller förvaltarskap övervägs. Behörig överförmyndare enligt 11 kap. 25 § föräldrabalken bör vara den som har att yttra sig i ett ärende om ikraftträdande. För att underlätta rättens kommunicering med bl.a. fullmaktsgivaren bör fullmaktshavaren vara skyldig att i ansökan lämna kontaktuppgifter till fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar.

För att rätten ska kunna bedöma om fullmaktshavaren är behörig att ansöka om ikraftträdande och om formkraven är uppfyllda behöver fullmaktshavaren tillsammans med ansökan ge in framtidsfullmakten i original eller bestyrkt kopia. Regeringen anser, till skillnad från *Lagrådet*, att detta tydligt bör framgå av lagen.

Som regeringen framhåller i avsnitt 5.4 bör uppgifter om fullmaktsgivarens personliga förhållanden inte hanteras av fullmaktshavaren eller tredje man. Det bör i stället ingå i domstolens handläggning att inhämta utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd och förmåga att ha hand om de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar. Detta bör ske i form av ett läkarintyg eller någon annan likvärdig utredning. Om domstolen bedömer att det är uppenbart obehövligt att inhämta utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd, exempelvis på grund av att tillräcklig utredning redan finns, bör detta kunna undvaras.

En läkare som är verksam inom den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården är skyldig att utföra undersökningar och ge utlåtanden över dessa på begäran av domstol (se 6 kap. 9 § patientsäkerhetslagen [2010:659]). Ett intyg ska utformas med noggrannhet och omsorg (se 6 kap. 10 § nämnda lag). Att läkarintyg ska inhämtas av rätten i ärenden om ikraftträdande av en framtidsfullmakt bör enligt regeringens mening framgå av den nya lagen. Föreskrifter som t.ex. avser läkarintygets närmare utformning och innehåll kan regeringen meddela i förordning. Härigenom kan t.ex. standardiserade läkarintyg utarbetas, vilket efterfrågas av bl.a. *Skellefteå kommun*.

Utredningen och promemorian föreslår en sekretessbestämmelse som innebär att fullmaktshavaren har rätt att ta del av uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd. Eftersom regeringen väljer att inte låta fullmaktshavaren utan domstolen inhämta läkarintyg eller motsvarande utredning

behöver sekretessbestämmelserna anpassas efter det. Uppgifter om den enskildes personliga eller ekonomiska förhållanden som finns i ett läkarintyg eller motsvarande utredning som ges in till rätten bör omfattas av sekretess, på samma sätt som gäller i bl.a. förvaltarskapsärenden.

Lagen (1996:242) om domstolsärenden bör tillämpas vid rättens prövning av framtidsfullmakters ikraftträdande, på samma sätt som vid t.ex. anordnande av godmanskap. Det innebär bl.a. att ansökan ska vara skriftlig, att sammanträde får hållas och att tingsrättens beslut får överklagas till hovrätten och Högsta domstolen.

5.6 Fullmaktsgivarens bundenhet och skyddet för tredje man

Regeringens förslag: En framtidsfullmakt ska inte med bindande verkan få göras oåterkallelig. Avtalslagens bestämmelser om återkallelse ska gälla för framtidsfullmakter.

Även i övrigt ska vad som gäller enligt avtalslagen om skriftliga fullmakter gälla för framtidsfullmakter. Det innebär bl.a. att fullmaktsgivaren ska bli bunden genom de åtgärder som fullmaktshavaren vidtar inom ramen för fullmakten, att fullmaktshavaren ansvarar för att han eller hon har den behörighet som krävs och att fullmaktsgivaren i vissa fall ska informera tredje man om att framtidsfullmakten inte längre gäller.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Skellefteå tingsrätt* menar dock att förslaget kan leda till att fullmaktsgivaren, för att kunna återkalla fullmakten, kan bli tvungen att driva en process för att bevisa sin rättshandlingsförmåga. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* ifrågasätter om det är lämpligt att i enlighet med avtalslagen låta fullmaktshavarens behörighet gälla efter fullmaktsgivarens död.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna instämmer i förslagen eller invänder inte mot dem. Med hänsyn till fullmaktsgivarens utsatta situation anser *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* att förslaget om fullmaktsgivarens informationsplikt innebär ett alltför starkt skydd för tredje man. Några remissinstanser, bl.a. *Strömstads kommun*, väcker frågan om fullmaktsgivaren måste driva en process om han eller hon anser sig vara beslutsförmögen och vill återkalla fullmakten. *Svenska Bankföreningen* har synpunkter på oklarheter avseende den praktiska hanteringen, bl.a. att upphörandereglerna behöver ändras om inte banken kan behålla originalfullmakten och att det behöver förtydligas hur ett återtagande av fullmakten ska ske och vem som kan ta tillbaka framtidsfullmakten.

Framtidsfullmakterna ska som huvudregel följa avtalslagens regler om skriftliga fullmakter

I avsnitt 5.2 föreslås att en framtidsfullmakt ska vara skriftlig. Avtalslagen innehåller regler om skriftliga fullmakter. Sådana fullmakter är vanligt förekommande och regleringen är välkänd. En framtidsfullmakt är tänkt att tillämpas på samma sätt som vilken skriftlig fullmakt som helst, med den skillnaden att en framtidsfullmakt träder i kraft först när fullmaktsgivaren inte längre kan ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Enligt regeringen är det viktigt att regleringen av framtidsfullmakter är enkel och så långt som möjligt följer ordningen för vanliga fullmakter.

Genom att låta framtidsfullmakter följa avtalslagens regler för skriftliga fullmakter blir det också möjligt att utfärda fullmakter som kan användas både före och efter det att en eventuell beslutsoförmåga inträder. Detta bidrar i sig till ett enklare och enhetligare system för fullmakter överlag och skapar förutsättningar för att framtidsfullmakterna ska bli ett användbart och attraktivt alternativ.

Regeringen anser mot denna bakgrund att det är naturligt att ta sin utgångspunkt i avtalslagens regler om skriftliga fullmakter vid utformningen av reglerna om framtidsfullmakter. Det gäller t.ex. i frågor som fullmaktsgivarens bundenhet och fullmaktens återkallelse.

Fullmaktshavaren bör således genom att åberopa, och vid behov visa upp, framtidsfullmakten ha rätt att inom fullmaktens gränser vidta åtgärder för fullmaktsgivarens räkning (10 § avtalslagen). I de fall någon utför rättshandlingar mot fullmaktsgivaren bör naturligtvis fullmaktshavaren också få agera för fullmaktsgivarens räkning, t.ex. genom att ta emot medel (26 § avtalslagen). Så länge fullmaktshavaren agerar inom fullmaktens gränser bör fullmaktsgivaren omedelbart bli förpliktad och berättigad genom åtgärden (10 § avtalslagen). Fullmaktshavaren bör ha ansvar för att framtidsfullmakten omfattar den åtgärd som ska vidtas och, då detta inte är fallet, som huvudregel vara skyldig att ersätta tredje man (dvs. den som fullmaktshavaren agerar gentemot) för den eventuella skada som denne drabbas av (25 § avtalslagen, se även 18 kap. 3 § handelsbalken). Detta är viktigt för tilltron till fullmaktsinstitutet som sådant och för att tredje man ska kunna lita på att fullmakten gäller.

När det gäller återkallelse av en framtidsfullmakt kan behovet av en framtida återkallelse vara svår att förutse för fullmaktsgivaren. Det kan ofta dröja lång tid mellan upprättandet av en framtidsfullmakt och dess ikraftträdande. Under den tiden kan framtidsfullmakten förlora sin avsedda funktion eller behöva ändras i något avseende. Det kan också visa sig att den som har utsetts som fullmaktshavare inte kan utföra sitt uppdrag eller att han eller hon visar sig vara olämplig för uppdraget. Oavsett vad som har angetts i framtidsfullmakten bör det därför alltid vara möjligt att återkalla fullmakten. En framtidsfullmakt bör således inte få göras oåterkallelig.

Eftersom en framtidsfullmakt är skriftlig bör en återkallelse, i likhet med vad som gäller enligt avtalslagen, ske genom att fullmaktsgivaren återtar eller låter förstöra den (16 § avtalslagen). Detta kan knappast vålla några problem när fullmaktsgivaren är beslutsförmögen. Om en fram-

tidsfullmakt har förkommit eller om den av någon annan orsak inte utan dröjsmål kan återfås, bör handlingen även få förklaras kraftlös (17 § avtalslagen).

I några situationer bör fullmaktsgivaren kunna undgå att bli bunden trots att han eller hon inte har gjort vad som krävs för att återkalla fullmakten. En tredje man som får ett särskilt meddelande från fullmaktsgivaren om att framtidsfullmakten har upphört bör inte kunna invända att återkallelse inte har skett på rätt sätt (jfr 12 § andra stycket och 13 § avtalslagen). Ett sådant meddelande gäller dock bara i förhållande till den tredje man som har fått meddelandet. Fullmaktsgivaren bör inte heller bli bunden av rättshandlingar som fullmaktshavaren vidtar trots att fullmaktsgivaren har meddelat honom eller henne att framtidsfullmakten inte längre gäller, och tredje man känner till detta (20 § avtalslagen).

När fullmakten har trätt i kraft skulle det, som bl.a. *Strömstads kommun* berör, undantagsvis kunna uppstå en situation där fullmaktsgivarens vilja ifrågasätts genom att fullmaktshavaren inte godtar fullmaktsgivarens återkallelse. Med hänsyn till att framtidsfullmakter förväntas vila på ett starkt förtroende mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren anser regeringen att det bör bli mycket ovanligt med tvister om huruvida en återkallelse har skett. Om fullmaktshavaren agerar utan fullmakt, ansvarar han eller hon dessutom för de eventuella skador som detta medför (se ovan om 25 § avtalslagen). Att, som *Socialstyrelsen* föreslår, kräva att en återkallelse ska kompletteras med ett läkarintyg som visar att fullmaktsgivaren är förmögen att återkalla framtidsfullmakten framstår därför inte som befogat.

Om en framtidsfullmakt har trätt i kraft, bör den, i likhet med fullmakter enligt avtalslagen, som huvudregel fortsätta att gälla efter fullmaktsgivarens död (21 § avtalslagen). Fullmaktsgivaren är därmed representerad även under den tid som behövs för att dödsboförvaltningen ska komma på plats. Som *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anför har dödsbodelägarna naturligtvis ett legitimt intresse av att så fort som möjligt få full kontroll över dödsboet. Fullmaktshavarens åtgärder efter dödsfallet bör därför inriktas på att överlämna ansvaret för fullmaktsgivarens angelägenheter till dödsboet och begränsas till sådana åtgärder som är nödvändiga för att undvika att dödsboet drabbas av rättsförlust, t.ex. genom att betala löpande räkningar.

Även i fråga om konkurs bör framtidsfullmakter följa samma regler som fullmakter enligt avtalslagen. Det innebär att om en fullmaktsgivare försätts i konkurs efter det att framtidsfullmakten har trätt i kraft har fullmaktshavarens rättshandlingar inte större verkan än de skulle ha haft om fullmaktsgivaren själv företog dem (23 § avtalslagen). Detta hindrar inte att fullmaktshavaren, i avvaktan på att boet övertas av konkursförvaltaren, vidtar åtgärder som är nödvändiga för att skydda fullmaktsgivaren eller hans eller hennes konkursbo mot förlust (24 § avtalslagen).

I avtalslagen finns också en bestämmelse som innebär att om fullmaktsgivaren får en förvaltare har fullmaktshavarens rättshandlingar inte större verkan än de skulle ha haft om fullmaktsgivaren själv vidtog dem (22 §). Den frågan behandlas i avsnitt 5.8.

Om fullmaktsgivaren återfår sin beslutsförmåga, ska tredje man i vissa fall informeras

I avsnitt 5.1 och 5.4 föreslår regeringen att en framtidsfullmakt träder i kraft när den enskilde t.ex. på grund av sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning varaktigt och i huvudsak inte kan ha hand om de angelägenheter som omfattas av fullmakten. Motsatsvis följer att om fullmaktsgivarens tillstånd därefter förbättras i sådan grad att han eller hon återfår sin beslutsförmåga, upphör framtidsfullmakten att gälla.

Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet och *Nacka tingsrätt* ifrågasätter om det är lämpligt att tillämpa 19 § avtalslagen på framtidsfullmakter. Bestämmelsen innebär att om fullmaktsgivaren har särskild anledning att befara att fullmaktshavaren med stöd av en återkallad fullmakt kommer att rättshandla med en tredje man som kan antas sakna kännedom om att fullmakten har upphört, har fullmaktsgivaren en informationsplikt mot den personen. Fullmaktsgivaren ska då, om möjligt, informera den tredje mannen om att fullmakten inte längre gäller. Om fullmaktsgivaren inte gör det, får han eller hon inte mot den tredje mannen göra gällande att fullmakten har upphört.

Enligt regeringens mening skiljer sig inte förhållandena åt mellan framtidsfullmakter och vanliga fullmakter så länge fullmaktsgivaren är beslutsförmögen. Skulle fullmaktsgivaren i det läget få kännedom om att fullmaktshavaren i ett särskilt fall kommer att använda en återkallad fullmakt, bör fullmaktsgivaren därför vara skyldig att informera den tredje mannen, om den personen kan antas sakna kännedom om återkallelsen. När det gäller den tid som en framtidsfullmakt är i kraft får informationsplikten en begränsad betydelse redan på grund av att återkallelse då normalt inte kommer att ske. Eftersom fullmaktsgivaren behåller sin rättshandlingsförmåga även när framtidsfullmakten har trätt i kraft kan det dock inte uteslutas att en eller annan återkallelse ändå kommer att ske. Om fullmaktsgivaren i en sådan situation får särskild anledning att befara att fullmaktshavaren kommer att använda den återkallade fullmakten, vore det enligt regeringens uppfattning märkligt om fullmaktsgivaren inte skulle vara skyldig att agera. Fullmaktsgivarens möjligheter att informera tredje man om en återkallelse, efter att han eller hon har tillfrisknat, torde i allt väsentligt vara desamma som före ikraftträdandet. Som framgår ovan upphör framtidsfullmakten att gälla, om fullmaktsgivaren återfår sin beslutsförmåga. Det framstår som rimligt och inte särskilt betungande för fullmaktsgivaren att denne i en sådan situation ska vara skyldig att informera tredje man om att framtidsfullmakten inte längre gäller. Regeringen anser sammantaget att informationsplikten enligt 19 § avtalslagen bör tillämpas på framtidsfullmakter dels när återkallelse sker, dels när en framtidsfullmakt upphör att gälla på grund av att fullmaktsgivaren har återfått sin beslutsförmåga. Som *Lagrådet* framhåller behöver den senare situationen inte regleras särskilt.

5.7 Relationen mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren

Regeringens förslag: Fullmaktshavaren ska vid fullgörandet av sitt uppdrag handla i enlighet med fullmaktsgivarens intressen och, om det är möjligt, samråda med fullmaktsgivaren i viktiga frågor (lojalitets- och samrådsplikt).

Om det uppstår en jävssituation, ska fullmaktshavaren inte vara behörig att företräda fullmaktsgivaren. I stället ska överförmyndaren, på fullmaktshavarens begäran, utse en god man att företräda fullmaktsgivaren i angelägenheten.

Fullmaktshavaren ska få arvode för sitt uppdrag endast om det anges i framtidsfullmakten. Om arvodets storlek inte framgår av fullmakten, ska ett skäligt belopp få tas ut. Om inte något annat anges i framtidsfullmakten, ska fullmaktshavaren få, till någon annan än sig själv, lämna personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor.

En framtidsfullmaktshavare ska inte få bevittna ett testamentsförordnande till förmån för fullmaktsgivaren.

I övrigt ska reglerna om sysslomän i 18 kap. handelsbalken tillämpas.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår inte någon särskild lojalitets- och samrådsplikt. Utredningen föreslår att en fullmaktshavare ska ha rätt till skäligt arvode och att fullmaktshavaren inte ska få ge gåvor i större utsträckning än vad som får anses framgå av framtidsfullmakten. Utredningen lämnar inte något förslag om fullmaktshavarens möjlighet att bevittna testamenten.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna uttalar sig inte särskilt om förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren. *Domstolsverket* efterfrågar klarare riktlinjer för uppdragets fullgörande, t.ex. införandet av en lagstadgad skyldighet för fullmaktshavaren att alltid handla på ett sätt som gagnar fullmaktsgivaren. Vidare framför *Värmlands tingsrätt* farhågor för att fullmaktshavarens möjlighet att lämna gåvor och ta ut arvode kan komma att missbrukas.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att fullmaktshavaren inte ska få ge bort fullmaktsgivarens egendom, om inte åtminstone grunderna för och omfattningen av gåvorätten har preciserats i fullmakten. I promemorian föreslås vidare att en fullmaktshavare ska ha rätt till arvode för sitt uppdrag när det anges i fullmakten eller det med hänsyn till uppdragets art och omfattning annars kan anses rimligt. Det föreslås också att fullmaktshavarens skyldighet att hålla fullmaktsgivarens medel avskilda ska anges uttryckligen i lagen. I promemorian lämnas inte något förslag om fullmaktshavarens möjlighet att bevittna testamenten.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser godtar förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser att lojalitetsplikten följer av allmänna rättsgrundsatser och inte behöver anges i lagen. *Skellefteå kommun* tycker att samrådsplikten är olämplig eftersom fullmaktsgivaren saknar beslutsförmåga. I

fråga om arvode menar bl.a. *Sveriges advokatsamfund* att den föreslagna regeln är otydlig. *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Stockholms kommun* anser att det måste finnas ett direkt stöd i framtidsfullmakten för att arvode ska få tas ut, och *Nacka tingsrätt* föreslår att arvodet ska prövas av överförmyndaren. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Riksförbundet Gode män och Förvaltare* och *Svenska Bankföreningen* föreslår att reglerna om gåvor ska anknyta till vad som gäller för gode män.

Skälen för regeringens förslag

Fullmaktshavaren ska omfattas av reglerna om sysslomän

Som framgår av avsnitt 5.6 är regeringens inriktning att låta avtalslagens regler om skriftliga fullmakter i allt väsentligt gälla även framtidsfullmakter. En tydlig fördel med det är att systemet blir enkelt och möjliggör för fullmaktsgivaren att kombinera en vanlig fullmakt med en framtidsfullmakt. Avtalslagens regler om fullmakter kompletteras av reglerna om sysslomän i 18 kap. handelsbalken. Detta gäller särskilt det inbördes förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren.

Utredningen och promemorian föreslår att reglerna om sysslomän ska gälla för framtidsfullmakter. Enligt 18 kap. handelsbalken är en sysslоman (fullmaktshavaren) bl.a. skyldig att hålla huvudmannens (fullmaktsgivarens) tillgångar avskilda från sina egna och att redovisa sin verksamhet (1 §). Fullmaktsgivaren ska som huvudregel bära den skada han eller hon har lidit när fullmaktshavaren, med iakttagande av givna instruktioner, har utfört en rättshandling på uppdrag av huvudmannen (4 §). Om fullmaktshavaren har handlat oredligt, varit förslagen mot fullmaktsgivaren eller lånat ut dennes pengar, kan dock fullmaktshavaren bli skadeståndsskyldig (3 §). Skadeståndsskyldighet kan också inträda om fullmaktshavaren visserligen har följt fullmaktsgivarens instruktioner men samtidigt på ett vårdslöst sätt bortsett från fullmaktsgivarens intressen eller svikligen utnyttjat fullmakten till skada för fullmaktsgivaren (4 §). Ett sådant förfarande kan även vara brottsligt enligt reglerna om trolöshet mot huvudman (se 10 kap. 5 § brottsbalken). Fullmaktshavaren har också rätt att täcka nödvändiga utgifter och att få skäligt arvode (5 §). Om fullmaktsgivaren anser att fullmaktshavaren har brustit i fullgörandet av sitt uppdrag, kan han eller hon klandra sysslomannens redovisning genom att väcka talan vid domstol inom ett år från redovisningstidpunkten (9 §). Blir fullmaktshavaren förhindrad att utföra sitt uppdrag, ska han eller hon så fort som möjligt underrätta fullmaktsgivaren om detta (7 §).

Utredningens och promemorians förslag att låta 18 kap. handelsbalken gälla för framtidsfullmakter godtas av remissinstanserna. Fullmaktshavaren i en framtidsfullmakt bör, på samma sätt som vilken fullmaktshavare som helst, anses vara en syssloman. Mot den bakgrunden faller det sig enligt regeringens mening naturligt att låta reglerna om sysslomän i handelsbalken som huvudregel gälla även framtidsfullmakter.

Lagrådet pekar på att det i viss lagstiftning har valts andra lösningar än handelsbalkens bestämmelser om skadeståndsansvar och preskription. Lagrådet anser att det bör övervägas även i detta fall.

De exempel på andra lösningar som Lagrådet nämner rör kommissionärer, fastighetsmäklare, finansiella rådgivare och försäkringsförmedlare. I dessa fall tillämpas preskriptionslagens regler eller en särskilt i lagen angiven frist från rådgivnings- eller förmedlingstillfället. Den som vill framställa krav måste underrätta motparten om detta inom skälig tid efter det att han eller hon insåg eller borde ha insett de omständigheter som ligger till grund för kravet.

Regeringen konstaterar att handelsbalkens regler om sysslomän tillämpas för vanliga fullmakter. De förhållanden som gäller i de fall som Lagrådet tar upp är inte fullt jämförbara med vad som gäller för en framtidsfullmakt. Framtidsfullmakterna karaktäriseras av att de omfattar både ekonomiska och personliga angelägenheter och gäller när fullmaktsgivaren saknar förutsättningar att kontrollera uppdragstagaren. Ett uppdrag som framtidsfullmaktshavare kan förväntas löpa under lång tid och i många fall för resten av fullmaktsgivarens liv. Att ha en bestämmelse som bygger på att preskriptionstiden börjar löpa när en händelse inträffar under uppdraget och att fullmaktsgivaren då måste reagera inom skälig tid framstår inte som ändamålsenligt, eftersom han eller hon är beslutsoförmögen.

Handelsbalkens bestämmelser om sysslomans ansvar och om preskription reglerar fullmaktshavarens skadeståndsansvar och innebär bl.a. att fullmaktsgivaren alltid har tid på sig att utkräva ansvar efter att uppdraget har avslutats och slutredovisning har lämnats. Tillämpningen av balkens preskriptionsregel har klargjorts i praxis (se t.ex. rättsfallen NJA 1999 s. 52, 2000 s. 31 och 2000 s. 137). Till skillnad från Lagrådet bedömer regeringen mot denna bakgrund att handelsbalkens bestämmelser får anses ändamålsenliga för framtidsfullmaktsförhållandena. Denna ordning bör därför gälla för framtidsfullmakter på samma sätt som för vanliga fullmakter.

Fullmaktsgivarens begränsade möjligheter att bevaka sin rätt sedan fullmakten har trätt i kraft medför att det i vissa andra avseenden finns ett behov av att komplettera de allmänna reglerna om sysslomän. I några avseenden bör dessutom delvis andra regler gälla.

En uttrycklig lojalitets- och samrådsplikt

Som regeringen framhåller i avsnitt 5.4 vilar fullmakter i allmänhet och framtidsfullmakter i synnerhet på ett förtroendefullt förhållande mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren. Eftersom fullmaktsgivaren i en framtidsfullmakt saknar eller har begränsade förutsättningar att på egen hand kontrollera hur fullmaktshavaren utför uppdraget, är fullmaktsgivaren i särskilt hög grad beroende av att fullmaktshavaren i alla avseenden är lojal. I promemorian föreslås en uttrycklig lojalitetsplikt. Enligt den ska fullmaktshavaren vid fullgörandet av sitt uppdrag handla i enlighet med fullmaktsgivarens intresse.

Enligt regeringen är det en närmast självklar utgångspunkt att den som agerar som uppdragstagare ska vara lojal mot huvudmannen. I fråga om framtidsfullmakter är det extra viktigt att fullmaktshavaren lägger sig vinn om att så långt möjligt utföra uppdraget enligt fullmaktsgivarens uttryckliga eller förmodade vilja. Förslaget i promemorian om en lojalitetsplikt är därför betydelsefullt som utgångspunkt för fullmakts-

havarens fullgörande av uppdraget. Förslaget i denna del ligger också väl i linje med Europarådets rekommendation från 2009. En liknande omsorgsplikt finns även för uppdragstagare i allmänhet (se Hellner m.fl., Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt, Första häftet, Särskilda avtal, 6 uppl., s. 240) och för gode män och förvaltare (se 12 kap. 3 § föräldrabalken). Bestämmelser med motsvarande innehåll har också införts i såväl den finska som danska och norska lagstiftningen om framtidsfullmakter. Även om lojalitetsplikten följer av allmänna rättsgrundsatser, vilket *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* påtalar, anser regeringen att det bör införas en uttrycklig regel om lojalitetsplikt i lagen.

I promemorian föreslås också att fullmaktshavaren, om det är möjligt, ska samråda med fullmaktsgivaren i viktiga frågor. Enligt regeringens mening understryker en samrådsskyldighet vikten av fullmaktsgivarens autonomi. Även om ikraftträdandet av en framtidsfullmakt förutsätter att fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen, innebär inte det att personen frântas sin rättsliga handlingsförmåga eller att han eller hon per automatik helt förlorar förmågan att uttrycka en vilja när framtidsfullmakten träder i kraft. Regeringen anser därför att fullmaktshavaren så långt som möjligt bör göra fullmaktsgivaren delaktig i verksamheten. Det är emellertid inte lämpligt att förutsätta att samråd sker inför varje åtgärd som fullmaktshavaren vidtar för fullmaktsgivaren. För att ett krav på samråd ska kunna tillämpas i praktiken bör det enligt regeringens mening begränsas till viktiga frågor. Detta hindrar naturligtvis inte fullmaktshavaren från att samråda även i andra frågor. Regeringen anser tvärtom att det är angeläget att fullmaktshavarens dialog med fullmaktsgivaren genomsyrar fullmaktsuppdraget i sin helhet.

Socialstyrelsen och *Skellefteå kommun* efterfrågar exempel som belyser vad som i detta sammanhang är att bedöma som en viktig fråga. Det går emellertid inte att ange en gång för alla. Fullmaktshavaren behöver därför vara lyhörd för vilka frågor fullmaktsgivaren tycker eller har tyckt är av särskild betydelse. Fullmaktshavarens kännedom om fullmaktsgivarens uppfattning i olika avseenden är därför särskilt värdefull och kan bilda utgångspunkt för fullmaktshavaren att i det enskilda fallet bedöma vilka frågor som bör stämmas av med fullmaktsgivaren. Frågor om boende och övergripande ekonomiska överväganden, t.ex. större förändringar av en aktieportfölj, är enligt regeringens mening sådana frågor som fullmaktshavaren bör samråda med fullmaktsgivaren om innan åtgärder vidtas. Men även andra, inte fullt lika omfattande, frågor får normalt sett anses vara viktiga för en fullmaktsgivare. Det kan exempelvis röra överväganden om hur den löpande verksamheten ska skötas. Andra frågor som bör stämmas av är köp och försäljning av egendom som sker mera sällan liksom beställningar av återkommande tjänster som exempelvis städning eller större in- eller utvändiga fastighetsreparationer och liknande.

Den föreslagna lojalitets- och samrådsplikten har relevans för det inbördes förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren. Giltigheten av de rättshandlingar som fullmaktshavaren vidtar påverkas alltså inte av hur lojalitets- och samrådsplikten tillämpas. Se vidare om fullmaktsgivarens bundenhet i avsnitt 5.6.

Fullmaktshavaren ska inte vara behörig i jävssituationer

I fullmaktshavarens lojalitetsplikt mot fullmaktsgivaren ligger bl.a. att fullmaktshavaren inte bör vidta åtgärder i sådana situationer som berör fullmaktshavaren själv eller dennes närstående, s.k. jävssituationer. I lagen bör det tydliggöras att fullmaktshavaren är obehörig att företräda fullmaktsgivaren, om det riskerar att uppstå en intressekonflikt dem emellan. Det rör sig alltså om situationer då det åtminstone objektivt sett kan uppfattas som om fullmaktshavaren vidtar åtgärder för egen vinnings skull. Typiska jävssituationer uppstår om fullmaktshavaren köper något av fullmaktsgivaren, säljer sin egendom till fullmaktsgivaren eller använder fullmaktsgivarens egendom för egen räkning. En annan typisk jävssituation är om fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren eller någon släkting till denne kan förväntas ha motstridiga intressen i en rättegång eller i ett liknande sammanhang.

Om det uppstår en jävssituation, är det naturligt att fullmaktshavaren inte är behörig att företräda fullmaktsgivaren. Detta minskar risken för att fullmaktshavaren missbrukar sin ställning och för att fullmaktshavarens avsikter ifrågasätts. Om det uppstår en jävssituation, behöver fullmaktsgivaren bli företrädd av någon annan. I likhet med vad som gäller vid förvaltarkap (se 11 kap. 2 § föräldrabalken) bör därför fullmaktshavaren ha möjlighet att ansöka om att överförmyndaren förordnar en god man för fullmaktsgivaren i den frågan. För en sådan ställföreträdare bör allmänna bestämmelser om god man i föräldrabalken gälla.

Utredningen och promemorian föreslår att fullmaktshavaren inte ska vara behörig att företräda fullmaktsgivaren i förhållande till sig själv, sin make eller sambo eller någon annan som fullmaktshavaren företräder. Till den senare kategorin hör bl.a. underåriga barn till fullmaktshavaren och personer som fullmaktshavaren är god man för. Med hänsyn till de personliga banden mellan barn och föräldrar anser regeringen att även vuxna barn till fullmaktshavaren ska ingå i den personkrets som han eller hon inte ska företräda fullmaktsgivaren i förhållande till. I övrigt delar regeringen utredningens och promemorians förslag om avgränsningen.

Arvode till fullmaktshavaren

I fråga om arvode finns det anledning att överväga om undantag bör göras från huvudregeln att fullmaktshavaren ska vara obehörig vid rättshandlingar i förhållande till sig själv.

Utredningen föreslår att en fullmaktshavare själv ska bestämma arvode i enlighet med vad som anges i fullmakten eller annars får anses skäligt. I promemorian föreslås att en fullmaktshavare ska ha rätt till arvode för sitt uppdrag när det anges i fullmakten eller det med hänsyn till uppdragets art och omfattning kan anses rimligt. De flesta av remissinstanserna invänder inte mot utredningens eller promemorians förslag. *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Stockholms kommun* anser dock att det bör finnas ett direkt stöd i framtidsfullmakten för att arvode ska få tas ut.

En fullmaktshavare har enligt de allmänna sysslomannareglerna en rätt till arvode (18 kap. 5 § handelsbalken). Den som upprättar en vanlig fullmakt kan kontrollera hur uppdraget genomförs och utifrån detta komma överens med fullmaktshavaren om arvode. Förutsättningarna för framtidsfullmakterna är annorlunda eftersom fullmaktsgivaren är besluts-

oförmögen när uppdraget utförs och därför inte vid den tidpunkten kan ta ställning till frågan om arvode.

Att införa en ordning där en uppdragstagare själv ska avgöra om han eller hon ska få ersättning av huvudmannen för sitt uppdrag framstår enligt regeringen som tveksamt. Det finns en risk för att fullmaktshavaren inte fullt ut förmår agera utifrån fullmaktsgivarens bästa när han eller hon har ett eget ekonomiskt intresse i frågan. Enligt regeringens mening framstår det som rimligt att en så grundläggande förutsättning som att bestämma om något arvode ska utgå för uppdraget bör bestämmas av fullmaktsgivaren själv och i sådant fall regleras i framtidsfullmakten i samband med att den upprättas. Normalt bör uppdragets art och omfattning kunna bedömas av fullmaktsgivaren i förväg och beaktas vid ett ställningstagande till om ett arvode ska utgå. En sådan ordning minskar också risken för att en fullmaktshavare missbrukar sin ställning. Regeringen föreslår därför att en fullmaktshavare ska ha rätt till arvode endast om fullmaktsgivaren har bestämt det i framtidsfullmakten.

Den som utses som fullmaktshavare kan i många fall antas vara någon närstående till fullmaktsgivaren och ett beslut att åta sig uppdraget kommer därför förmodligen att grunda sig på omtanke och respekt för den enskildes önskan, snarare än på ekonomiska överväganden. Med den ordning som regeringen nu föreslår är det dock viktigt att fullmaktsgivaren noga överväger frågan om arvode vid upprättandet av framtidsfullmakten och då beaktar risken för att fullmaktshavaren inte vill åta sig uppdraget eller avsäger sig det efter ett tag om det inte utgår något arvode.

Om arvode ska utgå, behöver även arvodets storlek bestämmas. Om storleken anges i framtidsfullmakten, bör detta givetvis gälla. Det kommer dock inte alltid att vara möjligt eller ens lämpligt att i förväg precisera arvodet till beloppet. Det kommer vid fullmaktens upprättande ofta vara oklart när uppdraget kan påbörjas och hur lång tid det kommer att pågå. Det kan vidare inträffa att uppdraget visar sig bli betydligt mera omfattande än vad som kunde förutses vid fullmaktens tillkomst. Det bör därför inte uppställas krav på att även arvodets storlek anges i fullmakten.

Om arvodesnivån inte regleras i fullmakten, bör fullmaktshavaren bestämma den. Det bör understrykas att det inte är fråga om lön för utfört arbete som ska sättas i paritet med lön i andra sammanhang. Det är också, som *Linköpings tingsrätt* framhåller, viktigt att hålla isär frågan om arvode från arv. Arvodet bör kopplas till den prestation som fullmaktshavaren har utfört och det bör i lagen föreskrivas att det arvode som bestäms måste vara skäligt med hänsyn till uppdragets art och omfattning. Ytterligare stöd för bedömningen av arvodets storlek lämnas i författningskommentaren. I sammanhanget bör det anmärkas att regeringen ovan föreslår att fullmaktshavaren dessutom alltid ska ha rätt till ersättning för nödvändiga utgifter i enlighet med 18 kap. 5 § handelsbalken. Även om arvode inte utgår, ska således utgifter som fullmaktshavaren får med anledning av uppdraget ersättas av fullmaktsgivaren.

Regeringen gör vidare bedömningen att det inte är motiverat att införa en ordning där en myndighet ska pröva arvodet eller kontrollera arvodesuttaget. Detta ligger i linje med både utredningens och promemorians förslag. En oberoende prövning av arvodet, som bl.a. *Nacka*

tingsrätt och Värmlands tingsrätt förespråkar, skulle visserligen kunna minska risken för att någon fullmaktshavare missbrukar sin ställning genom att ta ut ett oskäligt arvode. Enligt regeringens mening ska dock risken för missbruk inte överdrivas, särskilt som regeringen föreslår att det är fullmaktsgivaren – och alltså inte fullmaktshavaren – som ska bestämma om arvode överhuvudtaget ska utgå. En oberoende prövning av arvodets storlek skulle också vara arbetskrävande och innebära att framtidsfullmaktens privaträttsliga karaktär minskar. Med regeringens förslag i avsnitt 5.9 om möjligheter för överförmyndaren att begära redovisning av fullmaktshavaren vid t.ex. misstanke om oegentligheter och att stoppa ett fortsatt utövande av fullmakten bör dessutom behovet av en prövning av just arvodets storlek vara begränsat. Dessutom kommer fullmaktsgivaren ha möjlighet att utse en person som granskar fullmaktshavarens verksamhet och således själv kunna ta ställning till om arvodesuttaget i det enskilda fallet bör kontrolleras. I andra fall kommer fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar att kunna ha insyn i verksamheten. De som har insyn i fullmaktsförhållandet bör naturligtvis alltid vara observanta på om oskäliga arvodesuttag har gjorts. En fullmaktshavare som missbrukar sitt förtroende riskerar också att åtalas för brott, vilket bör inverka hämmande på oskäliga arvodesuttag.

Fullmaktshavarens rätt att för fullmaktsgivarens räkning lämna gåvor

Fullmaktshavarens möjlighet att för fullmaktsgivarens räkning lämna gåvor tangerar frågan om huruvida undantag ska göras från ovan berörda jävsregel. Utredningen föreslår att fullmaktshavaren inte får ge bort fullmaktsgivarens egendom i större utsträckning än vad som får anses framgå av framtidsfullmakten. Avgörande ska vara vad fullmaktsgivaren själv har ansett i fråga om gåvor och en tolkning får göras av framtidsfullmaktens innehåll. Förslaget i promemorian anknyter till utredningens förslag men ger fullmaktshavaren ett visst handlingsutrymme i förhållande till fullmakten.

Sveriges Kommuner och Landsting understryker vikten av att fullmaktshavaren inte ska få ge bort fullmaktsgivarens egendom utan direkt stöd i fullmakten. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Riksförbundet Gode män och Förvaltare* och *Svenska Bankföreningen* föreslår däremot att reglerna om gåvor ska anknyta till vad som gäller för gode män.

I Norge får fullmaktshavaren, utan uttryckligt stöd i framtidsfullmakten, ge sig själv, sina närstående och andra sedvanliga gåvor på fullmaktsgivarens vägnar. I Danmark får en fullmaktshavare lämna sedvanliga gåvor, t.ex. vid jul och födelsedagar, som inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska förhållanden. I Finland måste däremot fullmaktsgivaren ha preciserat grunderna för gåvan i fullmakten för att fullmaktshavaren ska få lämna gåvor.

Regeringen anser att utgångspunkten även i detta avseende bör vara att fullmaktsgivaren bestämmer förutsättningarna för uppdraget. Det är därför viktigt att fullmaktsgivaren noga överväger innehållet i fullmakten, bl.a. i fråga om fullmaktshavarens möjlighet att lämna gåvor. Alltför vida ramar för fullmaktshavarens möjlighet att lämna gåvor riskerar givetvis

att leda till att fullmaktshavaren, för egen eller annans vinning, handlar illojalt mot fullmaktsgivaren.

Mot denna bakgrund bör gåvor som utgångspunkt bara få lämnas om det anges särskilt i framtidsfullmakten. Enligt regeringens mening skulle det dock föra för långt att utesluta alla former av gåvor, som inte har direkt stöd i framtidsfullmakten. Detta gäller särskilt i de fall där fullmaktsuppdraget omfattar personliga angelägenheter och det är fråga om att fortsätta en ordning som fullmaktsgivaren har följt. En fullmaktsgivare som har brukat lämna födelsedagspresenter och liknande kan antas ha en vilja att fortsätta med det även när framtidsfullmakten har trätt i kraft. En fullmaktsgivare som t.ex. brukar besöka eller på annat sätt uppmärksamma släkt och vänner i samband med födelsedagar kan förväntas göra det även efter att framtidsfullmakten har trätt i kraft. Det är rimligt att fullmaktshavaren, såsom företrädare för fullmaktsgivaren, i en sådan situation bör få köpa enklare gåvor.

Det kan också förväntas att en framtidsfullmakt kommer att upprättas lång tid innan den träder i kraft. Med hänsyn till det är det naturligtvis svårt för fullmaktsgivaren att förutse vilka gåvotillfällen som kan uppstå och att närmare precisera under vilka förutsättningar som gåvor ska få lämnas. Att, som föreslås i promemorian, kräva att framtidsfullmakten under alla förhållanden måste innehålla grunderna för och omfattningen av rätten att lämna gåvor för att så ska få ske, torde ofta leda till tämligen generella beskrivningar som inte ger fullmaktshavaren någon egentlig vägledning i det enskilda fallet. Det förefaller lämpligare att fullmaktshavaren diskuterar med fullmaktsgivaren innan en gåva lämnas, om det är möjligt. Med regeringens förslag i avsnitt 5.9 om att fullmaktsgivaren kan utse någon som granskar förvaltningen har fullmaktsgivaren dessutom möjlighet att ordna en granskning av fullmaktshavarens hantering av egendomen. Regeringens förslag om att ge överförmyndaren och fullmaktsgivarens närmaste släktingar möjlighet att inhämta redovisning bidrar också till insyn i verksamheten.

Mot denna bakgrund bör fullmaktshavaren, utan att det uttryckligen anges i fullmakten, på fullmaktsgivarens vägnar få lämna vissa gåvor. En rätt att ge bort fullmaktsgivarens egendom bör vara begränsad till situationer där det är motiverat med hänsyn till behovet att vårda fullmaktsgivarens relationer till släkt och vänner. Fullmaktshavaren bör därför för fullmaktsgivaren få lämna personliga presenter. En riktlinje bör vara i vilken utsträckning fullmaktsgivaren har lämnat sådana presenter, t.ex. vid födelsedagar och andra högtids- och bemärkelsedagar, innan han eller hon blev beslutsoförmögen. Det faller sig vidare naturligt att eventuella presenter begränsas till sådana vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor (jfr 14 kap. 12 § föräldrabalken). Med denna avgränsning saknas det anledning att, som *Värmlands tingsrätt* föreslår, införa en ordning som innebär att överförmyndaren ska godkänna gåvor över ett visst värde.

Mera omfattande gåvor eller gåvor för andra syften bör endast få lämnas om det anges i framtidsfullmakten. Om det av framtidsfullmakten framgår att egendomen över huvud taget inte får användas för gåvor, bör naturligtvis det gälla.

En åtgärd som inte innefattar jäv i förhållandet fullmaktsgivaren–fullmaktshavaren men är av liknande slag, är bevittnande av testamenten. Den som är förmyndare, god man eller förvaltare för någon får inte bevittna ett förordnande till denne (10 kap. 4 § andra stycket ärvdabalken). Detta vittnesförbud grundar sig på att en ställföreträdare som representant för den som förordnandet avser kan misstänkas vilja utöva ett inflytande över testatorn (se prop. 2011/12:110 s. 29). För att så långt som möjligt undvika fall där vittnet kan misstänkas ha påverkat testatorn att förordna på ett visst sätt anser regeringen att detta förbud bör utsträckas till att även avse den som har utsetts som framtidsfullmaktshavare.

5.8 Framtidsfullmaktens förhållande till godmanskap och förvaltarskap

Regeringens förslag: Om godmanskap eller förvaltarskap anordnas på de områden som en framtidsfullmakt avser, ska fullmakten förlora sin verkan i motsvarande utsträckning.

Skulle ett godmanskap eller förvaltarskap upphöra att gälla, utan att fullmaktsgivaren har återfått sin beslutsförmåga, träder framtidsfullmakten åter i kraft.

En fullmaktshavare ska ha behörighet att ansöka om godmanskap och förvaltarskap för fullmaktsgivaren och ska få tillfälle att yttra sig i sådana ärenden.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår inte att en fullmaktshavare ska få tillfälle att yttra sig i ärenden om godmanskap och förvaltarskap. Utredningen föreslår däremot att en bristande förmåga hos fullmaktshavaren att ta till vara fullmaktsgivarens intressen ska utgöra en självständig grund för anordnande av godmanskap och förvaltarskap.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser instämmer i förslagen eller invänder inte mot dem. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser dock att förslaget innebär att det är alltför lätt att åsidosätta framtidsfullmakten och att det i stället bör införas ogiltighetsregler som styr åsidosättandet. *Skara kommun* efterfrågar ett förtydligande av i vilka fall framtidsfullmakten bör ersättas med ett legalt ställföreträdarskap. *Växjö kommun* framhåller att det kan bli svårt att rekrytera gode män till uppdrag i det fall den enskilde i vissa avseenden företräds av en fullmaktshavare.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian finns inte något förslag om att en fullmaktshavare ska få tillfälle att yttra sig i ärenden om godmanskap och förvaltarskap.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser instämmer i förslagen eller invänder inte mot dem. *Halmstads kommun* efterfrågar ett klargörande av gränsdragningen mellan olika företrädare. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* anser att

godmanskap eller förvaltarskap endast ska få anordnas för en fullmaktsgivare om det finns särskilda skäl.

Skälen för regeringens förslag

En framtidsfullmakt blir utan verkan om godmanskap eller förvaltarskap anordnas

Både utredningen och promemorian föreslår att en framtidsfullmakt ska bli utan verkan om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren. Flertalet remissinstanser godtar förslaget. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser dock att förslaget innebär att det blir alltför lätt att åsidosätta framtidsfullmakten och menar att det i stället bör införas ogiltighetsregler som styr åsidosättandet.

En förvaltare har inom ramen för sitt uppdrag ensam rådighet över den enskildes egendom och företräder denne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget (11 kap. 9 § föräldrabalken). För att en sådan ordning ska få verkan måste andra ställföreträdarskap vika i händelse av att förvaltarskap anordnas. I Norge, Danmark och Finland ersätter ett godmanskap eller förvaltarskap (s.k. vergemål, værgemål respektive intressebevakning) framtidsfullmakten i den utsträckning de avser samma uppgifter. I lagrådsremissen föreslogs också att framtidsfullmakter ska vara underordnade såväl godmanskap som förvaltarskap i den bemärkelsen att anordnandet av ett sådant legalt ställföreträdarskap medför att framtidsfullmakten förlorar sin verkan i motsvarande utsträckning.

Lagrådet anser att rättsläget blir oklart när det, som i lagrådsremissen, anges att en framtidsfullmakt saknar verkan om förvaltarskap anordnas samtidigt som det anges att en fullmaktshavare ska ha kvar viss behörighet enligt avtalslagen. För att undvika detta kan en lösning, enligt Lagrådet, vara att låta endast avtalslagens regler gälla i förvaltarfallen.

Regeringen delar inte den uppfattningen. På samma sätt som föreslås gälla vid anordnande av godmanskap bör framtidsfullmakten inte längre ha verkan om förvaltarskap anordnas. Härigenom kan konkurrerande rättshandlingar undvikas. Hänvisningen i lagrådsremissens förslag till 24 och 26 §§ avtalslagen innebär endast att fullmaktshavaren ges rätt att företa rättshandlingar som är nödvändiga för att skydda fullmaktsgivaren, vilket närmast kan bli aktuellt i tiden innan en förvaltare hinner överta förvaltningen. Regeringen ser inte att detta riskerar leda till oklarheter i tillämpningen. Att låta avtalslagen helt reglera situationen när förvaltarskap anordnas innebär att fullmaktshavaren ges en vidare behörighet att fortsätta att agera, vid sidan av såväl den enskilde själv som förvaltaren. Regeringen anser att en sådan lösning minskar förutsebarheten och ökar risken för att det vidtas motstridiga rättshandlingar till nackdel för den enskilde.

Att en framtidsfullmakt är underordnad ett legalt ställföreträdarskap innebär också att fullmakten inte kan träda i kraft i de avseenden som den innefattar angelägenheter som redan omfattas av ett godmanskap eller förvaltarskap.

Vid prövningen av om ett godmanskap eller förvaltarskap ska anordnas ska rätten bedöma om den enskilde får sitt hjälpbehov helt eller delvis

tillgodosett på annat sätt (11 kap. 4 och 7 §§ föräldrabalken). Vid denna bedömning bör naturligtvis förekomsten av en framtidsfullmakt beaktas. Finns det en framtidsfullmakt bör det som utgångspunkt tala mot att anordna godmanskap eller förvaltarskap. Om fullmaktsgivarens behov, helt eller delvis, inte tillgodoses inom ramen för en framtidsfullmakt och övriga förutsättningar för godmanskap eller förvaltarskap är uppfyllda, kan däremot ett legalt ställföreträdarskap anordnas för fullmaktsgivaren. I den bemärkelsen kommer det, som *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* är inne på, att krävas något särskilt skäl för att anordna exempelvis godmanskap när det redan finns en framtidsfullmakt. Riktas det i ett sådant sammanhang invändningar mot fullmaktshavarens fullgörande av uppdraget måste en bedömning göras av dennes förmåga att utföra sitt uppdrag. Om utredningen visar att fullmaktshavaren inte har förmåga att utföra sitt uppdrag eller på annat sätt brister i sitt uppdrag, får det anses ligga i fullmaktsgivarens intresse att framtidsfullmakten ersätts med en annan form av ställföreträdarskap. Därför menar regeringen, till skillnad från *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, att godmanskap eller förvaltarskap kommer att vara ett skydd för den enskilde som kan tillämpas i sista hand, då framtidsfullmakten inte fungerar på avsett vis (se vidare avsnitt 5.9). Mot denna bakgrund anser regeringen, i likhet med vad som anförs i promemorian, att det inte behövs någon uttrycklig bestämmelse om vad som ska beaktas när godmanskap eller förvaltarskap övervägs för en fullmaktsgivare.

Inget hindrar att rätten anordnar godmanskap eller förvaltarskap endast för vissa angelägenheter eller tillgångar och att framtidsfullmakten har fortsatt verkan i andra avseenden. En sådan ordning innefattar därmed också en lämplig avvägning mellan friheten att utse sin företrädare och skyddsbehovet för fullmaktsgivaren när fullmakten har trätt i kraft.

Om ett godmanskap eller förvaltarskap upphör och den enskilde tidigare har upprättat en framtidsfullmakt, bör fullmakten kunna användas, om förutsättningarna för det i övrigt är uppfyllda. I särskilda fall kan det dock finnas behov av att göra framtidsfullmakten permanent verkningslös eller på annat sätt förhindra att fullmaktshavaren brukar fullmakten. Detta kan bli aktuellt om fullmaktshavaren gör sig skyldig till missbruk eller annars visar sig vara uppenbart oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen. Detta behandlas i avsnitt 5.9.

I de flesta fall befinner sig en fullmaktsgivare, på grund av sitt hälsotillstånd, i en sårbar situation när framtidsfullmakten väl har trätt i kraft. Som *Svenska Bankföreningen* berör kan beslutsförmågan brista i sådan utsträckning att personen inte längre kan återkalla fullmakten på egen hand. Det kan också uppstå en ohållbar situation därför att fullmaktsgivaren företräds med stöd av två eller flera konkurrerande fullmakter. Det är mot den bakgrunden viktigt att personer i fullmaktsgivarens omgivning på ett eller annat sätt kan agera för att framtidsfullmakten inte längre ska gälla. En ansökan om godmanskap eller förvaltarskap kan göras av den enskilde själv och av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar (11 kap. 15 § föräldrabalken). Enligt regeringen är det naturligt att, som utredningen och promemorian föreslår, även ge fullmaktshavaren rätt att ansöka om godmanskap eller förvaltarskap för fullmaktsgivaren, något som remissinstanserna inte invänder mot.

Fullmaktsgivarens intresse av stöd och hjälp kan härigenom tas till vara på bästa sätt.

Utredningen och promemorian lämnar inte något förslag om att en fullmaktshavare ska höras i en utredning om godmanskap eller förvaltarskap för fullmaktsgivaren. Enligt regeringens mening är det viktigt att en fullmaktshavare involveras i sådana ärenden, även i de fall där någon annan än fullmaktshavaren är sökande och även om framtidsfullmakten inte har trätt i kraft. Regeringen föreslår därför att yttrande ska inhämtas från en fullmaktshavare i ett ärende om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap för fullmaktsgivaren.

Växjö kommun menar att det kan bli svårt att rekrytera gode män till uppdrag som är tänkta att gälla i avvaktan på att fullmaktshavaren bedömer att framtidsfullmakten har trätt i kraft. Regeringen bedömer dock att det endast undantagsvis kommer att uppstå sådana situationer och att det inte finns skäl att tro att sådana uppdrag kommer att bli mindre attraktiva än andra.

Vad händer om fullmaktshavaren avböjer, avträder eller avlider?

En speciell situation uppstår om den som har utsetts som fullmaktshavare förklarar att han eller hon inte vill åta sig uppdraget, eller väljer att avbryta ett pågående uppdrag. Fullmaktshavaren kan t.ex. få förhinder på grund av att han eller hon blir sjuk eller flyttar utomlands. Fullmaktshavaren kan också ha utsetts utan att ha blivit informerad om detta i förväg och mot sin vilja.

Som utgångspunkt bör det åligga en fullmaktshavare som har åtagit sig uppdraget men som senare blir förhindrad eller avträder sitt uppdrag att upplysa fullmaktsgivaren om detta (se avsnitt 5.7 och 18 kap. 7 § handelsbalken). Om fullmaktsgivaren fortfarande är beslutsförmögen, får denne därmed möjlighet att utse någon annan fullmaktshavare eller, om flera fullmaktshavare har utsetts, ändra ordningen mellan dem. Det är naturligtvis viktigt att personer i fullmaktsgivarens omgivning, inte minst fullmaktshavaren, överväger om det i ett sådant läge finns skäl att ansöka om god man eller förvaltare för den enskilde eller åtminstone uppmärksamma överförmyndaren på att den saken behöver utredas. En ansökan om godmanskap eller förvaltarskap kan göras av fullmaktsgivaren och av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar samt, med regeringens förslag ovan, av fullmaktshavaren.

En motsvarande situation uppstår om fullmaktshavaren avlider. Fullmaktsgivarens behov av hjälp och stöd behöver då tillgodoses på något annat sätt, om det inte finns flera fullmaktshavare utsedda. Har fullmaktsgivaren fortfarande kvar sin beslutsförmåga, kan framtidsfullmakten ändras eller en ny upprättas. I annat fall får frågan om godmanskap eller förvaltarskap väckas i vanlig ordning.

5.9 Insyn och ingripande

Regeringens förslag: Fullmaktsgivaren kan i framtidsfullmakten utse en person (en granskare) som fullmaktshavaren på begäran ska redovisa sitt uppdrag till. Fullmaktsgivaren ska i framtidsfullmakten få ge granskaren behörighet att återkalla fullmakten.

Om en granskare inte har utsetts, ska fullmaktshavaren på begäran av fullmaktsgivarens make eller sambo eller närmaste släktingar lämna redovisning för sitt uppdrag till dem. Redovisning behöver inte lämnas oftare än en gång per år.

Fullmaktshavaren ska på begäran av överförmyndaren vara skyldig att lämna redovisning för sitt uppdrag och upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder.

Överförmyndaren ska få besluta att en fullmaktshavare som t.ex. allvarligt missköter sitt uppdrag inte längre får bruka framtidsfullmakten. Beslutet ska få överklagas till tingsrätten.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår inte att överförmyndaren ska få besluta att en fullmaktshavare inte längre får bruka framtidsfullmakten. Utredningen föreslår inte heller regler om granskare eller om redovisning till fullmaktsgivarens anhöriga.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna godtar förslagen eller lämnar dem utan invändning. Några remissinstanser, bl.a. *Domstolsverket*, framhåller att det finns en risk för att en fullmaktshavare försöker dra egen fördel av uppdraget. *Melleruds* och *Skara kommuner* ifrågasätter hur överförmyndaren ska kunna utöva insyn och kontroll över framtidsfullmakter. Invändningar riktas också mot att överförmyndaren inte ges möjlighet att tillgripa några sanktioner för det fall fullmaktshavaren inte lämnar upplysningar eller redovisning för sitt uppdrag. *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att fullmaktshavarens skyldighet att på begäran lämna redovisning och upplysningar är oförenlig med grundtanken att inte blanda in myndigheter i den enskildes angelägenheter.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att en granskare ska ha en legal rätt att återkalla en framtidsfullmakt. Om en granskare har utsetts, ska det krävas särskilda skäl för att överförmyndaren ska få förbjuda fullmaktshavaren att bruka framtidsfullmakten. I promemorian föreslås också att fullmaktsgivaren ska få föreskriva att fullmaktshavaren regelbundet ska överlämna redovisning av uppdraget till överförmyndaren och att fullmaktsgivaren, dennes make eller sambo och närmaste släktingar ska få ta del av den redovisningen. Det föreslås däremot inte regler om att fullmaktsgivarens anhöriga ska få begära redovisning av fullmaktshavaren.

Remissinstanserna: Många remissinstanser har synpunkter på överförmyndarens roll i fråga om insynen i och kontrollen av fullmaktsförhållandet. Några, bl.a. *Uppsala kommun*, anser att möjligheten att utse överförmyndaren som redovisningsmottagare inte fyller någon egentlig funktion och menar att det riskerar att skapa outtalade förväntningar på att redovisningen granskas. Flera remissinstanser, däribland *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Göteborgs kommun* och *Malmö kommun*

anser att det är tillräckligt att granskningen av fullmaktsgivarens verksamhet sköts privat, utan inblandning av någon myndighet. Flera remissinstanser, däribland *Uppsala, Halmstads* och *Västerås kommuner*, anser att överförmyndarens granskning och sanktionsmöjligheter behöver förtydligas. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att det bör framgå av lagen att, om fullmaktsgivaren flyttar till en annan kommun, ansvaret för tillsynen överflyttas till överförmyndaren i den kommun dit personen flyttar. *Karlstads kommun* anser att regler om vitesföreläggande bör övervägas. *Linköpings kommun* anser att reglerna om redovisning och granskning bör överensstämma med vad som gäller för gode män. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* avstyrker förslaget att fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar ska få ta del av den redovisning som lämnas till överförmyndaren. Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet och *Stockholms kommun* lyfter fram behovet av att ge överförmyndaren möjlighet att fatta ett interimistiskt beslut om att fullmakten inte längre får brukas. *Vadstena* och *Västerås kommuner* anser att det är tillräckligt att överförmyndaren kan begära redovisning om det uppkommer en fråga om huruvida godmanskap ska anordnas. *Justitiekanslern* anser att överförmyndarens möjlighet att ingripa inte ska vara beroende av om en granskare har utsetts och ifrågasätter att en granskare ska ha obegränsad möjlighet att återkalla framtidsfullmakten. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* framhåller att följderna av att inte få bruka fullmakten behöver förtydligas. *Svea hovrätt* anser att anhöriga bör få begära ingripande av överförmyndaren.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter för bedömningen av behovet av insyn och kontroll

Som regeringen anför i avsnitt 5.4 vilar fullmakter i grunden på ett förtroendefullt förhållande mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren. Den spärr mot illojala förfaranden och missbruk som ligger i att en fullmaktsgivare i vanliga fall kan återkalla fullmakten eller ställa fullmaktshavaren till svars för befogenhetsöverskridanden eller missbruk är dock av naturliga skäl begränsade när fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen. Regeringen föreslår visserligen att fullmaktshavaren ska redovisa för sin förvaltning enligt reglerna i 18 kap. 1 § handelsbalken (se avsnitt 5.7). Den regleringen tar dock sikte på att redovisningen ska lämnas till fullmaktsgivaren, vilken i allmänhet inte kommer att vara i stånd att se till att redovisning sker eller att granska den. I framtidsfullmaktens natur ligger således att fullmaktshavaren kan agera på ett tämligen insynsskyddat sätt, om inte särskilda kontrollmekanismer införs.

Detta kan jämföras med det skydd som en person som har god man eller förvaltare har när det gäller insyn. Gode män och förvaltare står under överförmyndarens tillsyn och de är skyldiga att lämna överförmyndaren de upplysningar om sin verksamhet som överförmyndaren begär (12 kap. 9 § föräldrabalken). Gode män och förvaltare ska redogöra för sin förvaltning en gång per år och när uppdraget avslutas (14 kap. 15–20 §§ föräldrabalken) och överförmyndaren ska granska förvaltningen med ledning av de uppgifter som har lämnats (16 kap. 3 § föräldrabalken). Överförmyndaren kan förelägga ställföreträdaren att fullgöra sin

skyldighet att redovisa uppdraget och förena detta med vite (16 kap. 13 § föräldrabalken). Överförmyndaren kan också rikta anmärkningar mot förvaltningen (16 kap. 5 § föräldrabalken). Den enskilde och dennes make eller sambo och närmaste släktingar har rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet (16 kap. 7 § föräldrabalken). Dessa bestämmelser borgar för att insynen i gode mäns och förvaltares förehavanden är god.

Som beskrivs i avsnitt 4 står en fullmaktshavare i Finland under förmyndarmyndighetens regelbundna tillsyn. Någon privat form av granskning regleras inte särskilt där. I Norge har det däremot införts en möjlighet till privat granskning av fullmaktshavarens verksamhet och fullmaktshavaren ska endast på särskild begäran av fylkesmannen lämna upplysningar om verksamheten och föra räkenskaper. En fullmaktshavare i Danmark ska stå under statsförvaltningens tillsyn men bara på särskild begäran behöva lämna upplysningar om verksamheten.

Framtidsfullmakternas privaträttsliga karaktär är en värdefull aspekt som möjliggör för den enskilde att själv bestämma hur de ekonomiska och personliga angelägenheterna ska hanteras när han eller hon inte kan göra det på egen hand. Den enskilde kan härigenom välja att inte överlämna dessa frågor till en god man, en situation där den enskilde kan vara förhindrad att bestämma vem det ska vara. I linje med syftet med denna reform, att stärka den enskildes självbestämmande, bör insynen i första hand skötas på det sätt som fullmaktsgivaren anser är lämpligt. I det avseendet skiljer sig framtidsfullmakterna från de legala ställföreträdarskapen. Ett anordnande av godmanskap eller förvaltarskap innebär att det allmänna övertar den enskildes ansvar för att personen som utses som företrädare sköter sitt uppdrag.

Mot bakgrund av fullmaktsgivarens begränsade möjligheter att själv kontrollera fullmaktshavaren och för att minska risken för illojala beteenden anser regeringen att det dock behöver finnas inslag av insyn och kontroll. I det följande lämnar regeringen förslag om hur den insynen och kontrollen bör utformas.

Fullmaktsgivaren ska kunna utse en granskare

Som regeringen anför ovan bör det i första hand ligga på fullmaktsgivaren att avgöra om det är lämpligt att arrangera en extern kontroll av fullmaktshavarens verksamhet och närmare bestämma hur detta ska gå till. Genom en sådan granskning av fullmaktshavarens verksamhet kan fullmaktsgivaren i stort sett uppnå en motsvarande grad av säkerhet mot illojala förfaranden och missbruk som en fullmaktsgivare till vanliga fullmakter. Fullmaktsgivaren bör alltså ha möjlighet att utse en eller flera personer som ska ta emot och granska redovisning från fullmaktshavaren, s.k. granskare. Detta bör lämpligen ske genom ett utpekande i fullmakten. Om en granskare utses i framtidsfullmakten, bör fullmaktsgivaren också överväga om denne ska ha rätt till arvode för sitt uppdrag och, i så fall, föreskriva det i framtidsfullmakten.

En granskare får fullmaktsgivarens förtroende att bevaka hans eller hennes intressen och kontrollera att fullmaktshavaren sköter sitt uppdrag. I de flesta fall ligger det därför närmast till hands att den granskare som utpekas i fullmakten är en fysisk person som fullmaktsgivaren känner

och litar på. Det kan vara en anhörig eller vän till fullmaktsgivaren eller någon utomstående. Även i denna fråga bör dock fullmaktsgivarens självbestämmande få stort genomslag. Fullmaktsgivaren bör därför få utse den som han eller hon finner mest lämplig och en granskare bör få vara såväl en fysisk person som en juridisk person. Det sistnämnda kan t.ex. vara aktuellt när det gäller mera omfattande eller komplicerad förvaltning av fullmaktsgivarens egendom.

Eftersom fullmaktsgivaren väljer om en granskare ska utses är det enligt regeringens mening naturligt att även låta fullmaktgivaren närmare precisera hur granskningen ska gå till. Det är dock lämpligt att i lag föreskriva om en skyldighet för fullmaktshavaren att på begäran lämna redovisning till granskaren. På så sätt kan fullmaktsgivarens vilja att ordna en extern granskning få verkan även om inga närmare anvisningar lämnas i framtidsfullmakten. En sådan rätt bör naturligtvis tillämpas med viss restriktivitet så att inte fullmaktshavaren överhopas med arbete på grund av frekventa förfrågningar från granskaren. Finns det inte någon särskild indikation på missförhållanden, kan granskaren normalt nöja sig med att genom kontakter med fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren förhöra sig om hur arbetet fortlöper.

Skulle det undantagsvis uppstå motsättningar mellan fullmaktshavaren och granskaren som de inte kan lösa själva får, i sista hand, frågan om godmanskap eller förvaltarskap väckas. Det bör inte föreskrivas att granskaren ska kunna ansöka om godmanskap, utan det får anses tillräckligt att han eller hon kan uppmärksamma överförmyndaren eller anhöriga på behovet av att utreda om den enskildes hjälpbehov bör tillgodoses på något annat sätt än genom framtidsfullmakten.

Insyn om en granskare inte har utsetts

Regeringens utgångspunkt är alltså att fullmaktsgivaren får avgöra om en extern kontroll av fullmaktshavarens verksamhet ska finnas och hur den i så fall ska utformas. Möjligheten att ha en granskare förutsätter att fullmaktsgivaren i framtidsfullmakten aktivt väljer att utse en sådan.

Oavsett om en granskare har utsetts föreslår regeringen nedan att överförmyndaren ska ha möjlighet att agera om det framkommer uppgifter som ger anledning till det. Det kan t.ex. vara fallet om det uppstår misstanke om att fullmaktshavaren inte sköter sitt uppdrag på ett godtagbart sätt eller till och med agerar oegentligt gentemot fullmaktsgivaren. Om någon granskare inte har utsetts, kan sådana upplysningar t.ex. lämnas av släktingar och andra närstående till fullmaktsgivaren. Sådana upplysningar förutsätter dock att någon har insyn i fullmaktshavarens verksamhet.

Regeringen föreslår att bland andra fullmaktgivarens make eller sambo och närmaste släktingar ska underrättas när framtidsfullmakten träder i kraft (se avsnitt 5.4). Därigenom ges dessa en möjlighet att följa uppdragets fortsatta utförande. Om någon granskare inte har utsetts, kan det dock vara svårt för anhöriga att få en klar bild av hur fullmaktshavarens verksamhet fungerar och bedöma om det finns anledning att uppmärksamma överförmyndaren på eventuella oegentligheter.

I promemorian föreslås att fullmaktsgivaren ska kunna bestämma att fullmaktshavaren ska lämna redovisning över sin förvaltning till över-

förmyndaren, där fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar kan ta del av den. Därigenom säkerställs enligt promemorian anhörigas möjlighet till insyn.

Flera remissinstanser har synpunkter på promemorians förslag. *Sveriges Kommuner och Landsting* menar att en privat granskning av fullmaktshavarens verksamhet är tillräcklig. *Uppsala kommun* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare* anser att förslaget inte fyller någon funktion. Även regeringen är skeptisk till förslaget. Det framstår inte som ändamålsenligt att ge överförmyndaren i uppgift att endast förvara handlingarna åt andra. En sådan ordning medför en ny uppgift för överförmyndaren och därmed sammanhängande administration och kostnader. Som utvecklas nedan ska överförmyndaren inte ha en löpande tillsyn över framtidsfullmakterna. Som *Uppsala* och *Kungsbacka kommuner* påtalar riskerar dock förslaget att skapa en förväntan om att redovisningen granskas av överförmyndaren. Dessutom innebär förslaget att fullmaktsgivarens närmaste krets saknar insyn om fullmaktsgivaren inte bestämmer att redovisning ska lämnas till överförmyndaren. Regeringen anser därför att det inte finns skäl att införa bestämmelser om att överförmyndaren ska kunna förvara fullmaktshavarens redovisning.

För att möjliggöra insyn i fullmaktshavarens verksamhet i de situationer då en granskare inte har utsetts föreslår regeringen i stället att fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar ska få begära redovisning av uppdraget direkt av fullmaktshavaren. Fullmaktsgivarens närmaste krets kan därmed vid behov få insyn i fullmaktshavarens verksamhet. Härigenom kan det undvikas att det uppstår situationer då fullmaktshavaren är den ende som har insyn i fullmaktsförhållandet. Det skulle kunna leda till onödig misstänksamhet från personer i fullmaktsgivarens närhet men också locka till missbruk av fullmakten.

Avsikten är inte att den närmaste släkten ska få rollen som aktiva granskare i de fall som någon sådan inte har utsetts av fullmaktsgivaren. Förslaget ger dem däremot ett verktyg för att vid behov få tillgång till information om fullmaktsförhållandet. Härigenom skapas förutsättningar för en transparent verksamhet utan att den för den skull blir offentlig. Genom att utse en granskare kan fullmaktsgivaren dessutom begränsa kretsen av personer som har möjlighet att få insyn. En sådan ordning överensstämmer enligt regeringens mening med framtidsfullmakternas privaträttsliga karaktär.

Eftersom det inte handlar om ett uppdrag att granska förvaltningen finns det enligt regeringens mening inte ett behov av att begära regelbunden redovisning av uppdraget. Möjligheten att begära redovisning bör tvärtom tillämpas med försiktighet. Många gånger bör fullmaktsgivarens närmaste krets kunna få tillräcklig information genom samtal med fullmaktshavaren. Förslaget syftar till att säkerställa en laglig rätt till insyn om en sådan inte kan uppnås på något annat sätt. Att begära redovisning bör enligt regeringens mening tas till som en sista utväg. Mot denna bakgrund bör det vara tillräckligt att fullmaktshavaren behöver redovisa uppdraget högst en gång per år.

Överförmyndaren ska inte ha regelbunden kontroll…

Även om en privat granskning av fullmaktshavarens verksamhet ska prägla ordningen med framtidsfullmakter måste det från samhällets sida finnas möjligheter till insyn och att vid behov kunna ingripa i fullmaktsförhållandet.

Varken utredningen eller promemorian föreslår att överförmyndaren ska ha löpande tillsyn över framtidsfullmakter. *Linköpings kommun* föreslår däremot att framtidsfullmakter bör följa samma regler om redovisning och granskning som godmanskap gör. Detta överensstämmer inte med den privaträttsliga inriktning som regeringen anser ska gälla för framtidsfullmakter. Fullmaktsgivaren måste i det enskilda fallet ta ställning till om han eller hon tycker att det finns behov av mera löpande kontroll och då utse en granskare att sköta den uppgiften. Enligt regeringens mening finns det inte behov av att därutöver även låta överförmyndaren utföra regelbunden kontroll av tillämpningen av framtidsfullmakter. En sådan ordning skulle medföra nya arbetsuppgifter och kostnadsökningar för överförmyndarna som inte är motiverade. För att den ska bli verksam behöver det dessutom införas någon form av registrering eller tillkännagivande av framtidsfullmakter, så att överförmyndaren känner till vilka fullmakter som finns och om de har trätt i kraft. En sådan ordning är inte lämplig (se avsnitt 5.4). Mot denna bakgrund anser regeringen att bärande skäl talar mot att inrätta en ordning som innebär att fullmaktshavare ska redovisa sin verksamhet och ställas under löpande tillsyn på motsvarande sätt som gode män.

…men vid behov kunna begära redovisning och upplysningar

Både utredningen och promemorian föreslår ett alternativ till regelbunden granskning av överförmyndaren. Förslaget innebär att fullmaktshavaren ska vara skyldig att lämna de upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder som överförmyndaren begär och på överförmyndarens begäran lämna redovisning för sitt uppdrag.

Som framgår ovan är det regeringens utgångspunkt att det förtroendefulla förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren medför att behovet av insyn i och kontroll av fullmaktshavarens verksamhet är begränsat. Om det finns anledning att misstänka att fullmaktshavarens behov av stöd och hjälp inte tillgodoses genom framtidsfullmakten, är det dock viktigt att samhället kan utreda om behovet behöver tillgodoses genom anordnande av godmanskap eller förvaltarskap (se också nedan om förbud för fullmaktshavaren att bruka fullmakten). Det kan exempelvis framkomma uppgifter som tyder på att fullmaktshavaren inte förmår att ta till vara den enskildes behov eller att fullmaktshavaren utnyttjar fullmakten för egen vinnings skull. Oavsett vad fullmaktsgivaren har beslutat i fråga om redovisningsskyldighet föreslår därför regeringen att en fullmaktshavare bör vara skyldig att under vissa förhållanden redogöra för sin förvaltning för överförmyndaren. Överförmyndarens skyldighet att bl.a. utreda frågor om godmanskap och förvaltarskap underlättas därmed (se 11 kap. 16 och 17 a §§ föräldrabalken).

Överförmyndaren ansvarar för granskning när det gäller gode mäns och förvaltares verksamhet och bör därför vara väl skickad att vid behov bedöma en fullmaktshavares redovisning. Dessutom är det till över-

förmyndaren man vänder sig om man vill få utrett om en person är i behov av ett godmanskap eller förvaltarskap. Enligt regeringens bedömning är det därför lämpligt att överförmyndaren kan hantera en eventuell granskning av fullmaktshavarens verksamhet inom ramen för sitt ansvar för att se till att enskildas behov av ställföreträdare tillgodoses.

Överförmyndarens behov av redogörelse har särskilt bäring på situationer då det framkommer uppgifter som medför att överförmyndaren behöver överväga om fullmaktsgivarens behov av stöd och hjälp tillgodoses inom ramen för fullmaktsförhållandet. Sådana uppgifter torde i förekommande fall ofta lämnas av personer som finns i den enskildes närhet. Ett exempel är att fullmaktsgivarens barn uppmärksammar att fullmaktsgivaren inte får nödvändig omsorg, t.ex. hemtjänst. Ett annat exempel är om en granskare upplyser överförmyndaren om att begärd redovisning har uteblivit eller är otillfredsställande. Men misstänkta brister i utförandet av fullmaktsuppdraget och direkta oegentligheter kan naturligtvis även uppmärksammas av andra personer som kommer i kontakt med fullmaktsgivaren, t.ex. vårdpersonal eller närstående till den enskilde. Vidare har socialnämnden särskilt i uppgift att anmäla till överförmyndaren om den finner att god man eller förvaltare bör förordnas för någon (se 5 kap. 3 § socialtjänstförordningen [2001:937]).

Ett föreläggande till fullmaktshavaren bör inte bara kunna ta sikte på en rent ekonomisk redovisning av fullmaktshavarens förvaltning. Även upplysningar i övrigt om fullmaktsförhållandet bör få omfattas, om de kan vara av betydelse för att bedöma om en god man eller förvaltare behöver utses i stället för fullmaktshavaren eller om denne ska förbjudas att bruka fullmakten (se om det senare fallet nedan). Överförmyndaren måste därför i det enskilda fallet bedöma vilka uppgifter som är nödvändiga för att avgöra om den enskildes hjälpbehov behöver tillgodoses på något annat sätt än genom framtidsfullmakten. Regeringen föreslår därför att fullmaktshavaren ska vara skyldig att lämna de upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder som överförmyndaren begär och på överförmyndarens begäran lämna redovisning för sitt uppdrag.

Av naturliga skäl finns i många fall inte någon aktuell redovisning eller sammanställning av t.ex. räkenskaper att tillgå när överförmyndaren begär in detta. Ett föreläggande av överförmyndaren bör därför i normalfallet inte vara förenat med en alltför kort svarstid. Om överförmyndaren inte får någon respons från fullmaktshavaren, kan överförmyndaren gå vidare med utredningen om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap. Om den enskildes angelägenheter kräver omedelbar vård eller om ett dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara för den enskildes person eller egendom, finns det möjlighet att hos rätten interimistiskt ansöka om anordnande av ett legalt ställföreträdarskap (11 kap. 18 § föräldrabalken).

Fullmaktshavaren bör emellertid först ges tillfälle att yttra sig, om det är möjligt. Att fullmaktshavaren underlåter att efterkomma ett föreläggande från överförmyndaren bör normalt inte ensamt få läggas till grund för ett beslut om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap men kan, beroende på omständigheterna, givetvis ha betydelse vid bedömningen av behovet av ett sådant ställföreträdarskap. Med hänsyn till detta finns det inte anledning att, som *Karlstads kommun* berör, införa en rätt för överförmyndaren att förena ett föreläggande att komma in med en redogörelse för förvaltningen med vite.

Det finns inte heller behov av att ställa upp särskilda riktlinjer för överförmyndarens granskning av fullmaktshavarens redogörelse. Överförmyndaren bör normalt kunna anlägga samma perspektiv som vid granskning av gode mäns förvaltning. Därmed kan också överförmyndaren, om det bedöms lämpligt, efterfråga kompletterande material eller yttranden eller i det enskilda fallet nöja sig med en förenklad form av redovisning. Eftersom överförmyndarens begäran om redovisning och upplysningar är ett led i utredningen av om det finns behov av att anordna godmanskap eller förvaltarskap och då det inte kan förenas med några sanktioner, bör begäran inte få överklagas.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att fullmaktshavaren ska vara skyldig att lämna den redovisning för sitt uppdrag och de upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder som överförmyndaren begär.

Ingripandemöjligheter

Regeringen bedömer ovan att framtidsfullmakternas särdrag innebär att det kan finnas en viss risk för att fullmaktshavaren missbrukar sin ställning och att det därför är rimligt att fullmaktshavarens handlande i viss utsträckning kan bli föremål för insyn och ingripande från samhällets sida. Som följer av regeringens förslag i avsnitt 5.8 innebär anordnandet av ett godmanskap eller förvaltarskap att framtidsfullmakten blir utan verkan. Fullmaktshavaren förlorar därmed sin behörighet enligt fullmakten. Det finns dock anledning att överväga om ytterligare ingripandemöjligheter behövs.

Som behandlas ovan anser regeringen att det i första hand bör vara fullmaktsgivaren som ska bestämma i vilken utsträckning fullmaktsförhållandet ska vara föremål för insyn. Om fullmaktsgivaren har utsett någon att kontrollera fullmaktshavarens verksamhet, övertar denna person i praktiken fullmaktsgivarens granskande roll. I promemorian föreslås att en sådan person ska ha motsvarande möjlighet att ingripa i fullmaktsförhållandet som fullmaktsgivaren. Det skulle innebära en rätt att på fullmaktsgivarens vägnar återkalla fullmakten.

Eftersom granskningsfunktionen syftar till att upptäcka eventuella missförhållanden framstår detta i och för sig som en naturlig och ändamålsenlig lösning. Som *Justitiekanslern* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anför kan det dock ifrågasättas om det är rimligt att den som utses att granska fullmaktshavarens förvaltning generellt ska ha så vida befogenheter att rubba det som fullmaktsgivaren har bestämt. En så ingripande åtgärd som att återkalla framtidsfullmakten torde komma i fråga endast i sällsynta undantagsfall och bör i regel föregås av en utredning och ett dokumenterat avgörande som kan överprövas. Detta talar enligt regeringens mening med styrka för att inte låta en granskare ha en laglig rätt att ingripa i fullmaktsförhållandet. Regeringen anser, i linje med vad som nu anförs och mot bakgrund av övervägandena om redovisning av fullmaktshavarens verksamhet, att ett ingripande i fullmaktsförhållandet på det sätt som nu är föremål för bedömning bör ligga på överförmyndaren. Enligt regeringens mening finns det dock inte några skäl att hindra fullmaktsgivaren från att i framtidsfullmakten ange att granskaren ska ha rätt att återkalla framtidsfullmakten. Ett sådant

förordnande bör alltså gälla och att möjligheten står fullmaktsgivaren till buds bör framgå av lagen.

I promemorian föreslås också att det ska vara möjligt för överförmyndaren och en eventuell granskare att besluta att fullmaktshavaren inte får bruka fullmakten. Regeringen gör följande överväganden i den frågan. I de allra flesta fall kommer godmanskap eller förvaltarskap att utgöra de enda tänkbara alternativen till fullmaktsförhållandets fortlevnad. Som förutses i promemorian kan det dock komma att uppstå situationer där det utifrån föräldrabalkens regler inte är möjligt att skilja en fullmaktshavare från uppdraget. Behovsprövningen vid anordnande av godmanskap är beroende av om det finns andra, mindre ingripande alternativ som kan tillgodose den enskildes hjälpbehov. En sådan prövning skulle i det enskilda fallet kunna visa att fullmaktsgivarens behov kan tillgodoses på ett annat sätt än genom ett godmanskap och att förutsättningar för ett godmanskap därmed inte är uppfyllda. Det kan t.ex. tänkas att en framtidsfullmakt innefattar subsidiära förordnanden, dvs. en anvisning om att någon annan ska inträda i den initialt utpekade fullmaktshavarens ställe om denne inte kan fullgöra uppdraget.

Mot denna bakgrund är det lämpligt att det, vid sidan om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap, finns en möjlighet för överförmyndaren att skilja fullmaktshavaren från uppdraget om denne gör sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse vid utövandet av uppdraget eller av någon annan orsak visar sig oförmögen att fullgöra uppdraget. En motsvarande möjlighet finns när det gäller gode män och förvaltare (11 kap. 20 § föräldrabalken). Som *Lagrådet* framhåller bör överförmyndaren även i dessa fall ha möjlighet att inhämta redovisning och upplysningar från fullmaktshavaren.

Om endast en fullmaktshavare är utsedd att ha hand om fullmaktsgivarens angelägenheter – och framtidsfullmakten inte heller innehåller några subsidiära förordnanden – kommer ett beslut om förbud att bruka framtidsfullmakten att få till följd att fullmakten blir utan verkan. Enligt regeringens mening framstår det inte som rimligt att en granskare ska kunna förbjuda en fullmaktshavare att bruka fullmakten. En granskare får i stället vända sig till överförmyndaren, om det framkommer uppgifter som kan föranleda ett beslut om att förbjuda fullmaktshavaren att bruka fullmakten.

I promemorian föreslås även att överförmyndarens möjlighet att ingripa i fullmaktsförhållandet bör vara mera begränsad i de fall en granskare har utsetts. I sådana fall skulle det krävas särskilda skäl för att överförmyndaren ska få besluta att fullmaktshavaren inte längre får bruka fullmakten. Som *Justitiekanslern* framhåller vore det dock olyckligt om överförmyndaren inte skulle kunna ingripa vid t.ex. allvarlig försummelse eller uppenbar oförmåga från fullmaktshavarens sida, på grund av att det saknas särskilda skäl. Den utsatta situation som fullmaktsgivaren befinner sig i när fullmakten har trätt i kraft gör det särskilt viktigt att överförmyndaren kan ingripa i fullmaktsförhållandet. Regeringen anser därför att överförmyndarens möjligheter att agera inte bör vara beroende av om fullmaktsgivaren har utsett en granskare eller inte.

Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet och *Stockholms kommun* lyfter fram behovet av att ge överförmyndaren möjlighet att fatta ett interimistiskt beslut om att fullmakten inte längre

får brukas. Regeringen föreslår ovan att ett beslut om godmanskap eller förvaltarskap ska medföra att framtidsfullmakten blir utan verkan i de avseenden som det legala ställföreträdarskapet avser. Ett interimistiskt beslut om godmanskap eller förvaltarskap kan fattas av rätten (11 kap. 18 § föräldrabalken). Med hänsyn till detta saknas det enligt regeringens mening skäl att därutöver införa en möjlighet att fatta ett interimistiskt beslut om att fullmakten inte längre får brukas. Däremot är det rimligt att ett beslut om att framtidsfullmakten inte längre får brukas gäller omedelbart, dvs. trots att beslutet inte har fått laga kraft.

Den föreslagna ingripandemöjligheten uppvisar påtagliga likheter med överförmyndarens möjlighet att besluta om entledigande av gode män och förvaltare som gör sig skyldiga till exempelvis missbruk eller försummelse vid utövandet av uppdraget (se 11 kap. 20 § föräldrabalken). Sådana beslut får överklagas till tingsrätten. Enligt regeringen bör även ett beslut om att förbjuda fullmaktshavaren att bruka framtidsfullmakten få överklagas.

5.10 Vanliga fullmakters verkan om fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen

Regeringens förslag: När en framtidsfullmakt har trätt i kraft ska fullmaktshavaren ha rätt att återkalla andra fullmakter än framtidsfullmakter som fullmaktsgivaren har utfärdat.

Regeringens bedömning: Det finns inte tillräckliga skäl att reglera vanliga fullmakters verkan i händelse av att fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens förslag eller bedömning. Utredningen föreslår inte någon rätt för fullmaktshavaren att återkalla vanliga fullmakter. Däremot föreslår utredningen att en fullmakt enligt avtalslagen i princip ska förlora sin verkan om fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen. Fullmakter och andra medgivanden för bl.a. periodiskt återkommande betalningar eller insättningar av den enskildes medel ska dock fortsätta att vara giltiga även efter det att fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser godtar eller invänder inte mot förslaget. *Svenska Bankföreningen* och *Svenska Fondhandlareföreningen* påtalar att den föreslagna bestämmelsen får till följd att det blir omöjligt för bankerna att hantera vanliga fullmakter eftersom bankerna i samtliga fall kommer att behöva undersöka fullmaktgivarens beslutsförmåga.

Promemorians förslag överensstämmer inte med regeringens förslag eller bedömning men med utredningens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser godtar förslaget, däribland *Svea hovrätt, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Kungsbacka, Mölndals, Skellefteå, Danderyds* och *Västerås kommuner, Sveriges Kommuner och Landsting* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare*. Några remissinstanser, bl.a. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* och *Svenska Bankföre-*

ningen, avstyrker förslaget och menar att det riskerar att dels försämra tredje mans förtroende för fullmakter i allmänhet, dels leda till att äldre personer i större utsträckning än i dag behöver god man. Dessa båda remissinstanser godtar dock att vanliga fullmakter förlorar sin verkan när en framtidsfullmakt träder i kraft. *Uppsala tingsrätt* förordar att konsekvenserna av förslaget utreds ytterligare innan några ändringar genomförs. *Försäkringskassan* påpekar vikten av att myndigheten får kännedom om vilken fullmakt som gäller.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: En framtidsfullmakt föreslås träda i kraft när fullmaktsgivaren på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak saknar förmåga att ha hand om de angelägenheter fullmakten avser (se avsnitt 5.1). Det är oklart vilken verkan en vanlig fullmakt har när fullmaktsgivaren på detta sätt blir beslutsoförmögen. I praxis och den rättsliga litteraturen finns uttalanden som talar för att en vanlig fullmakt saknar verkan i en sådan situation men det finns också uttalanden som talar i motsatt riktning (se bl.a. Odlöw, Ställföreträdare för vuxna – Kamrer eller handledare?, 2005, s. 84 f. med där gjorda hänvisningar). Någon grundligare analys av rättsläget har inte gjorts vare sig av utredningen eller i promemorian.

Av utredningen och i promemorian föreslås dock, närmast av systematiska skäl, att avtalslagen kompletteras med en bestämmelse som slår fast att en vanlig fullmakt i princip förlorar sin verkan när fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen. Förslagen anknyter till vad som gäller om en fullmaktsgivare får en förvaltare (22 § avtalslagen).

Av föräldrabalken framgår att den som får förvaltare förordnad för sig till stora delar förlorar sin rättsliga handlingsförmåga (11 kap. 9 § föräldrabalken). Rättshandlingsförmågan upphör emellertid inte automatiskt i alla avseenden. Den som får förvaltare kan t.ex. ingå avtal om tjänst och får förfoga över vad han eller hon förvärvar genom eget arbete efter förvaltarförordnandet (11 kap. 8 § föräldrabalken). Till utredningens och promemorians förslag finns inte kopplat några regler som anger i vilka avseenden en enskilds rättshandlingsförmåga inskränks i händelse av att personen blir beslutsoförmögen. Förslagen förefaller i stället vila på förutsättningen att den som förlorar sin beslutsförmåga också förlorar sin förmåga att rättshandla. Emellertid anges inte några klara gränser för vilka rättshandlingar en beslutsoförmögen person, och därmed dennes fullmaktshavare, ska få vidta. Vissa paralleller synes dock kunna dras till den redovisade regleringen i föräldrabalken. Utredningens och promemorians förslag får mot denna bakgrund anses vara avsett att innebära att det som gäller för den som får förvaltare förordnad för sig, i princip även ska gälla för den som har utfärdat en fullmakt – men inte en framtidsfullmakt – och som förlorar sin beslutsförmåga.

Förslagen har fått en del remisskritik, bl.a. från *Svenska Bankföreningen* och *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet*. Kritiken grundas i allt väsentligt på att tilltron till vanliga fullmakter riskerar att minska. Eftersom förslagen leder till att en vanlig fullmakt i stor utsträckning blir verkningslös om fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen menar man att bl.a. bankerna inte kommer att kunna agera i god tro och förlita sig på att en tidigare kontrollerad fullmakt gäller. Detta kan i sin tur leda till att godmanskap måste anordnas i större

utsträckning än i dag, för att säkerställa att särskilt äldre personers angelägenheter kan skötas utan vanliga fullmakter. Det framhålls också att konsekvenserna av förslaget är svårbedömda. Å andra sidan välkomnas förslagen av flera remissinstanser, bl.a. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Sveriges Kommuner och Landsting*.

I Danmark och Finland gäller sedan tidigare att vanliga fullmakter fortsätter att gälla även om fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen. I Norge gäller däremot att en vanlig fullmakt i princip förlorar sin verkan när fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen.

Ett av syftena med regeringens förslag att införa framtidsfullmakter är att skapa en tydlig och välfungerande ordning kring rättshandlingar för personer som inte längre har kvar sin beslutsförmåga. Det innebär emellertid inte automatiskt att vanliga fullmakter måste upphöra att gälla om fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen, eller att det ens är lämpligt att så sker.

Det förhållandet att det råder oklarhet om vanliga fullmakters verkan när fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen har inte någon avgörande betydelse för framtidsfullmakternas vidkommande. Regeringens förslag om framtidsfullmakter syftar till att skapa en enkel men ändå rättssäker ordning som kompenserar för att fullmaktsgivaren på grund av sin beslutsoförmåga inte längre kan instruera och kontrollera fullmaktshavarens verksamhet. Därför uppställs vissa formkrav för upprättande av en framtidsfullmakt. Vidare föreslås en möjlighet till rättslig prövning av ikraftträdandet och vissa möjligheter till insyn i fullmaktshavarens verksamhet. Några motsvarande regler till skydd för fullmaktsgivaren finns inte beträffande vanliga fullmakter. Dessutom ska en framtidsfullmakt få tillämpas både för personliga och ekonomiska frågor. Framtidsfullmakterna kompletterar så till vida reglerna om vanliga fullmakter i avtalslagen. Enligt regeringens mening finns det ett påtagligt behov av regler om framtidsfullmakter, helt oavsett vilken verkan en vanlig fullmakt har om fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen.

Att, som *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* och *Svenska Bankföreningen* är inne på, låta förutsättningarna för när en vanlig fullmakt ska förlora sin verkan motsvara vad som ska gälla för när en framtidsfullmakt ska träda i kraft, skulle leda till att fullmaktssystemen i viss utsträckning i systematiskt hänseende hänger ihop. Framtidsfullmakten skulle ta vid där den vanliga fullmakten upphör att gälla. Detta har dock, enligt regeringens mening, inte något egentligt egenvärde, särskilt mot bakgrund av att det framför allt skulle få betydelse i de fall fullmaktsgivaren har utfärdat både en vanlig fullmakt och en framtidsfullmakt. Enligt regeringens mening är det inte heller lämpligt att låta fullmaktsgivarens beslutsoförmåga få betydelse endast i vissa fall, närmare bestämt i de fall där fullmaktsgivaren har upprättat en framtidsfullmakt, men inte i andra fall.

Utredningens och promemorians förslag innebär emellertid att en vanlig fullmakt förlorar sin verkan när fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen, oavsett om en framtidsfullmakt tar vid därefter. Detta skulle med säkerhet innebära att en fullmaktsgivare som företräds genom en vanlig fullmakt, men inte har utfärdat en framtidsfullmakt, kan komma att stå utan representation, om han eller hon blir beslutsoförmögen. Om förslaget beträffande avtalslagen genomförs, skulle nämligen den bedöm-

ning av beslutsoförmågan som regeringen beskriver i avsnitt 5.4 i praktiken behöva tillämpas av alla fullmaktshavare och i förlängningen behöva beaktas av alla tredje män. Detta skulle gälla oavsett om det rör sig om en framtidsfullmakt eller en vanlig fullmakt enligt avtalslagens regler.

Förutsättningarna för en sådan bedömning kan dock se helt annorlunda ut i ett vanligt fullmaktsförhållande. Fullmaktshavarens kännedom om fullmaktsgivarens personliga förhållanden kan skilja sig avsevärt från vad som kan förväntas vara fallet när det gäller en framtidsfullmakt. Det inverkar i sin tur på fullmaktshavarens förutsättningar att göra en riktig bedömning av fullmaktsgivarens beslutsförmåga. Om fullmaktshavaren i en vanlig fullmakt skulle konstatera att fullmaktsgivaren har blivit beslutsoförmögen, skulle fullmakten i princip bli verkningslös. Att införa en ordning som får sådana generella konsekvenser går stick i stäv med regeringens föresats att värna om beslutsoförmögna personer.

Redan enligt nuvarande ordning måste tredje man förhålla sig till risken för att fullmaktshavarens agerande saknar verkan mot fullmaktsgivaren. Tredje man kan inte utan vidare förlita sig på att en tidigare kontrollerad fullmakt fortfarande gäller. Detta uppvägs visserligen i någon utsträckning av att en fullmaktshavare som huvudregel har ett strikt ansvar för skador som drabbar en godtroende tredje man på grund av att fullmaktshavaren agerar utan fullmakt (25 § avtalslagen). Som bl.a. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* påpekar kan dock tilltron till vanliga fullmakter komma att minska om utredningens och promemorians förslag genomförs. Detta gäller särskilt mot bakgrund av att fullmaktsgivarens beslutsoförmåga, till skillnad från vad som gäller i fråga om förvaltare, inte manifesteras genom ett myndighetsbeslut och kungörs i särskild ordning (se 11 kap. 27 § föräldrabalken). När en fullmakt förlorar sin verkan med anledning av ett förvaltarskap är det således fråga om att konstatera att ett myndighetsbeslut med vissa rättsverkningar har fattats. Utredningens och promemorians förslag medför däremot att kraven på fullmaktshavaren och tredje man skärps genom att de regelbundet måste bedöma fullmaktsgivarens beslutsförmåga. Detta blir naturligtvis särskilt påtagligt om en fullmaktsgivare, exempelvis på grund av hög ålder, löper större risk än annars att förlora sin beslutsförmåga.

Utan en sådan bestämmelse i avtalslagen som föreslås av utredningen och i promemorian kommer en vanlig fullmakt, beroende på hur rättspraxis utvecklar sig, att kunna gälla parallellt med en framtidsfullmakt. Det skulle i sin tur innebära att vanliga fullmakter tillåts leva sitt eget liv i ett läge där fullmaktsgivarens möjligheter att granska fullmaktshavarens verksamhet och återkalla fullmakten är mycket begränsade. En sådan ordning riskerar att skapa utrymme för konkurrerande fullmakter, vilket naturligtvis kan vara till nackdel för den enskilde. Det problemet kan dock relativt enkelt lösas genom att det i lagen om framtidsfullmakter införs en regel som möjliggör för framtidsfullmaktshavaren att återkalla fullmaktsgivarens vanliga fullmakter.

Sammanfattningsvis anser regeringen att de skäl som framförs för att införa en regel i avtalslagen, som innebär att en vanlig fullmakt i princip saknar verkan om fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen, inte är tillräckligt tungt vägande. Regeringen anser därför att det i nuläget inte finns anledning att genomföra den föreslagna ändringen. Om fullmakts-

givaren har utfärdat andra fullmakter än framtidsfullmakter, kan konkurrerande behörigheter uppstå. För att undvika problem som detta kan föra med sig är det lämpligt att göra det möjligt för en fullmaktshavare i en framtidsfullmakt att, när framtidsfullmakten har trätt i kraft, återkalla en vanlig fullmakt. En motsvarande regel kommer att gälla i Danmark.

6 Anhöriga ställföreträdare

6.1 Ett nytt legalt ställföreträdarskap för anhöriga

Regeringens förslag: Anhöriga ska få rätt att företräda enskilda som inte längre själva kan ha hand om sina ekonomiska angelägenheter.

Bestämmelserna om anhörigas behörighet ska införas i föräldrabalken.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att bestämmelserna ska ingå i lagen om framtidsfullmakter.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som berör anhörigas behörighet, däribland *Göta hovrätt*, *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Försäkringskassan*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Borlänge kommun*, *Göteborgs kommun*, *Järfälla kommun*, *Melleruds kommun*, *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Demensförbundet* och *Handikappförbundens samarbetsorgan*, instämmer i förslaget eller lämnar det utan invändning. Några remissinstanser, bl.a. *Konsumentverket* och *Överförmyndarnämnden i Karlstads och Hammarö kommuner*, är tveksamma till en behörighet för anhöriga, eftersom behörigheten kan utnyttjas för egna syften och utan extern kontroll. *Föreningen Sveriges Överförmyndare* anser att behovet av nya former av ställföreträdarskap tillgodoses genom införandet av framtidsfullmakter och att en behörighet för anhöriga att företräda närstående därför inte behövs. *Pensionärernas Riksorganisation Skåne* motsätter sig en behörighet för anhöriga eftersom den enskilde kan komma att företrädas av någon som han eller hon inte vill bli företrädd av och av anhöriga som har intressen som kolliderar med den enskildes.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att bestämmelserna ska ingå i lagen om framtidsfullmakter.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Nacka tingsrätt*, *Uppsala tingsrätt*, *Alingsås tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Försäkringskassan*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Danderyds kommun*, *Habo kommun*, *Halmstads kommun*, *Karlstads kommun*, *Malmö kommun* och *Sveriges advokatsamfund*, instämmer i förslaget eller lämnar det utan invändning. *Västerås kommun* avstyrker förslaget och menar att anhörigbehörigheten inte fyller något egentligt behov och att den inkräktar på den enskildes rätt att själv bestämma vem som ska företräda honom eller

henne. *Svenska Bankföreningen* välkomnar i och för sig en behörighet för anhöriga men avstyrker förslaget eftersom det förutsätter att bankerna i varje enskilt fall måste utreda vem som är behörig och det försvårar för bankerna att finna pragmatiska lösningar för kunderna. *Svensk Försäkring* anser att förslaget inte är rättssäkert för den enskilde eller för tredje man och att praktiska problem, särskilt vid osämja mellan anhöriga, medför att en behörighet för anhöriga inte bör införas.

Skälen för regeringens förslag: Det finns ett stort engagemang bland anhöriga till hjälpbehövande vuxna. Många anhöriga sköter i dag den dagliga livsföringen för enskilda familjemedlemmar som behöver hjälp med att ha hand om sina angelägenheter. I takt med att den enskildes tillstånd försämras och dennes handlingsförmåga minskar, övergår de anhöriga inte så sällan till att mer och mer vara självständiga aktörer. De utför därmed inte enbart åtgärder som den enskilde ber om utan kan tvingas ta egna initiativ för att se till att personens dagliga livsföring sköts. Detta kan fortgå även sedan den enskilde har blivit beslutsoförmögen. I vissa fall grundas anhörigas insatser på skriftliga eller muntliga fullmakter men i andra fall saknas sådana uttryckliga viljeförklaringar.

Det råder en osäkerhet om vilket utrymme anhöriga har att hjälpa sina nära och kära. Regeringen anser att detta är otillfredsställande. En sådan osäkerhet riskerar nämligen att leda till att anhöriga helt avstår från att bistå sina familjemedlemmar och till att det uppstår slitningar och tvister inom familjen. Det kan även leda till ansökningar om god man, trots att det inte alla gånger är nödvändigt. Flera kommuner bedömer också att det har blivit svårare att rekrytera gode män och förvaltare (prop. 2013/14:225 s. 15). Med allt fler äldre i befolkningen kommer antalet personer som behöver stöd dessutom att öka. För att se till att enskilda inte ska stå utan hjälp ger regeringen hög prioritet åt att säkerställa att det finns tillgång till personer som vill åta sig uppdrag som god man och förvaltare. Regeringen anser dock att detta inte är tillräckligt, utan att det finns ett behov av nya, kompletterande, former av ställföreträdarskap.

Framtidsfullmakter är en sådan alternativ form av ställföreträdarskap som regeringen anser bör införas för att möta det ökande behovet av hjälp och stöd till enskilda (se avsnitt 4 och 5). Det kan dock antas att alla inte förbereder sig för framtiden genom att upprätta en sådan fullmakt eller på annat sätt bestämmer sig för hur den dagliga livsföringen ska skötas om personen blir beslutsoförmögen. Regeringen anser därför att det är en fördel att åtminstone vardagliga åtgärder kan vidtas av anhöriga. Det skapar en trygghet för anhöriga som hjälper en familjemedlem i vardagen och ger dem tid att överväga en mera långsiktig lösning för den enskilde när han eller hon inte längre kan sköta sina angelägenheter.

Även om ett godmanskap eller förvaltarskap på sikt kan vara den enda möjliga lösningen för den enskilde, kan en behörighet för anhöriga vara värdefull under den tid som ett eventuellt godmanskap eller förvaltarskap utreds. En sådan behörighet kan också leda till att det räcker med ett mera begränsat ställföreträdarskap i övrigt. Därmed kan systemet med gode män och förvaltare avlastas samtidigt som det säkerställs att den enskilde får de mest angelägna behoven tillgodosedda.

I Norge infördes en ordning med anhörigbehörighet i samband med införandet av framtidsfullmakter. Där får vissa närmare angivna anhöriga

representera en familjemedlem som exempelvis på grund av sjukdom inte längre kan sköta sina ekonomiska intressen. Behörigheten gäller den enskildes boende och dagliga uppehälle, liksom betalning av skatter och avgifter och ingångna låneavtal. En anhörig kan också säga upp vissa stående betalningsuppdrag.

Utredningen och promemorian föreslår att anhöriga ges rätt att företräda släktingar som på grund av t.ex. sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning inte längre kan ha hand om sina angelägenheter. Några remissinstanser, däribland *Göteborgs kommun* och *Svenska Bankföreningen*, riktar kritik mot förslaget och menar att behörigheten för anhöriga inte grundas på något för tredje man synbart faktum, t.ex. en skriftlig handling, utan enbart på ställföreträdarens ställning som anhörig. Eftersom tredje man därmed får svårt att bedöma om den som påstår sig vara anhörig verkligen är behörig, kommer förslaget enligt remissinstanserna att få ett begränsat genomslag. Några remissinstanser, bl.a. *Konsumentverket*, framhåller att det finns en risk för att anhöriga missbrukar sin ställning och att de åtgärder som vidtas därmed inte kommer den enskilde till godo.

Regeringen anser att de farhågor som framförs inte ska överdrivas. Redan i dag sköter anhöriga vardagliga göromål för enskilda, i många fall utan något rättsligt stöd. Regeringens förslag innebär att anhörigas insatser för den enskilde legaliseras och att gränserna tydliggörs. Som utvecklas nedan ska det i lag framgå vilka som är behöriga och att dessa agerar under skadeståndsansvar. Precis som med vanliga fullmakter kan tredje man vid behov ta kontakt med den enskilde för att kontrollera om den anhöriges uppgifter stämmer. Stödet för att införa en behörighet för anhöriga är också utbrett bland remissinstanserna. Det finns därför goda skäl att tro att en sådan behörighet kommer att fylla ett praktiskt behov och att den kommer att få en bred tillämpning i samhället. Genom att begränsa behörighetens omfattning till ekonomiska angelägenheter av enklare slag (se avsnitt 6.3) och ställa vissa krav på hur en anhörig ska tillämpa behörigheten (se avsnitt 6.6) kan också risken för missbruk begränsas avsevärt.

När det gäller makar kan de under vissa förutsättningar redan företräda varandra (6 kap. 4 § äktenskapsbalken). Om den ena maken på grund av sjukdom eller bortavaro inte själv kan sköta sina angelägenheter och det fattas medel för familjens underhåll, får den andra maken i behövlig omfattning lyfta den sjuka eller bortavarande makens inkomst och avkastning av dennes egendom samt kvittera ut banktillgodohavanden och andra penningmedel. Rätten att lyfta bankmedel m.m. gäller dock inte om det finns en fullmaktshavare, förmyndare, god man eller förvaltare som har rätt att företräda den sjuka eller bortavarande maken i dessa angelägenheter. En rättshandling som vidtas med stöd av denna rätt är bindande för den sjuka eller bortavarande maken även om medlen inte behövs för familjens underhåll, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett att behovet inte fanns.

Rätten för makar att enligt äktenskapsbalken företräda varandra tar delvis sikte på andra situationer än de som är aktuella här. Det handlar om en möjlighet att täcka behovet av medel för familjens underhåll i händelse av att den ena maken inte kan sköta sina angelägenheter. Sjukdomstillståndet behöver inte vara av viss grad och så länge den make

som kan sköta sina angelägenheter har tillräckliga medel för familjens underhåll är det inte möjligt för denne att ta den andres medel i anspråk. Det rör sig alltså primärt om ett skydd för den make som sköter underhållet medan den andre inte kan göra det. Den anhörigbehörighet som är aktuell här syftar snarare till att skydda den hjälpbehövande maken genom att göra det möjligt att sköta dennes dagliga livsföring. De regler som regeringen föreslår kommer således att komplettera nuvarande möjligheter för makar att företräda varandra.

Sammantaget anser regeringen att det finns ett behov av en lagreglerad behörighet för anhöriga som tar sikte på den hjälpande roll som många anhöriga, trots bristande lagstöd, tar på sig redan i dag. Eftersom avsikten är att fånga upp behovet av hjälp till den som inte i förväg har bestämt hur hans eller hennes angelägenheter ska skötas om han eller hon blir beslutsoförmögen bör behörighet grundas på lag. Den förutsätter alltså inte någon fullmakt. Eftersom anhörigbehörigheten gäller en begränsad del av en persons ekonomiska angelägenheter behöver andra former av ställföreträdarskap, t.ex. godmanskap, tillämpas om den enskilde har behov som avser andra ekonomiska angelägenheter eller personliga sådana.

Den ordning som nu föreslås hindrar inte att banker eller andra aktörer tillsammans med anhöriga och andra närstående finner praktiska lösningar som går utöver den lagreglerade behörigheten för anhöriga.

Reglerna om anhörigas behörighet innebär att det införs en ny form av legalt ställföreträdarskap för vuxna som har flera beröringspunkter med de legala ställföreträdarskapen enligt föräldrabalken, dvs. godmanskap och förvaltarskap. Enligt regeringens bedömning bör därför reglerna om det nya ställföreträdarskapet införas i föräldrabalken.

6.2 Behörighetens uppkomst

Regeringens förslag: Om den enskilde på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande inte har förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter, ska en anhörig vara behörig att företräda honom eller henne.

Behörigheten ska gälla under förutsättning att den enskilde har fyllt 18 år och först därefter har blivit beslutsoförmögen.

Företräds den enskilde av en god man, en förvaltare eller en framtidsfullmaktshavare, ska anhörigbehörigheten inte gälla i den delen.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att behörighet ska inträda när den enskilde på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt saknar förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som berör anhörigas behörighet är flertalet positiva till förslagen, däribland *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Sveriges kommuner och Landsting* och *Skara kommun*. Några remissinstanser, bland andra *Handikappförbundens samarbetsorgan* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare*, framhåller vikten av att behörigheten inte ska gälla den som på grund av bestående funktionsnedsättning saknar beslutsförmåga när han eller hon fyller 18 år. *Föreningen Jämlikhet Assistans Gemenskap (JAG)* och flera

privatpersoner anser däremot att personer som har intellektuell funktionsnedsättning sedan barndomen ska ha samma möjlighet som andra att företrädas av anhöriga. Några remissinstanser, däribland *Domstolsverket*, *Konsumentverket*, *Melleruds kommun* och *Överförmyndarnämnden i Karlstads och Hammarö kommuner*, anser att behovet av skydd mot att anhöriga drar egen fördel av behörigheten inte beaktas tillräckligt.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att anhörigas behörighet ska inträda när den enskilde på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande saknar förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Uppsala tingsrätt*, *Stockholms tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Försäkringskassan*, *Kronofogdemyndigheten*, *Göteborgs*, *Habo*, *Karlstads*, *Malmö* och *Vadstena kommuner*, *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Sveriges advokatsamfund* och *Pensionärernas Riksorganisation*, välkomnar förslaget om anhörigas behörighet. *Helsingborgs tingsrätt* förespråkar en närmare analys av möjligheten att företräda en person som på grund av bestående funktionsnedsättning saknar beslutsförmåga vid 18 års ålder. *Halmstads kommun* berör risken för att flera olika ställföreträdarskap överlappar varandra. *Skellefteå kommun* anser att det bör framgå tydligare vid vilken tidpunkt som behörigheten inträder.

Skälen för regeringens förslag

Behörighetens uppkomst

Den anhörigbehörighet som regeringen föreslår syftar till att täcka ett hjälpbehov som den enskild har och behörigheten kan användas t.ex. i avvaktan på att ett godmanskap kan anordnas för den enskilde. Med hänsyn till detta är det lämpligt att anknyta reglerna om behörighetens uppkomst till de kriterier som gäller för andra ställföreträdarskap.

På motsvarande sätt som för framtidsfullmakter anser regeringen att de medicinska kriterierna för att anhörigbehörigheten ska gälla bör utgå från föräldrabalkens nuvarande lydelse (se avsnitt 5.1). Följaktligen bör anhörigbehörigheten bli aktuell att tillämpa i situationer då den enskilde drabbas av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande. På så sätt skapas enhetliga regler om vid vilka tillstånd som ställföreträdarskap aktualiseras.

Vidare anser regeringen, i likhet med vad som anförs av utredningen och i promemorian, att anhörigbehörighet bör inträda om den enskilde inte har förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter. Regeringen föreslår också att denna beslutsoförmåga ska vara uppenbar. Den frågan behandlas i avsnitt 6.5.

Anhörigas behörighet kan förväntas fylla en viktig funktion i de fall där prognosen för den konstaterade oförmågan inte är klar eller där oförmågan av allt att döma kommer att bli, men ännu inte är, varaktig. Det krav på varaktig beslutsoförmåga som utredningen föreslår begränsar dessutom möjligheten för engagerade anhöriga att snabbt bistå den enskilde med hjälp i vardagliga angelägenheter. Regeringen anser därför att det inte ska uppställas något krav på att beslutsoförmågan ska vara

varaktig. Den legala behörigheten bör således, såsom i Norge, få tas i anspråk även vid akuta och tillfälliga perioder av beslutsoförmåga.

Den enskilde ska ha fyllt 18 år och därefter ha blivit beslutsoförmögen

Den anhörigbehörighet som regeringen föreslår innebär att en ny form av legalt ställföreträdarskap införs. För omyndiga, dvs. personer under 18 år, finns redan ett heltäckande system för ställföreträdarskap genom reglerna om förmyndare (se 10 kap. föräldrabalken). Behörigheten bör därför begränsas till personer som är myndiga, dvs. har fyllt 18 år.

En kategori av beslutsoförmögna personer bör dock undantas från den krets av personer för vilka anhöriga ska ha behörighet att agera. Det gäller personer som på grund av en bestående funktionsnedsättning saknar beslutsförmåga avseende ekonomiska angelägenheter redan när de blir myndiga. Som framhålls av utredningen och flera remissinstanser, bl.a. *Sveriges Kommuner och Landsting*, bör en rättslig prövning göras av vem som ska fungera som dessa personers ställföreträdare eftersom det stärker den enskildes rättssäkerhet. En person som på grund av en bestående funktionsnedsättning saknar beslutsförmåga när han eller hon fyller 18 år bör alltså endast, i likhet med vad som föreslås beträffande framtidsfullmakter (se avsnitt 5.1), få företrädas av en god man eller förvaltare.

Anhörigbehörighetens förhållande till annan representation

Som framgår av avsnitt 6.1 är anhörigbehörigheten inte begränsad i tiden även om den i flera fall kan förväntas vara en temporär lösning i avvaktan på att den enskildes angelägenheter kan ordnas långsiktigt. Det är inte uteslutet att anhörigbehörigheten i vissa fall blir en långsiktigare lösning av den dagliga livsföringen och att det vid behov anordnas ett godmanskap för den enskilde för andra angelägenheter.

Det är naturligt att anhörigbehörigheten inte gäller om godmanskap eller förvaltarskap anordnas i samma frågor som anhörigbehörigheten avser. På motsvarande sätt bör anhörigbehörigheten inte gälla om en framtidsfullmakt har trätt i kraft. På så sätt kan konkurrerande behörigheter undvikas. Det innebär också att en anhörig som missbrukar sin behörighet kan avskäras från sin behörighet genom att exempelvis godmanskap anordnas.

Den anhörige kan förväntas ha god kunskap om den enskildes personliga och ekonomiska förhållanden. I det krav på kommunikation mellan anhöriga och den enskilde, som regeringen föreslår i avsnitt 6.6, ligger det bl.a. ett ansvar på den anhörige att försäkra sig om att den enskilde inte företräds av en god man, förvaltare eller fullmaktshavare. Detta bör inte innebära några praktiska problem. För att undvika att den enskilde eller en tredje man lider skada av att en anhörig trots allt agerar utan behörighet föreslår regeringen särskilda skadeståndsregler (se avsnitt 6.7).

6.3 Behörigheten gäller den enskildes dagliga livsföring

Regeringens förslag: Anhörigas behörighet ska avse ordinära rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Om det uppstår en jävssituation, ska den anhörige inte få företräda fullmaktsgivaren.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna instämmer i förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Sveriges Försäkringsförbund* (numera Svensk Försäkring) efterfrågar uttalanden till ledning för rätten att teckna och avsluta försäkringar och sköta skadereglering. *Finansbolagens Förening* påpekar att det kan bli praktiska problem att utforma autogirofullmakter.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att insättningar av den enskildes medel inte ska omfattas av behörigheten och att det inte ska införas någon uttrycklig jävsbestämmelse.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser instämmer i förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Försäkringskassan* anser att det bör förtydligas att behörigheten också omfattar ansökan om och uppbärande av socialförsäkringsförmåner. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* ansluter sig till utredningens förslag om att behörigheten bör omfatta insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsföretag och att det i lagen bör införas en uttrycklig jävsbestämmelse. *Malmö kommun* anser att insättning på räntebärande bankkonto ska omfattas av behörigheten. *Danderyds* och *Halmstads kommuner* och *Svensk Försäkring* anser att behörighetens gränser är otydliga.

Skälen för regeringens förslag

Behörigheten gäller den enskildes dagliga livsföring

Enligt regeringens bedömning är den som förlorar sin beslutsförmåga i ekonomiskt hänseende i första hand i behov av hjälp med vardagliga betalningar och inköp. Det kan t.ex. röra sig om betalningar hänförliga till bostaden, hälso- och sjukvård och andra sociala tjänster, transporter, försäkringar, skatter, tv och telefon. I de flesta fall finns det också ett behov av hjälp med inköp av mat, kläder och hygienartiklar. Betalning av fritidsaktiviteter och nöjen kan också vara aktuellt.

Åtgärder av denna typ garanterar den enskilde viss trygghet och stadga i tillvaron. Den enskildes grundläggande ekonomiska behov kan på detta sätt tillgodoses och betalningspåminnelser och liknande kan undvikas. Genom att avgränsa behörigheten till enklare göromål är möjligheterna för en anhörig att missbruka behörigheten begränsad. Mot denna bakgrund anser regeringen att behörigheten för anhöriga bör omfatta ordinära rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring (jfr de angelägenheter som en god man kan sköta utan den enskildes samtycke enligt 11 kap. 5 § andra stycket föräldrabalken).

Utredningen föreslår att anhörigas behörighet ska omfatta insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsföretag. Enligt promemorian saknas det bärande skäl för att låta behörigheten omfatta sådana åtgärder. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Malmö kommun* ansluter sig dock till utredningens förslag i denna del. Enligt regeringen är det viktigt att åstadkomma ett enhetligt och överskådligt system som är lätt att tillämpa. En god mans möjligheter att utan den enskildes samtycke vidta ordinära rättshandlingar med anknytning till den dagliga livsföringen har tillämpats under lång tid och är väletablerad. I den behörigheten ingår inköp av livsmedel och kläder m.m. och även andra regelbundna betalningar som följer med ett hushåll, t.ex. hyresbetalningar (se prop. 1987/88:124 s. 142 f. och 166). Regeln täcker också bankuttag och överföringsuppdrag m.m. som utgör led i sådana betalningar. Enligt regeringens mening är det självklart att ordinära rättshandlingar som företas för den dagliga livsföringen också bör omfatta insättningar av kontanta medel hos bank eller kreditmarknadsföretag. Sådana åtgärder är knappast förenade med någon risk för missbruk från anhörigas sida. Anhöriga kan därmed hjälpa till med insättningar av medel som den enskilde exempelvis får via en utbetalningsavi. Regeringen anser också att vissa andra typer av åtgärder bör rymmas inom anhörigbehörigheten, vilket beskrivs närmare nedan.

Anhörigbehörigheten inverkar inte på den enskildes rättshandlingsförmåga. I avsnitt 6.6 föreslår regeringen att en anhörige ska agera lojalt mot den enskilde och, så långt det är möjligt, samråda med denne. Detta förutsätter att den anhörige har en dialog med den enskilde om vilka åtgärder som bör vidtas. Skulle den enskilde och en anhörig ha olika uppfattningar i en fråga, måste den anhörige överväga om han eller hon kan fortsätta att företräda den enskilde.

Några remisinstanser, bl.a. *Danderyds kommun*, efterfrågar en närmare beskrivning av vilka rättshandlingar som ska omfattas av anhörigas behörighet. För att undvika att vissa rättshandlingar förbises och för att i möjligaste mån skapa en reglering som kan tillämpas under lång tid anser regeringen att det varken är möjligt eller lämpligt att göra en uttömande uppräkning av vad som bör ingå i behörigheten.

Som framhålls i promemorian bör frågan om tillåtligheten av en enskild rättshandling bedömas utifrån dess ändamål. Avgörande bör alltså vara om rättshandlingen avser en angelägenhet som vanligen har anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Mot den bakgrunden faller det sig naturligt att en anhörig exempelvis ska få ingå avtal och sköta betalningar med anknytning till den dagliga livsföringen. Behörigheten att ingå avtal innefattar inte avtal om försäljning av den enskildes egendom, eftersom det inte kan anses vara en ordinär rättshandling.

Ett annat tillämpningsområde gäller fullmakter för autogirobetalningar. Generellt sett bör det ingå i behörigheten att upprätta en fullmakt i samband med ett autogiromedgivande. Omvänt bör en ställföreträdare ha rätt att återta eller ändra en sådan fullmakt, även om den enskilde själv har utfärdat den. Detsamma bör gälla andra medgivanden med motsvarande innebörd. Andra typer av fullmakter bör dock inte få utfärdas av den anhörige ställföreträdaren.

En anhörig bör få anförtro medel för den enskilde, exempelvis till den enskildes kontaktperson på ett särskilt boende, för att sköta vissa nödvändiga utgifter. Det kan röra sig om medel för sådant som kläder eller hygienartiklar.

För att kunna sköta betalningar för den enskildes räkning behöver anhöriga få göra uttag från den enskildes bankkonton och liknande. Med detta bör likställas att ställföreträdaren dirigerar betalning genom bank- och postgiro. Även medel som utbetalas som ersättning eller bidrag, företrädesvis inom ramen för bistånd från socialtjänsten eller socialförsäkringsförmåner, bör få lyftas av en anhörig. Det nu föreslagna regelverket om anhöriga ställföreträdare hindrar inte i sig att den anhörige använder sig av den enskildes betalningsmedel, så länge detta sker inom ramen för den anhöriges behörighet.

Den anhörige bör också ha rätt att flytta medel mellan den enskildes konton för att kunna sköta betalningar som hänför sig till den dagliga livsföringen. Överföringar bör också få ske mellan olika banker etc. Överföringarna bör dock inte få avse egentlig förvaltning av den enskildes medel. Köp av aktier, fonder och liknande bör alltså falla utanför behörigheten.

I behörigheten att träffa avtal och sköta betalningar får det också anses ligga att den anhörige har behörighet att t.ex. reklamera en felaktig produkt, säga upp avtal och bestrida betalningsansvar, allt under förutsättning att frågan gäller en sådan angelägenhet som täcks av den anhöriges behörighet. Anhörigas behörighet bör även innefatta en rätt att teckna eller avsluta avtal om försäkringar som den enskilde behöver för sin dagliga livsföring, t.ex. hemförsäkring. Även en ansökan om en förmån enligt socialförsäkringsbalken, t.ex. bostadsbidrag, eller bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453), t.ex. hemtjänst, liksom att för den enskildes räkning lämna inkomstdeklaration är grundläggande för den dagliga livsföringen och bör därför ingå i anhörigbehörigheten.

Däremot bör processföring hos t.ex. domstol falla utanför den anhöriges behörighet. Ett sådant företrädarskap skulle riskera att leda alltför långt. Anhörigbehörigheten bör således inte medföra någon rätt att föra den enskildes talan vid domstol. Företrädarskapet i en dylik ekonomisk angelägenhet bör i stället bli en uppgift för exempelvis en god man. Det bör inte heller komma i fråga att en anhörig ger bort den enskildes egendom i form av gåvor.

Det ska införas en jävsbestämmelse

Utredningen föreslår att en uttrycklig jävsbestämmelse införs i lagen som innebär att en anhörig inte har rätt att företräda den enskilde i en fråga där de båda kan ha motstridiga intressen. I promemorian föreslås inte någon sådan reglering.

När det gäller de åtgärder som rör den dagliga livsföringen bör det sällan förekomma situationer då en anhörig och den enskilde kan ha motstridiga intressen. Med hänsyn till det och till den lojalitetsplikt som föreslås i avsnitt 6.6 får behovet av en särskild jävsbestämmelse anses vara begränsat. Regeringen anser emellertid att en uttrycklig bestämmelse om jäv understryker betydelsen av att anhöriga endast ska agera med den enskildes bästa för ögonen. Det får inte råda någon tvekan om att den

anhörige ska vara förhindrad att vidta åtgärder om det finns en intressekonflikt mellan den enskilde och den anhörige eller någon närstående till denne. Regeringen föreslår därför att det införs en särskild bestämmelse om jäv.

6.4 Turordningsreglerna och de anhörigas inbördes förhållande

Regeringens förslag: Den enskildes make eller sambo, barn, barnbarn, föräldrar, syskon och syskonbarn ska i tur och ordning vara behöriga att företräda den enskilde.

Den som avböjer uppgiften, inte är anträffbar, är under 18 år eller som själv är beslutsoförmögen eller har ställföreträdare ska inte beaktas i turordningen.

Anhöriga som är gemensamt behöriga ska få lämna fullmakt åt varandra att företräda den enskilde.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår inte att syskonbarn ska vara behöriga.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser, däribland *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Försäkringskassan*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Borlänge kommun*, *Järfälla kommun*, *Melleruds kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting*, instämmer i utredningens förslag eller lämnar dem utan invändning. *Riksdagens ombudsmän* och *Sveriges Försäkringsförbund* (numera Svensk Försäkring) menar att det kan bli svårt för tredje man att bedöma vem som har behörighet att företräda den enskilde. *Värmlands tingsrätt* befarar att turordningsreglerna kan leda till konflikter mellan anhöriga när de har olika uppfattningar om huruvida en anhörig ska beaktas i turordningen. Flera remissinstanser har synpunkter på hur anhörigkretsen avgränsas. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* föreslår att anhörigkretsen begränsas till makar och sambor. *Skara kommun* föreslår att även syskonbarn ska räknas till anhörigkretsen. *Växjö kommun* menar att det kan vara viktigt för hjälpbehövande att det inte blir för många personer runt dem. *Demensförbundet* föreslår att barn som har vuxit upp hos och fostrats av den enskilde ska vara behöriga före syskon.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås inte att syskonbarn ska vara behöriga.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser, däribland *Svea hovrätt*, *Nacka tingsrätt*, *Uppsala tingsrätt*, *Försäkringskassan*, *Danderyds kommun*, *Göteborgs kommun*, *Habo kommun*, *Karlstads kommun* och *Sveriges advokatsamfund*, instämmer i promemorians förslag eller lämnar dem utan invändning. Flera remissinstanser har dock synpunkter på hur anhörigkretsen avgränsas. *Helsingborgs tingsrätt* och *Svenska Bankföreningen* föreslår att även personer som vid sidan av den föreslagna anhörigkretsen har en nära relation till den enskilde ska vara behöriga. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* menar att anhörigkretsen bör vara densamma som för framtidsfullmakter (se avsnitt 5.5). Med hänsyn till svårigheterna att visa sin behörighet anser

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet att anhörigkretsen bör begränsas till makar och sambor. *Göteborgs kommun* och *Strömstads kommun* befarar att praktiska problem, t.ex. att anhöriga kommer i konflikt med varandra, kan uppstå när anhöriga måste företräda den enskilde gemensamt. För att undvika sådana problem föreslår *Riksförbundet Gode Män och Förvaltare* att, om flera anhöriga är i samma turordning, endast den äldste bör vara behörig. *Karlstads kommun* och *Pensionärernas Riksorganisation Skåne* menar att praktiska problem kan uppstå om den enskilde inte har förtroende för den som är behörig. *Linköpings kommun* uppmärksammar att ett samboförhållande upphör om den ena sambon flyttar till ett särskilt boende och att det problemet inte beaktas i förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Behöriga anhöriga och turordningen dem emellan

Både utredningen och promemorian föreslår att den nya ordningen med anhörigbehörighet ska innehålla turordningsregler. En viktig utgångspunkt för regeringen är att anhörigas behörighet inte ska omgärdas av ett alltför vidlyftigt regelverk. Regeringen bedömer dock att det är nödvändigt att ställa upp vissa regler om vilka anhöriga som är behöriga liksom turordningen och förhållandet dem emellan. På så sätt kan konflikter i frågan inom familjen undvikas och det skapas förutsättningar för att behörigheten blir praktiskt genomförbar i det enskilda fallet.

För att den nya ordningen ska få en så utbredd tillämpning som möjligt bör den krets av anhöriga som kan komma i fråga som ställföreträdare inte begränsas i onödan. Familjesituationen kan se olika ut och behovet av hjälp kan uppkomma för såväl unga som gamla personer. Redan på grund av detta kan det enligt regeringens mening inte komma i fråga att, som *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* föreslår, begränsa anhörigkretsen till makar och sambor.

Mot detta måste dock behovet av ordning och reda i företrädarskapet vägas. Det blir praktiskt svårt att tillämpa anhörigbehörigheten om många personer är behöriga samtidigt. Som *Växjö kommun* framhåller kan det dessutom vara viktigt för hjälpbehövande att det inte blir för många personer runt dem.

Enligt regeringens mening faller det sig naturligt att makar och sambor är den kategori som primärt och oberoende av äktenskapets eller samboförhållandets längd bör komma i fråga för att företräda den enskilde. Vid prövningen av om det finns ett samboförhållande ska en helhetsbedömning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet göras. Ett samboförhållande får anses bestå om den ena parten t.ex. vistas på sjukhus eller annan vårdinrättning, om inte parterna har avsett något annat. Detta utvecklas närmare i författningskommentaren.

I allmänhet är det också vanligt att barn engageras i den enskildes angelägenheter vid t.ex. sjukdom eller skada. Barnen bör därför också ingå i den krets av anhöriga som är behöriga att företräda den enskilde. När yngre vuxna drabbas av beslutsoförmåga ter det sig också naturligt att låta föräldrarna fungera som ställföreträdare.

Utredningen och promemorian föreslår vidare att barnbarn och syskon ska vara behöriga och att turordning ska vara make eller sambo, barn,

barnbarn, föräldrar respektive syskon. När det gäller syskon framhålls att de i vissa fall räknas till kategorin närmaste släktingar, t.ex. som ansökningsberättigad i förmynderskapsärenden (se 11 kap. 15 § föräldrabalken och prop. 1987/88:124 s. 175). I lagrådsremissen föreslogs att anhörigkretsen och turordningen ska vara den som föreslås av utredningen och i promemorian.

Lagrådet uppmärksammar att syskonbarn, liksom syskon, tillhör den arvsklass som näst efter bröstarvingar är arvingar men att dessa inte föreslås vara behöriga. Regeringen konstaterar att kretsen av behöriga anhöriga måste avgränsas på något sätt. Detta bör lämpligen ske med utgångspunkt i vilka anhöriga som i allmänhet får anses stå den enskilde närmast och därmed är de som i första hand är beredda att bistå honom eller henne när behov uppstår. Även om detta inte nödvändigtvis behöver motsvara kretsen av arvsberättigade, har regeringen inte anledning att ha en annan uppfattning än den som Lagrådet, liksom *Skara kommun*, ger uttryck för, att syskonbarn ska vara behöriga. Regeringen föreslår därför att även syskonbarn ska vara behöriga och att de i turordning ska komma efter syskon.

Bland annat *Svenska Bankföreningen* föreslår att personer med en nära relation till den enskilde, t.ex. vänner, inkluderas i anhörigkretsen. Regeringen anser att andra personer än de som ovan föreslås ingå i anhörigkretsen i och för sig kan vara väl så lämpliga att bistå den enskilde. En god vän kan dock i allmänhet förväntas ha svårt att i förhållande till tredje man visa sin ställning. Av det skälet bör inte ytterligare kategorier av närstående fogas till anhörigkretsen. Detta hindrar naturligtvis inte att banker och andra tredje män i samråd med den enskilde och anhöriga finner praktiska lösningar som går utöver den lagreglerade behörigheten för anhöriga.

Som *Karlstads kommun* och *Pensionärernas Riksorganisation Skåne* framhåller kan praktiska problem uppstå om den enskilde inte har förtroende för den som är behörig. Det ligger i sakens natur att en behörighet som grundas på lag kan medföra att den som ska företrädas anser att någon annan än den behörige är lämpligare. En motsvarande situation kan dock uppstå i andra sammanhang, t.ex. när det gäller god man. Den som har ett särskilt förtroende för någon och vill att den personen ska vara företrädare kan välja att utse personen som framtidsfullmaktshavare. Problemet med bristande förtroende för en anhörig framstår också som förhållandevis begränsat eftersom anhörigbehörigheten endast avser åtgärder med anknytning till den dagliga livsföringen och dessutom i flera fall kan förväntas bli tillämplig under en begränsad tid. Syftet med anhörigbehörigheten är att enskilda ska kunna få den hjälp som de behöver. Med den lojalitetsplikt som behandlas i avsnitt 6.6 följer att den enskildes vilja ska beaktas. Om den anhörige inte kan acceptera det eller inte klarar av att hantera det, får godmanskap anordnas och den anhörige avträda. Mot denna bakgrund är det, enligt regeringens uppfattning, rimligt att en enskild som inte aktivt väljer sin företrädare får acceptera att en i lagen angiven turordning gäller.

En anhörig som tillhör den turordning som regeringen beskriver ovan är behörig att företräda den enskilde. Det innebär inte att han eller hon är skyldig att träda in och hjälpa den enskilde. Tvärtom måste det stå anhöriga fritt att utan närmare angivande av skäl avböja uppgiften. Att avstå från uppdraget bör alltså inte förutsätta att det finns några särskilda omständigheter.

Om en anhörig avböjer uppgiften eller inte är anträffbar behöver, som utredningen och promemorian föreslår, undantag göras från turordningen. I annat fall blir anhörigbehörigheten inte praktiskt tillämpbar. Skulle en anhörig efter en tid bli tillgänglig, bör personen dock ha möjlighet att inträda och frågan om turordningen får då övervägas på nytt.

Det faller sig naturligt att den som är underårig eller som själv har ställföreträdare, t.ex. en god man, eller företräds av en framtidsfullmaktshavare eller annars är beslutsoförmögen inte bör beaktas i turordningen.

För att en anhörig som står i tur ska få träda in som ställföreträdare bör det krävas att samtliga anhöriga som står före i tur avböjer uppdraget eller av andra skäl inte har möjlighet att ta sig an det. Därmed kommer det bara att vara personer från samma anhörigkategori, make, sambo, barn, barnbarn etc., som kommer att agera för den enskilde. I flertalet fall begränsar detta den krets som kommer att ha rätt att agera för den enskilde till några få personer. Exempelvis har den enskildes barn inte rätt att företräda honom eller henne förrän personens make eller sambo har avböjt uppdraget eller av någon annan orsak inte kan utföra det.

Eftersom flera personer kan vara behöriga samtidigt finns det behov av att reglera deras inbördes förhållande. Regeringen anser att en sådan reglering bör skapa förutsättningar för enkla beslut och pratiska lösningar mellan de anhöriga. På så sätt kan de vardagliga sysslorna, som inköp av varor och dylikt, skötas av den som för dagen har bäst förutsättningar.

Om flera anhöriga är behöriga samtidigt, exempelvis den enskildes tre barn, bör de visserligen som utgångspunkt företräda den enskilde gemensamt (jfr t.ex. förvaltningen av dödsbo enligt 19 kap. ärvdabalken). De behöver alltså vara överens för att få agera i den enskildes ställe. För att behörigheten ska bli praktiskt tillämpbar bör de dock få ordna den inbördes arbetsfördelningen som det passar dem bäst. Detta kan ske genom att de ger varandra fullmakt att företräda den enskilde, t.ex. genom att en person utses som ansvarig för den enskildes medel. En sådan ordning bidrar till viss stadga och kontroll över den enskildes tillgångar och behov. Det innebär också en trygghet för den enskilde och de anhöriga att det finns en tydlig arbetsfördelning samtidigt som det underlättar kontakterna med banken och andra tredje män. Om det är flera anhöriga i samma turordning, föreslår alltså regeringen att de företräder den enskilde gemensamt. De bör dock få lämna fullmakt åt varandra att företräda den enskilde.

Om de anhöriga inte kan enas eller om en tredje man vägrar att rättshandla med en anhörig, blir det nödvändigt att överväga om en ansökan om godmanskap eller förvaltarskap ska göras.

6.5 En anhörig ska bedöma om den enskilde är beslutsoförmögen

Regeringens förslag: En anhörig ska vara behörig att företräda den enskilde under förutsättning att denne uppenbarligen inte har förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter. Det är den anhörige som ska bedöma om behörigheten gäller.

Regeringens bedömning: Det bör inte införas bestämmelser som innebär att anhöriga har rätt att inhämta sekretessbelagda uppgifter om den enskildes hälsotillstånd.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens men innefattar också en rätt för anhöriga att få tillgång till sekretessbelagda uppgifter om den enskildes hälsotillstånd för att kunna bedöma om den enskilde är beslutsoförmögen.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna, däribland *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Försäkringskassan*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Borlänge kommun*, *Järfälla kommun*, *Göteborgs kommun*, *Melleruds kommun*, *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Demensförbundet* och *Handikappförbundens samarbetsorgan*, instämmer i utredningens förslag eller lämnar dem utan invändning. *Riksdagens ombudsmän* förutser vissa praktiska tillämpningsproblem, särskilt i fråga om uppgiften för tredje man att bedöma om behörigheten gäller. Bland annat av rättssäkerhetsskäl anser *Domstolsverket* att prövningen av den enskildes beslutsförmåga bör läggas på en myndighet. *Värmlands tingsrätt* påtalar behovet av en enkel rättslig ordning för prövning av om behörigheten för anhöriga har inträtt.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Alingsås tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Försäkringskassan*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Danderyds kommun*, *Habo kommun*, *Halmstads kommun* och *Sveriges advokatsamfund*, instämmer i förslagen och delar bedömningen eller invänder inte mot dem. Flera remissinstanser, däribland *Uppsala tingsrätt*, *Göteborgs kommun*, *Svenska Bankföreningen* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare*, anser att förslaget om anhörigbehörighet riskerar att få begränsad praktisk betydelse, eftersom det blir svårt för en anhörig att styrka sin behörighet med motsvarande problem för tredje man att bedöma om en anhörig är behörig. *Skellefteå kommun* menar att anhöriga bör få en officiell handling som visar att de är behöriga. För att kunna bedöma om behörigheten har inträtt anser *Helsingborgs tingsrätt* och *Malmö kommun* att anhöriga ska få ta del av läkarintyg avseende den enskilde. Helsingborgs tingsrätt pekar också på att uppenbarhetsrekvisitet kan bli svårt att tillämpa. *Överförmyndarnämnden i Helsingborgs kommun* efterfrågar ett förtydligande av vad som gäller om anhöriga gör olika bedömningar av beslutsförmågan. *Linköpings kommun* anser att avsaknaden av en lämplighetsprövning av den anhörige innebär en brist i skyddet för den enskilde.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

En behörig anhörig ska bedöma om den enskilde är beslutsoförmögen

Som regeringen framhåller i avsnitt 6.1 är det en fördel att anhöriga kan vidta vardagliga åtgärder i stället för att en god man eller förvaltare utses. Avsikten är att skapa en enkel och rationell ordning för anhöriga att hjälpa familjemedlemmar med vardagliga sysslor. Systemet med gode män och förvaltare kan därmed avlastas. Det skapar också förutsättningar för att personer med mera tillfälliga behov av hjälp kan få en ställföreträdare. Eftersom det är fråga om en enkel form av ställföreträdarskap bör även ordningen för bedömningen av om behörigheten kan utnyttjas vara så enkel som möjligt. En viktig utgångspunkt för regeringen är anhörigas goda vilja att bistå sina familjemedlemmar när dessa inte själva kan sköta sina angelägenheter.

Både utredningen och promemorian föreslår att det ska ankomma på en anhörig att bedöma om den enskilde är beslutsoförmögen. Regeringen konstaterar att det enda egentliga alternativet till en ordning där anhöriga bedömer beslutsförmågan är att en myndighet, t.ex. en domstol, gör bedömningen. *Domstolsverket* föreslår en sådan lösning. Regeringen anser emellertid att det inte framstår som meningsfullt att, vid sidan om godmanskap, inrätta en ordning som innebär att behörigheten att företräda den enskilde i sådana begränsade frågor som nu är aktuella ska föregås av en myndighetsprövning. Ett sådant förfarande innebär inte minst att systemet blir omständligt och tidskrävande och att det kommer att kräva betydande resurser för den myndighet som ska pröva frågan. En myndighetsprövning av behörigheten skulle också innebära att en anhörig inte skulle kunna rycka in snabbt vid tillfällig beslutsoförmåga eller i avvaktan på att en långsiktig lösning av den enskildes behov utreds.

Några remissinstanser, däribland *Uppsala tingsrätt*, *Göteborgs kommun* och *Svenska Bankföreningen*, påpekar att det blir svårt för en anhörig att styrka sin behörighet om han eller hon själv ska avgöra sin behörighet. Bland andra *Skellefteå kommun* och *Uppsala kommun* föreslår därför att behöriga anhöriga ska få någon form av skriftlig handling som visar behörigheten.

Behörighetens snäva avgränsning och den skadeståndsskyldighet som föreslås i avsnitt 6.7 är enligt regeringens mening tillräckligt för att dels skydda den enskilde mot illojala förfaranden, dels ge tredje man den säkerhet som behövs för att kunna rättshandla med den enskilde via anhöriga. Eftersom behörigheten inträder först när beslutsoförmågan är uppenbar, se nedan, bör bedömningen av detta i de flesta fall inte heller innebära några svåra avvägningar.

En förutsättning för att en anhörig ska få ett intyg om att de är behöriga är att en myndighet prövar detta. Flera fördelar med anhörigbehörigheten, t.ex. att anhöriga snabbt ska kunna hjälpa till i avvaktan på att godmanskap anordnas, skulle därmed gå förlorade. Regeringen bedömer att anhöriga med stöd av ett personbevis kan visa att de tillhör den krets av anhöriga som ingår i turordningen. Vidare följer behörighetens omfattning direkt av lag. Någon oklarhet om behörighetens omfattning bör därför inte uppstå. Till detta kommer att en anhörig som tillämpar behörigheten ansvarar för att den gäller, se avsnitt 6.7 om skadeståndsskyldighet.

Sammanfattningsvis anser regeringen att den enskildes skyddsbehov inte motiverar en rättslig prövning av den enskildes beslutsförmåga, utan att detta kan bedömas av den eller de anhöriga som enligt vad som föreslås i avsnitt 6.4 är behöriga. Till skillnad från *Lagrådet* anser regeringen att det tydligt bör framgå av lagen att det är den anhörige som ska bedöma om behörigheten gäller. Om flera anhöriga är gemensamt behöriga, bedömer de detta tillsammans (se avsnitt 6.4).

Behörighetsbedömningen

En anhörigs bedömning av den enskildes förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter är i allt väsentligt densamma som den som fullmaktshavare föreslås göra för att avgöra om en framtidsfullmakt har trätt i kraft (se avsnitt 5.4).

En viktig skillnad är dock att anhörigbehörigheten bör förutsätta att den enskildes beslutsoförmåga är uppenbar, medan en framtidsfullmakt föreslås träda i kraft om den enskilde varaktigt och i huvudsak är beslutsoförmögen. Enligt regeringens mening underlättar ett uppenbarhetskrav anhörigas bedömning av den enskildes beslutsförmåga. Eftersom endast uppenbara fall av beslutsoförmåga ska leda till att anhörigbehörigheten inträder behöver anhöriga inte ta ställning till de fall då detta är tveksamt. Uppenbarhetskravet har alltså den fördelen att det inte ska råda någon tvekan om att behörigheten har inträtt.

Regeringen anser att en framtidsfullmaktshavare inte ska behöva grunda sin bedömning av fullmaktsgivarens beslutförmåga på ett läkarintyg eller motsvarande utredning, utan på andra iakttagelser. Det får förutsättas att en anhörig på samma sätt som en fullmaktshavare i de flesta fall utan större svårigheter kan avgöra om den enskilde saknar förmåga att ha hand om sina vardagliga ekonomiska angelägenheter, särskilt mot bakgrund av att oförmågan ska vara uppenbar.

Anhöriga som är beredda att hjälpa den enskilde kan förväntas ha god kontakt med denne. En anhörigs bedömning av den enskildes beslutsförmåga bör därför, på samma sätt som i fråga om framtidsfullmakter, ta sin utgångspunkt i en dialog dem emellan. Genom löpande kontakter med den enskilde kan den anhörige få underlag för bedömningen av om den enskilde har förmåga att sköta sina ekonomiska angelägenheter. I många fall kommer anhöriga också att ha kontakt med andra som känner den enskildes förutsättningar, t.ex. läkare och annan vårdpersonal. Anhöriga som står den enskilde så nära att de är beredda att hjälpa honom eller henne med den dagliga livsföringen bör alltså ha en god bild av personens förutsättningar att klara sina ekonomiska angelägenheter själv. Mot den angivna bakgrunden finns det inte något framträdande behov av ett medicinskt underlag.

Det kan naturligvis tänkas uppstå situationer när en anhörig ställföreträdare kan behöva styrka sin behörighet gentemot tredje man. Utredningen föreslår därför att en anhörig ska ha rätt att ta del av sekretessbelagda uppgifter. Några remissinstanser, däribland *Helsingborgs tingsrätt*, förordar också att anhöriga ska få ta del av sådana uppgifter för att bättre kunna bedöma den enskildes beslutsförmåga.

Med den ordning som regeringen föreslår kan den enskilde inte påverka vem som ska ha rätt att ta behörigheten i anspråk. Detsamma

skulle gälla om anhöriga ges rätt att ta del av sekretessbelagda uppgifter om den enskilde. En rätt för anhöriga att få del av sådana uppgifter skulle i och för sig kunna underlätta bedömningen av om den enskilde är beslutsoförmögen. Regeringen finner dock att utredningens förslag innebär en alltför stor risk för en relativt omfattande spridning av sekretessbelagda uppgifter. Den som ska bedöma om de sekretessbelagda uppgifterna ska lämnas ut skulle också ha svårt att bedöma om uppgifterna kommer att användas inom ramen för uppdraget eller för något annat ändamål. Merparten av remissinstanserna delar denna bedömning.

Regeringen anser mot den angivna bakgrunden att den bedömning som en anhörig föreslås göra av den enskildes beslutsförmåga, på samma sätt som för en framtidsfullmaktshavare, bör grundas på den anhöriges kännedom om, iakttagelser av och samtal med den enskilde (se närmare om bedömningen i avsnitt 5.4). En anhörig bör därför inte ha rätt att få del av sekretessbelagda uppgifter om den enskilde. Om tredje man inte är beredd att rättshandla med en anhörig, kan det bli nödvändigt att frågan om godmanskap väcks hos överförmyndaren. Regeringen bedömer dock att detta inte kommer att inträffa särskilt ofta, inte minst mot bakgrund av den snäva avgränsningen av behörigheten och de skadeståndsregler som föreslås (se avsnitt 6.7).

6.6 Skyldigheter för en anhörig

Regeringens förslag: En anhörig ska handla i enlighet med den enskildes intressen och beakta dennes vilja eller förmodade inställning. Den anhörige ska hålla den enskildes medel avskilda från sina egna och dokumentera sin förvaltning i den utsträckning som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Regeringens bedömning: Överförmyndaren bör inte ha någon tillsynsfunktion.

Utredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att den anhörige ska föra räkenskaper över sin förvaltning och göra anteckningar om sina åtgärder i övrigt. Vidare ska överförmyndaren få begära upplysningar om och särskild redovisning för förvaltningen.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser, däribland *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Försäkringskassan*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Borlänge kommun*, *Järfälla kommun*, *Göteborgs kommun*, *Melleruds kommun*, *Demensförbundet* och *Handikappförbundens samarbetsorgan*, instämmer i förslagen eller invänder inte mot dem. *Sveriges kommuner och Landsting* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare* anser att det inte står i överensstämmelse med en förenklad hantering att överförmyndaren ska få begära upplysningar och särskild redovisning.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer i allt väsentligt med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Alingsås tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Försäkringskassan*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms univer-*

sitet, *Danderyds kommun*, *Habo kommun* och *Sveriges advokatsamfund*, instämmer i förslagen och delar bedömningen eller invänder inte mot dem. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* förordar utredningens förslag om räkenskaper och redovisning eftersom det underlättar överförmyndarens arbete om det blir aktuellt att bedöma behovet av god man för den enskilde. Enligt *Linköpings kommun* behöver det klargöras hur den enskildes rätt ska tas till vara om den anhörige blandar ihop sin och den enskildes ekonomi. *Nacka tingsrätt* efterfrågar ett klargörande av om anhöriga ställföreträdare omfattas av reglerna om sysslomän i 18 kap. handelsbalken. *Västerås kommun* anser att det bör finnas möjligheter till insyn i anhörigas förvaltning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

En uttrycklig lojalitetsplikt

Regeringens utgångspunkt är att anhöriga som hjälper en närstående vill personen väl och kan sköta den uppgift som de åtar sig. Trots detta är det lämpligt att dra upp vissa riktlinjer för vilka skyldigheter som en anhörig påtar sig genom att inträda som ställföreträdare och vilka krav som därmed kan ställas på en anhörig. På så sätt kan eventuella oklarheter undvikas och tillämpningen kan bli mer enhetlig.

I utredningen och promemorian föreslås att den anhörige alltid ska handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde och att dennes uttryckta eller förmodade inställning ska beaktas. Genom att den enskildes inställning i möjligaste mån ska beaktas bedömer regeringen att förslaget i praktiken motsvarar den lojalitetsplikt som regeringen föreslår ska gälla i fråga om framtidsfullmakter (se avsnitt 5.7), med den skillnaden att samrådet inte avgränsas till viktiga frågor utan bör äga rum om det i det enskilda fallet är möjligt och behövligt. Regeringen föreslår därför att en anhörig ska handla i enlighet med den enskildes intressen och beakta dennes vilja eller förmodade inställning.

Den enskildes medel ska hållas avskilda

En utgångspunkt som gäller för ställföreträdare och sysslomän är att huvudmannens medel ska hållas avskilda. Regeringen föreslår att detta även ska gälla vid utövandet av anhörigbehörigheten. Det bidrar dels till att förtroendet för anhöriga som ställföreträdare stärks, dels till att det råder en godtagbar ordning i skötseln av den enskildes ekonomiska angelägenheter.

Om medel skulle sammanblandas, får det hanteras på samma sätt som om sammanblandning sker i andra sammanhang där medel ska hållas avskilda. Vid en sammanblandning med den anhöriges medel och, som exempel, en efterföljande utmätning uppstår det en fordran för den enskilde. En fordran kan i sista hand fastställas och utkrävas med stöd av ordinära civilrättsliga regler. Skulle den enskilde drabbas av en ekonomisk skada till följd av sammanblandningen, skulle det kunna leda till skadeståndsansvar (se 2 kap. 2 § skadeståndslagen). Något närmare klargörande av hur den enskildes rätt ska tas till vara i en sådan situation, vilket *Linköpings kommun* förordar, anser regeringen inte vara nödvändigt. I sammanhanget konstaterar regeringen att 18 kap. handels-

balken om sysslomän inte är direkt tillämplig på förhållandet mellan den enskilde och den anhörige, eftersom behörigheten grundas på lag. Bedömningen av om det är lämpligt att tillämpa dessa regler analogt på deras inbördes förhållande bör enligt regeringens mening överlämnas till rättstillämpningen.

Som framgår nedan föreslår regeringen inte någon särskild redovisningsskyldighet för anhöriga ställföreträdare. Regeringen vill dock understryka betydelsen av att anhöriga ställföreträdare vid behov informerar andra intresserade närstående om sina åtgärder. På så sätt kan det undvikas att osämja uppstår inom familjen och att frågan om behovet av god man väcks i onödan.

Den anhörige ska i lämplig utsträckning dokumentera sin förvaltning

Utredningen föreslår att en anhörig ställföreträdare ska vara skyldig att föra räkenskaper på motsvarande sätt som gode män och förvaltare. Det huvudsakliga argumentet för det är att underlätta den redovisningsskyldighet som utredningen föreslår. *Föreningen Sveriges Överförmyndare* motsätter sig förslaget eftersom det tynger systemet alltför mycket.

I promemorian föreslås inte någon redovisningsskyldighet och det anses därför vara tillräckligt med en något enklare form av dokumentation än en formell räkenskapsskyldighet.

Som framgår nedan bedömer även regeringen att det inte finns något behov av en redovisningsskyldighet. Med hänsyn till det framstår ett formellt krav på att föra räkenskaper som onödigt betungande. Enligt regeringens bedömning medför dessutom behörighetens snäva avgränsning att det inte blir fråga om någon särskilt omfattande egendomsförvaltning. Regeringen föreslår därför att anhöriga ska dokumentera sin förvaltning på ett med hänsyn till egendomens omfattning och omständigheterna i övrigt lämpligt sätt. En anhörig kan på så sätt freda sig mot påståenden om missbruk eller andra illojala förfaranden.

Trots detta är det naturligtvis viktigt att ordning och reda råder när anhöriga åtar sig att hjälpa en närstående. Detta blir särskilt tydligt när flera anhöriga är behöriga samtidigt. I det flesta fall bör det räcka att kvitton och kontoutdrag sparas. Om verksamheten är mera omfattande, kan det dock vara lämpligt att utgifter och inkomster noteras löpande för varje år och att det i korta ordalag antecknas vilka åtgärder som vidtas.

Överförmyndaren ska inte ha någon tillsynsfunktion

Utredningen föreslår att en anhörig som använder sin behörighet, på överförmyndarens begäran, ska vara skyldig att lämna upplysningar och särskild redovisning till överförmyndaren. I promemorian lämnas inte något sådant förslag. De remissinstanser som berör frågan har olika uppfattningar. Vissa, däribland S*veriges kommuner och Landsting*, anser att en sådan ordning tynger systemet, medan andra, som *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, anser att detta underlättar överförmyndarens arbete om det blir aktuellt att bedöma behovet av god man.

Regeringen delar bedömningen i promemorian att den praktiska nyttan av en möjlighet för överförmyndaren att begära upplysningar och särskild redovisning kan ifrågasättas. Överförmyndaren har till uppgift att utreda om enskildas hjälpbehov är tillgodosedda eller om godmanskap

eller förvaltarskap bör anordnas. I det ligger att överförmyndaren har att bedöma om anhörigbehörigheten fungerar tillfredsställande. Om en anhörig inte kan eller vill medverka till att klarlägga påstådda missförhållanden rörande förvaltningen, kan alltså följden i sista hand bli att anhörigbehörigheten ersätts med godmanskap eller förvaltarskap. Vidare föreslår regeringen i avsnitt 6.3 en relativt snäv avgränsning av anhörigas behörighet, vilket innebär att anhörigas åtgärder endast kommer att avse mindre transaktioner.

Mot den angivna bakgrunden bedömer regeringen att det inte är motiverat att tynga systemet med en särskild tillsynsfunktion.

6.7 Den anhöriges skadeståndsskyldighet

Regeringens förslag: En anhörig som agerar med stöd av sin behörighet är skyldig att ersätta den skada som han eller hon uppsåtligen eller av vårdslöshet orsakar den enskilde.

Om en rättshandling som en anhörig vidtar inte blir bindande för den enskilde, ska den anhörige som huvudregel ersätta den skada som en godtroende tredje man därigenom orsakas.

Preskriptionstiden för talan om ersättning ska vara tio år.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att preskriptionstiden för talan om ersättning ska vara tre år.

Remissinstanserna: Remissinstanserna godtar förslagen eller invänder inte mot dem.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. När det gäller talan om ersättning föreslås att preskriptionstiden ska vara tre år.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslagen.

Skälen för regeringens förslag

Anhörigas skadeståndsskyldighet mot den enskilde

Regeringen föreslår att rättshandlingar som en anhörig vidtar utanför behörighetens gränser inte ska vara bindande för den enskilde (se avsnitt 6.8). Regeringen föreslår också att anhöriga som utnyttjar sin behörighet ska handla i enlighet med huvudmannens intressen och med beaktande av dennes inställning (se avsnitt 6.6). Trots det kan det inte uteslutas att en anhörig som i och för sig agerar inom behörigheten orsakar den enskilde en skada, t.ex. genom att göra onödiga inköp eller genom att inte betala räkningar eller betala dem för sent. Har detta skett uppsåtligen eller av vårdslöshet, bör den anhörige kunna åläggas skadeståndsskyldighet. Detta bör framgå direkt av lagen (jfr 12 kap. 14 § första stycket föräldrabalken).

Det är först när en anhörig inträder i rollen som den enskildes representant som han eller hon tar på sig ett ansvar. Att den anhörige dessförinnan kan stå på tur för ställföreträdarskap utan att vidta några åtgärder, t.ex. på grund av att den anhörige inte känner till att den enskilde saknar beslutsförmåga eller för att den anhörige inte vill ta sig

an uppgiften som ställföreträdare, bör alltså inte kunna föranleda skadeståndsansvar.

Det får förutsättas att en anhörig upplyser kända borgenärer och andra tredje män om han eller hon inte längre har för avsikt att fungera som den enskildes ställföreträdare. Om inte någon annan anhörig övertar ställföreträdarskapet, bör den anhörige också verka för att den enskilde förses med en god man eller förvaltare. Om den anhörige i stället väljer att utan förvarning avbryta uppdraget, riskerar han eller hon att bli ersättningsskyldig gentemot den enskilde för skador som denne drabbas av till följd av exempelvis obetalda räkningar.

Om flera anhöriga är ansvariga, bör de svara solidariskt för ersättningen (dvs. en för alla och alla för en) och ha regressrätt mellan sig (dvs. en rätt för den som har betalat en annans del att från denne återkräva vad som betalats). Fördelningen dem emellan bör utgå från deras respektive vållande (jfr 12 kap. 14 § andra stycket föräldrabalken).

Sammanfattningsvis anser regeringen att skadeståndsskyldigheten bör kunna grunda sig på såväl straffbara som icke straffbara förfaranden, liksom på aktiva handlingar och underlåtenhet. Som nämns ovan bör dock ansvar för underlåtenhet förutsätta att den anhörige har inträtt i rollen som representant.

Utredningen och promemorian föreslår att en treårig preskriptionstid ska gälla för talan om skadestånd (jfr 12 kap. 15 § föräldrabalken). Om talan inte väcks inom nämnda tid, går talerätten förlorad. Med den av utredningen förordade preskriptionstiden måste invändningar mot förvaltningen framföras inom tre år, i stället för inom tio år som allmänt gäller, se 2 § preskriptionslagen (1981:130).

Anhörigbehörigheten har i och för sig flera likheter med godmanskap, för vilket den treåriga preskriptionstiden gäller. Det släktförhållande mellan huvudmannen och ställföreträdaren som är grunden för anhörigbehörigheten talar dock för att den allmänna preskriptionstiden om tio år bör gälla på samma sätt som för talan om ersättning med anledning av skada i samband med att föräldrar förvaltar sina barns tillgångar, s.k. fri föräldraförvaltning (jfr prop. 2007/08:150 s. 53 f.). I det sammanhanget har det bl.a. ansetts att en begränsad självständighet i förhållande till ställföreträdaren kan underlätta missbruk från ställföreträdarens sida. En tioårig preskriptionstid i enlighet med vad som följer av preskriptionslagen bör därför tillämpas även i fråga om anhörigbehörigheten. Preskriptionslagen gäller om inte annat är föreskrivet (se 1 § den lagen). Regeringen anser, till skillnad från *Lagrådet*, att det därför inte finns anledning att särskilt reglera preskriptionstidens längd i föräldrabalken.

Anhörigas skadeståndsskyldighet mot tredje man

Som nämns ovan bygger anhörigbehörigheten på att den anhörige kan visa för en tredje man att han eller hon har den behörighet som lagen ger honom eller henne. Behörigheten förutsätter bl.a. att den enskilde är beslutsoförmögen och inte företräds enligt en framtidsfullmakt eller har god man eller förvaltare enligt föräldrabalken inom det område som rättshandlingen avser. Skulle det visa sig att den enskilde exempelvis har tillfrisknat eller att godmanskap har anordnats, upphör behörigheten. I

enstaka fall kan den anhörige också ha grundat sin behörighet på oriktiga uppgifter om den enskilde.

Utredningen och promemorian föreslår att en anhörig vid dylika brister primärt ska vara skyldig att ersätta en godtroende tredje man för den eventuella skada som uppstår för att rättshandlingen inte blir bindande för den enskilde. Om den anhörige saknar behörighet av någon för denne okänd orsak, ska däremot inte någon skadeståndsskyldighet föreligga. Remissinstanserna godtar förslagen.

De förslag som lämnas av utredningen och i promemorian motsvarar vad som gäller för bl.a. gode män och fullmaktshavare i vanliga fullmakter. En rättshandling som en god man företar utanför sin behörighet binder inte den enskilde (11 kap. 5 § föräldrabalken). En skada som uppstår för tredje man på grund av att rättshandlingen inte blir bindande ska ersättas av den gode mannen (11 kap. 6 § första meningen föräldrabalken). Detta gäller dock inte om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den för vars räkning den har företagits, till följd av en omständighet som den gode mannen inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den gode mannen skulle känna till (11 kap. 6 § andra meningen föräldrabalken, jfr även 25 § avtalslagen).

Regeringen bedömer i avsnitt 6.8 att det inte är befogat att låta rättshandlingar som en anhörig företar utanför sin behörighet binda den enskilde. Om en anhörig agerar utanför sin behörighet och därigenom orsakar tredje man en skada, är det rimligt att den anhörige som huvudregel blir skadeståndsskyldig på motsvarande sätt som gäller för bl.a. gode män. Regeringen föreslår därför regler med den innebörden.

6.8 Behov av ytterligare skydd för tredje man?

Regeringens bedömning: Om den enskilde återfår sin beslutsförmåga, bör han eller hon inte ha någon skyldighet att informera tredje man om detta.

En rättshandling som en anhörig utför för den enskildes räkning men utanför behörighetens gränser bör inte vara bindande för den enskilde.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att om den enskilde återfår sin beslutsförmåga ska han eller hon vara skyldig att, under vissa förutsättningar, informera tredje man om detta. Utredningen föreslår också att en rättshandling som en anhörig utför för den enskildes räkning men utanför behörighetens gränser ska vara bindande för den enskilde, om tredje man är i god tro om det rätta förhållandet.

Remissinstanserna: Merparten av remissinstanserna tillstyrker förslagen eller invänder inte mot dem. *Skellefteå tingsrätt* anser att utredningens förslag är för långtgående och att den enskilde inte bör bli bunden om anhöriga agerar utanför behörighetens gränser eller tillämpar behörigheten trots att den enskilde har återfått sin beslutsförmåga.

Promemorians förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning men med utredningens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslagen eller invänder inte mot dem. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* befarar dock att informationsplikten kommer att bli svår att tillämpa och menar att skyddet för tredje man i övrigt är utformat på ett sådant sätt att det är detta, och inte behörighetsregeln, som avgör behörighetens omfattning. Bland andra *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* och *Strömstads kommun* ifrågasätter om inte tredje man bör ha ett större ansvar vid rättshandlande med en ställföreträdare än vad som följer av förslaget. *Skellefteå kommun* anser att de kontroller som tredje man förväntas göra av den enskildes hälsotillstånd och den anhöriges behörighet för att vara i god tro inte är praktiskt genomförbara.

Skälen för regeringens bedömning

Det bör inte införas någon informationsplikt för den enskilde

Regeringens avsikt med förslaget om anhörigbehörighet är att legitimera de vardagliga, men viktiga, stödinsatser som många anhöriga utför. I avsnitt 6.3 föreslås att anhörigbehörigheten ska vara begränsad till ordinära rättshandlingar med anknytning till den dagliga livsföringen. Denna avgränsning bör enligt regeringens mening avspegla sig i bedömningen av behovet av regler till skydd för tredje man. I det sammanhanget bör det också beaktas att anhörigbehörigheten föreslås grundas direkt på lag, till skillnad från t.ex. framtidsfullmakter som grundas på en fullmakt. Det innebär bl.a. att den enskilde inte har utsett sin ställföreträdare.

Utredningen och promemorian föreslår att enskilda som företräds av anhöriga ska ha en informationsplikt mot tredje man om anhörigbehörigheten upphör (jfr 19 § avtalslagen). Om huvudmannen återfår sin beslutsförmåga, ska han eller hon informera tredje man om detta, under förutsättning att det finns särskild anledning att befara att en anhörig kommer att företa en rättshandling mot en person som kan antas sakna kännedom om att behörigheten har upphört. Gör inte den enskilde det, får han eller hon inte mot den tredje mannen gör gällande att behörigheten har upphört. En motsvarande informationsplikt föreslås i fråga om framtidsfullmakter (se avsnitt 5.6).

Det framstår i och för sig som en ändamålsenlig åtgärd att den enskilde, under de förutsättningar som beskrivs ovan, informerar tredje man om att behörigheten har upphört. Regeringen bedömer emellertid att det är alltför långtgående att i detta sammanhang införa en informationsplikt. Som *Skellefteå tingsrätt* anför är förslaget tveksamt redan på den grunden att den enskilde har svårt att veta vem som ska underrättas. Till skillnad från en fullmaktsgivare har en enskild som företräds av anhöriga inte förberett sitt ställföreträdarskap. Den enskilde kanske inte ens har tänkt tanken att någon annan ska sköta verksamheten. Med hänsyn till detta anser regeringen att den enskilde inte bör ha någon skyldighet att informera tredje man om att anhörigbehörigheten inte längre gäller.

Rättshandlingar utanför behörighetens gränser bör inte vara bindande för den enskilde

Utredningen och promemorian föreslår vidare att en rättshandling som en anhörig utför för den enskildes räkning men utanför behörighetens

gränser ska vara bindande för den enskilde, om tredje man varken insåg eller borde ha insett det rätta förhållandet. Enligt utredningen kan tredje man ha svårt att bilda sig en uppfattning om i vilken utsträckning den anhöriges handlande verkligen sker för den enskildes räkning och kommer denne till del. För att detta inte ska leda till att tredje man avstår från att rättshandla med behöriga anhöriga föreslås ett skydd för en godtroende tredje man. Flertalet remissinstanser godtar förslaget men bl.a. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet* anser att det innebär ett alltför starkt skydd för tredje man.

Regeringen anser att frågan om huruvida en rättshandling faller inom behörighetens gränser bör bli förhållandevis enkel att avgöra. Ett tredjemansskydd som tar sikte på frågan om huruvida en rättshandling är sådan att den omfattas av anhörigbehörigheten framstår därför som obefogad. Som *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* framhåller skulle ett tredjemansskydd i linje med utredningens och promemorians förslag i praktiken utvidga den anhöriges möjlighet att binda den enskilde på ett sätt som inte är motiverat. Inte endast ordinära rättshandlingar med anknytning till den dagliga livsföringen skulle bli bindande, utan även rättshandlingar som ligger utanför den sfären skulle omfattas. Det är rimligt att tredje man har ett ansvar för att känna till den lagstadgade anhörigbehörighetens gränser. Till skillnad från fullmakter finns det här inte några interna förbehåll eller liknande som begränsar den anhöriges handlingsutrymme. Tredje man får därför normalt anses ha kännedom om inom vilka ramar som en anhörig kan rättshandla.

Med hänsyn till detta anser regeringen att anhörigas rättshandlingar utanför behörighetens gränser inte bör vara bindande för den enskilde. Som framgår av avsnitt 6.7 föreslår regeringen att anhöriga som agerar trots att den enskilde är beslutsförmögen eller utanför behörighetens gränser ska vara skadeståndsskyldiga mot en godtroende tredje man.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagförslagen ska träda i kraft den 1 juli 2017.
Regeringens bedömning: Det behövs inte några övergångsbestämmelser.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer inte med regeringens. Utredningen föreslår en övergångsbestämmelse som innebär att vanliga fullmakter som upprättats före ikraftträdandet ska ha verkan som framtidsfullmakter, om de uppfyller förutsättningarna i den nya lagen.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget eller bedömningen.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna godtar förslaget och bedömningen eller invänder inte mot dem. *Pensionsmyndigheten* och *Svenska Bankföreningen* fram-

håller att det krävs anpassningar, bl.a. av IT-system, inför ett genomförande av förslagen om framtidsfullmakter och behörighet för anhöriga.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Ikraftträdandebestämmelser

Det är angeläget att den nya lagen och lagändringarna träder i kraft så snart som möjligt. För att myndigheter, banker och andra aktörer ska kunna förbereda sig inför den nya lagstiftningen är den tidigaste möjliga tidpunkten för ikraftträdande den 1 juli 2017.

Övergångsbestämmelser

Regeringen bedömer att det inte behövs några övergångsbestämmelser, vare sig avseende den nya lagen om framtidsfullmakter eller de nya bestämmelserna om anhörigbehörighet. Anledningen till detta är att det är fråga om nya behörighetsgrundande omständigheter, vars tillämpning inte förutsätter att förhållandet till annan lagstiftning regleras.

I den utsträckning som en fullmakt som har upprättats före lagens ikraftträdande uppfyller de formkrav som ställs på en framtidsfullmakt finns det inget som hindrar att en sådan fullmakt, efter lagens ikraftträdande, tillämpas som en framtidsfullmakt. Detta bör gälla oavsett om fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen före eller efter lagens ikraftträdande och oavsett om godmanskap eller förvaltarskap har anordnats för den enskilde. Någon övergångsbestämmelse om detta är inte nödvändig.

Regeringen bedömer att det inte heller i övrigt finns behov av övergångsbestämmelser.

8 Konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga får positiva konsekvenser för enskilda.

Förslagen bedöms inte leda till några ökade kostnader för kommunerna, domstolarna eller det allmänna i övrigt.

Utredningens bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt om utredningens bedömning i de delar som behandlas i propositionen. På ett övergripande plan menar *Statskontoret* att det är svårt att få en närmare bild av de sammantagna kostnadseffekterna, om det kommer att behövas ytterligare finansiering för att kunna genomföra förslagen och, i så fall, hur finansiering ska ske. *Sveriges Kommuner och Landsting* pekar på vikten av att staten följer finansieringsprincipen och kompenserar kommuner för de ökade kostnader som kan bli följden av utredningens förslag i dess helhet.

Promemorians bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian bedöms förslagen, i den del de avser framtidsfullmakter, initialt innebära vissa administrativa merkostnader för bl.a. överförmyndaren. Förslagen kommer också att innebära ett visst behov av utbildning av berörd personal hos kommuner och länsstyrelser. Dessa kostnader bedöms rymmas inom respektive organisations verksamhetsanslag. Förslagen bedöms inte medföra några merkostnader för domstolarna.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Domstolsverket* och *Uppsala kommun*, godtar eller invänder inte mot bedömningen. Många remissinstanser, däribland *Göteborgs kommun*, *Karlstads kommun*, *Linköpings kommun*, *Norrköpings kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting*, anser dock att de ekonomiska konsekvenserna av förslagen om framtidsfullmakter är underskattade. *Svea hovrätt* framhåller att antalet ärenden hos domstolarna kan komma att bli betydligt fler än vad som antas i promemorian och anser, i likhet med Domstolsverket, att de nya reglerna bör följas upp.

Skälen för regeringens bedömning: Med allt fler äldre i befolkningen får fler behov av hjälp med att ha hand om sig själv och sin ekonomi. I propositionen föreslår regeringen en lag om framtidsfullmakter som ett alternativ till ordningen med god man och förvaltare och som ett komplement till vanliga fullmakter. En framtidsfullmakt stärker enskildas självbestämmande och förbättrar möjligheterna för dem att planera framtiden och behålla kontrollen över frågor som är av stor betydelse i livet. Regeringen bedömer därför att möjligheten att upprätta en framtidsfullmakt kommer att få positiva konsekvenser för enskilda.

Utredningen föreslår inte några nya arbetsuppgifter för överförmyndarna eller domstolarna och bedömer sammantaget att förslaget om framtidsfullmakter inte innebär några ökade kostnader för samhället. I promemorian föreslås däremot nya arbetsuppgifter för överförmyndarna. Bland annat föreslås att framtidsfullmakter ska registreras hos överförmyndaren som också ska kontrollera att formkraven är uppfyllda. I en framtidsfullmakt ska det också få föreskrivas att fullmaktshavaren årligen ska lämna redovisning till överförmyndaren som ska göra redovisningen tillgänglig för bl.a. fullmaktsgivarens närmaste släktingar. Utredningen bedömer att den nya ordningen med framtidsfullmakter minskar behovet av godmanskap och förvaltarskap. Samma bedömning görs i promemorian. I promemorian bedöms vidare de kostnadsbesparingar som detta leder till för överförmyndarna klart överstiga deras kostnader för hanteringen av framtidsfullmakter.

Förslaget om framtidsfullmakter kommer att ha positiva effekter på överförmyndarnas verksamhet genom att systemet med godmanskap och förvaltarskap avlastas. Genom att en framtidsfullmakt tas i anspråk behöver många gånger en god man eller förvaltare inte förordnas. De förslag i promemorian som innefattar arbetsuppgifter för överförmyndarna genomförs vidare endast i begränsad utsträckning. I de fall överförmyndarna kommer i kontakt med framtidsfullmakter kommer detta huvudsakligen att ske inom ramen för nuvarande verksamhet avseende godmanskap och förvaltarskap. I de utredningar överförmyndaren gör av t.ex. behovet av anordnande av sådana ställföreträdarskap kommer en eventuell framtidsfullmakt att behöva beaktas som en av flera

faktorer. Vid den bedömningen behöver överförmyndaren, i enlighet med nuvarande ordning, bl.a. ta ställning till om den enskildes behov kan tillgodoses på något mindre ingripande sätt. Att företrädas av en framtidsfullmaktshavare kommer att vara ett sådant sätt. Inom ramen för behovsprövningen avseende godmanskap eller förvaltarskap kan det undantagsvis bli aktuellt för överförmyndaren att överväga om fullmaktshavaren ska förbjudas att bruka framtidsfullmakten, exempelvis om fullmaktshavaren har gjort sig skyldig till missbruk, så att en fullmaktshavare som står på tur kan träda in i stället. Detta innebär i och för sig en ny uppgift för överförmyndarna. Regeringen bedömer dock att möjligheten att förbjuda en framtidsfullmaktshavare att bruka fullmakten kommer att tillämpas endast i ett fåtal fall. Detsamma gäller förslaget att överförmyndaren ska utse en god man i händelse av att fullmaktshavaren är jävig i en särskild fråga. Med förebild i föräldrabalkens regler om god man föreslås överförmyndaren för Stockholms kommun vara behörig i de fall fullmaktsgivaren varken är folkbokförd eller upphåller sig i Sverige (jfr 11 kap. 25 § tredje stycket föräldrabalken). Regeringen bedömer att detta reservforum kommer att bli tillämpligt i mycket få fall. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att den nya ordningen med framtidsfullmakter inte innebär några ökade kostnader för kommunernas överförmyndarverksamhet. Som nämns ovan bör tvärtom reformen leda till att överförmyndarnas verksamhet, särskilt i fråga om godmanskap, avlastas när den nya ordningen har blivit etablerad och att reformen därför kan ha positiva konsekvenser på kommunernas överförmyndarverksamhet. Eftersom effekterna av de nya reglerna inte helt kan förutses avser regeringen att följa den nya ordningens genomslag på överförmyndarnas verksamhet.

När det gäller domstolarna kommer förslaget om framtidsfullmakter att, på samma sätt som för överförmyndarna, leda till att antalet ärenden om godmanskap och förvaltarskap blir färre. Den möjlighet till rättslig prövning av en framtidsfullmakts ikraftträdande som regeringen föreslår innebär att en ny ärendetyp införs i allmän domstol. I promemorian bedöms antalet domstolsärenden bli närmast försumbart. *Domstolsverket* delar denna bedömning men *Svea hovrätt* framhåller att antalet ärenden kan bli fler än vad som antas i promemorian.

Regeringens uppfattning är att det inte går att med någon säkerhet bedöma hur många domstolsärenden som blir följden av reformen. Det kan förväntas att framtidsfullmakter i många fall kommer att upprättas lång tid innan de ska tillämpas och att domstolsärenden om ikraftträdande därför kommer att bli aktuella först på lite längre sikt. Antalet ärenden kan ändå antas bli relativt få. Utgångspunkten är att ikraftträdandet prövas av fullmaktshavaren och endast i undantagsfall av domstol. Det finns inte anledning att tro att domstolsprövning kommer att begäras särskilt ofta eller i onödan. Regeringen bedömer ovan att möjligheten för överförmyndaren att förbjuda en framtidsfullmaktshavare att bruka fullmakten kommer att tillämpas i mycket få fall. Med hänsyn till det kan det förväntas att endast enstaka sådana ärenden kommer att prövas i domstol. Som anförs ovan bör ordningen med framtidsfullmakter dessutom minska antalet ärenden om godmanskap och förvaltarskap i domstol. Mot denna bakgrund anser regeringen att reformen inte kommer att innebära några ökade kostnader för domstolarna.

Den anhörigbehörighet som regeringen föreslår innebär framför allt många av de hjälpinsatser som anhöriga gör redan i dag legaliseras. Eftersom de rättsliga ramarna tydliggörs underlättas anhörigas insatser och fler personer kan därmed förväntas vara beredda att rycka in för att hjälpa anhöriga. Även i detta avseende medför alltså förslagen positiva konsekvenser för enskilda. Anhörigbehörigheten innefattar inte någon prövning av behörigheten hos överförmyndaren eller i domstol. Eftersom en eventuell bristande samarbetsförmåga eller osämja mellan anhöriga bör leda till att godmanskap anordnas för den enskilde finns det, enligt regeringens bedömning, inte heller i övrigt anledning att förvänta sig att anhörigbehörigheten kommer att ge upphov till domstolsprocesser i någon beaktansvärd omfattning. Tvärtom kommer anhörigbehörigheten att minska antalet godmanskapsärenden.

Inte heller i övrigt bedöms förslagen få några nämnvärda ekonomiska konsekvenser för det allmänna. Förslagen kan inte anses påverka det kommunala självstyret.

Förslagen bedöms inte få några ekonomiska konsekvenser för företag.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om framtidsfullmakter

Genom lagen, som är ny, införs en ordning med framtidsfullmakter. Lagen inleds med att ange innebörden av en sådan fullmakt. Detta följs av bestämmelser om hur en framtidsfullmakt upprättas, vad som ska anges i fullmakten och hur den ändras eller återkallas. Därefter regleras hur en framtidsfullmakt träder i kraft. I övrigt finns bestämmelser om fullmaktsgivarens och fullmaktshavarens inbördes förhållande och deras förhållande till tredje man. Lagen avslutas med bestämmelser om insyn och kontroll av fullmaktshavarens verksamhet, vilken verkan fullmakten har och fullmaktshavarens rätt att låta någon annan rättshandla för fullmaktsgivaren. Framtidsfullmakter utgör ett komplement till vanliga fullmakter och ett alternativ till godmanskap och förvaltarskap. Lagen anknyter därför, direkt eller genom hänvisning, till bestämmelser i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen), handelsbalken och föräldrabalken. När det gäller upprättandet och ändring av en framtidsfullmakt anknyter lagen också till ärvdabalkens bestämmelser om testamenten.

Innebörden av en framtidsfullmakt

1 § En framtidsfullmakt är en fullmakt som någon (fullmaktsgivaren) ger åt en fysisk person (fullmaktshavaren) att företräda fullmaktsgivaren för det fall han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

I paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, beskrivs framtidsfullmakternas innebörd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 5.3.

En framtidsfullmakt är en fullmakt som är avsedd att gälla för det fall fullmaktsgivarens hälsotillstånd är sådant att han eller hon inte har förutsättningar att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Fullmaktsgivarens brist på beslutsförmåga är avgörande för om framtidsfullmakten träder i kraft och kan användas av fullmaktshavaren.

Fullmaktsgivaren ska på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande sakna förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Dessa medicinska kriterier överensstämmer med vad som gäller för anordnande av godmanskap och förvaltarskap (11 kap. 4 och 7 §§ föräldrabalken). Det kan röra sig om både kroppslig och psykisk funktionsnedsättning (jfr prop. 1987/88:124 s. 138). Exempel på sådana funktionsnedsättningar är demens och andra förvärvade hjärnskador (se t.ex. SOU 2004:112 s. 422 f. och SOU 2015:80 s. 351 f.).

I jämförelse med anordnande av godmanskap är kraven i övrigt något högre ställda för att en framtidsfullmakt ska träda i kraft än för att godmanskap ska få anordnas. Fullmaktsgivaren ska på grund av sitt hälsotillstånd inte ha förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser; fullmaktsgivaren ska vara beslutsoförmögen. Det är alltså inte tillräckligt att personen på grund av sitt tillstånd behöver hjälp med att ha hand om sina angelägenheter. Denna skillnad hänger samman med möjligheterna att utfärda en fullmakt enligt allmänna avtalsrättsliga regler. En förutsättning för att utfärda en fullmakt enligt avtalslagen är att personen kan fatta självständiga beslut, dvs. kan förstå relevant information, överväga sina alternativ och fatta ett beslut baserat på dessa överväganden. Så länge personen kan göra det är han eller hon beslutsförmögen och kan låta sig representeras genom en vanlig fullmakt.

Fullmaktsgivarens oförmåga att fatta självständiga beslut ska vara varaktig. Om någon bättring i den enskildes beslutsförmåga inte kan förväntas, är givetvis oförmågan varaktig. Om tillståndet kan antas fortgå under endast någon kortare tid och fullmaktsgivaren därefter förväntas återfå sin beslutsförmåga, kan däremot framtidsfullmakten inte tillämpas. Tillfälliga tillstånd av beslutsoförmåga, exempelvis på grund av trötthet, stress, rädsla, oro, medvetslöshet eller nedsövning, innebär alltså inte att framtidsfullmakten kan användas.

Vidare ska fullmaktsgivaren i huvudsak sakna förmåga att ha hand om de angelägenheter som omfattas av framtidsfullmakten för att den ska träda i kraft. Det är här fråga om en bevislättnadsregel. Beslutsförmågan i alla dess delar måste alltså inte utredas, utan det är tillräckligt att det kan konstateras att personen i huvudsak saknar beslutsförmåga beträffande de angelägenheter som framtidsfullmakten avser. Om så är fallet, träder framtidsfullmakten i kraft fullt ut. Att en person fortfarande klarar av vissa enklare eller rutinbetonade åtgärder hindrar alltså inte att framtidsfullmakten träder i kraft. Detsamma gäller om t.ex. en person med demensdiagnos sporadiskt har klara stunder.

Fullmaktsgivarens tillstånd kan naturligtvis förändras över tid. De omständigheter som ligger till grund för beslutsförmågan behöver därför

omvärderas kontinuerligt av fullmaktshavaren. Se 9 § om framtidsfullmaktens ikraftträdande.

Endast fysiska personer kan utses som fullmaktshavare. Juridiska personer, såsom bolag eller föreningar, kan alltså inte vara fullmaktshavare.

För att underlätta bedömningen av om det finns förutsättningar att använda en framtidsfullmakt kan fullmaktsgivaren upprätta både en vanlig fullmakt och en framtidsfullmakt. Fullmaktsgivaren kan på så sätt se till att täcka sitt behov av stöd och hjälp, oavsett om och hur hans eller hennes tillstånd förändras.

Att en framtidsfullmakt träder i kraft innebär inte i sig att fullmaktsgivarens rättsliga handlingsförmåga inskränks. För det krävs att förvaltarskap anordnas (se 11 kap. 7–9 §§ föräldrabalken och 22 § avtalslagen). Om fullmaktsgivaren skulle företa rättshandlingar efter att framtidsfullmakten har trätt i kraft, kan dessa under vissa förutsättningar bli ogiltiga enligt lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under påverkan av en psykisk störning.

2 § En framtidsfullmakt får omfatta ekonomiska och personliga angelägenheter. Fullmaktshavaren ska bevaka fullmaktsgivarens rätt i de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar.

En framtidsfullmakt får inte omfatta åtgärder som avses i 2 kap. 1 § första stycket hälso- och sjukvårdslagen (2017:000) eller 1 § tandvårdslagen (1985:125). Den får inte heller omfatta sådana frågor av utpräglat personlig karaktär som avses i 12 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken.

Paragrafen, som i allt väsentligt utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, innehåller bestämmelser om vad en framtidsfullmakt får omfatta. I paragrafen förtydligas också fullmaktshavarens ansvar att bevaka fullmaktsgivarens rätt. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Av *första stycket* framgår att en framtidsfullmakt får avse såväl ekonomiska som personliga angelägenheter. Det framgår också att fullmaktshavaren, i de angelägenheter som omfattas av uppdraget, ska bevaka fullmaktsgivarens rätt, vilket innebär att han eller hon har behörighet att företräda fullmaktsgivaren i dessa angelägenheter. Bestämmelserna i förevarande paragraf är avsedda att överensstämma med de områden som ett godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken får omfatta, dvs. att bevaka rätt, förvalta egendom och sörja för person (se bl.a. prop. 1987/88:124 s. 139 f.). En oinskränkt framtidsfullmakt ger således fullmaktshavaren i huvudsak motsvarande ramar för sitt agerande som ett oinskränkt godmanskap ger en god man. Ekonomiska angelägenheter har sin motsvarighet i att förvalta egendom. Fullmaktsgivaren kan naturligtvis ge närmare anvisningar för förvaltningen i framtidsfullmakten men i annat fall bör som huvudregel gälla att egendomen placeras så att den är trygg och ger en skälig avkastning. Uppdraget kan avse såväl fast egendom som kontanta medel, aktier och andra tillgångar. De ekonomiska angelägenheterna omfattar också att se till att inkomster tas om hand och utgifter betalas i tid. I ekonomiska angelägenheter ingår också att se till att myndigheter och andra aktörer har rätt uppgifter för att t.ex. kunna göra korrekta utbetalningar till fullmaktsgivaren. Till personliga angelägenheter räknas det som för en god man innefattas i att sörja för någons person. Det innebär bl.a. att se till att fullmaktsgivaren har ett lämplig

boende, hemtjänst eller en kontaktperson. Gäller det däremot hyresavtal eller försäljning eller köp av en bostad, är det normalt fråga om ekonomiska angelägenheter. Till personliga angelägenheter hör också att hjälpa fullmaktsgivaren i sina kontakter med hälso- och sjukvården och den sociala omsorgsverksamheten.

Många frågor som enskilda måste ta ställning till kan inte kategoriseras som enbart ekonomiska eller personliga. De går ofta i varandra. Ett sådant exempel är tillgång till färdtjänst som innebär att den enskildes kostnader för resor minskar samtidigt som det bl.a. underlättar för den enskilde att förflytta sig för att kunna ta del av samhällets service. Vissa frågor innefattar också moment av rättslig karaktär, exempelvis ingående av avtal för el, telefon, tv och tidningar. Att ansöka om bidrag eller att bestrida en faktura innebär att den enskildes rätt i dessa angelägenheter bevakas av fullmaktshavaren.

Eftersom en framtidsfullmakt får omfatta ett brett spektrum av åtgärder behöver fullmaktsgivaren noga överväga om och, i så fall, hur framtidsfullmakten ska avgränsas.

I fullmaktshavarens ansvar att bevaka fullmaktsgivarens rätt ligger att fullmaktshavaren är behörig företrädare för fullmaktsgivaren (jfr 11 kap. 4 § och 12 kap. 2 § föräldrabalken). Avsikten är att i detta avseende ge fullmaktshavaren samma behörighet som en god man inom de områden som fullmakten avser. Bestämmelsen innebär bl.a. att fullmaktshavaren har rätt att deklarera för fullmaktsgivarens räkning (jfr 4 kap. 1 § skatteförfarandelagen [2011:1244]). Fullmaktshavaren är också behörig att t.ex. ansöka om sociala förmåner och bistånd enligt socialförsäkringsbalken respektive socialtjänstlagen (2001:453) och samtycka till personuppgiftsbehandling. Fullmaktshavaren är även behörig att föra fullmaktsgivarens talan, exempelvis vid domstol. Beträffande en ansökan enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, se kommentaren till förslaget till ändring av 8 § den lagen.

Fullmaktsgivaren avgör själv om framtidsfullmakten ska vara oinskränkt eller om vissa frågor, t.ex. någon särskild egendom eller åtgärd, ska hållas utanför uppdraget. Vissa åtgärder kan dock aldrig ingå i en framtidsfullmakt. Enligt *andra stycket* undantas åtgärder inom hälso- och sjukvård och tandvård från det område som är möjligt att överlåta till en fullmaktshavare. Med hälso- och sjukvård avses åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador (se 2 kap. 1 § första stycket förslaget till ny hälso- och sjukvårdslag, prop. 2016/17:43, jfr SOU 2015:80 s. 472 f.). Med tandvård avses åtgärder för att förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador i munhålan (1 § tandvårdslagen). Fullmaktshavaren kan inte samtycka till eller på andra sätt ta ställning till olika hälso- och sjukvårdsåtgärder eller tandvårdsåtgärder för fullmaktsgivarens räkning. En fullmaktshavare kan dock naturligtvis hjälpa fullmaktsgivaren i hans eller hennes kontakter med vården.

En framtidsfullmakt får inte heller avse sådana personliga frågor som anges i förslaget till 12 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken. Det innebär att den inte får avse frågor om att ingå äktenskap, bekräfta faderskap, upprätta testamente eller liknande frågor av utpräglat personlig karaktär. Se vidare kommentaren till förslaget till 12 kap. 2 § föräldrabalken.

En framtidsfullmaktshavares behörighet skiljer sig i vissa fall från en god mans eller förvaltares behörighet. Det gäller i de fall det uttryckligen anges i författning att den enskildes samtycke kan ersättas av samtycke från en god man eller förvaltare, se t.ex. 7 kap. 3 § läkemedelslagen (2015:315) och 8 § lagen (1995:831) om transplantation m.m. I ett sådant fall kan en framtidsfullmaktshavare inte lämna samtycke för den enskildes räkning. Till skillnad från en god man eller förvaltare behöver en framtidsfullmaktshavare inte ha överförmyndarens godkännande för vissa åtgärder.

Om fullmaktsgivaren blir dödsbodelägare, företräds han eller hon av fullmaktshavaren, under förutsättning att ekonomiska angelägenheter inte har undantagits från fullmaktshavarens behörighet. Skulle både fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren bli dödsbodelägare i samma dödsbo, får en god man förordnas för fullmaktsgivaren (se 17 §, jfr 11 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken).

Upprättande av en framtidsfullmakt

3 § Den som har fyllt 18 år och har förmåga att ha hand om sina angelägenheter får upprätta en framtidsfullmakt.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om vem som får upprätta en framtidsfullmakt. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

För att vara giltig måste framtidsfullmakten ha upprättats efter det att fullmaktsgivaren blev myndig. Förutom att vara myndig måste fullmaktsgivaren ha förmåga att ha hand om sina angelägenheter vid tidpunkten för fullmaktens upprättande. Denne måste alltså vara beslutsförmögen. Vad som menas med beslutsförmögen framgår motsatsvis av 1 §.

Att fullmaktsgivaren är föremål för godmanskap är inte något formellt hinder mot att upprätta en framtidsfullmakt. Det avgörande är om fullmaktsgivaren är beslutsförmögen vid tidpunkten för upprättandet. Så länge ett godmanskap gäller saknar dock en framtidsfullmakt verkan (se 27 §).

Det finns inte någon begränsning av hur många framtidsfullmakter som en person kan upprätta. Upprättar fullmaktsgivaren mer än en, är det viktigt att han eller hon ser till att fullmakterna inte kommer i konflikt med varandra. Konkurrerande behörigheter kan i annat fall leda till att olika fullmaktshavare vidtar liknande och därmed skadliga åtgärder eller att de var för sig vidtar oförenliga åtgärder (jfr 20 och 21 §§ om fullmaktshavarens skadeståndsansvar).

4 § En framtidsfullmakt ska vara skriftlig.

Fullmaktsgivaren ska i två vittnens samtidiga närvaro skriva under fullmaktshandlingen eller intyga att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt och bekräfta handlingen med sina underskrifter.

Fullmaktshavaren får inte vara vittne. I övrigt tillämpas i fråga om vittnen 10 kap. 2 § första stycket och 4 § första och tredje styckena ärvdabalken.

Paragrafen innehåller dels de krav som måste vara uppfyllda för att en framtidsfullmakt ska vara giltig, s.k. formkrav, dels vissa rekommendationer till vittnen. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

En framtidsfullmakt ska enligt *första stycket* vara skriftlig.

Enligt *andra stycket* gäller, på samma sätt som för testamenten, att fullmaktsgivaren i två vittnens samtidiga närvaro ska skriva under handlingen eller intyga att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att den handling som fullmaktsgivaren har undertecknat är en framtidsfullmakt.

Genom sina underskrifter bestyrker fullmaktsvittnena fullmaktsgivarens namnteckning och bekräftar att de känner till att handlingen är en framtidsfullmakt. Vittnesbekräftelsen är en nödvändig förutsättning för upprättandet av en framtidsfullmakt; vittnena är s.k. solennitetsvittnen. Dessa förutsättningar överensstämmer med vad som gäller vid upprättande av ett testamente (se 10 kap. 1 § ärvdabalken). Eftersom fullmaktsgivaren ska skriva under framtidsfullmakten är det inte möjligt att överlåta upprättandet av fullmakten till en ställföreträdare. Det kan dock förekomma att en person har svårt att själv skriva sitt namn. Undertecknande genom att fullmaktsgivaren låter någon annan skriva hans eller hennes namn kan därför innebära att underskriftskravet är uppfyllt (se rättsfallet NJA 1937 s. 221).

För att undvika jävssituationer föreskrivs det i *tredje stycket* att den som utses som fullmaktshavare i framtidsfullmakten inte får vara vittne (jfr 17 §). Genom hänvisningen till 10 kap. 4 § första stycket ärvdabalken får ett vittne inte heller vara under 15 år eller, på grund av psykisk störning, sakna insikt om vittnesbekräftelsen. Vittnena måste alltså förstå vad det är de bekräftar genom sin underskrift. Hänvisningen till ärvdabalken medför också att fullmaktsgivarens make, sambo eller den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till fullmaktsgivaren eller är hans eller hennes syskon inte får bevittna en framtidsfullmakt.

Om fullmaktshandlingen brister i något avseende, är handlingen ogiltig som framtidsfullmakt.

Vittnenas trovärdighet och iakttagelseförmåga kan få betydelse vid en senare bedömning av om fullmakten har upprättats på det sätt som föreskrivs i lagen. En sådan prövning kan ske i samband med rättens prövning (11 §) av om framtidsfullmakten har trätt i kraft. Det kan också bli aktuellt att vid ett senare tillfälle, t.ex. i samband med en tredje mans skadeståndstalan mot fullmaktshavaren, avgöra om framtidsfullmakten är giltig.

Fullmaktsgivaren bör vid valet av vittnen bl.a. beakta att vittnena, kanske lång tid efter det att framtidsfullmakten upprättades, kan behöva berätta om sina iakttagelser i samband med bevittnandet. Det är därför viktigt att bl.a. se till att vittnena inte på grund av exempelvis ålderdomssvaghet eller starkt nedsatt syn är olämpliga att vara vittnen.

Om ett vittne i en framtidsfullmakt åberopas som bevis i en rättegång, gäller rättegångsbalkens regler om vittnen. Detta följer av hänvisningen till 10 kap. 4 § tredje stycket ärvdabalken. Reglerna i 36 kap. rättegångsbalken om vem som får höras som vittne i en rättegång gäller således framför förevarande jävsregler för fullmaktsvittnen.

Av hänvisningen till 10 kap. 2 § första stycket ärvdabalken följer att vissa rekommendationer till testamentsvittnen även gäller vittnen i en framtidsfullmakt. Eftersom det rör sig om rekommendationer medför avsaknaden av någon eller några av dessa uppgifter i framtidsfullmakten

inte att fullmakten blir ogiltig. Inte desto mindre kan uppgifterna få stor betydelse om det ifrågasätts om framtidsfullmakten är giltig.

Av rekommendationen följer att vittnena vid sina namn bör anteckna hemvist, dvs. adressuppgifter, tidpunkten för bevittnandet och övriga omständigheter som kan vara av betydelse för framtidsfullmaktens giltighet. Rekommendationen syftar till att vittnena ska uppmärksamma om fullmaktsgivaren är frisk, såtillvida att han eller hon har tillräcklig förmåga att förstå innebörden av sitt handlande, och att fullmaktsgivaren har förtroende för att fullmaktshavaren kommer att ta till vara fullmaktsgivarens intressen. Vittnenas iakttagelser eller andra omständigheter har betydelse för bedömningen av om fullmaktsgivaren vid upprättandet av framtidsfullmakten har handlat med sunt och fullt förstånd och av fri vilja. Det är också värdefullt att det av vittnenas uppgifter framgår att de formella förutsättningarna för upprättandet har iakttagits.

5 § Av en framtidsfullmakt ska det framgå
1. att det är fråga om en framtidsfullmakt,
2. vem eller vilka som är fullmaktshavare,
3. vilka angelägenheter fullmakten omfattar, och
4. vilka övriga villkor som gäller.

Paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, innehåller bestämmelser om vad som ska framgå av en framtidsfullmakt. Övervägandena finns i avsnitt 5.2 och 5.3.

I *första punkten* anges att det ska framgå av fullmaktshandlingen att den är en framtidsfullmakt. Det ska alltså framgå att fullmakten träder i kraft när fullmaktsgivaren på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser (se kommentaren till 1 § om möjligheten att kombinera en vanlig fullmakt och en framtidsfullmakt). Handlingen kan t.ex. innehålla den nu nämnda beskrivningen av innebörden av en framtidsfullmakt. Handlingen kan naturligtvis också rubriceras som en framtidsfullmakt. Avgörande är att det på något sätt går att sluta sig till att handlingen är avsedd som en framtidsfullmakt.

Andra punkten innebär att fullmaktsgivaren i framtidsfullmakten ska namnge en eller flera personer. Enligt 1 § får endast fysiska personer utses som fullmaktshavare. Det finns inte några hinder mot att fullmaktsgivaren utser flera personer som tillsammans eller inom var sitt område ska agera som fullmaktshavare men vilka dessa är måste alltså framgå av framtidsfullmakten. Det kan även utses flera personer som i tur och ordning ska vara fullmaktshavare. Om den som står först i tur avstår eller får förhinder, övergår uppdraget till den som står näst i tur.

I *tredje punkten* anges att det ska framgå vilka angelägenheter framtidsfullmakten omfattar. En framtidsfullmakt kan avse både ekonomiska och personliga angelägenheter. Det finns dock inte något som hindrar att vissa frågor inom dessa båda områden undantas eller att endast någon enstaka fråga som t.ex. avser ekonomiska angelägenheter omfattas. Fullmaktsgivaren är fri att utforma fullmakten inom de ramar som anges i 2 §.

Fjärde punkten innehåller en uppmaning till fullmaktsgivaren att i framtidsfullmakten även ange vad som i övrigt gäller. Om flera full-

maktshavare utses, är det t.ex. lämpligt att fullmaktsgivaren i framtidsfullmakten tydligt anger om de har behörighet att företräda fullmaktsgivaren var för sig, i förening eller subsidiärt. Det är också lämpligt att det anges vad som gäller i fråga om förutsättningarna för fullmaktshavaren att lämna gåvor (18 §) och rätt att ta arvode (19 §). Granskare (23 §) och domstolsprövning (11 §) är också frågor som fullmaktshavaren bör ta ställning till i framtidsfullmakten.

I fråga om den närmare utformningen av en framtidsfullmakt innehåller lagen inte några ytterligare anvisningar. Det finns således inte några begränsningar i fråga om t.ex. omfång eller detaljgrad. Eftersom framtidsfullmakten ska tillämpas vid en tidpunkt då möjligheterna att fråga fullmaktsgivaren om innehållet kommer att vara begränsade är det viktigt att fullmaktsgivaren noga överväger innehållet i fullmakten och vid behov anlitar juridisk hjälp för att upprätta handlingen.

Ändring och återkallelse av en framtidsfullmakt

6 § En framtidsfullmakt kan inte göras oåterkallelig.

I 6–8 §§ finns bestämmelser om ändring och återkallelse av en framtidsfullmakt. Paragrafen utformas i allt väsentligt i enlighet med *Lagrådets* förslag, Övervägandena finns i avsnitt 5.6 och 5.9.

Bestämmelsen i paragrafen innebär att ett åtagande av fullmaktsgivaren i fullmakten eller annars att aldrig återkalla framtidsfullmakten inte är bindande.

Det är som huvudregel endast fullmaktsgivaren som kan återkalla framtidsfullmakten. Det kan ske så länge han eller hon har förmåga att vidta rättsligt bindande handlingar. Den rättsliga handlingsförmågan kvarstår i och för sig även efter det att framtidsfullmakten har trätt i kraft. I normalfallet torde dock den enskildes tillstånd då vara sådant att förutsättningarna för denne att göra en återkallelse i praktiken är begränsade. Att en framtidsfullmakt blir utan verkan i den utsträckning som det anordnas godmanskap eller förvaltarskap för fullmaktsgivaren framgår av 27 §.

7 § Vid tillägg till eller annan ändring av en framtidsfullmakt tillämpas vad som gäller om upprättande av en framtidsfullmakt. Detta gäller dock inte om ändringen består enbart i en begränsning av fullmakten.

I paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, finns bestämmelser om tillägg till eller ändring av en framtidsfullmakt. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Paragrafen utformas med 10 kap. 6 § ärvdabalken som förebild. Med tillägg eller ändring avses t.ex. att byta fullmaktshavare eller utöka uppdraget till att avse ytterligare en fråga. Om fullmaktsgivaren vill göra tillägg till eller ändring av framtidsfullmakten, ska han eller hon iaktta samma regler som vid upprättandet av den ursprungliga fullmaktshandlingen. Fullmaktsgivaren måste således fortfarande ha förmåga att ha hand om sina angelägenheter (3 §) och beakta formkraven i 4 §. Fullmaktsgivaren behöver även beakta övriga förutsättningar för upprättande av framtidsfullmakter, såsom vem som får utses till fullmakts-

havare (1 §), vilka angelägenheter som får omfattas av fullmakten (2 §) och vad som ska framgå av fullmaktshandlingen (5 §). Om det enbart handlar om att begränsa uppdraget, är det dock fråga om en återkallelse av fullmakten i den delen. En begränsning av fullmakten kan således ske utan iakttagande av formkraven.

8 § För återkallelse tillämpas lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

I framtidsfullmakten får det bestämmas att en granskare enligt 23 § har rätt att återkalla fullmakten.

Paragrafen, som i allt väsentligt utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, innehåller bestämmelser om hur återkallelse av en framtidsfullmakt sker. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

Genom hänvisningen i *första stycket* gäller bestämmelserna om återkallelse av skriftliga fullmakter i avtalslagen även för framtidsfullmakter. Det innebär att en framtidsfullmakt återkallas genom att fullmaktsgivaren återtar eller låter förstöra fullmaktshandlingen (16 § första stycket avtalslagen). Fullmaktshavaren är skyldig att på fullmaktsgivarens begäran lämna tillbaka framtidsfullmakten (16 § andra stycket avtalslagen). I återkallelse innefattas också möjligheten att förklara framtidsfullmakten kraftlös enligt det särskilda förfarande som regleras i 17 § avtalslagen. Fullmaktsgivaren blir inte bunden av fullmaktshavarens rättshandlingar om fullmaktsgivaren uppmanar fullmaktshavaren att inte använda fullmakten och tredje man känner till eller borde känna till detta (20 § avtalslagen).

Om fullmaktsgivaren inte har fått framtidsfullmakten att upphöra enligt 16 eller 17 § avtalslagen, kan han eller hon undvika att bli bunden av fullmaktshavarens agerande genom ett särskilt meddelande till tredje man om att fullmakten inte längre ska gälla (jfr 12 § andra stycket och 13 § avtalslagen). Detta gäller dock endast i förhållande till den tredje man som får meddelandet.

Under vissa förutsättningar har fullmaktsgivaren en skyldighet att meddela tredje man att fullmakten har återkallats, se kommentaren till 22 § i denna lag.

Av *andra stycket* framgår att, om det anges särskilt i framtidsfullmakten, en granskare får återkalla fullmakten. Granskarens uppdrag börjar gälla när framtidsfullmakten träder i kraft (se 23 §). Följaktligen är det först därefter som granskaren kan återkalla fullmakten. För granskaren gäller i övrigt samma regler som för fullmaktsgivarens återkallelse.

Hur en framtidsfullmakt träder i kraft

9 § Om en framtidsfullmakt uppfyller kraven i 3 och 4 §§, träder den i kraft när fullmaktsgivarens situation är sådan som anges i 1 §.

Det är fullmaktshavaren som ska bedöma om framtidsfullmakten har trätt i kraft. Detta gäller inte om det i fullmakten har bestämts att ikraftträdandet ska prövas av domstol eller fullmaktshavaren annars begär en sådan prövning.

I paragrafen anges det när en framtidsfullmakt börjar gälla, dvs. träder i kraft. Övervägandena finns i avsnitt 5.4 där också *Lagrådets* synpunkter behandlas.

Av *första stycket* framgår att ett ikraftträdande förutsätter att fullmaktshandlingen uppfyller kraven i 3 och 4 §§ för upprättande av en framtidsfullmakt och att fullmaktsgivaren, enligt vad som anges i 1 §, varaktigt och i huvudsak inte har förmåga att ha hand om de angelägenheter som omfattas av framtidsfullmakten.

Med ikraftträdande avses den tidpunkt då fullmaktshavaren kan ta en framtidsfullmakt i bruk. Tidpunkten för ikraftträdandet kan ibland vara svår att fastställa, inte minst om det är fråga om ett tillstånd som försämras gradvis. Den avgörande frågan är om fullmaktsgivarens tillstånd, när bedömningen av detta görs enligt andra stycket, är sådant att fullmaktsgivaren inte har förmåga att ha hand om de angelägenheter som omfattas av fullmakten. Om en framtidsfullmakt är avsedd att komplettera en vanlig fullmakt enligt avtalslagen, kommer fullmaktshavaren att vara behörig oavsett om fullmaktsgivaren är beslutsförmögen eller inte.

Eftersom ikraftträdandet förutsätter att kraven i 3 och 4 §§ ska vara uppfyllda måste fullmaktshavaren göra en bedömning av om så är fallet.

En framtidsfullmakt gäller så länge som beslutsoförmågan består. Skulle fullmaktsgivarens tillstånd förbättras i sådan grad att han eller hon återfår beslutsförmågan, upphör framtidsfullmakten att gälla. Om tillståndet återigen skulle försämras, får fullmaktsgivarens beslutsförmåga prövas på nytt, utifrån de kriterier som behandlas ovan. I detta sammanhang bör det dock beaktas att varaktighets- och huvudsaklighetskriterierna innebär att tillfälliga perioder av tillfrisknande inte medför att framtidsfullmakten upphör att gälla.

Som framgår av *andra stycket* är huvudregeln att det ankommer på fullmaktshavaren att bedöma om framtidsfullmakten har trätt i kraft. Om fullmaktshavaren är närstående till fullmaktsgivaren, kan det förväntas att fullmaktshavaren håller sig informerad om fullmaktsgivarens tillstånd. I andra fall kan det finnas anhöriga eller andra med kännedom om fullmaktsgivaren som upplyser fullmaktshavaren om sådana förhållanden som medför att det är aktuellt att ta ställning till om framtidsfullmakten har börjat gälla. Om flera fullmaktshavare är gemensamt behöriga, ska de avgöra ikraftträdandet tillsammans, om inte annat anges i fullmakten.

Bedömningen av om fullmaktsgivaren är oförmögen att ha hand om sina angelägenheter utvecklas närmare i avsnitt 5.4.

Fullmaktshavaren har möjlighet att ansöka om tingsrättens prövning av ikraftträdandet. Det kan bli aktuellt om fullmaktshavaren är osäker på om fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen. Det kan också bli aktuellt om en tredje man ifrågasätter fullmaktshavarens bedömning att sätta framtidsfullmakten i kraft, även om det då är rimligt att tredje man först vänder sig direkt till fullmaktsgivaren för bekräftelse. Vidare får fullmaktsgivaren i framtidsfullmakten föreskriva att ikraftträdandet ska prövas av domstolen. I ett sådant fall är det tingsrätten, och inte fullmaktshavaren, som ska bedöma om framtidsfullmakten har trätt i kraft. Se vidare 11 §.

10 § Om fullmaktshavaren bedömer att framtidsfullmakten har trätt i kraft, ska han eller hon snarast underrätta fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar. Om en granskare enligt 23 § har utsetts, ska även denne underrättas.

Av underrättelsen ska det framgå att framtidsfullmakten har trätt i kraft och vad den innehåller.

I paragrafen, som delvis utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, regleras fullmaktshavarens upplysningsplikt vid framtidsfullmaktens ikraftträdande. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Den upplysningsplikt som anges i *första stycket* inträder när fullmaktshavaren bedömer att framtidsfullmakten har trätt i kraft (se 9 §). Fullmaktshavaren ska informera fullmaktsgivaren, fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar. Om det i framtidsfullmakten har utsetts en sådan granskare som avses i 23 §, ska även den personen underrättas. Om det har utsetts en alternativ fullmaktshavare, är det lämpligt att också han eller hon underrättas.

Begreppet sambo har samma innebörd som i sambolagen (2003:376). Ett samboförhållande får anses bestå om den ena parten t.ex. vistas på sjukhus eller annan vårdinrättning, om inte parterna har avsett något annat (se prop. 2002/03:80 s. 46 och rättsfallet NJA 1994 s. 61). Att paret t.ex. har tillgång till två olika bostäder utesluter inte heller att de kan vara sambor (se rättsfallet NJA 1994 s. 256).

Begreppet närmaste släktingar har samma innebörd som i 11 kap. 15 § föräldrabalken. Om det finns bröstarvingar – dvs. i första hand barn –, föräldrar eller syskon, är det tillräckligt att de underrättas. I annat fall bör fullmaktshavaren undersöka om det finns någon annan person som kan anses vara fullmaktsgivarens närmaste släkting och som därför ska underrättas (jfr rättsfallet HFD 2013 ref. 73 där ett syskonbarn ansågs höra till en persons närmaste släktingar). Begreppet närmaste släktingar är snävare än den i 11 kap. 16 § föräldrabalken använda termen ”närstående” som även omfattar personer som har en nära relation till den enskilde utan att vara make eller sambo eller släkting (se prop. 1993/94:251 s. 203).

Det står fullmaktshavaren fritt att avgöra hur informationen ska lämnas, muntligen eller skriftligen, men den ska lämnas så snart som möjligt. Fullmaktshavaren har inte något ansvar för att mottagaren faktiskt tar del av underrättelsen, men väl att han eller hon får möjlighet till det. Om någon släkting vistas på okänd ort, bör det anses tillräckligt att en underrättelse sänds till den senast kända adressen.

Skulle fullmaktshavaren välja att, redan innan framtidsfullmakten har trätt i kraft, avträda ett uppdrag som han eller hon tidigare har åtagit sig, åligger det honom eller henne att omgående underrätta fullmaktsgivaren (se 20 §).

Om fullmaktshavaren undantagsvis skulle välja att avträda uppdraget efter ikraftträdandet, bör han eller hon naturligtvis informera fullmaktsgivaren (om det är möjligt), dennes make eller sambo och närmaste släktingar. Härigenom får fullmaktsgivarens närmaste krets anledning att överväga om en ansökan om godmanskap eller förvaltarskap ska göras. Om det finns en alternativ fullmaktshavare, bör även den personen informeras.

En underrättelse om att framtidsfullmakten har trätt i kraft ska, enligt *andra stycket*, även innehålla en redogörelse för framtidsfullmakten i detalj. Lämpligen kan en kopia av fullmakten skickas till dem som ska underrättas.

11 § Tingsrätten ska på ansökan av fullmaktshavaren besluta att framtidsfullmakten har trätt i kraft, om förutsättningarna enligt 9 § första stycket är uppfyllda.

En ansökan görs till tingsrätten i den ort där fullmaktsgivaren är folkbokförd eller, om fullmaktsgivaren inte är folkbokförd i Sverige, till tingsrätten i den ort där han eller hon vistas.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt andra stycket, är Stockholms tingsrätt behörig domstol.

I 11–14 §§ regleras den rättsliga prövningen av om en framtidsfullmakt har trätt i kraft. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Av *första stycket* framgår att fullmaktshavaren får ansöka om rättens prövning av om framtidsfullmakten har trätt i kraft. En ansökan om att få fullmaktens ikraftträdande prövat får följaktligen inte göras av någon annan än fullmaktshavaren.

Skälen för fullmaktshavaren att ansöka om att tingsrätten ska pröva ikraftträdandet kan variera. Rättens prövning kan vara en ovillkorlig förutsättning enligt framtidsfullmakten. Det kan också vara så att fullmaktshavaren vill ha en utomstående bedömning av ikraftträdandet. Oavsett vilket skäl som ligger bakom ansökan måste den prövas av tingsrätten. Se även kommentaren till 9 § andra stycket.

Genom hänvisningen till 9 § första stycket framgår att rätten ska pröva om kraven i 3 och 4 §§ är uppfyllda och om fullmaktsgivarens situation är sådan som anges i 1 §. Till stöd för sin bedömning ska normalt rätten inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd (se 13 § första stycket). Vidare ska rätten ge fullmaktsgivaren, dennes make eller sambo och närmaste släktingar och överförmyndaren tillfälle att yttra sig innan saken prövas (se 13 § andra stycket). Se kommentaren till 10 § om innebörden av begreppen sambo och närmaste släktingar.

Om rätten finner att en framtidsfullmakt inte har trätt i kraft, finns det inget hinder mot att en ny ansökan görs vid ett senare tillfälle. Om rätten väl har funnit att fullmakten har trätt i kraft, finns det inte skäl att få saken prövad igen, såvida inte fullmakten visar sig ha upphört att gälla under en period och ikraftträdandet behöver prövas på nytt. Som *Lagrådet* noterar innebär alltså bestämmelsen att frågan om huruvida de i 1 § angivna förutsättningarna består inte kan prövas av tingsrätten vid ett senare tillfälle.

Rättens prövning innefattar inte någon bedömning av fullmaktshavarens lämplighet för uppdraget. Eventuella uppgifter om att fullmaktshavaren kan vara olämplig bör normalt komma till överförmyndarens kännedom genom den kommunicering som sker under rättens handläggning. Överförmyndaren kan därefter ta upp frågan om anordnande av godmanskap. Överförmyndaren kan också överväga om fullmaktshavaren ska förbjudas att bruka framtidsfullmakten (se 26 §). Tingsrätten kan också självmant ta upp frågan om att anordna godmanskap för fullmaktsgivaren (se 11 kap. 15 § föräldrabalken).

Om fullmaktsgivaren har upprättat flera framtidsfullmakter, innefattar rättens prövning inte heller någon bedömning av hur dessa förhåller sig till varandra. Det är något som fullmaktshavaren har att förhålla sig till vid utförandet av sitt uppdrag.

I *andra stycket* regleras vilken domstol som är behörig att handlägga en ansökan om prövning av ikraftträdandet. Huvudregeln är att tingsrätten i den ort där fullmaktsgivaren är folkbokförd vid tidpunkten för ansökan är behörig domstol (jfr 11 kap. 25 § föräldrabalken). Även om folkbokföringen ändras därefter, kvarstår tingsrättens behörighet. Om fullmaktsgivaren inte är folkbokförd i Sverige, är tingsrätten i den ort där han eller hon vistas behörig.

I *tredje stycket* anges ett reservforum. Om det inte finns någon behörig domstol enligt andra stycket, är Stockholms tingsrätt behörig domstol.

12 § Tillsammans med en ansökan enligt 11 § ska fullmaktshavaren ge in framtidsfullmakten i original eller bestyrkt kopia.

Fullmaktshavaren ska i ansökan lämna kontaktuppgifter avseende fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar.

Paragrafen, som kompletterar 14 §, innehåller vissa bestämmelser om ansökan. Övervägandena finns i avsnitt 5.5 där också *Lagrådets* synpunkter behandlas.

Genom hänvisningen i 14 § till lagen (1996:242) om domstolsärenden ska en ansökan om prövning av ikraftträdandet av en framtidsfullmakt bl.a. innehålla uppgifter om sökandens namn, personnummer, postadress, telefonnummer och e-postadress (5 § lagen om domstolsärenden). I ansökan ska också anges vad som yrkas, de omständigheter som åberopas till stöd för yrkandet och de bevis som åberopas (6 § lagen om domstolsärenden).

Enligt *första stycket* ska även framtidsfullmakten bifogas ansökan i original eller bestyrkt kopia. Om originalhandlingen lämnas in ska den, efter rättens prövning, återlämnas och en kopia av fullmakten sparas i akten.

Enligt *andra stycket* ska det i ansökan även anges de kontaktuppgifter till fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar som är nödvändiga för att rätten ska kunna ge dem tillfälle att yttra sig över ansökan enligt 13 §. Vid angivande av dessa kontaktuppgifter kan ledning tas av de uppgifter som enligt 5 § lagen om domstolsärenden ska lämnas om sökanden. Namn, postadress, telefonnummer, e-postadress och eventuellt andra uppgifter om hur personen kan nås bör således anges i ansökan. Skulle någon av de nämnda personerna sakna känd adress eller kontaktuppgifter i övrigt, bör rätten informeras om det och vilken som är den senast kända adressen.

13 § Rätten ska inhämta ett läkarintyg eller någon annan likvärdig utredning beträffande fullmaktsgivarens hälsotillstånd, om det inte är uppenbart obehövligt.

Fullmaktsgivaren ska ges tillfälle att yttra sig över ansökan, om det kan ske. Även fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar och överförmyndaren ska ges tillfälle att yttra sig.

Paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, innehåller regler om vilken utredning som rätten ska inhämta. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Enligt *första stycket* är huvudregeln att rätten ska inhämta ett läkarintyg eller motsvarande utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd.

Med annan likvärdig utredning avses t.ex. journaluppgifter eller ett utlåtande från en inrättning där den enskilde vårdas. Om läkarintyg eller motsvarande utredning inte behövs, kan dock rätten avstå från att ta in sådan utredning. Som exempel på situationer då detta kan bli aktuellt kan nämnas att det redan finns utredning som getts in i ärendet eller det av övriga handlingar står klart att fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen eller inte är det.

Rätten ska enligt *andra stycket* ge vissa särskilt angivna personer och överförmyndaren tillfälle att yttra sig över ansökan. Fullmaktsgivaren ska som huvudregel ges tillfälle att yttra sig. Om det redan av ansökan, exempelvis genom ett ingivet läkarintyg, framgår klart att fullmaktsgivaren inte kan yttra sig, får tingsrätten avstå från detta. Se om begreppen sambo och närmaste släktingar i kommentaren till 10 §. Ett föreläggande att yttra sig behöver inte delges. Vilken överförmyndare som ska få tillfälle att yttra sig framgår av 11 kap. 25 § föräldrabalken.

14 § Vid handläggningen i domstol tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Paragrafen innehåller en hänvisning till lagen om domstolsärenden. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Utöver bestämmelserna om rättens handläggning i 11–13 §§ ska de allmänna bestämmelserna om handläggningen i lagen om domstolsärenden tillämpas. Det innebär bl.a. att ansökan ska vara skriftlig (4 §), att sökanden ska föreläggas att komplettera ansökan om den brister i något avseende (9 §), att domstolen ska se till att ärendet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver och att inget onödigt dras in i ärendet (12 §) och att förfarandet som huvudregel är skriftligt men med möjlighet till sammanträde (13 §). Lagen om domstolsärenden innehåller även kompletterande regler om bl.a. skriftväxlingen (15 och 16 §§) och om rätten att överklaga tingsrättens beslut (39 och 40 §§).

Fullmaktshavarens fullgörande av uppdraget

15 § Fullmaktshavaren ska fullgöra uppdraget i enlighet med fullmaktsgivarens intressen och, om det är möjligt, samråda med honom eller henne i viktiga frågor.

Paragrafen innehåller grundläggande utgångspunkter för fullmaktshavarens fullgörande av uppdraget – en lojalitets- och samrådsplikt. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

Fullmaktshavaren ska handla i enlighet med fullmaktsgivarens intressen. En framtidsfullmakt bör som huvudregel anses överlämna till fullmaktshavaren att efter eget omdöme utföra uppdraget. Om en framtidsfullmakt skulle vara utformad på så sätt att den inte lämnar något handlingsutrymme för fullmaktshavaren, har han eller hon givetvis att fullgöra uppdraget på föreskrivet sätt. Att handla utifrån fullmaktsgivarens intressen är inte alltid synonymt med att handla på det sätt som bäst gagnar denne (jfr 12 kap. 3 § föräldrabalken). Vad som avses är i stället att fullmaktshavaren ska handla som fullmaktsgivaren får antas ha velat handla, om denne hade kunnat göra ett informerat val.

Fullmaktshavaren ska som utgångspunkt samråda med fullmaktsgivaren. Kravet på samråd gäller viktiga frågor. Fullmaktshavarens bedömning av vilka frågor som är viktiga ska utgå från fullmaktsgivarens perspektiv. Fullmaktshavaren behöver således bilda sig en uppfattning om vilka frågor fullmaktsgivaren tycker eller har tyckt är av särskild betydelse. I allmänhet är dock övergripande frågor om exempelvis boende, förvaltning av egendom och regelbundna aktiviteter viktiga för var och en.

Samråd innebär att fullmaktsgivaren inte bara ska informeras utan även göras delaktig i fullmaktshavarens verksamhet. Fullmaktshavaren ska därför försöka att ta reda på fullmaktsgivarens eventuella uppfattning i frågan och nå en samsyn. Skyldigheten är inte absolut, utan avhängig fullmaktsgivarens faktiska förmåga att delta i ett samråd. Detta kommer i lagtexten till utryck på så sätt att samråd ska ske om det är möjligt.

Fullmaktshavaren har att bedöma om samråd är möjligt. Som utgångspunkt behöver samråd inte ske om det står klart att fullmaktsgivaren inte har förmåga att förstå innebörden av den fråga som saken rör. I ett sådant fall bör dock fullmaktshavaren informera fullmaktsgivaren om sina intentioner.

Skulle fullmaktshavaren anse sig inte kunna sköta sitt uppdrag när framtidsfullmakten har trätt i kraft, t.ex. på grund av att fullmaktsgivaren vidtar kolliderande rättshandlingar eller motsätter sig fullmaktshavarens åtgärder, kan fullmaktshavaren ansöka om godmanskap eller förvaltarskap, se kommentaren till 11 kap. 15 § föräldrabalken.

16 § Fullmaktshavaren får i de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar återkalla andra fullmakter än framtidsfullmakter.

Paragrafen, som delvis utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, reglerar fullmaktshavarens rätt att återkalla vissa fullmakter. Övervägandena finns i avsnitt 5.10.

En framtidsfullmaktshavare har rätt att återkalla en annan fullmakt. För en sådan återkallelse gäller avtalslagens bestämmelser, se bl.a. 16 § den lagen. I rätten att återkalla innefattas också en rätt att ansöka om kraftlöshetsförklaring enligt 17 § avtalslagen (se även kommentaren till 8 § i denna lag). Rätten att återkalla gäller först när framtidsfullmakten har trätt i kraft. Vidare är rätten att återkalla begränsad till andra fullmakter än framtidsfullmakter och gäller endast i den del fullmakten rör samma angelägenheter som omfattas av framtidsfullmakten. Fullmaktshavaren får således inte återkalla en annan framtidsfullmakt, oavsett att de båda framtidsfullmakterna avser samma angelägenheter.

17 § Fullmaktshavaren har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren i en fråga där fullmaktshavaren själv, fullmaktshavarens make eller sambo, fullmaktshavarens barn eller någon som fullmaktshavaren företräder är motpart eller av någon annan anledning kan ha motstridiga intressen.

Om fullmaktshavaren inte har rätt att företräda fullmaktsgivaren, ska överförmyndaren på fullmaktshavarens begäran utse en god man att företräda fullmaktsgivaren. I övrigt gäller föräldrabalkens regler om god man.

I paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förlag, regleras jäv. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

Bestämmelsen i *första stycket* anger gränserna för fullmaktshavarens behörighet när fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren kan ha motstridiga intressen. I en sådan situation saknar fullmaktshavaren rätt att företräda fullmaktsgivaren. Det förekommer dock undantag från jävsbestämmelsen, se 18 § om gåvor och 19 § om arvode.

När fullmaktshavaren agerar för fullmaktsgivarens räkning måste han eller hon kontinuerligt bedöma risken för att en jävssituation kan uppstå. Det är tillräckligt att fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren kan ha motstridiga intressen för att jäv ska anses föreligga. Bedömningen ska alltså utgå från objektiva kriterier, dvs. hur en motsvarande situation i allmänhet bedöms. Fullmaktshavarens personliga uppfattning saknar betydelse.

Ett avtal eller en rättegång mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren är exempel på vad som typiskt sett innebär att det kan finnas motstridiga intressen. Ett annat exempel på en jävssituation är om fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren blir dödsbodelägare i samma dödsbo. Jäv ska anses föreligga om det kan uppfattas som att fullmaktshavarens åtgärder påverkas av egna intressen.

Det som anges ovan gäller även i förhållande till fullmaktshavarens make eller sambo, hans eller hennes barn eller någon som fullmaktshavaren företräder. Till den sistnämnda kategorin hör bl.a. personer som fullmaktshavaren har fullmakt för eller är ställföreträdare för, exempelvis som god man.

Om det uppstår en jävssituation enligt första stycket ska överförmyndaren, enligt *andra stycket*, förordna en god man i fullmaktshavarens ställe. Endast fullmaktshavaren kan ta initiativ till ett sådant förordnande. Den gode mannen träder in i fullmaktshavarens ställe i den fråga som fullmaktshavaren är jävig och har aldrig en mer omfattande behörighet än vad som följer av framtidsfullmakten. Av hänvisningen till föräldrabalken följer bl.a. vilken överförmyndare som är behörig (11 kap. 25 § andra och tredje styckena) och att överförmyndarens beslut får överklagas till tingsrätten (20 kap. 6 §). Genom hänvisningen ska vidare föräldrabalkens allmänna regler om bl.a. gode mäns skyldigheter och rätt till arvode och om överförmyndarens tillsyn tillämpas på den som utsetts att vara god man i detta fall.

18 § I den utsträckning fullmaktshavarens rätt att lämna gåvor inte regleras i framtidsfullmakten får han eller hon, till andra än sig själv, lämna personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för fullmaktshavaren att använda fullmaktsgivarens egendom för gåvor. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

Förutsättningarna för fullmaktshavaren att lämna gåvor bör i första hand regleras i framtidsfullmakten (jfr 5 § 4). På så sätt kan fullmaktsgivaren bestämma om fullmaktshavaren ska få lämna gåvor och i så fall till vem och i vilken utsträckning. Sådana anvisningar underlättar fullmaktshavarens arbete. Om det i framtidsfullmakten anges att fullmaktshavaren inte får lämna gåvor, gäller det.

Paragrafen blir tillämplig om fullmakten inte innehåller några särskilda anvisningar om i vilken utsträckning gåvor får lämnas eller om anvis-

ningarna är ofullständiga, exempelvis om det i fullmakten utan närmare precisering anges att fullmaktshavaren får lämna personliga presenter. Om så är fallet ges i bestämmelsen en rätt för fullmaktshavaren att för fullmaktsgivarens räkning lämna vissa gåvor. Det handlar om personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor. Med personliga presenter avses i första hand gåvor till fullmaktsgivarens nära släktingar och vänner, exempelvis vid födelsedagar, jul, bröllop, student och liknande högtids- och bemärkelsedagar. Om det rör sig om andra gåvor än personliga presenter, förutsätter sådana alltså att det finns ett uttryckligt stöd i framtidsfullmakten för att fullmaktshavaren ska få lämna dem. Fullmaktsgivaren kan t.ex. i fullmakten ange att hans eller hennes barnbarn ska få månatliga penninggåvor eller ett bestämt belopp under vissa förutsättningar. Att presenten ska vara personlig innebär också att det inte är tillåtet för fullmaktshavaren att, utan stöd i fullmakten, lämna gåvor till välgörande ändamål.

Att presenter ska stå i överensstämmelse med fullmaktsgivarens ekonomiska villkor, innebär att fullmaktsgivarens ekonomiska förutsättningar att lämna en present måste beaktas. Gåvans ekonomiska värde måste ställas i relation till givarens disponibla medel. Någon närmare precisering av i vilken omfattning eller till vilket värde personliga presenter får lämnas kan inte anges. Detta får avgöras från fall till fall.

Sådana begränsade gåvor som regleras i paragrafen får fullmaktshavaren lämna till andra än sig själv. Det finns inte något hinder mot att en gåva lämnas till fullmaktshavarens närstående. Gåvoreglerna innebär i så måtto ett undantag från jävsbestämmelserna i 17 §. Om det uttryckligen anges i framtidsfullmakten att fullmaktshavaren får lämna gåvor till sig själv, gäller det.

Bestämmelsen är utformad med 14 kap. 12 § föräldrabalken som förebild (se även 8 kap. 1 § äktenskapsbalken). De allmänna utgångspunkterna för fullmaktshavarens arbete i 15 § är naturligtvis tillämpliga även i detta avseende. Förutsättningarna för att i det enskilda fallet lämna gåvor ska därmed bedömas utifrån fullmaktsgivarens intressen och, om möjligt, i samråd med denne. I det sammanhanget är fullmaktsgivarens tidigare förhållningssätt till gåvor en utgångspunkt för fullmaktshavarens bedömning av om en gåva ska lämnas. Om fullmaktsgivaren tidigare har brukat lämna gåvor till vissa personer vid vissa tillfällen, kan fullmaktshavaren normalt fortsätta med en sådan ordning, under förutsättning att gåvans värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor.

19 § Fullmaktshavaren har rätt till arvode endast om det anges i framtidsfullmakten. Om arvodets storlek inte framgår av fullmakten, får fullmaktshavaren ta ut ett med hänsyn till uppdragets art och omfattning skäligt belopp.

I paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas arvode till fullmaktshavaren. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

För att fullmaktshavaren ska ha en rätt till arvode för sitt uppdrag måste detta anges i framtidsfullmakten. Det är därför viktigt att fullmaktsgivaren överväger frågan om arvode vid upprättandet av fullmakten. Om det i framtidsfullmakten anges att något arvode inte får tas ut eller om det i fullmakten inte anges något alls om arvode, får

fullmaktshavaren inte ta ut någon ersättning för uppdraget. Det är alltså inte tillräckligt att fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren exempelvis kommer överens om ett arvode och att överenskommelsen tas in i en annan handling, utan detta måste regleras i framtidsfullmakten. Vad som måste framgå av fullmakten är om arvode får tas ut. Det kan dock vara lämpligt att reglera frågan mer utförligt, t.ex. genom att specificera i vilken utsträckning eller under vilka förhållanden arvode ska utgå eller preciseras vilka arbetsuppgifter som ger rätt till arvode.

Om arvodets storlek anges i framtidsfullmakten, t.ex. som ett specifikt belopp eller som en beräkningsgrund, gäller det. Framgår det att arvode ska få tas ut men inte hur det ska bestämmas, har fullmaktshavaren rätt till ett skäligt arvode med hänsyn till uppdragets art och omfattning. Vad som i det enskilda fallet är ett skäligt belopp kan inte preciseras närmare här. En utgångspunkt bör dock vara att det ska stå i överensstämmelse med fullmaktsgivarens ekonomiska villkor och bedömas utifrån vilken arbetsinsats som har krävts. Av avgörande betydelse vid fullmaktshavarens bedömning av arbetsinsatsens omfattning är naturligtvis att de åtgärder som har vidtagits har varit nödvändiga för att ta till vara fullmaktsgivarens intressen. Vid bedömning av vad som är ett skäligt arvode kan ledning hämtas i de riktlinjer som finns för arvode till förordnade ställföreträdare enligt föräldrabalken (se Sveriges Kommuner och Landsting cirkulär 07:74).

Paragrafen innebär en begränsning av den rätt till arvode som följer av 18 kap. 5 § handelsbalken.

Ett arvodesuttag bör företrädesvis göras en gång per år. Fullmaktshavarens lojalitets- och samrådsplikt (15 §) gäller även i fråga om arvode.

Fullmaktshavaren har även rätt till ersättning för nödvändiga utgifter, se kommentaren till 20 §.

20 § För fullmaktshavarens förhållande till fullmaktsgivaren tillämpas bestämmelserna i 18 kap. handelsbalken om sysslomän, om inte något annat anges i denna lag.

I paragrafen anges vad fullmaktshavaren utöver bestämmelserna i denna lag har att iaktta i förhållande till fullmaktsgivaren. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

Bestämmelserna i 18 kap. handelsbalken om sysslomän tillämpas i den utsträckning frågan inte berörs i 15–19 §§. I frågor om fullmaktshavarens lojalitets- och samrådsplikt och arvode ska alltså denna lags bestämmelser gälla i stället för bestämmelserna i 18 kap. handelsbalken.

I handelsbalken framgår bl.a. att fullmaktshavaren inte får blanda samman fullmaktsgivarens medel med tillgångar som fullmaktshavaren annars förvaltar (18 kap. 1 § handelsbalken). Här avses dels hans eller hennes egna tillgångar, dels tillgångar som tillhör någon annan som fullmaktshavaren bistår. Att tillgångar som tillhör olika personer inte får blandas samman innebär bl.a. att, vid insättning på bank, skilda konton måste användas. Fullmaktshavaren är också skyldig att redovisa sin verksamhet vid uppdragets slut (18 kap. 1 § handelsbalken). Om detta försummas, kan skadeståndsskyldighet inträda. I redovisningsplikten ligger att fullmaktshavaren ska lämna upplysningar om pengar och andra

tillgångar som han eller hon har tagit emot på fullmaktsgivarens vägnar och hur egendomen har använts. Utgifter ska bestyrkas med verifikationer. Om fullmaktshavaren inte kan göra det, är utgångspunkten att medlen eller egendomen inte har använts till nytta för fullmaktsgivaren. Fullmaktshavaren har alltså bevisbördan för att pengar eller annan egendom har använts för huvudmannens räkning. Fullgörandet av denna skyldighet vid uppdragets slut fordrar löpande åtgärder av fullmaktshavaren, t.ex. i form av anteckningar och bevarande av kvitton (jfr Hellner m.fl., Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt, Första häftet, Särskilda avtal, 6 uppl., s. 247). En granskare och överförmyndaren och i vissa fall fullmaktsgivarens närmaste släkt kan begära att få del av redovisningen (se 23–25 §§).

Om fullmaktsgivaren vill klandra fullmaktshavarens redovisning, måste han eller hon göra det genom att väcka talan vid domstol inom ett år från redovisningstidpunkten (18 kap. 9 § handelsbalken). Även arvingar kan väcka talan för det fall fullmaktsgivaren har avlidit. Talefristen avser den redovisning som lämnas i samband med att uppdraget avslutas. Att fullmaktshavaren löpande har lämnat redovisningar är alltså inte tillräckligt för att fristen ska börja löpa. När fristen har löpt ut kan invändningar inte längre göras mot redovisningen, exempelvis när det gäller felräkningar och upptagna anspråk på arvoden och utlägg (Lindskog, Preskription – om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid, 3 uppl., s. 173). Den ettåriga tidsfristen omfattar däremot inte en fordran som redovisningen resulterar i. Fullmaktsgivarens anspråk på slutredovisning preskriberas efter tio år (Hasselrot, Några spörsmål angående sysslomannaskap m.m., 1927, s. 107, se även Lindskog, a.a., s. 199).

Nödvändiga utgifter som fullmaktshavaren har för fullgörandet av sitt uppdrag ska fullmaktsgivaren som huvudregel svara för (18 kap. 5 § handelsbalken). Även i detta avseende gäller den allmänna lojalitetsplikten som anges i 15 §. Vad som är en nödvändig utgift ska därför bedömas utifrån fullmaktsgivarens intressen. I fråga om arvode gäller 19 § i stället för 18 kap. 5 § handelsbalken.

Fullmaktsgivaren ska som huvudregel bära en eventuell skada han eller hon lider när fullmaktshavaren, med iakttagande av givna instruktioner, utför en rättshandling på uppdrag av fullmaktsgivaren (18 kap. 4 § handelsbalken). Om fullmaktshavaren t.ex. har handlat oredligt eller lånat ut fullmaktsgivarens pengar, kan dock fullmaktshavaren bli skadeståndsskyldig (18 kap. 3 § handelsbalken). Skadeståndsskyldighet kan också inträda om fullmaktshavaren visserligen har följt fullmaktsgivarens instruktioner men samtidigt på ett vårdslöst sätt bortsett från fullmaktsgivarens intressen eller svikligen utnyttjat fullmakten till skada för denne (18 kap. 4 § handelsbalken). Ett sådant förfarande kan även vara brottsligt enligt reglerna om trolöshet mot huvudman (se 10 kap. 5 § brottsbalken).

21 § I fråga om fullmaktshavarens ansvar i förhållande till tredje man för att han eller hon har fullmakt tillämpas 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

I paragrafen regleras fullmaktshavarens ansvar för att han eller hon har erforderlig fullmakt. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

Genom hänvisning till 25 § avtalslagen ansvarar den som agerar som fullmaktshavare för att han eller hon har fullmakt för den rättshandling som vidtas. Fullmaktshavaren ansvarar alltså mot tredje man för att det finns en framtidsfullmakt, att fullmakten har trätt i kraft och att fullmaktshavaren får ingå en viss rättshandling med stöd av fullmakten.

Av 25 § avtalslagen följer att om tredje man insåg eller borde ha insett att fullmakt saknades eller att fullmaktshavaren överskred fullmakten, har fullmaktshavaren inte något skadeståndsansvar. Skadeståndsansvaret gäller inte heller om någon särskild omständighet, som var okänd för fullmaktshavaren och som tredje man inte heller med fog kunde förutsätta att fullmaktshavaren kände till, medför att rättshandlingen inte kan göras gällande mot fullmaktsgivaren.

Även om en fullmaktshavare skulle handla utan fullmakt kan en rättshandling binda fullmaktsgivaren, om den har godkänts av fullmaktsgivaren eller ändå är gällande mot denne.

22 § I fråga om fullmaktsgivarens bundenhet och informationsplikt i förhållande till tredje man tillämpas lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

I paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, regleras fullmaktsgivarens förhållande till tredje man. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

I paragrafen anges att avtalslagens bestämmelser om fullmaktsgivarens bundenhet och informationsplikt i förhållande till tredje man är tillämpliga på framtidsfullmakter. Hänvisningen till avtalslagen innebär att fullmaktsgivaren är omedelbart berättigad och förpliktad i förhållande till tredje man av en rättshandling som fullmaktshavaren utför inom framtidsfullmaktens gränser och i fullmaktsgivarens namn (10 § första stycket avtalslagen). Motsvarande gäller i fråga om rättshandlingar som företas mot fullmaktsgivaren, t.ex. när fullmaktshavaren tar emot pengar för fullmaktsgivarens räkning (26 § avtalslagen). En grundläggande förutsättning för att fullmaktshavarens rättshandling ska binda fullmaktsgivaren är naturligtvis att framtidsfullmakten har trätt i kraft (se 9 § denna lag).

Om fullmaktshavaren har överskridit sin befogenhet (dvs. särskilda inskränkande föreskrifter om vad fullmaktshavaren får göra) när han eller hon företagit en rättshandling, gäller rättshandlingen inte mot fullmaktsgivaren, om tredje man insett eller borde ha insett det rätta förhållandet (11 § första stycket avtalslagen). Har tredje man däremot varit i god tro om detta, är rättshandlingen bindande mot fullmaktsgivaren, trots att fullmaktshavaren har överskridit sin befogenhet.

Om en fullmakt har återkallats och det finns särskild anledning att anta att fullmaktshavaren kommer att ingå en rättshandling med en person

som är ovetande om att fullmakten inte längre gäller, ska fullmaktsgivaren enligt 19 § avtalslagen om möjligt informera personen om detta. Gör fullmaktsgivaren inte det, får han eller hon inte åberopa mot en godtroende tredje man att framtidsfullmakten har upphört att gälla. Vid bedömningen av om fullmaktsgivaren borde ha informerat en tredje man bör fullmaktsgivarens situation och förutsättningar att fullgöra sin skyldighet beaktas särskilt. Om förhållandena inte längre är sådana som anges i 1 §, får fullmakten inte användas. Som *Lagrådet* framhåller saknar den då verkan och får därmed behandlas som återkallad vid tillämpningen av 19 § avtalslagen.

Granskning av fullmaktshavarens verksamhet

23 § Fullmaktsgivaren får i framtidsfullmakten utse någon som ska granska fullmaktshavarens verksamhet.

Om granskaren begär det, ska fullmaktshavaren lämna redovisning för sitt uppdrag.

I paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, regleras en möjlighet till extern granskning av fullmaktshavarens verksamhet. Övervägandena finns i avsnitt 5.9.

Enligt *första stycket* får fullmaktsgivaren i framtidsfullmakten utse någon som ska granska fullmaktshavarens verksamhet, en s.k. granskare. Även en juridisk person, t.ex. en redovisningsbyrå, kan utses som granskare.

Det finns inte några hinder mot att fullmaktsgivaren utser flera personer som tillsammans eller inom var sitt område ska granska fullmaktshavarens verksamhet men vilka dessa är måste framgå av framtidsfullmakten. Det kan även utses flera personer som i tur och ordning ska vara granskare. Även om det är fråga om en extern granskning, finns det inte något som hindrar att en anhörig utses som granskare. Det är lämpligt att fullmaktsgivaren i förväg vidtalar den som är tänkt att utses som granskare.

Det ligger alltså på fullmaktsgivaren att avgöra om det är lämpligt att utse en granskare för att kontrollera fullmaktshavarens verksamhet. Om fullmaktsgivaren utser en granskare, är det viktigt att i fullmakten också i någon utsträckning precisera hur granskningen ska gå till, t.ex. hur redovisning ska lämnas eller om granskaren ska erhålla redovisning med viss regelbundenhet. Granskningen kan avse endast en viss fråga, t.ex. en fastighetsförsäljning eller förvaltningen av en aktieportfölj. Skulle det saknas en närmare beskrivning av uppdraget i framtidsfullmakten, är fullmaktshavarens verksamhet i sin helhet föremål för granskning. Hur fullmaktshavaren har förvaltat fullmaktsgivarens egendom är naturligtvis viktigt att undersöka vid en granskning. Angelägenheter som berör både ekonomiska och personliga förhållanden, som att den enskildes boende är ändamålsenligt och att bidrag och biståndsinsatser begärs av fullmaktshavaren, är också viktiga frågor.

Om en granskare utses i framtidsfullmakten, bör fullmaktsgivaren också överväga om granskaren ska ha rätt till arvode för sitt uppdrag och, i så fall, föreskriva det i fullmakten.

För det fall framtidsfullmakten inte innehåller närmare bestämmelser om granskningen föreskrivs i *andra stycket* en skyldighet för fullmaktshavaren att lämna en redovisning av uppdraget till granskaren, om han eller hon begär det. Rätten att begära redovisning innebär inte att granskaren måste begära redovisning från fullmaktshavaren i någon särskild form eller med viss regelbundenhet. Det bör beaktas att en begäran om redovisning kan innebär merarbete för fullmaktshavaren. Redovisning kan t.ex. begäras om det finns särskild anledning med hänsyn till de åtgärder som fullmaktshavaren vidtar.

24 § Om en granskare inte har utsetts, ska fullmaktshavaren på begäran av fullmaktsgivarens make eller sambo eller närmaste släktingar lämna redovisning för sitt uppdrag. Redovisning behöver inte lämnas oftare än en gång per år.

I paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, regleras en möjlighet till insyn i fullmaktsförhållandet om någon granskare inte har utsetts. Övervägandena finns i avsnitt 5.9.

Om någon granskare inte har utsetts i framtidsfullmakten, har fullmaktsgivarens make eller sambo eller närmaste släktingar möjlighet att begära redovisning av fullmaktshavaren. Se om begreppen sambo och närmaste släktingar i kommentaren till 10 §.

Den redovisning som får begäras överensstämmer med vad en granskare kan begära enligt 23 § andra stycket. Liksom i det fallet behöver en begäran om redovisning inte framställas i någon särskild form.

Redovisning behöver inte lämnas oftare än en gång per år. Detta innebär att fullmaktshavaren inte behöver upprätta en redovisning mer än en gång per år. Om en sådan redovisning på begäran har upprättats, finns det dock naturligtvis inget som hindar att denna vid ett senare tillfälle även lämnas ut till andra i den krets närstående som omfattas av paragrafen. Det bör beaktas att en begäran om redovisning kan innebär merarbete för fullmaktshavaren och extra kostnader för fullmaktsgivaren.

Fullmaktsgivarens närmaste krets har inte någon skyldighet att, i avsaknad av en särskilt utsedd granskare, vidta åtgärder för att kontrollera fullmaktshavarens verksamhet, än mindre att göra det med visst intervall. Möjligheten att inhämta redovisning skapar förutsättningar för insyn i de fall information inte kan inhämtas på annat sätt, exempelvis genom samtal med fullmaktshavaren.

25 § Fullmaktshavaren ska på begäran av överförmyndaren lämna redovisning för sitt uppdrag och upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder.

I paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, regleras överförmyndarens möjlighet att få information om hur fullmaktshavaren utför sitt uppdrag. Övervägandena finns i avsnitt 5.9.

Oavsett om fullmaktsgivaren har utsett en granskare enligt 23 § har överförmyndaren möjlighet att begära in redovisning och upplysningar från fullmaktshavaren. Denna kontrollmekanism är t.ex. avsedd att användas när överförmyndaren på ett eller annat sätt har uppmärksammats på att det kan finnas brister i fullmaktshavarens fullgörandet av uppdraget.

En begäran om redovisning och upplysningar kan framför allt bli aktuell inom ramen för en utredning om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap (se 11 kap. 25 § föräldrabalken om behörig överförmyndare). Avsikten är att möjliggöra för överförmyndaren att inhämta utredning om huruvida fullmaktsgivarens behov av hjälp och stöd tillgodoses genom framtidsfullmakten eller om godmanskap eller förvaltarskap behöver anordnas. Det ger också överförmyndaren bedömningsunderlag i fråga om att förbjuda fullmaktshavaren att bruka framtidsfullmakten enligt 26 §.

Skyldigheten för fullmaktshavaren att lämna redovisning överensstämmer med vad som gäller gentemot en granskare enligt 23 §. En upplysning om fullmaktsförhållandet kan exempelvis avse framtidsfullmaktens innehåll eller i vilken utsträckning som fullmaktshavaren t.ex. har tagit ut arvode, lämnat gåvor eller gett någon annan fullmakt.

Om fullmaktshavaren inte efterkommer en begäran om upplysningar eller redovisning, kan det bli aktuellt för överförmyndaren att överväga åtgärder enligt 26 § eller att ansöka om t.ex. anordnande av godmanskap.

26 § Överförmyndaren får besluta att framtidsfullmakten helt eller delvis inte längre får brukas av fullmaktshavaren, om han eller hon vid fullgörandet av uppdraget har gjort sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse eller annars visat sig vara oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen.

Ett beslut enligt första stycket gäller omedelbart. Beslutet får överklagas till den tingsrätt som anges i 11 § andra och tredje styckena. Vid handläggningen i domstol tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

I paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, regleras överförmyndarens möjlighet att förbjuda fullmaktshavaren att bruka fullmakten. Övervägandena finns i avsnitt 5.9.

Ett förbud enligt *första stycket* innebär att fullmaktshavaren inte längre får bruka framtidsfullmakten. Om det inte finns någon annan fullmaktshavare utpekad, kan framtidsfullmakten inte användas (se även kommentaren till 27 §). Eftersom ett beslut enligt förevarande bestämmelse innebär ett ingrepp i ett civilrättsligt förhållande bör möjligheten utnyttjas restriktivt. Av bestämmelsen framgår därför att förutsättningar för ingripande föreligger endast vid missbruk eller allvarlig försummelse från fullmaktshavarens sida eller om denne annars är oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen. Frågan om huruvida fullmaktshavaren exempelvis är oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen måste bedömas i varje enskilt fall. I den bedömningen ska bl.a. fullmaktshavarens åtgärder och framtidsfullmaktens innehåll beaktas. Den som själv har god man enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltare får normalt anses oförmögen att ha hand om andras angelägenheter. Se 25 § om möjlighet för överförmyndaren att begära redovisning och upplysningar av fullmaktshavaren.

Ett förbud att bruka fullmakten bör som huvudregel gälla fullmakten i sin helhet, särskilt när fullmaktshavaren har gjort sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse. Om fullmaktshavaren annars visat sig vara oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen, kan det inte uteslutas att den oförmågan endast avser vissa delar av uppdraget och att

andra delar sköts utan anmärkning. I ett sådant fall kan det finnas skäl att begränsa förbudet till vissa delar av fullmakten.

Ett alternativ till att förbjuda en fullmaktshavare att bruka fullmakten kan många gånger vara att i stället anordna godmanskap. Detta eftersom ett förordnande om godmanskap leder till att framtidsfullmakten blir utan verkan i de avseenden som förordnandet avser (27 §). Om det blir aktuellt att ta ställning till ett förbud att bruka fullmakten kommer det också normalt att ske inom ramen för en utredning om godmanskap eftersom överförmyndaren då kan behöva avgöra fullmaktsgivarens behov av legalt ställföreträdarskap.

Ett beslut om att en fullmaktshavare inte längre får bruka en framtidsfullmakt gäller enligt *andra stycket* omedelbart. Även om fullmaktshavaren har överklagat beslutet eller tiden för överklagande inte har löpt ut är han eller hon alltså förhindrad att bruka fullmakten från och med tidpunkten för beslutet. Ett beslut om förbud att bruka framtidsfullmakten får överklagas till tingsrätten. I fråga om överförmyndarens handläggning är förvaltningslagen (1986:223) tillämplig. Det innebär bl.a. att fullmaktshavaren som huvudregel ska få tillfälle att yttra sig innan överförmyndaren fattar beslut om att förbjuda denne från att bruka fullmakten (17 § förvaltningslagen) och att beslutet får överklagas av den som beslutet angår, om det går honom eller henne emot (22 § förvaltningslagen). Beslutet får överklagas inom tre veckor från det att klaganden fick del av beslutet (23 § andra stycket förvaltningslagen).

Vid tingsrättens handläggning tillämpas de allmänna bestämmelserna om handläggningen i lagen om domstolsärenden. Det innebär bl.a. att ett överklagande ska innehålla uppgifter om det beslut som överklagas, den ändring som yrkas, grunderna för överklagandet och de bevis som åberopas (7 § lagen om domstolsärenden). Ett beslut att förbjuda fullmaktshavaren att bruka fullmakten kan inhiberas (26 § andra stycket lagen om domstolsärenden). Se även kommentaren till 14 §.

En framtidsfullmakts verkan i vissa situationer

27 § En framtidsfullmakt saknar verkan i den utsträckning godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren.

I paragrafen regleras fall där framtidsfullmakten saknar verkan. Övervägandena finns i avsnitt 5.8 där också *Lagrådets* synpunkter behandlas.

En framtidsfullmakt saknar verkan om ett legalt ställföreträdarskap anordnas. Det kan tänkas att en framtidsfullmakt uppmärksammas först efter det att det har anordnats godmanskap eller förvaltarskap för den enskilde. Framtidsfullmakten är då utan verkan i den utsträckning som de angelägenheter som omfattas av framtidsfullmakten täcks av beslutet om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap. Ett legalt ställföreträdarskap kan dock omprövas om en framtidsfullmakt upptäcks i efterhand. Om det skulle inträffa att en framtidsfullmakt förbises vid anordnandet av ett godmanskap eller förvaltarskap, uppstår frågan om huruvida den gode mannen eller förvaltaren fortfarande behövs när framtidsfullmakten upptäcks. Fullmaktshavaren eller någon annan bör uppmärksamma i första hand överförmyndaren på detta. Tingsrätten har sedan att ta ställning till om det finns skäl för att besluta att godmanskapet eller förvaltar-

skapet ska upphöra (se 11 kap. 19 § föräldrabalken). Vid den behovsprövning som tingsrätten har att göra ska förekomsten av framtidsfullmakten, dess ändamålsenlighet och fullmaktshavarens inställning till att ta sig an uppdraget vägas in.

Rätten bör i sitt beslut om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap anmärka i beslutet att detta tagits med insikt om att en upprättad framtidsfullmakt därigenom helt eller delvis blir utan verkan enligt förevarande bestämmelse.

Det finns andra situationer då en framtidsfullmakt inte kan tillämpas. Ett exempel är om fullmaktshavaren har förbjudits att bruka framtidsfullmakten enligt 26 § och det inte finns någon annan fullmaktshavare. Ett annat exempel är om fullmaktsgivarens tillstånd förbättras i sådan utsträckning att han eller hon återfår sin beslutsförmåga. Om det uppstår en intressekonflikt mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren och det på grund av det utses en god man i en särskild fråga (17 §), medför det inte att framtidsfullmakten i övrigt saknar verkan.

28 § Om fullmaktsgivaren dör, försätts i konkurs eller får förvaltare efter det att framtidsfullmakten har trätt i kraft, tillämpas 21, 23, 24 och 26 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

I paragrafen regleras bl.a. vad som gäller om fullmaktsgivaren avlider eller går i konkurs. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

En förutsättning för paragrafens tillämpning är att framtidsfullmakten har trätt i kraft (se 9 §).

Om fullmaktsgivaren avlider, tillämpas 21 § avtalslagen. Det innebär att framtidsfullmakten gäller trots dödsfallet, om inte särskilda omständigheter medför att den inte ska gälla. I fullmaktshavarens uppdrag får anses ingå att bibehålla egendomen tills dödsboförvaltning i egentlig mening kan ta vid. Fullmaktshavaren kan således fortsätta att vårda egendomen till dess den kan läggas under dödsbodelägarnas samförvaltning eller kommer under förvaltning av boutredningsman eller testamentsexekutor i enlighet med vad som skulle ha ankommit på en god man eller förvaltare (se 18 kap. 2 § ärvdabalken).

Om en fullmaktsgivare försätts i konkurs, har som huvudregel en rättshandling som fullmaktshavaren därefter utför inte större verkan mot konkursboet än vad den skulle ha haft om fullmaktsgivaren själv skulle ha företagit den (23 § avtalslagen). I praktiken blir således en framtidsfullmakt utan verkan i och med konkursbeslutet.

Av paragrafen följer vidare att sådana rättshandlingar som är nödvändiga för att skydda fullmaktsgivaren eller hans eller hennes konkursbo mot förlust kan fullmaktshavaren företa med bindande verkan (24 § avtalslagen). Detta gäller även om en person får förvaltare (se 27 § i denna lag om vad som annars gäller när förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren). Vad som här sägs om fullmaktshavarens rätt att företa rättshandlingar tillämpas även vid rättshandlingar som företas mot fullmaktsgivaren (26 § avtalslagen).

Fullmaktshavarens rätt att låta någon annan rättshandla för fullmaktsgivaren

29 § Vid tillfälligt förhinder för fullmaktshavaren att utföra sitt uppdrag får han eller hon genom skriftlig fullmakt ge en fysisk person behörighet att företräda fullmaktsgivaren i fråga om ordinära rättshandlingar med anknytning till dennes dagliga livsföring.

I paragrafen regleras under vilka förutsättningar fullmaktshavaren vid tillfälligt förhinder får ge någon annan sin behörighet att företräda fullmaktsgivaren. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

En framtidsfullmakt är ett personligt uppdrag till fullmaktshavaren. Därför kan den som grundar sin behörighet på framtidsfullmakten som huvudregel inte i sin tur ge fullmakt åt någon annan att sköta uppdraget. I paragrafen anges dock ett undantag från denna huvudregel (se 30 § om ytterligare undantag). Det avser den situationen att fullmaktshavaren är tillfälligt förhindrad att utföra uppdraget, t.ex. under en semesterresa eller en sjukhusvistelse. I en sådan situation får fullmaktshavaren utse någon som sköter uppdraget under den tid som fullmaktshavaren är förhindrad. En sådan fullmakt får endast avse ordinära rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring. Vad som avses med detta anges i kommentaren till förslaget till 17 kap. 1 § föräldrabalken. Det bör beaktas att det kan finnas specialregler som gäller i stället för denna allmänna regel om möjligheten för fullmaktshavaren att ge någon annan sin behörighet att företräda fullmaktsgivaren (se t.ex. 6 kap. 4–8 §§ skatteförfarandelagen [2011:1244] om deklarationsombud).

Om den ursprunglige fullmaktshavaren utser en tillfällig ersättare, måste en eller flera fysiska personer väljas för uppdraget. Den som fullmaktshavaren i sin tur ger fullmakt till ska således direkt i fullmaktshandlingen kunna identifieras till namn och person. En juridisk person kan alltså inte utses som ersättare. En person som på detta sätt tillfälligtvis har utsetts till fullmaktshavare kan inte i sin tur delegera uppdraget till någon annan. I fråga om arvode till ersättaren tillämpas 18 kap. handelsbalken, om inte något annat anges i vidarefullmakten.

Om fullmaktsgivaren i framtidsfullmakten har pekat ut en ersättare, är den personen att likställa med en vanlig framtidsfullmaktshavare och inte en ersättare enligt bestämmelsen i denna paragraf (jfr 5 § 2 och 4).

30 § Vid behov av hjälp i en särskild fråga får fullmaktshavaren genom skriftlig fullmakt ge någon annan behörighet att företräda fullmaktsgivaren.

En sådan fullmakt ska vara ställd till en fysisk person. Om fullmakten avser en ekonomisk fråga, får den dock ställas till ett kreditinstitut eller ett värdepappersinstitut.

I paragrafen regleras under vilka förutsättningar fullmaktshavaren i en särskild fråga får ge någon annan sin behörighet att företräda fullmaktsgivaren. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

I *första stycket* anges ett undantag från huvudregeln att fullmaktshavaren inte i sin tur får ge fullmakt åt någon annan att sköta uppdraget (se 29 § om ytterligare undantag). Undantaget gäller den situationen att fullmaktshavaren får behov av hjälp i en särskild fråga, t.ex. juridiskt stöd i samband med en tvist eller i samband med en fastighetsförsäljning

eller annat stöd i en fråga som kräver fackkunskap som fullmaktshavaren saknar. Fullmaktshavaren kan t.ex. behöva hjälp med förvaltningen av den enskildes egendom. Det bör beaktas att det kan finnas specialregler som gäller i stället för denna allmänna regel om möjligheten för fullmaktshavaren att ge någon annan sin behörighet att företräda fullmaktsgivaren (se t.ex. 6 kap. 4–8 §§ skatteförfarandelagen [2011:1244] om deklarationsombud).

Enligt *andra stycket* ska den ursprunglige fullmaktshavaren som huvudregel utse en eller flera fysiska personer som ersättare. Om fullmakten avser en ekonomisk fråga, får dock fullmakten ställas till ett kreditinstitut eller ett värdepappersinstitut. Med kreditinstitut avses en bank, ett kreditmarknadsföretag och ett utländskt bank- eller kreditföretag som driver bank- eller finansieringsrörelse från filial i Sverige (se 1 kap. 5 § lagen [2004:297] om bank- och finansieringsrörelse). Värdepappersinstitut avser värdepappersbolag, svenska kreditinstitut som har fått tillstånd att driva värdepappersrörelse och utländska företag som driver värdepappersrörelse från filial i Sverige (se 1 kap. 5 § lagen [2007:528] om värdepappersmarknaden).

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Lagen träder i kraft den 1 juli 2017. Om en fullmakt har upprättats och utformats enligt lagens regler men före lagens ikraftträdande, gäller fullmakten som en framtidsfullmakt från och med ikraftträdandet. Övervägandena finns i avsnitt 7.

9.2 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

11 kap. Om god man och förvaltare

Gemensamma bestämmelser

15 § *En ansökan* om förordnande av god man enligt 1–4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, *av* den som *ansökan* avser, om han eller hon har fyllt *16* år, *och* av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. *En ansökan* om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts, *av en framtidsfullmaktshavare* och av överförmyndaren.

En ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av *en* god man som avses i 4 §.

När det finns anledning till det *ska* rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.

I paragrafen anges vilka som får ansöka om bl.a. anordnande av godmanskap eller förvaltarskap. Övervägandena finns i avsnitt 5.8.

Genom tillägget i *första stycket* ges en fullmaktshavare som den enskilde har utsett i en framtidsfullmakt möjlighet att ansöka om att godmanskap eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren. Rätten är inte inskränkt till de områden som fullmaktshavaren har behörighet inom enligt framtidsfullmakten.

Det kan finnas flera skäl för fullmaktshavaren att ansöka om godmanskap eller förvaltarskap, t.ex. att den behörighet som framtidsfullmakten ger inte är heltäckande eller att fullmaktshavaren inte har möjlighet att fullfölja uppdraget som ställföreträdare för den enskilde.

Fullmaktshavaren får ansöka om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap även om framtidsfullmakten inte har trätt i kraft.

En framtidsfullmakt saknar verkan i de avseenden som godmanskap eller förvaltarskap anordnas (se 27 § i den föreslagna lagen om framtidsfullmakter).

16 § I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt 16 år ska rätten eller överförmyndaren ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap ska rätten också inhämta yttranden från den enskildes make eller sambo, barn *och framtidsfullmaktshavare,* överförmyndaren och vårdinrättning, om det inte är obehövligt. Yttranden ska också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som ansökan avser ska höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten får dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller medgett förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

Paragrafen innehåller handläggningsregler för ärenden om god man eller förvaltare. Övervägandena finns i avsnitt 5.8.

Genom tillägget i *andra stycket* omfattas en fullmaktshavare i en framtidsfullmakt av den krets som ska involveras i en utredning om godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap för fullmaktsgivaren. Yttrande ska inhämtas från fullmaktshavaren, om det inte är obehövligt. Detta gäller även i ärenden hos överförmyndaren enligt tredje stycket.

19 b § Ett beslut om att ett godmanskap enligt 4 § eller ett förvaltarskap ska upphöra och ett beslut om att entlediga en god man eller förvaltare med stöd av 19 a § fattas av rätten. I övriga fall fattar överförmyndaren beslut om upphörande av ett godmanskap och om entledigande av en god man eller förvaltare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem som beslutar i frågor om upphörande av godmanskap och förvaltarskap och om entledigande av en god man eller förvaltare. Av förbiseende har bestämmelsen om överförmyndarens beslut om upphörande kommit att omfatta förvaltarskap (se prop. 2013/14:225 s. 48). Genom denna ändring rättas detta till.

12 kap. Allmänna bestämmelser om förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet

Gode mäns och förvaltares skyldigheter

2 § Gode män och förvaltare *ska*, i den *utsträckning* det följer av deras förordnande, bevaka rätten för de personer som de företräder, förvalta deras tillgångar och sörja för deras person.

Även om det inte framgår av förordnandet, omfattar den gode mannens eller förvaltarens uppdrag inte sådana tillgångar som har ställts under särskild förvaltning. Är särskild förvaltning anordnad, *ska* den som utövar förvaltningen årligen lämna redovisning över förvaltningen till den gode mannen eller förvaltaren, om det faller inom ramen för den gode mannens eller förvaltarens uppdrag att ta emot en sådan redovisning.

Gode män och förvaltare är inte behöriga att företräda den enskilde i frågor om att ingå äktenskap, bekräfta faderskap, upprätta testamente eller liknande frågor av utpräglat personlig karaktär.

I paragrafen finns bestämmelser om gode mäns och förvaltares uppdrag. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Även i de fall godmanskapet eller förvaltarskapet är oinskränkt och därför omfattar alla angelägenheter som nämns i första stycket, är den gode mannen eller förvaltaren inte behörig att företräda den enskilde i frågor av utpräglat personlig karaktär. Detta tydliggörs i det nya *tredje stycket.* Någon ändring i sak är inte avsedd.

Huruvida en fråga är av utpräglat personlig karaktär får liksom hittills avgöras med beaktande av vilken rättshandling det rör och hur regleringen av denna har utformats avseende utrymmet för annan än den enskilde att personligen vidta handlingen (se t.ex. rättsfallet RH 2008:33 om möjligheterna för en ställföreträdare att ansöka om äktenskapsskillnad för sin huvudmans räkning). Som exempel på frågor av utpräglat personlig karaktär anges att ingå äktenskap, bekräfta faderskap och upprätta testamente (jfr 4 kap. 2 § äktenskapsbalken, 1 kap. 4 § föräldrabalken respektive 10 kap. 1 § ärvdabalken). Med liknande frågor av utpräglat personlig karaktär avses t.ex. samtycke till adoption (se 4 kap. 5 och 5 a §§ föräldrabalken) och en begäran om sterilisering (se 2 § steriliseringslagen [1975:580]).

Att gode män och förvaltare inte har rätt att företräda den enskilde hindrar naturligtvis inte att han eller hon bistår den enskilde i dennes beslutsfattande eller rättshandlande i saken med information, råd och stöd.

17 kap. Anhörigas behörighet att rättshandla i vissa fall

Innebörden av behörigheten

1 § Om det är uppenbart att någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande inte längre har förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter, är en anhörig behörig att för den enskilde vidta ordinära rättshandlingar med anknytning till dennes dagliga livsföring.

Behörigheten gäller om den situation som avses i första stycket har inträffat sedan den enskilde har fyllt 18 år. Det är den anhörige som ska bedöma om behörigheten gäller.

Paragrafen, som delvis utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, innehåller en beskrivning av innebörden av anhörigas behörighet när den enskilde är beslutsoförmögen. Övervägandena finns i avsnitt 6.2, 6.3 och 6.5.

Enligt *första stycket* ska den enskilde på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande sakna beslutsförmåga. Dessa medicinska kriterier överensstämmer med vad som gäller för anordnande av godmanskap och förvaltarskap (se kommentaren till 1 § i den föreslagna lagen om framtidsfullmakter). Det ska vara uppenbart att den enskilde är beslutsoförmögen för att anhörigbehörigheten ska inträda. Uppenbarhetsrekvisitet innebär att den anhörige vid tveksamhet kring den enskildes beslutsförmåga saknar rätt att företräda denne. I avsnitt 5.4 och 6.5 utvecklas hur bedömningen av den enskildes beslutsförmåga ska göras.

Behörigheten gäller endast i fråga om ekonomiska angelägenheter. Beträffande begreppet ekonomiska angelägenheter, se kommentaren till 2 § i den föreslagna lagen om framtidsfullmakter.

Behörigheten gäller ordinära rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring. Det kan avse betalning av periodiska utgifter som utgör en förutsättning för att den enskilde ska kunna upprätthålla sin levnadsnivå och sina levnadsförhållanden även sedan han eller hon har förlorat beslutsförmågan. Som exempel kan nämnas betalningar hänförliga till boendet, transporter, sociala tjänster, telefonabonnemang, försäkringar, föreningsavgifter, TV och tidningar. Till transporter hör betalning för sådant som tåg- eller bussbiljetter, taxiresor och avgifter för färdtjänst. Inköp av exempelvis en TV-apparat och annan egendom som den enskilde behöver i det dagliga livet omfattas också av behörigheten. I fråga om försäkringar kan generellt sägas att sådana naturligtvis måste ha relevans i förhållande till den enskildes livssituation och behov. Under alla omständigheter hör avtal om och betalning för hemförsäkring hit. Även mera sporadiska eller engångsbetonade utgifter, exempelvis kostnader för läkarbesök, tandvård och nöjen, inryms i anhörigbehörigheten. Som ett led i tillgodoseendet av den enskildes behov ingår också att för den enskildes räkning exempelvis lämna inkomstdeklaration eller ansöka om sociala förmåner enligt socialförsäkringsbalken, t.ex. bostadsbidrag, och att ombesörja nödvändiga reparationer hänförliga till boendet.

Vad som i det konkreta fallet har betydelse för den enskildes dagliga livsföring skiftar från individ till individ. Anhörigas insatser behöver därför utgå från den livssituation och de behov som den enskilde har. Om behoven förändras, måste även insatserna förändras, allt under förutsättning att de åtgärder som är tänkta att vidtas faller inom anhörigbehörigheten. Den enskilde ska genom anhörigas insatser kunna behålla den standard som han eller hon är van vid. Om personen inte längre kan tillgodogöra sig vissa varor eller tjänster, ska dock anhöriga givetvis inte heller lägga pengar på att dessa alltjämt finns tillgängliga.

Anhörigas behörighet omfattar inte köp av t.ex. en bil eller en fastighet. Anhörigbehörigheten omfattar inte heller att företräda den enskilde i rättsliga processer, t.ex. vid domstol, eller att lämna gåvor av olika slag, t.ex. födelsedagspresenter. En anhörig som tillämpar behörigheten kan inte ta ut något arvode för detta.

Enligt *andra stycket* kan anhörigbehörigheten tas i anspråk endast i förhållande till en person som har fyllt 18 år och som först därefter blir beslutsoförmögen. Det är den anhörige som avgör när kriterierna för behörighetens inträde är uppfyllda. Av 2 § framgår vem som är behörig anhörig. Om flera anhöriga är gemensamt behöriga, bedömer de detta tillsammans.

Behöriga anhöriga

2 § Behörigheten enligt 1 § gäller i tur och ordning för
1. make eller sambo,
2. barn,
3. barnbarn,
4. föräldrar,
5. syskon, och
6. syskonbarn.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan lämna varandra fullmakt.

Den som avböjer uppgiften, inte kan anträffas, är underårig eller har en god man enligt 11 kap. 4 § eller en förvaltare ska inte beaktas vid tillämpningen av denna paragraf. Detsamma gäller den som företräds av en framtidsfullmaktshavare eller som själv är i en sådan situation som avses i 1 §.

Paragrafen, som utformas med beaktande av *Lagrådets* synpunkter, innehåller bestämmelser om vilka anhöriga som är behöriga att företräda den enskilde. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

I *första stycket* anges vilka som kommer i fråga för anhörigbehörigheten. Ställföreträdarskapet övergår inte till en annan kategori anhöriga förrän den föregående kategorin är uttömd; de olika anhörigkategorierna är behöriga i tur och ordning. En anhörig som avser att utöva sin behörighet bör informera den enskilde och övriga anhöriga om det. Halvsyskon omfattas av behörigheten. Styvföräldrar och styvbarn omfattas däremot inte av behörigheten. Med make likställs registrerad partner. Beträffande begreppet sambo, se kommentaren till 10 § i den föreslagna lagen om framtidsfullmakter.

Av *andra stycket* framgår att flera anhöriga som är släkt på lika nära håll representerar den enskilde gemensamt. Detta innebär emellertid inte att varje åtgärd som vidtas för den enskilde måste utföras av de anhöriga tillsammans, utan de kan anförtro varandra behörigheten. Detta sker genom fullmakt, vilken företrädesvis bör vara skriftlig för att vid behov kunna visas upp för tredje man. Var och en av dem med gemensam behörighet har dock alltjämt ett visst ansvar (jfr 5 och 6 §§), eftersom den som har lämnat annan en fullmakt inte därmed har avböjt att representera den enskilde.

Enligt *tredje stycket* beaktas vissa personer inte i turordningen även om de tillhör den anhörigkrets som anges i första stycket. Den som inte vill ta på sig uppgiften eller inte vill fortsätta kan avböja den. Ett avböjande från en anhörig kan endast avse samtliga angelägenheter enligt 1 §. Det kan också förekomma att det är okänt var en anhörig befinner sig. Om det inte går att anträffa honom eller henne, räknas personen inte in i turordningen. Även om en anhörig är bortrest, kan han eller hon normalt nås och är därför anträffbar. Anhöriga som är under 18 år eller som företräds av en god man enligt 11 kap. 4 § eller en förvaltare räknas inte

heller in i turordningen. Detsamma gäller om personen har utfärdat en framtidsfullmakt som har trätt i kraft eller om den anhörige befinner sig i en sådan situation som anges i 1 §, dvs. själv saknar beslutsförmåga och kan företrädas av sina anhöriga. Om förutsättningarna förändras för den som har bedömts sakna behörighet, får behörighetsfrågan prövas på nytt. Så kan t.ex. behöva ske om en person som tidigare inte har anträffats ger sig till känna.

Behörighetens omfattning i vissa fall

3 § Behörigheten för en anhörig gäller inte i de frågor där den enskilde företräds av en god man enligt 11 kap. 4 §, en förvaltare eller en framtidsfullmaktshavare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om anhörigas behörighet i förhållande till andra ställföreträdarskap för den enskilde. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Anhörigas behörighet att företräda en enskild är subsidiär till de andra formerna av representantskap som anges i paragrafen; om den enskilde företräds enligt en framtidsfullmakt eller av en god man eller förvaltare, faller anhörigbehörigheten. En förutsättning är dock att anhörigbehörigheten konkurrerar med ett sådant ställföreträdarskap. Inget hindrar alltså att en anhörig sköter de uppgifter som ingår i anhörigbehörigheten medan andra personliga angelägenheter sköts av t.ex. en god man.

Skyldigheter för den anhörige

4 § Den som är behörig enligt 2 § ska vid fullgörandet av uppgiften

1. handla i enlighet med den enskildes intressen och då beakta den enskildes vilja eller förmodade inställning,
2. hålla den enskildes medel avskilda enligt 12 kap. 6 § första stycket, och
3. dokumentera vidtagna åtgärder på ett med hänsyn till omständigheterna lämpligt sätt.

Bestämmelserna om jäv i 12 kap. 8 § andra och tredje styckena tillämpas för den som är behörig enligt 2 §.

Paragrafen, som utformas i allt väsentligt i enlighet med *Lagrådets* förslag, reglerar den anhöriges skyldigheter gentemot den enskilde. Övervägandena finns i avsnitt 6.6.

I första stycket första punkten anges, på motsvarande sätt som för framtidsfullmakter, att en anhörig vid fullgörandet av sitt uppdrag ska handla i enlighet med den enskildes intressen (lojalitetsplikt), se kommentaren till 15 § i den föreslagna lagen om framtidsfullmakter. Till skillnad från vad som gäller för en framtidsfullmaktshavare finns inte någon särskild skyldighet att samråda med den enskilde i viktiga frågor. I stället ska den anhörige vid utförandet av sin uppgift beakta den enskildes vilja eller förmodade inställning. Det innebär att den anhörige behöver ha en dialog med den enskilde för att få kännedom om personens inställning i de frågor som åtgärder vidtas. Om det inte är möjligt, får den anhörige utgå från den kunskap han eller hon har sedan tidigare. Andra personers kännedom om den enskildes inställning kan också bidra som underlag för den anhöriges åtgärder. Vad som i allmänhet får ligga i en persons intresse bör naturligtvis också vägas in när den anhörige överväger olika åtgärder. I den anhöriges skyldigheter ligger emellertid

inte ett krav på att inför varje åtgärd göra dessa kontroller. Om den enskildes vilja är känd eller förmodade inställning har efterforskats kan den anhörige utgå från denna, såvida det inte finns skäl att utgå från att inställningen har förändrats.

Andra punkten avser hanteringen av den enskildes medel i förhållande till andra medel som den anhörige ansvarar för. Genom hänvisningen till 12 kap. 6 § första stycket ska den anhörige se till att pengar och värdepapper som tillhör den enskilde förvaras så att de inte sammanblandas med tillgångar som den anhörige annars förvaltar. Här avses dels hans eller hennes egna tillgångar, dels tillgångar som kan tillhöra någon annan som den anhörige bistår. Att tillgångar som tillhör olika personer inte får blandas samman innebär bl.a. att skilda konton måste användas vid insättning på bank.

I tredje punkten anges den anhöriges dokumentationsskyldighet. Bestämmelsen erbjuder flexibilitet i fråga om formerna för och omfattningen av denna plikt. Den anhörige är i allmänhet inte skyldig att föra regelrätta räkenskaper, utan många gånger är det tillräckligt att den anhörige sparar kvitton och kontoutdrag som utvisar vilka transaktioner som har utförts för den enskildes räkning. Om verksamheten är mera omfattande, kan det dock vara lämpligt att utgifter och inkomster noteras löpande för varje år och att det antecknas vilka åtgärder som vidtas. Det finns inte någon uttrycklig regel om att en anhörig ska redovisa hur uppgiften har utförts. En anhörig bör överlämna kvitton och andra handlingar och löpande anteckningar till den enskilde om dennes tillstånd förbättras i sådan grad att han eller hon återfår sin beslutsförmåga. Om exempelvis en god man tar över uppdraget, bör handlingarna i stället överlämnas till den personen.

Enligt *andra stycket* har en anhörig som annars är behörig inte rätt att företräda den enskilde om det föreligger ett sådant jävsförhållande som anges i 12 kap. 8 § andra stycket. Av hänvisningen till den bestämmelsen följer att en anhörig inte får företräda den enskilde, om det uppstår en fråga om rättshandling mellan den enskilde å ena sidan och den anhörige, hans eller hennes make eller sambo eller någon annan som den anhörige företräder å andra sidan. En rättshandling som den anhörige trots detta företar blir ogiltig, såvida den inte godkänns av en behörig ställföreträdare. Hänvisningen till 12 kap. 8 § tredje stycket innebär att 9 kap. 7 § första stycket blir tillämpligt i fråga om skyldigheten för den enskilde att återbära vad som mottagits enligt avtalet eller att utge ersättning för det. Den enskilde ska alltså återlämna vad han eller hon har mottagit eller, om det inte är möjligt, betala ersättning för dess värde. I det senare fallet är egendomens fulla värde den yttersta gränsen för ersättningsskyldigheten. Den enskilde är dock inte skyldig att betala ersättning i större utsträckning än det som han eller hon har mottagit har använts till skäligt underhåll eller annars har medfört nytta för honom eller henne.

Skadestånd

5 § En anhörig som har tagit i anspråk sin behörighet är skyldig att ersätta den skada som han eller hon uppsåtligen eller av vårdslöshet har orsakat den enskilde. Om flera anhöriga är ansvariga, tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket.

I paragrafen, som utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag, regleras en anhörigs skadeståndsansvar i förhållande till den enskilde. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

En ställföreträdare kan enligt paragrafen bli skadeståndsskyldig för skador som orsakas uppsåtligen eller av vårdslöshet. Bestämmelsen är utformad med 12 kap. 14 § första stycket som förebild. En förutsättning för skadestånd är att den anhörige har tagit sin behörighet i anspråk. Detta innebär att den anhörige ska ha åtagit sig uppgiften att hjälpa den enskilde. Den som t.ex. avböjer uppgiften eller som förhåller sig passiv till sin behörighet blir inte skadeståndsskyldig. För en fordran på skadestånd som har uppkommit till följd av utnyttjandet av anhörigbehörigheten gäller preskriptionslagen (1981:130).

Om två eller flera är behöriga samtidigt, företräder de den enskilde gemensamt (se 2 § andra stycket). Hänvisningen i andra meningen innebär att om flera anhöriga är skadeståndsskyldiga, svarar de solidariskt för ersättningen. Ersättningsansvaret ska slutligt fördelas mellan de ansvariga efter vars och ens grad av vållande. Om någon saknar tillgångar att betala sin andel med, ska de övrigas ansvar för bristen bestämmas enligt samma grunder.

6 § Om en rättshandling, som en anhörig har vidtagit med åberopande av behörighet enligt detta kapitel, på grund av brist i behörigheten inte blir bindande, är den anhörige skyldig att ersätta en godtroende tredje man den skada som denne därigenom orsakas. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den enskilde till följd av någon särskild omständighet, som den anhörige inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den anhörige skulle känna till.

I paragrafen regleras anhörigas skadeståndsansvar i förhållande till tredje man. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

Bestämmelserna har sin förebild i 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen), se även 21 § i den föreslagna lagen om framtidsfullmakter. Om den anhörige saknar behörighet av någon för denne okänd anledning, t.ex. på grund av att en anhörig som inte har kunnat anträffas ger sig till känna, uppkommer däremot inte någon ersättningsskyldighet.

9.3 Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken

10 kap. Om upprättande och återkallelse av testamente

4 § Den som är under *15* år eller på grund av en psykisk störning saknar insikt om betydelsen av vittnesbekräftelsen får inte vara testamentsvittne. Inte heller testatorns make, sambo eller den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till testatorn eller är hans eller hennes syskon får vara vittne.

Ingen får bevittna ett förordnande till honom eller henne själv, en make eller sambo, ett syskon eller någon som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till honom eller henne. Den som är *framtidsfullmaktshavare*, förmyndare, god man eller förvaltare för någon får inte bevittna ett förordnande till denne. Inte heller ledamot av styrelsen för ett bolag, en förening, ett trossamfund eller en stiftelse får bevittna ett förordnande till den juridiska person som han

eller hon företräder. Förordnande att vara testamentsexekutor medför dock inte hinder att vara vittne.

Om ett testamentsvittne åberopas till bevis i en rättegång, gäller rättegångsbalkens bestämmelser om sådant bevis.

I paragrafen finns bestämmelser om hinder mot att vara testamentsvittne. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

I *andra stycket* anges de situationer som gör att ett visst förordnande blir ogiltigt (jfr 13 kap. 1 § andra meningen). Stycket ändras så att kretsen av personer som inte får bevittna ett visst testamentsförordnande utvidgas. En framtidsfullmaktshavare får inte bevittna ett förordnande till fullmaktsgivaren. Detta gäller oavsett om framtidsfullmakten har trätt i kraft eller inte.

9.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

8 § Insatser enligt denna lag ska ges den enskilde endast om han eller hon begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare, förvaltare *eller framtidsfullmaktshavare* begära insatser för honom eller henne.

När en insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

I paragrafen behandlas bl.a. vem som får begära insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Genom tillägget i *första stycket* har en framtidsfullmaktshavare rätt att begära insatser för fullmaktsgivarens räkning. Rätten gäller när framtidsfullmakten har trätt i kraft. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

9.5 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

36 kap. Sekretess till skydd för enskild i vissa mål och ärenden hos domstol, i vissa fall av medling, i ärenden om rättshjälp, m.m.

Vissa mål och ärenden hos domstol samt vissa fall av medling

Familjerättsliga mål eller ärenden

1 § Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. ärende enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn,
2. ärende om adoption enligt 4 kap. föräldrabalken,
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken,
4. ärende om förvaltarskap,
5. ärende enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, *eller*
6. *ärende enligt lagen (2017:000) om framtidsfullmakter.*

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om en part begär det och det kan antas att den enskilde

eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. äktenskapsmål,
2. mål eller ärende enligt föräldrabalken i annat fall än som anges i första stycket,
3. ärende enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,
4. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 eller ärende enligt 8 § lagen (2008:450) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen,
5. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet och enligt Haagkonventionen av den 23 november 2007 om internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar, eller
6. mål eller ärende enligt lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om sekretess för vissa uppgifter i familjerättsliga mål och ärenden hos domstol. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

I *första stycket* läggs en sjätte punkt till. Tillägget innebär att sekretess ska gälla hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden i ärenden enligt lagen om framtidsfullmakter, t.ex. i fråga om ikraftträdande av en framtidsfullmakt. Sådan sekretess gäller dock bara om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs.

Sammanfattning av betänkandet Frågor om Förmyndare och ställföreträdare för vuxna (SOU 2004:112)

Uppdraget

En av utredningens huvuduppgifter har varit att utvärdera 1995 års förmynderskapsreform, särskilt de delar av reformen som behandlar avregleringen av föräldrars förmyndarförvaltning och de nya arbetsuppgifter som överförmyndarna och länsstyrelserna fått.

En annan uppgift har varit att se över regelverket om ställföreträdare för hjälpbehövande vuxna, varvid utredningen särskilt har undersökt behovet av en legal ställföreträdare som kan företräda den enskilde i frågor om hälso- och sjukvård, socialtjänst och forskning.

Utredningen har vidare haft till uppgift att generellt se över de stödformer som erbjuds i föräldrabalken. I samband härmed har utredningen undersökt vilka åtgärder som är möjliga att vidta för att garantera tillgången på kvalificerade och lämpliga gode män och förvaltare.

I uppdraget har också ingått att undersöka om fullmakter som den enskilde utfärdar för en framtida situation kan vara ett gångbart alternativ till föräldrabalkens stödformer.

Utredningen har också haft till uppgift att följa upp vissa lagändringar från år 1997 rörande det rättsliga skyddet för s.k. ensamkommande barn. Arbetet i denna del har redovisats i delbetänkandet God man för ensamkommande flyktingbarn, SOU 2003:51, varvid utredningen har föreslagit en särskild lag om god man för ensamkommande barn m.fl.

Företrädare för vuxna hjälpbehövande

Utgångspunkter för en reglering

Med dagens regler kan en vuxen hjälpbehövande förses med en ställföreträdare enligt föräldrabalken. De två institut som det är fråga om är godmanskap och förvaltarskap. Föräldrabalkens regler om ställföreträdarskap för vuxna har emellertid vissa brister. Bl.a. är det i dag oklart hur långt en förordnad ställföreträdares behörighet sträcker sig. Många personer är i behov av ett bättre skydd än det som dagens regelverk ger. Samtidigt finns i dagsläget svårigheter att rekrytera tillräckligt många ställföreträdare, vilket är ett problem som av allt att döma lär bli större med tiden.

Samhället har ett ansvar för att personer som har otillräcklig beslutsförmåga ges möjlighet att få en företrädare som kan åberopa sig på rättsligt stöd, eventuellt kopplat till ett domstols- eller myndighetsbeslut, när han eller hon företräder en sådan utsatt person. Lösningen föreslås bli att instituten godmanskap och förvaltarskap kompletteras med nya, mindre formella stödformer i särskild lagstiftning. Målgruppen för de nya stödformerna skall vara vuxna personer som saknar mental förmåga att ta ställning i en viss rättslig angelägenhet (bristande besluts-

kompetens). Reglerna om gode män och förvaltare i föräldrabalken föreslås bilda basen i ett samordnat system om regler för ställföreträdarskap.

Det finns skäl för att låta människor själva föranstalta om ställföreträdarskapet inför tider då de kan tänkas vara i behov av hjälp. Ökade möjligheter skall därför finnas för den enskilde att för framtida sjukdomstillstånd och liknande utse ställföreträdare i t.ex. fullmakter som tar sikte just på sådana situationer.

Om en bedömning i det enskilda fallet leder till att en viss person skall anses sakna beslutskompetens och om han eller hon inte heller har fått eller själv utsett en behörig företrädare, skall personen på vissa kärnområden kunna förses med en ställföreträdare utan särskilda domstols- eller myndighetsbeslut. Den kategori av ställföreträdare som på detta sätt skall kunna ges en roll är anhöriga till den enskilde, under förutsättning att de accepterar uppgiften.

För personer som visserligen har ett hjälpbehov men som klarar av att fatta egna beslut skall en ställföreträdare utses endast i den mån den enskilde inte själv kan eller vill bli företrädd på annat sätt, t.ex. med stöd av fullmakter.

Utredningen framhåller som viktiga principer för en reform de hjälpbehövandes autonomi och frivilliga medverkan. Av särskild vikt är respekten för de hjälpbehövandes värdighet. De hjälpbehövandes egen inställning till olika åtgärder bör beaktas, trots att de vid tillfället för åtgärden kanske inte har tillräcklig kapacitet för att själva fatta beslut.

Ställföreträdarskap genom fullmakter och andra direktiv

Framtidsfullmakter

Många människor utfärdar fullmakter för att få hjälp med åtgärder av olika slag, kanske främst i ekonomiska angelägenheter. En fungerande fullmakt kan vara ett alternativ till representantskap i form av god man och, i vissa fall, förvaltare. Mycket talar dock för att en fullmakt enligt svensk rätt förlorar sin verkan sedan fullmaktsgivaren mist sin beslutsförmåga.

Utredningen föreslår att ett nytt fullmaktsinstitut med framtidsfullmakter införs för situationer i vilka en fullmaktsgivare inte längre själv kan råda över det som fullmakten är avsedd att omfatta. En framtidsfullmäktig – av naturliga skäl en person som fullmaktsgivaren har stort förtroende för – skall anses vara fullmaktsgivarens ställföreträdare.

Reglerna, som tills vidare föreslås ingå i en ny lag (se nedan), skall ses som ett komplement till föräldrabalkens representationsregler. Fullmakterna skall kunna avse både ekonomiska och personliga angelägenheter, till skillnad från vad som är fallet med fullmakter enligt avtalslagens bestämmelser. För att fullmäktigen skall kunna företräda fullmaktsgivaren i hälso- och sjukvårdsfrågor måste detta uttryckas särskilt i fullmakten.

Den nya lagstiftningen bör anknyta till befintliga regelsystem, företrädesvis avtalslagen, ärvdabalkens bestämmelser om upprättande av testamente, föräldrabalken och sysslomannareglerna i handelsbalken. En fullmaktsgivare skall ges stort utrymme för individuella lösningar. Av

rättssäkerhetsskäl bör vissa möjligheter finnas till insyn och kontroll från överförmyndarnas sida.

En framtidsfullmakt skall träda i kraft när fullmaktsgivaren varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som framtidsfullmakten avser. Den skall vara skriftlig och i övrigt i princip underkastas samma formkrav som testamenten. Formkraven bör vara sådana att fullmaktsgivaren förmås att begrunda att fullmakten skall träda i funktion vid en tidpunkt då han eller hon har stora svårigheter att själv råda över dess existens.

Fullmaktsgivaren bör informera sin omgivning om att en framtidsfullmakt har upprättats. Ingen registrering av fullmakter föreslås. Det skall vara fullmäktigen som tar ställning till om fullmakten har trätt i kraft, varför han eller hon måste ha rätt att ta del av annars sekretessbelagda uppgifter om den enskildes hälsotillstånd.

Av naturliga skäl kan det visa sig svårt att återkalla en fullmakt av nu nämnt slag. Om det visar sig att en framtidsfullmakt används på ett sätt som inte varit förutsatt, skall fullmäktigen efter domstolsprövning kunna ersättas med god man eller förvaltare. Detta kan också bli nödvändigt, om fullmäktigen av olika skäl inte kan ta sig an uppdraget. Vidare skall en ställföreträdare kunna utses i sådana angelägenheter som inte täcks av förordnandena i framtidsfullmakten. Kopplingen till föräldrabalkens regler medför att en fullmäktig inte bör kunna ges större behörighet än vad en god man skulle ha kunnat erhålla.

Fullmakters verkan vid beslutsoförmåga hos fullmaktsgivaren

Som konstaterats ovan är det med gällande regler osäkert vilken verkan en ”vanlig” fullmakt enligt avtalslagen har sedan fullmaktsgivaren har blivit varaktigt och i huvudsak beslutsoförmögen. En rimlig konsekvens av att nya regler om framtidsfullmakter införs är att det i lag slås fast att en rättshandling som en fullmäktig företagit med stöd av en sådan fullmakt inte har större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen. En ny bestämmelse med denna innebörd föreslås bli införd i avtalslagen.

Ett viktigt undantag från denna princip föreslås. Det gäller skriftliga fullmakter som avser uppbärande av medel för periodiskt återkommande, sedvanliga betalningar eller andra penningöverföringar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring. I praktiken rör det sig om autogiromedgivanden av tämligen rutinbetonat slag. Sådana fullmakter skall i princip få behålla sin giltighet även sedan fullmaktsgivaren har mist sin beslutskompetens, utan förbehåll eller formaliakrav. Detsamma skall gälla andra medgivanden om periodiska överföringar från den enskilde för sådana ändamål.

Anhöriga ställföreträdare i vissa ekonomiska angelägenheter

Mot bakgrund av att det visat sig svårt att rekrytera tillräckligt många gode män och förvaltare finns det skäl att föreslå även andra ställföreträdarkategorier än framtidsfullmäktige för vuxna personer. Det ligger nära till hands att då söka bland anhöriga till de hjälpbehövande.

Anhöriga till vuxna hjälpbehövande fyller av allt att döma en viktig funktion redan i dag på flera områden. Ett av dessa är den ekonomiska förvaltningen av medel som tillhör vuxna hjälpbehövande. Lagstödet för de åtgärder som vidtas, oftast med den enskildes bästa för ögonen, är emellertid bräckligt.

Utredningen föreslår därför att anhöriga skall ges legal behörighet i vissa ekonomiska angelägenheter för personer som har fyllt 18 år men som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande uppenbarligen varaktigt saknar förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter. Lagen skall inte omfatta personer som lider av en bestående funktionsnedsättning när de fyller 18 år.

Bestämmelserna bör tas in som ett andra kapitel i den ovan nämnda lagen om framtidsfullmakter, som föreslås få namnet lag om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga (LFA).

I praktiken rör det sig om ställföreträdarskap för personer som har svårigheter att klara t.o.m. de mest elementära ekonomiska angelägenheter. Behörigheten bör inskränka sig till sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring. De anhöriga skall bl.a. kunna sköta betalningar och träffa vissa avtal för den enskildes räkning samt upprätta eller återkalla autogirofullmakter.

Företrädarskap genom anhöriga i ekonomiska angelägenheter skall enligt förslaget ses som en subsidiär lösning; behörigheten skall inträda först om det kan konstateras att den enskilde varken har utsett framtidsfullmäktig eller har god man eller förvaltare på området. Uppgiften skall vara frivillig. I första hand är det den enskildes make eller sambo som kommer i fråga, därefter barn, barnbarn, föräldrar och syskon i fallande ordning. Endast en kategori av släktingar – i förekommande fall flera personer med identiska släktband till den hjälpbehövande – bör kunna företräda den anhörige i de angelägenheter som blir aktuella.

Kräver den enskildes förhållanden mer vidsträckt hjälp, återstår ingen annan utväg än att komplettera ställföreträdarskaran med en föräldrabalkrepresentant, alternativt att helt ersätta de anhöriga på denna väg. Det senare alternativet kan också bli aktuellt, om det visar sig t.ex. att de anhöriga missköter uppgiften. Viss tillsyn kan utövas av överförmyndaren.

Naturligtvis bör en anhörig ställföreträdare inte kunna företräda den enskilde i situationer där det finns motstående intressen. En annan begränsning som följer av förslaget är att den anhörige inte skall ha behörighet att företräda den enskilde i mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet. Anhöriga ställföreträdare skall under skadeståndsansvar handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde och ta hänsyn till hans eller hennes inställning, trots att den enskilde är beslutsoförmögen när behörigheten aktualiseras.

Ställföreträdares möjlighet att sätta någon annan i sitt ställe, m.m.

Förordnade förmyndare, gode män och förvaltare

I dag saknas lagregler om möjligheterna för förordnade förmyndare, gode män och förvaltare att genom fullmakt låta någon annan fatta beslut på den hjälpbehövandes vägnar. Praktiska skäl talar för att det bör vara

möjligt för en god man eller förvaltare som t.ex. blir sjuk att tillfälligt låta någon annan biträda den hjälpbehövande. Likaså bör en ställföreträdare få överlåta beslutanderätt till t.ex. en advokat som har att företräda den hjälpbehövande i en komplicerad juridisk fråga.

Möjligheten att sätta någon annan i sitt ställe får emellertid inte leda till att den förordnade ställföreträdaren mer eller mindre överlåter ställföreträdarskapet på någon annan. Utredningen föreslår därför att en god man eller förvaltare endast vid eget, tillfälligt förhinder eller vid behov av hjälp i en viss, särskilt angiven angelägenhet får ge fullmakt till någon annan att företräda den hjälpbehövande.

Rör det sig om en fullmakt vid tillfälligt förhinder för den gode mannen eller förvaltaren, får ställföreträdaren endast låta den utomstående personen företa sedvanliga rättshandlingar som har anknytning till den hjälpbehövandes dagliga livsföring.

Den gode mannen eller förvaltaren får aldrig bemyndiga någon utomstående att företa rättshandlingar som ställföreträdaren inte själv får företa. Vidare skall framhållas att en god man inte med stöd av den föreslagna ordningen får överlåta åt annan att besluta i frågor som rör hälso- och sjukvård eller forskning.

Fullmakten skall vara skriftlig och vara ställd till en eller flera namngivna fysiska personer. Vid behov av hjälp i en viss, särskilt angiven angelägenhet som innebär förvaltning av den enskildes egendom får dock fullmakten ställas till en bank eller ett kreditmarknadsföretag.

Utan hinder av den föreslagna ordningen får gode män och förvaltare, inom ramen för sitt förordnande, lämna och återkalla autogiromedgivanden och andra medgivanden till stående betalningsöverföringar.

Genom en hänvisning i 10 kap. föräldrabalken görs nu nämnda bestämmelser tillämpliga också på förordnade förmyndare.

Framtidsfullmäktige, vårdombud och anhöriga ställföreträdare

Framtidsfullmäktige, vårdombud och anhöriga ställföreträdare ges under vissa förhållanden rätt att på motsvarande sätt som gode män och förvaltare sätta någon annan i sitt ställe.

Ikraftträdande

Utredningens förslag föreslås träda i kraft den 1 juli 2007. Möjligheter bör dock finnas att låta somliga förslag träda i kraft vid annan tidpunkt, om detta bedöms angeläget.

Betänkandets lagförslag

1 Förslag till lag om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Om framtidsfullmakter, m.m.

Innebörd

1 § En framtidsfullmakt är en fullmakt åt en eller flera personer att företräda fullmaktsgivaren efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

Framtidsfullmakt kan upprättas av den som har fyllt 18 år.

2 § Fullmakten kan omfatta både ekonomiska och personliga angelägenheter. Det skall klart framgå av fullmakten att den har verkan efter den tidpunkt som anges i 1 §.

Om framtidsfullmakten skall omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvården, skall detta särskilt anges.

3 § Förordnanden i en framtidsfullmakt som innebär att en fullmäktig ges behörighet i personliga angelägenheter i de avseenden som anges i 11 kap. 6 § föräldrabalken är utan verkan.

Upprättande

4 § En framtidsfullmakt skall upprättas skriftligt med två vittnen. Fullmaktsgivaren skall skriva under framtidsfullmakten i vittnenas samtidiga närvaro eller intyga inför dem att han eller hon har skrivit under handlingen. Framtidsfullmakten bör dateras. Vittnena skall ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt. De skall bekräfta handlingen genom sin underskrift.

För vittnen enligt första stycket skall gälla de villkor som anges i 10 kap. 4 § första stycket ärvdabalken.

Den som anges som fullmäktig i framtidsfullmakten får inte tas till vittne.

5 § Vittnena bör på framtidsfullmakten anteckna iakttagelser om fullmaktsgivarens hälsotillstånd och andra omständigheter som är av betydelse för framtidsfullmaktens giltighet.

Läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd när framtidsfullmakten skrevs bör bifogas framtidsfullmakten.

Återkallelse

6 § En framtidsfullmakt kan inte med bindande verkan göras oåterkallelig.

7 § En framtidsfullmakt återkallas genom att fullmaktsgivaren återtar eller låter förstöra handlingen. Fullmäktigen skall på begäran av fullmaktsgivaren lämna tillbaka framtidsfullmakten.

Har tredje man fått ett särskilt meddelande om att framtidsfullmakten är återkallad, gäller detta som återkallelse gentemot honom.

8 § För återkallelse i övrigt eller förklaring att en framtidsfullmakt skall vara kraftlös gäller vad som anges i 2 kap. 17, 19 och 20 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

En framtidsfullmakt som innefattar rätt att sluta avtal om köp, byte eller gåva av fast egendom är utan verkan i sådana angelägenheter, om återkallelse har skett enligt 7 § första stycket eller om den har förklarats kraftlös i enlighet med vad som anges i 2 kap. 17 § lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Ikraftträdande

9 § Fullmäktigen skall ta ställning till när fullmakten i enlighet med 1 § träder i kraft.

Ett förordnande för en person att vara fullmäktig enligt en framtidsfullmakt skall anses innefatta medgivande för fullmäktigen att ta del av uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd, om detta behövs för att avgöra om fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som anges i 1 §.

10 § Om inte annat framgår av fullmakten skall fullmäktigen snarast underrätta fullmaktsgivaren och dennes make eller sambo och närmaste släktingar om fullmaktens ikraftträdande och om dess innehåll.

Jäv

11 § En fullmäktig har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren, om det uppstår en fråga om rättshandling eller rättegång mellan fullmaktsgivaren å ena sidan och fullmäktigen, hans eller hennes make eller sambo eller någon annan som fullmäktigen företräder å den andra sidan.

Första stycket hindrar inte att fullmäktigen lämnar personliga presenter eller andra gåvor som får anses ha stöd i framtidsfullmakten. Fullmäktigen kan också täcka nödvändiga utgifter samt bestämma eget arvode i enlighet med vad som bestäms i fullmakten eller får anses skäligt.

Om förordnande av god man i fullmäktigens ställe i fall som anges i första stycket tillämpas 11 kap. 17 § andra stycket föräldrabalken. Föreskrifterna i nämnda § tredje stycket om förordnande av god man när det finns intressemotsättning tillämpas i förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen, om det begärs av någon av dem eller om det annars är lämpligt. Om sådan god man gäller också vad som i övrigt är föreskrivet i 11 kap. föräldrabalken.

Fullmaktsgivarens bundenhet

12 § Den som har gett en framtidsfullmakt för någon annan att företräda sig är omedelbart berättigad och förpliktad i förhållande till tredje man

genom en rättshandling som fullmäktigen har företagit inom framtidsfullmaktens gränser och i fullmaktsgivarens namn.

Vad som sägs i första stycket gäller även i fråga om fullmakt att företräda fullmaktsgivaren vid rättshandlingar, som företas gentemot honom.

13 § Har fullmäktigen överskridit sin befogenhet när han företagit en rättshandling, gäller rättshandlingen inte mot fullmaktsgivaren, om tredje man insett eller borde ha insett att fullmäktigen överskred sin befogenhet.

14 § Om fullmaktsgivaren har särskild anledning att befara att fullmäktigen kommer att på grund av fullmakten företa rättshandlingar gentemot en viss person, som saknar kännedom om att framtidsfullmakten enligt 20 § inte längre gäller, skall fullmaktsgivaren om möjligt meddela denne att framtidsfullmakten har upphört att gälla. Underlåter fullmaktsgivaren det, får han inte mot en person som är i god tro åberopa att framtidsfullmakten inte gäller.

Fullmäktigens ansvar m.m.

15 § Fullmäktigen ansvarar gentemot tredje man för att han eller hon har nödvändig fullmakt. Om detta gäller vad som föreskrivs i 2 kap. 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

16 § För det inbördes förhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmäktig gäller vad som föreskrivs i 18 kap. handelsbalken.

Fullmäktigen skall hålla fullmaktsgivarens medel avskilda från sina egna.

Granskning av hur framtidsfullmakten används

17 § Fullmäktigen skall på begäran av överförmyndaren för den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd lämna de upplysningar om fullmaktsförhållandet och företagna åtgärder som överförmyndaren begär. Fullmaktsgivaren skall på överförmyndarens begäran även lämna särskild redovisning för sitt uppdrag.

Förordnande av god man eller förvaltare enligt föräldrabalken

18 § Om möjlighet att besluta om godmanskap eller förvaltarskap för fullmaktsgivaren gäller vad som föreskrivs i 11 kap. 2 och 9 §§ föräldrabalken. Ansökan om sådant anordnande får göras, förutom av dem som anges i 11 kap. 25 § nämnda balk, av den som i en framtidsfullmakt har angetts som fullmäktig.

Då det gäller att bedöma om det behövs godmanskap eller förvaltarskap skall rätten särskilt beakta, om framtidsfullmäktigen inte kan ta tillvara fullmaktsgivarens intressen på det sätt som får anses vara förutsatt i fullmakten.

19 § Om godmanskap enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren, är framtidsfullmakten utan verkan för de angelägenheter som omfattas av beslutet.

Om verkan av framtidsfullmakten i vissa fall

20 § Om framtidsfullmakten har trätt i kraft men fullmaktsgivarens tillstånd inte längre är sådant som anges i 1 §, saknar framtidsfullmakten verkan, när inte annat följer av 14 §.

21 § Dör fullmaktsgivaren eller blir fullmaktsgivarens egendom avträdd till konkurs eller får han eller hon förvaltare och har framtidsfullmakten trätt i kraft och brukats av fullmäktigen, gäller i fråga om ekonomiska angelägenheter vad som sägs i 2 kap. 21, 23 och 24 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Framtidsfullmäktiges rätt att låta annan rättshandla på den enskildes vägnar, m.m.

22 § En framtidsfullmäktig kan överlåta behörighet att företräda fullmaktsgivaren endast om det följer av en tillämpning av föreskrifterna i 11 kap. 23 § föräldrabalken. Om ytterligare inskränkningar i rätten att överlåta behörighet är särskilt föreskrivet. Vad som har sagts nu gäller dock inte om något annat anges i framtidsfullmakten.

Periodiskt återkommande betalningar, m.m.

23 § En skriftlig fullmakt som någon har lämnat annan att i visst angivet avseende hos kreditinstitut eller annan tredje man uppbära medel för periodiskt återkommande betalningar eller andra penningöverföringar för de ändamål som anges i 2 kap. 2 § har verkan även sedan fullmaktsgivaren har kommit i det tillstånd som anges i 1 §. I fråga om en sådan fullmakt gäller 6 §.

Vad som sägs i första stycket skall gälla även andra skriftliga medgivanden om periodiska betalningar eller penningöverföringar från den enskilde för där angivna ändamål.

Särskilda föreskrifter

24 § Det finns särskilda föreskrifter om framtidsfullmakter i bl.a. lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. och lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden.

2 kap. Om anhöriga ställföreträdare i vissa ekonomiska angelägenheter

Behörighetens avgränsning

1 § I detta kapitel finns föreskrifter om anhöriga med behörighet i vissa ekonomiska angelägenheter för personer som har fyllt 18 år men som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande uppenbarligen varaktigt saknar förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter.

2 § Behörigheten för anhöriga enligt 1 § avser, enligt vad som närmare anges i 6 §, sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Sådana rättshandlingar kan avse livsmedel, kläder och skor, förbrukningsartiklar, boende, hälsa och hygien, tandvård, transporter, avgifter för sociala tjänster, skattebetalningar, telefon, tillgång till massmedier, förströelser, försäkringar och medlemskap i föreningar.

Behörigheten avser även insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsföretag.

3 § Behörigheten för anhöriga gäller endast i den mån den enskilde inte företräds av framtidsfullmäktig enligt 1 kap. i denna lag eller av god man eller förvaltare enligt föräldrabalken.

Vilka anhöriga är behöriga?

4 § Följande anhöriga kommer i fråga som ställföreträdare enligt detta kapitel.

1. Make eller sambo.
2. Barn.
3. Barnbarn.
4. Föräldrar.
5. Syskon.

Om den enskilde på grund av bestående funktionsnedsättning är i det tillstånd som anges i 1 § när han eller hon fyller 18 år, kan han eller hon företrädas endast av en god man eller en förvaltare.

5 § Ställföreträdarskapet bestäms av den ordning i vilken de anhöriga är upptagna under punkterna i 4 §. Då skall bortses från personer som avböjer uppgiften eller inte kan anträffas eller är underåriga eller annars är ur stånd att sköta uppgiften.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan inbördes anförtro varandra behörigheten.

Ett avböjande från en anhörig eller anhöriga under samma punkt kan endast avse samtliga angelägenheter enligt 2 §.

Närmare om den anhöriges behörighet

6 § Den anhörige får inom ramen för 1 och 2 §§

1. träffa avtal för den enskildes räkning,
2. ombesörja betalningar för denne med tillgängliga medel,
3. för ändamål som anges i 2 § tredje stycket och, i behövlig utsträckning, under 2 i denna paragraf lyfta inkomst och avkastning av egendom som tillkommer den enskilde och ta i anspråk banktillgodohavanden och andra penningmedel, och
4. lämna eller ändra sådan skriftlig fullmakt eller sådant medgivande som avses i 1 kap. 23 §.

7 § Den anhörige har inte behörighet att företräda den enskilde i mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet.

Den anhörige har inte heller rätt att företräda den enskilde, om det uppstår en fråga om en rättshandling mellan den enskilde, å ena sidan, och den anhörige, den anhöriges make eller sambo eller någon som den anhörige företräder, å den andra sidan.

Om förordnande av god man i den anhöriges ställe i fall som anges i andra stycket tillämpas 11 kap. 17 § andra stycket föräldrabalken. Föreskrifterna i nämnda § tredje stycket om förordnande av god man när det finns intressemotsättning tillämpas i förhållandet mellan den enskilde och den anhörige, om det begärs av någon av dem eller om det annars är lämpligt. Om sådan god man gäller också vad som i övrigt är föreskrivet i 11 kap. föräldrabalken.

Om visst skydd för tredje man i god tro

8 § En rättshandling som en anhörig med stöd av 1 och 3–5 §§ har företagit för den enskildes räkning är bindande för den enskilde även om den inte har varit av det slag som anges i 2 §, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

9 § Om den enskilde har särskild anledning att befara att en anhörig med åberopande av behörighet enligt detta kapitel kommer att företa rättshandlingar gentemot en viss person som saknar kännedom om att den enskilde inte längre är i det tillstånd som anges i 1 §, skall den enskilde om möjligt meddela denna person att behörigheten har upphört att gälla. Underlåter den enskilde det, får han eller hon inte mot en person som är i god tro åberopa att behörigheten har upphört.

Skyldigheter för den anhörige

10 § När den anhörige tar i anspråk behörighet enligt detta kapitel skall han eller hon alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde. Härvid skall beaktas den enskildes egen uttryckta eller förmodade inställning.

11 § En anhörig som utnyttjar sin behörighet skall fortlöpande föra räkenskaper över sin förvaltning och göra anteckningar om sina åtgärder i övrigt. Den anhörige skall se till att pengar som tillhör den enskilde förvaras så att de inte sammanblandas med tillgångar som han eller hon annars förvaltar.

12 § Den anhörige skall på begäran av överförmyndaren i den kommun där den enskilde är folkbokförd lämna de upplysningar som överförmyndaren begär om vilka åtgärder som han eller hon har vidtagit med hänvisning till behörighet enligt detta kapitel. Den anhörige skall på överförmyndarens begäran även lämna särskild redovisning för sitt handlande.

Skadestånd

13 § En anhörig som har tagit i anspråk sin behörighet enligt detta kapitel är skyldig att ersätta skada som han eller hon har orsakat den enskilde uppsåtligen eller av vårdslöshet.

Om flera anhöriga är ansvariga, tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket föräldrabalken.

I fråga om rätt att väcka talan om ersättning tillämpas vad som anges i 12 kap. 15 § andra stycket föräldrabalken.

14 § Om en rättshandling, som en anhörig har vidtagit med åberopande av behörighet enligt detta kapitel, på grund av brist i behörigheten inte blir bindande, är den som företagit rättshandlingen skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne har tillfogats. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den enskilde till följd av någon särskild omständighet, som den anhörige inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den anhörige skulle känna till.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2. Fullmakter som har upprättats före ikraftträdandetidpunkten skall ha verkan som framtidsfullmakter efter ikraftträdandet, om de uppfyller förutsättningarna i lagen.

3. I fråga om sådana skriftliga fullmakter och medgivanden som anges i 1 kap. 23 § skall den nya lagen gälla även om de har upprättats före ikraftträdandet.

2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken[1]

dels att nuvarande 11 kap. 4 § första stycket, 7 § första stycket och 15 § skall benämnas 11 kap. 2, 9 och 25 §§ och ha följande lydelse,

dels att 12 kap. 15 § skall ha följande lydelse,

dels att det skall införas sex nya paragrafer, 11 kap. 1, 3, 5, 6 och 23 §§ samt 12 kap. 15 a § med följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	11 kap.
	Om ställföreträdare för hjälpbehövande vuxna enligt särskild lagstiftning
	1 § *I lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga, lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. och lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden finns föreskrifter om ställföreträdare för vuxna personer som inte är i stånd att ta ställning i egna angelägenheter. Vad som föreskrivs om god man och förvaltare i detta kapitel skall inte tillämpas i den mån något annat följer av bestämmelserna i de nämnda lagarna. Detsamma gäller i förhållande till andra särskilda bestämmelser i lag om ställföreträdare för vuxna.*
	Om god man för hjälpbehövande vuxna
4 § första stycket[2] Om någon på grund av *sjukdom,*	2 § Om någon *som har fyllt 18 år* på

[1] Balken omtryckt 1995:974.
[2] Senaste lydelse 1994:1433.

psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att *bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person*, skall rätten, *om det behövs*, besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. *Ett sådant beslut* får inte meddelas utan samtycke av den *för vilken godmanskap skall anordnas, om inte den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas.*	grund av *psykisk störning, sjukdom, skada*, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp *helt eller delvis* med att *ha hand om sina ekonomiska eller personliga angelägenheter*, skall rätten besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. *Godmanskap skall dock inte anordnas, om tillfredsställande hjälp kan lämnas genom ställföreträdare som anges i de i 1 § nämnda lagarna eller på något annat sätt.* *Ett beslut om godmanskap* får inte meddelas utan samtycke av den *hjälpbehövande, om det inte är uppenbart att han eller hon saknar förmåga att själv ta ställning i frågan eller att meddela sin mening*. *3 §* *Godmanskapet bör anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet.* *Ett godmanskap som avser personliga angelägenheter omfattar frågor om att erhålla sociala förmåner från det allmänna, även om dessa är av ekonomisk natur, såvida inte något annat framgår av beslutet.* *Skall godmanskapet omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvården skall detta särskilt anges.* *5 §* *Den gode mannen skall i de angelägenheter som omfattas av uppdraget bevaka den enskildes rätt och har behörighet att företräda den enskilde i dessa angelägenheter, när inte något annat följer av 6 eller 7 §.* *Ett beslut om godmanskap begränsar i och för sig inte den enskildes behörighet att företa rättshandlingar.*

	6 § *En god man kan inte på den enskildes vägnar samtycka till äktenskap eller partnerskap, bekräfta faderskap, upprätta eller återkalla testamente eller medge abort eller sterilisering. En god man kan inte heller företräda den enskilde i en fråga som på liknande sätt är av utpräglat personlig karaktär och inte oundgängligt kräver ett ställningstagande på den enskildes vägnar*.
	Om förvaltare
7 § första stycket[3] Om någon som befinner sig i en sådan situation som anges i *4* § är ur stånd att *vårda sig eller sin egendom*, får rätten besluta att anordna förvaltarskap för honom eller henne. Förvaltarskap får dock inte anordnas, om det är tillräckligt att godmanskap anordnas eller att den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp.	9 § Om någon som *har fyllt 18 år och* befinner sig i *ett sådant tillstånd* som anges i *2* § är ur stånd att *ha hand om sina ekonomiska angelägenheter*, får rätten besluta att anordna förvaltarskap för honom eller henne *när det är påkallat för att hindra att den enskildes ekonomi utsätts för väsentliga risker eller att han eller hon utnyttjas ekonomiskt på ett otillbörligt sätt*. Förvaltarskap får dock inte anordnas, om det är tillräckligt att godmanskap anordnas eller att den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp.
	Gemensamma bestämmelser om god man och förvaltare
	23 § *Gode män och förvaltare får endast vid eget tillfälligt förhinder eller vid behov av hjälp i en viss, särskilt angiven angelägenhet ge fullmakt åt annan att i den enskildes namn företa rättshandlingar. Dessa måste falla inom ramen för den förordnade ställföreträdarens*

[3] Senaste lydelse 1994:1433.

uppdrag och behörighet i övrigt. Fullmakten skall vara skriftlig och ställd till en eller flera namngivna fysiska personer. Avser fullmakten rätt att i en viss, särskilt angiven angelägenhet förvalta den enskildes egendom, får fullmakten dock ställas till en bank eller ett kreditmarknadsföretag eller ett värdepappersbolag.

En fullmakt som ges vid tillfälligt förhinder för den gode mannen eller förvaltaren får avse endast rättshandlingar som anges i 11 kap. 7 § tredje stycket. En rättshandling av annat slag än som anges i detta stycke är dock bindande för den enskilde, såvida den mot vilken rättshandlingen riktade sig varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

Vad som sagts i första stycket och andra stycket första meningen gäller också i de fall då den gode mannen eller förvaltaren uppdrar åt annan att i eget namn företa rättshandlingar på den enskildes vägnar.

Oavsett vad som sägs i första–tredje styckena får en god man eller förvaltare inom ramen för sitt förordnande lämna skriftlig fullmakt till annan att hos kreditinstitut eller annan tredje man uppbära medel för periodiskt återkommande betalningar eller lämna medgivande till andra periodiska penningöverföringar från den enskilde.

<u>Om förfarandet vid förordnande av god man eller förvaltare och anordnande av godmanskap eller förvaltarskap</u>

15 §[4]	25 §
Ansökan om förordnande av god	Ansökan om förordnande av god

[4] Senaste lydelse 1994:1433.

man enligt *1–4* §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningen avser, om han eller hon har fyllt *sexton* år, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Ansökan om anordnande av godmanskap enligt *4* § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.	man enligt *2 och 16–18* §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningen avser, om han eller hon har fyllt *femton* år, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Ansökan om anordnande av godmanskap enligt *2 §* eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.
Ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av god man som avses i *4* §.	Ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av god man som avses i *2* §.
När det finns anledning till det skall rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt *4* § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.	När det finns anledning till det skall rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt *2* § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.

12 kap.

15 §[5]

Talan om ersättning enligt 14 § skall väckas inom *ett* år från det att handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen. Om talan inte väcks inom nämnda tid, är talerätten förlorad. Detta gäller inte, om ställföreträdaren har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.	Talan om ersättning enligt 14 § skall väckas inom *tre* år från det att handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen. Om talan inte väcks inom nämnda tid, är talerätten förlorad. Detta gäller inte, om ställföreträdaren har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande *eller om talan om ersättning grundar sig på en omständighet som inte har framgått av handlingarna.* *Detsamma skall gälla en talan mot ställföreträdare som inte är skyldig att avge sådan redovisning som avses i 16 kap. 8 §, när han eller hon har underrättat den som är berättigad att ta emot redogörelse för förvaltningen att handlingar som avses i 12 kap. 5 § finns tillgängliga för granskning.*

[5] Senaste lydelse 1994:1433.

15 a §

Kommunen svarar solidariskt med en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare för sakskada och ren förmögenhetsskada som ställföreträdaren inom ramen för sitt uppdrag har vållat den enskilde genom förmögenhetsbrott intill ett belopp motsvarande fem gånger prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Kommunen får när ersättningen utges avräkna vad som utgått eller kan komma att utgå ur föreliggande försäkringar som har tecknats av annan än den enskilde.

Vad kommunen har utgett enligt första stycket kan den återkräva av ställföreträdaren.

Ansvarig kommun enligt första och andra styckena är den kommun vars överförmyndare utövade tillsynen över ställföreträdaren vid tidpunkten för brottet.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2. Finns det vid ikraftträdandet anordnat förvaltarskap enligt 11 kap. 7 § för någon i anledning av att denne är ur stånd att vårda sin person skall beslutet anses avse godmanskap i personliga angelägenheter enligt 11 kap. 2 § i dess nya lydelse. Godmanskapet skall anses omfatta frågor om att erhålla sociala förmåner från det allmänna av ekonomisk natur men inte åtgärder inom hälso- och sjukvården. Förvaltaren skall i berört avseende anses vara god man.

3. Anordnande av godmanskap eller förordnande av god man som har skett enligt äldre bestämmelser skall anses ha meddelats enligt motsvarande nya bestämmelser i 11 kap.

4. Om det i en lag eller en författning som har beslutats av regeringen hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en föreskrift i denna lag, tillämpas i stället den nya föreskriften.

5. Ärenden om förmynderskap, godmanskap enligt 11 kap. 1, 2 och 4 §§ föräldrabalken i deras äldre lydelse eller förvaltarskap, vilka före ikraftträdandet har inletts vid rätten i den ort eller hos överförmyndaren för den kommun som enligt bestämmelserna i 10 kap. 13 § och 11 kap. 25 § i deras äldre lydelse då var behörig, skall handläggas där även efter ikraftträdandet.

6. Ärenden inom ramen för överförmyndarens tillsyn, vilka före ikraftträdandet har inletts hos överförmyndaren för den kommun som

enligt 16 kap. 2 § föräldrabalken i dess äldre lydelse då var behörig, skall handläggas där även efter ikraftträdandet.

7. Äldre bestämmelser enligt 12 kap. 15 § om tid för att väcka talan om ersättning skall gälla när handlingar som anges i 16 kap. 8 § före redovisningen.

8. Bestämmelserna i 12 kap. 15 a § om kommuners skadeståndsansvar skall tillämpas endast för sådan skada som vållats den enskilde efter ikraftträdandet.

9. Bestämmelsen i 13 kap. 2 § fjärde stycket om hinder mot att återkalla villkor om särskild överförmyndarkontroll gäller inte beträffande villkor uppställda före ikraftträdandet.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Härigenom föreskrivs att 22 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	22 §[1]
	En rättshandling som fullmäktigen företar efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada, eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter har inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen. Vad som har sagts nu gäller dock inte om annat följer av föreskrifter i 1 kap. lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Om fullmaktsgivaren får en förvaltare enligt föräldrabalken, har en rättshandling som fullmäktigen företar och som omfattas av förvaltarens uppdrag inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

[1] Senaste lydelse 1988:1264.

4 Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

Härigenom föreskrivs i fråga om fastighetstaxeringslagen (1979:1152) att 18 kap. 2 § skall ha följande lydelse

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
18 kap.	
2 §[1]	
Skyldighet att lämna deklaration eller annan uppgift, som sägs i denna lag, skall fullgöras	
1. för omyndig av förmyndare eller god man, som förordnats enligt 11 kap. *1* § föräldrabalken, beträffande vad förmyndaren eller gode mannen har under sin förvaltning	1. för omyndig av förmyndare eller god man, som förordnats enligt 11 kap. *16* § föräldrabalken, beträffande vad förmyndaren eller gode mannen har under sin förvaltning
2. för sådan person, för vilken god man eller förvaltare har förordnats enligt 11 kap. *3, 4* eller *7* § föräldrabalken, av gode mannen *eller* förvaltaren beträffande vad han har under sin förvaltning	2. för sådan person, för vilken god man eller förvaltare har förordnats enligt 11 kap. *2*, *9* eller *18* § föräldrabalken *eller som företräds av framtidsfullmäktig enligt 1 kap. lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga*, av gode mannen, förvaltaren *eller framtidsfullmäktigen* beträffande vad han *eller hon* har under sin förvaltning
3. för dödsbo av dödsbodelägare eller testamentsexekutor, som har att förvalta den dödes egendom, dock att där egendomen avträtts till förvaltning av boutredningsman, denne har att fullgöra deklarations- eller uppgiftsskyldigheten	
4. för dödsbo, som ej längre består, av den som vid tidpunkten för dödsboets upplösning haft att förvalta boets egendom	
5. för annan deklarations- eller uppgiftsskyldig än enskild person och dödsbo av vederbörande styrelse, förvaltning, syssloman, förvaltare eller ombud samt	
6. för annan än här ovan nämnd juridisk person, som inte längre består, av den som senast haft att förvalta dess angelägenheter.	
	Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap. 7 § föräldrabalken.

[1] Senaste lydelse 1988:1283.

Rätt att lämna deklaration eller annan uppgift, som anges i denna lag, har också en anhörig som företräder en person enligt 2 kap. lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet lämnats av Riksdagens ombudmän, Göta hovrätt, Hovrätten för Nedre Norrland, Kammarrätten i Göteborg, Värmlands tingsrätt, Skellefteå tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Länsrätten i Västernorrlands län, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Läkemedelsverket, Vägverket, Skatteverket, Brottsförebyggande rådet, Statens medicinsk-etiska råd, Centrala etikprövningsnämnden, Datainspektionen, Finansinspektionen, Statskontoret, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Handikappombudsmannen, Konsumentverket, Barnombudsmannen, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Universitetssjukhuset MAS, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, Statens beredning för medicinsk utvärdering, Borlänge kommun, Göteborgs kommun, Härjedalens kommun, Järfälla kommun, Karlskrona kommun, Lomma kommun, Melleruds kommun, Nässjö kommun, Skara kommun, Stockholms kommun, Timrå kommun, Umeå kommun, Växjö kommun, Stockholms läns landsting, Västerbottens läns landsting, Patientnämnden vid Örebro läns landsting, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Vårdförbundet, Sveriges läkarförbund, Sveriges tandläkarförbund, Svenska Läkaresällskapet, Svensk Sjuksköterskeförening, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare, Pensionärernas Riksorganisation, Demensförbundet, Handikappförbundens samarbetsorgan, Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna, Föreningen JAG, Sveriges kristna råd, Sveriges muslimska råd, Svenska Bankföreningen, Svenska Fondhandlareföreningen, Sveriges Försäkringsförbund, Föreningen Sveriges överförmyndare, Riksförbundet Gode män och Förvaltare, Stockholms läns God Mans- och Förvaltarförening, Värdepapperscentralen och Praktikertjänst AB.

Vetenskapsrådet, Medicinska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Karolinska institutet, Institutet för psykosocial medicin, Vårdalstiftelsen, Kronofogdemyndigheten i Helsingborg, Mullsjö kommun, Strömstads kommun, Älvsbyns kommun, Hallands läns landsting, Svenska Kommunalarbetareförbundet, Farmaciförbundet, Sveriges Allmänna Patientförening, Sveriges Pensionärsförbund, Anhörigrådet i Sverige, Alzheimerföreningen, Judiska församlingarnas centralråd, Fristående Sparbankers Riksförbund och Apoteket AB har avstått från att yttra sig.

Yttrande har dessutom avgetts av Nyköping/Oxelösunds God Man och Förvaltarförening, Överförmyndarnämnden i Örebro kommun, Trafikförsäkringsföreningen, Riksförbundet för Rörelsehindrade barn och ungdomar, De Handikappades Riksförbund, Riksförbundet för Trafik- och Polioskadade, FUB Skåne, Stockholms katolska stift, Överförmyndarnämnden i Jönköpings kommun, För Rätten Till Vår Död, Finansbolagens förening, PRO Skåne, Fondbolagens förening, Schizofreniförbundet, Riksföreningen Autism, Överförmyndarnämnden i Karlstads och Hammarö kommuner och ett antal privatpersoner.

Sammanfattning av promemorian Framtidsfullmakter (Ds 2014:16)

I promemorian lämnas förslag på vissa kompletterande bestämmelser till det lagförslag om framtidsfullmakter som Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare lämnade i november 2004. Utgångspunkten har varit att systemet med framtidsfullmakter ska vara enkelt och ha en privaträttslig karaktär men samtidigt uppfylla tillräckliga krav på rättssäkerhet.

Genom den föreslagna lagen införs en ny typ av fullmakter, framtidsfullmakter, som är giltiga när en fullmaktsgivare på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Det är fullmäktigen som med stöd av ett medicinskt underlag ska avgöra när denna tidpunkt har inträtt. För att framtidsfullmakten ska träda i kraft ska därutöver krävas att den registreras hos överförmyndaren. Fullmaktsgivaren ska kunna villkora ikraftträdandet av en prövning i tingsrätt av hans eller hennes hälsotillstånd. Även fullmäktigen ska kunna få till stånd en sådan prövning när det behövs för att uppdraget ska kunna fullgöras på förutsatt sätt.

Fullmäktigen ska vara skyldig att agera i enlighet med fullmakten och utifrån fullmaktsgivarens intressen. Han eller hon ska också vara skyldig att samråda med fullmaktsgivaren i viktiga frågor i den mån så är lämpligt och framtidsfullmakten inte anger annat.

Det ska stå fullmaktsgivaren fritt att avgöra om – och i så fall hur – fullmäktigens handlande ska kontrolleras. Fullmaktsgivaren ska i framtidsfullmakten kunna peka ut en person till vilken fullmäktigen har att lämna redovisning för sitt uppdrag. Denna person ska ha rätt att återkalla fullmakten för fullmaktsgivarens räkning. Som ett alternativ till ett sådant privat kontrollsystem ska fullmaktsgivaren kunna besluta att fullmäktigen på årlig basis ska lämna redovisning till överförmyndaren. Redovisningen föreslås där göras tillgänglig för fullmaktsgivarens närmaste anhöriga att granska. Om någon uppmärksammar överförmyndaren på att fullmäktigen gör sig skyldig till t.ex. missbruk eller försummelse vid utövandet av uppdraget ska överförmyndaren kunna ingripa i fullmaktsförhållandet och besluta att fullmäktigen inte längre får bruka framtidsfullmakten.

Utöver regler om framtidsfullmakter innehåller den föreslagna lagen särskilda behörighetsregler för anhöriga som innebär att en vuxen person som saknar förmåga att själv ha hand om sina ekonomiska angelägenheter kan få hjälp av anhöriga i dessa avseenden. De föreslagna behörighetsreglerna skapar en rättslig ram för sådana vardagliga rättshandlingar som många anhöriga redan i dag företar utan direkt lagstöd.

Som en följd av införandet av en lag om framtidsfullmakter föreslås att avtalslagen ska kompletteras med en bestämmelse som klargör att ordinära fullmakter förlorar sin verkan vid den tidpunkt då fullmaktsgivaren varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter.

Förslagen bedöms inte medföra några ökade kostnader för samhället.

Den nya lagen och de föreslagna ändringarna i andra författningar föreslås träda i kraft den 1 januari 2016.

Promemorians lagförslag

1 Förslag till lag (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Om framtidsfullmakter

Innebörd

1 § En framtidsfullmakt är en fullmakt åt en eller flera personer att företräda fullmaktsgivaren efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

En framtidsfullmakt kan upprättas av den som har fyllt 18 år.

2 § En framtidsfullmakt kan omfatta både ekonomiska och personliga angelägenheter. Det ska klart framgå av fullmakten att den har verkan efter den tidpunkt som anges i 1 §.

Ett förordnande i en framtidsfullmakt som omfattar åtgärder inom hälso- och sjukvården saknar verkan.

Upprättande

3 § En framtidsfullmakt ska upprättas skriftligt med två vittnen. Fullmaktsgivaren ska skriva under fullmakten i vittnenas samtidiga närvaro eller intyga inför dem att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt. De ska bekräfta handlingen genom sin underskrift.

För vittnen enligt första stycket ska gälla de villkor som anges i 10 kap. 4 § första stycket ärvdabalken.

Den som anges som fullmäktig får inte tas till vittne.

4 § Framtidsfullmakten bör dateras. Vittnena bör på framtidsfullmakten anteckna iakttagelser om fullmaktsgivarens hälsotillstånd och andra omständigheter som är av betydelse för fullmaktens giltighet.

Återkallelse

5 § Ett förordnande om att en framtidsfullmakt inte får återkallas saknar verkan.

6 § En framtidsfullmakt återkallas genom att fullmaktsgivaren återtar eller låter förstöra handlingen. Fullmäktigen ska på begäran av fullmaktsgivaren lämna tillbaka framtidsfullmakten.

Har tredje man fått ett särskilt meddelande om att framtidsfullmakten är återkallad, gäller detta som återkallelse gentemot honom.

7 § För återkallelse i övrigt eller förklaring att en framtidsfullmakt ska vara kraftlös gäller vad som anges i 2 kap. 17, 19 och 20 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

En framtidsfullmakt som innefattar rätt att sluta avtal om köp, byte eller gåva av fast egendom är utan verkan i sådana angelägenheter, om återkallelse har skett enligt 7 § första stycket eller om den har förklarats kraftlös i enlighet med vad som anges i 2 kap. 17 § lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

8 § Det som sägs om fullmaktsgivaren i 6 och 7 §§ gäller, om inte annat anges i framtidsfullmakten, även den som enligt 20 § 1 har rätt att på fullmaktsgivarens vägnar begära redovisning från fullmäktigen. Innan denne vidtar en sådan åtgärd ska fullmaktsgivaren underrättas.

Ikraftträdande

9 § Framtidsfullmakten träder i kraft när

1. fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som sägs i 1 §, och
2. fullmakten har registrerats i enlighet med 11 §.

10 § Fullmäktigen kan ansöka om registrering av framtidsfullmakten hos överförmyndaren i den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd. Ansökan ska vara skriftlig.

Ansökan om registrering kan göras när fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som sägs i 1 §. Innan fullmäktigen ansöker om registrering ska han eller hon inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd.

Ett förordnande för en person att vara fullmäktig enligt en framtidsfullmakt ska anses innefatta medgivande för fullmäktigen att ta del av uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd.

11 § Överförmyndaren ska registrera en framtidsfullmakt om

1. den har uppvisats i original,
2. den uppfyller kraven i 1 § andra stycket och 2 § första stycket samt har upprättats på det sätt som sägs i 3 §,
3. fullmäktigen har försäkrat på heder och samvete att fullmaktsgivaren och dennes make eller sambo och närmaste släktingar, samt i förekommande fall en person som enligt 20 § 1 utsetts för att motta redovisning från fullmäktigen, har underrättats om fullmaktens förekomst och innehåll samt fullmäktigens avsikt att ta fullmakten i bruk, och
4. den har fastställts av domstol enligt 12 §, för det fall fullmaktsgivaren har villkorat ikraftträdandet av en sådan fastställelse.

Fullmakten ska inte registreras i den utsträckning som den saknar verkan enligt 2 § andra stycket eller 24 §.

Om fullmakten registreras ska ett bevis på registreringen tillställas fullmäktigen. Av beviset ska framgå när registreringen har skett och om några angelägenheter som omfattas av fullmakten inte omfattas av registreringen.

12 § Tingsrätten kan på ansökan av den som anges som fullmäktig i en framtidsfullmakt fastställa framtidsfullmakten. Fastställelse ska ske om fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som anges i 1 § första stycket och framtidsfullmakten uppfyller kraven i 1 § andra stycket och 2 § första stycket samt har upprättats på det sätt som sägs i 3 §.

En ansökan om fastställelse ska vara skriftlig och framtidsfullmakten ska uppvisas i original. I samband med ansökan ska fullmäktigen ge in läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd. Han eller hon ska också lämna uppgifter om hur fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar kan nås.

Rätten ska ge fullmaktsgivaren tillfälle att yttra sig över ansökan, om det kan ske. Fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar ska underrättas om ansökan. Vid rättens handläggning tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Behörig domstol enligt första stycket är tingsrätten i den ort där den enskilde är folkbokförd.

Fullmäktigens fullgörande av uppdraget

13 § Fullmäktigen ska vid fullgörandet av sitt uppdrag handla i enlighet med fullmaktsgivarens intressen.

I viktiga frågor ska fullmäktigen, om det är lämpligt och inte annat föreskrivs i framtidsfullmakten, samråda med fullmaktsgivaren.

14 § Fullmäktigen ska hålla fullmaktsgivarens medel åtskilda från sina egna och i övrigt iaktta det som sägs om sysslomän i 18 kap. handelsbalken.

15 § En fullmäktig har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren, om det uppstår en fråga om rättshandling eller rättegång mellan fullmaktsgivaren å ena sidan och fullmäktigen, hans eller hennes make eller sambo eller någon annan som fullmäktigen företräder å den andra sidan.

När fullmäktigen inte kan företräda fullmaktsgivaren enligt första stycket ska överförmyndaren i den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd på fullmäktigens begäran utse en god man att företräda fullmaktsgivaren i angelägenheten.

Fullmäktigen får inte på fullmaktsgivarens vägnar lämna personliga presenter eller andra gåvor om inte grunderna för och omfattningen av gåvorätten framgår av fullmakten.

Fullmäktigen kan täcka nödvändiga utgifter och bestämma eget arvode i enlighet med vad som sägs i framtidsfullmakten. Om arvodesfrågan inte behandlas i fullmakten ska fullmäktigen ha rätt till arvode endast när det utifrån uppdragets art och omfattning kan anses rimligt.

16 § Fullmäktigen ansvarar gentemot tredje man för att han eller hon har nödvändig fullmakt. Om detta gäller det som föreskrivs i 2 kap. 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Fullmaktsgivarens bundenhet

17 § Den som har gett en framtidsfullmakt för någon annan att företräda sig är omedelbart berättigad och förpliktad i förhållande till tredje man genom en rättshandling som fullmäktigen har företagit inom fullmaktens gränser och i fullmaktsgivarens namn.

Det som sägs i första stycket gäller även i fråga om fullmakt att företräda fullmaktsgivaren vid rättshandlingar som företas gentemot honom.

18 § Har fullmäktigen överskridit sin befogenhet när han företagit en rättshandling, gäller rättshandlingen inte mot fullmaktsgivaren, om tredje man insett eller borde ha insett att fullmäktigen överskred sin befogenhet.

19 § Om fullmaktsgivaren har särskild anledning att befara att fullmäktigen på grund av framtidsfullmakten kommer att företa rättshandlingar gentemot en viss person, som saknar kännedom om att framtidsfullmakten enligt 25 § inte längre gäller, ska fullmaktsgivaren om möjligt meddela denne att framtidsfullmakten har upphört att gälla. Underlåter fullmaktsgivaren det, får han inte mot en person som är i god tro åberopa att fullmakten inte gäller.

Granskning av hur framtidsfullmakten används

20 § Fullmaktsgivaren kan i framtidsfullmakten

1. utse någon att på hans eller hennes vägnar motta redovisning från fullmäktigen, eller
2. föreskriva att fullmäktigen ska lämna sådan redogörelse för förvaltningen till överförmyndaren som anges i 14 kap. 15 § föräldrabalken.

21 § Fullmäktigen ska, oavsett vad som föreskrivs i framtidsfullmakten, på begäran av överförmyndaren i den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd lämna upplysningar om fullmaktsförhållandet och företagna åtgärder. Fullmaktsgivaren ska också på överförmyndarens begäran lämna särskild redovisning för sitt uppdrag.

22 § Överförmyndaren får besluta att framtidsfullmakten inte längre får brukas av fullmäktigen, om han eller hon vid utövandet fullgörandet av uppdraget gjort sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse eller annars visar sig vara uppenbart oförmögen att ta tillvara fullmaktsgivarens intressen på det sätt som får anses vara förutsatt i fullmakten.

Om fullmaktsgivaren enligt 20 § 1 utsett någon att på hans eller hennes vägnar motta redovisning får ett beslut enligt första stycket meddelas endast om det finns särskilda skäl.

Innan överförmyndaren beslutar att framtidsfullmakten inte längre får brukas av fullmäktigen ska han eller hon ges tillfälle att yttra sig.

Beslut enligt denna paragraf överklagas till tingsrätten i den ort där fullmaktsgivaren är folkbokförd.

23 § Den som har utfärdat en framtidsfullmakt har rätt att ta del av de handlingar som rör fullmaktsförhållandet och som förvaras hos överförmyndaren. En sådan rätt har också fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar.

Verkan av framtidsfullmakten i vissa fall

24 § Om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren, är framtidsfullmakten utan verkan för de angelägenheter som omfattas av beslutet.

25 § Om framtidsfullmakten har trätt i kraft men fullmaktsgivarens tillstånd inte längre är sådant som anges i 1 §, saknar fullmakten verkan, när inte annat följer av 19 §. Framtidsfullmakten saknar också verkan om överförmyndaren enligt 22 § beslutat att fullmakten inte längre får brukas av fullmäktigen.

26 § Dör fullmaktsgivaren eller blir fullmaktsgivarens egendom avträdd till konkurs eller får han eller hon förvaltare och har framtidsfullmakten trätt i kraft och brukats av fullmäktigen, gäller i fråga om ekonomiska angelägenheter vad som sägs i 2 kap. 21, 23 och 24 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Framtidsfullmäktiges rätt att låta annan rättshandla på den enskildes vägnar, m.m.

27 § Om inte annat sägs i fullmakten får fullmäktigen vid eget tillfälligt förhinder eller vid behov av hjälp i en viss, särskilt angiven angelägenhet genom fullmakt överlåta behörighet enligt en framtidsfullmakt En sådan fullmakt ska vara skriftlig och ställd till en eller flera namngivna fysiska personer. Avser fullmakten rätt att i viss, särskilt angiven ekonomisk angelägenhet förvalta fullmaktsgivarens egendom får fullmakten dock ställas till bank, kreditmarknadsföretag eller ett värdepappersbolag.

En fullmakt som ges vid tillfälligt förhinder får avse endast rättshandlingar som avses i 2 kap. 2 §. Andra typer av rättshandlingar är dock bindande för den enskilde, såvida den mot vilken rättshandlingen riktade sig varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

2 kap. Om anhöriga ställföreträdare i vissa ekonomiska angelägenheter

Behörighetens avgränsning

1 § I detta kapitel finns föreskrifter om anhöriga med behörighet i vissa ekonomiska angelägenheter för personer som har fyllt 18 år men som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande uppenbarligen saknar förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter.

2 § Behörigheten för anhöriga enligt 1 § avser sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Sådana rättshandlingar kan avse livsmedel, kläder och skor, förbrukningsartiklar, boende, hälsa och hygien, tandvård, transporter, avgifter för sociala tjänster, skattebetalningar, telefon, tillgång till massmedier, förströelser, försäkringar och medlemskap i föreningar.

3 § Behörigheten för anhöriga gäller endast i den mån den enskilde inte företräds av framtidsfullmäktig enligt 1 kap. eller av god man eller förvaltare enligt föräldrabalken.

Vilka anhöriga är behöriga?

4 § Följande anhöriga kommer i fråga som ställföreträdare enligt detta kapitel.

1. Make eller sambo.
2. Barn.
3. Barnbarn.
4. Föräldrar.
5. Syskon.

Om den enskilde på grund av bestående funktionsnedsättning är i det tillstånd som anges i 1 § när han eller hon fyller 18 år, kan han eller hon företrädas endast av en god man eller en förvaltare.

5 § Ställföreträdarskapet bestäms av den ordning i vilken de anhöriga är upptagna under punkterna i 4 §. Då ska bortses från personer som avböjer uppgiften eller inte kan anträffas eller är underåriga eller annars är ur stånd att sköta uppgiften.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan inbördes anförtro varandra behörigheten.

Ett avböjande från en anhörig eller anhöriga under samma punkt kan endast avse samtliga angelägenheter enligt 2 §.

Om visst skydd för tredje man i god tro

6 § En rättshandling som en anhörig med stöd av 1 och 3–5 §§ har företagit för den enskildes räkning är bindande för den enskilde även om den inte har varit av det slag som anges i 2 §, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet

7 § Om den enskilde har särskild anledning att befara att en anhörig med åberopande av behörighet enligt detta kapitel kommer att företa rättshandlingar gentemot en viss person som saknar kännedom om att den enskilde inte längre är i det tillstånd som anges i 1 §, ska den enskilde om möjligt meddela denna person att behörigheten har upphört att gälla. Underlåter den enskilde det, får han eller hon inte mot en person som är i god tro åberopa att behörigheten har upphört.

Skyldigheter för den anhörige

8 § När den anhörige tar i anspråk behörighet enligt detta kapitel ska han eller hon alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde. Härvid ska beaktas den enskildes egen uttryckta eller förmodade inställning.

9 § En anhörig som utnyttjar sin behörighet ska fortlöpande dokumentera sin förvaltning på ett med hänsyn till omständigheterna lämpligt sätt. Den anhörige ska se till att pengar som tillhör den enskilde förvaras så att de inte sammanblandas med tillgångar som han eller hon annars förvaltar.

Skadestånd

10 § En anhörig som har tagit i anspråk sin behörighet enligt detta kapitel är skyldig att ersätta skada som han eller hon har orsakat den enskilde uppsåtligen eller av vårdslöshet.

Om flera anhöriga är ansvariga, tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket föräldrabalken.

I fråga om rätt att väcka talan om ersättning tillämpas vad som anges i 12 kap. 15 § andra stycket föräldrabalken.

11 § Om en rättshandling, som en anhörig har vidtagit med åberopande av behörighet enligt detta kapitel, på grund av brist i behörigheten inte blir bindande, är den som företagit rättshandlingen skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne därigenom tillfogas. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den enskilde till följd av någon särskild omständighet, som den anhörige inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den anhörige skulle känna till.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Härigenom föreskrivs att 22 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	22 §[1]
	En rättshandling som fullmäktigen företar efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada, eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter har inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen. Det som nu sagts gäller dock inte om annat följer av föreskrifter i lagen (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.
	Utan hinder av det som sägs i första stycket har en skriftlig fullmakt som någon har lämnat annan att i visst angivet avseende hos kreditinstitut eller annan tredje man uppbära medel för periodiskt återkommande betalningar eller andra penningöverföringar för de ändamål som anges i 2 kap. 2 § lagen (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga verkan även sedan fullmaktsgivaren har kommit i det tillstånd som sägs i första stycket. Detsamma gäller andra skriftliga medgivanden om periodiska betalningar eller penningöverföringar från den enskilde för sådana ändamål.

[1] Senaste lydelse 1988:1264.

Om fullmaktsgivaren får en förvaltare enligt föräldrabalken, har en rättshandling som fullmäktigen företar och som omfattas av förvaltarens uppdrag inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.

3 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 15 § föräldrabalken[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 kap.	
15 §	
Ansökan om förordnande av god man enligt 1–4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningen avser, om han eller hon har fyllt sexton år, *samt* av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Ansökan om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.	Ansökan om förordnande av god man enligt 1–4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningen avser, om han eller hon har fyllt sexton år, hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar *samt av den som i en framtidsfullmakt har angetts som fullmäktig*. Ansökan om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.
Ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av god man som avses i 4 §.	
När det finns anledning till det *skall* rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.	När det finns anledning till det *ska* rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.

[1] Balken omtryckt 1995:974.

4 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att det i lagen införs en ny paragraf, 12 kap. 4 §, av följande lydelse,

dels att det i lagen införs en ny rubrik före 12 kap. 4 § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	12 kap.
	Betydelsen av en framtidsfullmakt
	4 §
	Särskilda bestämmelser om rätt för en framtidsfullmäktig att ta del av uppgifter om en fullmaktsgivares hälsotillstånd finns i 1 kap. 10 § tredje stycket lagen (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över promemorian lämnats av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Nacka tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Alingsås tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Justitiekanslern, Domstolsverket, Datainspektionen, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Pensionsmyndigheten, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet, Diskrimineringsombudsmannen, Danderyds kommun, Filipstads kommun, Göteborgs kommun, Habo kommun, Halmstads kommun, Karlstads kommun, Linköpings kommun, Kungsbacka kommun, Malmö kommun, Mölndals kommun, Norrköpings kommun, Kristianstads kommun, Skellefteå kommun, Stockholms kommun, Strömstads kommun, Svedala kommun, Söderköpings kommun, Uppsala kommun, Vadstena kommun, Västerås kommun, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges Överförmyndare, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare, Riksförbundet Gode män och Förvaltare, Svenska Bankföreningen, Sparbankernas Riksförbund, Svensk Försäkring, Svensk Inkasso, Svenska Läkaresällskapet, Pensionärernas Riksorganisation, Sveriges Pensionärsförbund och Handikappförbundens samarbetsorgan.

Lycksele tingsrätt, Borås kommun, Haparanda kommun, Huddinge kommun, Härjedalens kommun, Orsa kommun, Oxelösunds kommun, Västerviks kommun, Växjö kommun, Ånge kommun, Åstorps kommun, Ängelholms kommun, Svensk Handel, Fastighetsmäklarförbundet, Anhörigrådet i Sverige, Demensförbundet och Alzheimerföreningen har avstått från att yttra sig.

Yttranden har dessutom lämnats av Ystad-Sjöbo Överförmyndarnämnd, Överförmyndarnämnden i Örebro kommun, Överförmyndarnämnden i Helsingborgs kommun och Riksförbundet för Social och Mental Hälsa.

Lagrådsremissens lagförslag

1 Förslag till lag om framtidsfullmakter

Härigenom föreskrivs följande.

Innebörden av en framtidsfullmakt

1 § En framtidsfullmakt är en fullmakt som någon (fullmaktsgivaren) ger åt en fysisk person (fullmaktshavaren) att företräda fullmaktsgivaren när han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

2 § En framtidsfullmakt får omfatta ekonomiska och personliga angelägenheter.

En framtidsfullmakt får dock inte omfatta åtgärder som avses i 1 § första stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) eller 1 § tandvårdslagen (1985:125). Den får inte heller omfatta sådana frågor av utpräglat personlig karaktär som avses i 12 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken.

Upprättande av en framtidsfullmakt

3 § Den som har fyllt 18 år och har förmåga att ha hand om sina angelägenheter får upprätta en framtidsfullmakt.

4 § En framtidsfullmakt ska vara skriftlig.

Fullmaktsgivaren ska i två vittnens samtidiga närvaro skriva under fullmaktshandlingen eller intyga att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt och bekräfta handlingen med sina underskrifter.

Fullmaktshavaren får inte vara vittne. I övrigt tillämpas i fråga om vittnen 10 kap. 2 § första stycket och 4 § första och tredje styckena ärvdabalken.

5 § Av en framtidsfullmakt ska det framgå

1. att det är fråga om en framtidsfullmakt,
2. vilken eller vilka som är fullmaktshavare,
3. vilka angelägenheter den omfattar, och
4. vilka övriga villkor som gäller.

Ändring och återkallelse av en framtidsfullmakt

6 § Vid tillägg till eller annan ändring av en framtidsfullmakt tillämpas vad som gäller om upprättande av en framtidsfullmakt.

7 § En framtidsfullmakt kan inte med bindande verkan göras oåterkallelig.

I framtidsfullmakten får det bestämmas att en granskare enligt 23 § har rätt att återkalla fullmakten eller ansöka om att den ska förklaras kraftlös.

8 § För en återkallelse eller en kraftlöshetsförklaring tillämpas 16, 17 och 20 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Om en tredje man har fått ett särskilt meddelande om att framtidsfullmakten är återkallad, gäller detta som återkallelse mot honom eller henne.

Hur en framtidsfullmakt träder i kraft

9 § Om en framtidsfullmakt uppfyller kraven i 3 och 4 §§, träder den i kraft när fullmaktsgivarens situation är sådan som anges i 1 §.

Det är fullmaktshavaren som ska bedöma om framtidsfullmakten har trätt i kraft. Detta gäller inte om det i fullmakten har bestämts att ikraftträdandet ska prövas av domstol eller fullmaktshavaren annars begär en sådan prövning.

10 § Om fullmaktshavaren bedömer att framtidsfullmakten har trätt i kraft, ska han eller hon snarast underrätta fullmaktsgivaren, fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar och en granskare enligt 23 §. Av underrättelsen ska det framgå att framtidsfullmakten har trätt i kraft och vad den innehåller.

11 § Tingsrätten ska på ansökan av fullmaktshavaren besluta att fullmakten har trätt i kraft, om förutsättningarna enligt 9 § första stycket är uppfyllda.

En ansökan görs till tingsrätten i den ort där fullmaktsgivaren är folkbokförd eller, om fullmaktsgivaren inte är folkbokförd i Sverige, till tingsrätten i den ort där han eller hon vistas.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt andra stycket, är Stockholms tingsrätt behörig domstol.

12 § Tillsammans med en ansökan enligt 11 § ska fullmaktshavaren ge in framtidsfullmakten i original eller bestyrkt kopia.

Fullmaktshavaren ska i ansökan lämna kontaktuppgifter avseende fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar.

13 § Rätten ska inhämta ett läkarintyg eller någon annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd, om det inte är uppenbart obehövligt.

Fullmaktsgivaren ska ges tillfälle att yttra sig över ansökan, om det kan ske. Även fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar och överförmyndaren ska ges tillfälle att yttra sig.

14 § Vid handläggningen i domstol tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Fullmaktshavarens fullgörande av uppdraget

15 § Fullmaktshavaren ska fullgöra uppdraget i enlighet med fullmaktsgivarens intressen och, om det är möjligt, samråda med honom eller henne i viktiga frågor.

16 § Fullmaktshavaren ska i de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar bevaka fullmaktsgivarens rätt.

Fullmaktshavaren får i de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar återkalla andra fullmakter än framtidsfullmakter som fullmaktsgivaren har upprättat eller ansöka om att de ska förklaras kraftlösa.

17 § Fullmaktshavaren har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren i en fråga där fullmaktshavaren själv, fullmaktshavarens make eller sambo, hans eller hennes barn eller någon som fullmaktshavaren företräder är motpart eller av någon annan anledning kan ha motstridiga intressen.

Om fullmaktshavaren enligt första stycket inte har rätt att företräda fullmaktsgivaren, ska överförmyndaren på fullmaktshavarens begäran utse en god man att företräda fullmaktsgivaren. I övrigt gäller föräldrabalkens regler om god man.

18 § I den utsträckning fullmaktshavarens rätt att lämna gåvor inte regleras i framtidsfullmakten får han eller hon, till andra än sig själv, lämna personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor.

19 § Fullmaktshavaren får bestämma eget arvode endast om det anges i framtidsfullmakten. Om arvodets storlek inte framgår av fullmakten, ska det bestämmas till ett med hänsyn till uppdragets art och omfattning skäligt belopp.

20 § För fullmaktshavarens förhållande till fullmaktsgivaren tillämpas bestämmelserna i 18 kap. handelsbalken om sysslomän, om inte något annat anges i denna lag.

Förhållandet till tredje man

21 § I fråga om fullmaktshavarens ansvar i förhållande till tredje man för att han eller hon har fullmakt tillämpas 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

22 § I fråga om fullmaktsgivarens bundenhet och informationsplikt i förhållande till tredje man tillämpas 10 § första stycket, 11 § första stycket och 19 och 26 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Bestämmelserna i 19 § den lagen tillämpas även när framtidsfullmakten har trätt i kraft men fullmaktsgivarens situation inte längre är sådan som anges i 1 §.

Granskning av fullmaktshavarens verksamhet

23 § Fullmaktsgivaren får i framtidsfullmakten utse en person som ska granska fullmaktshavarens verksamhet.

Om granskaren begär det, ska fullmaktshavaren lämna redovisning för sitt uppdrag.

24 § Om en granskare inte har utsetts, ska fullmaktshavaren på begäran av fullmaktsgivarens make eller sambo eller närmaste släktingar lämna redovisning för uppdraget. Redovisning får begäras högst en gång per år.

25 § I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap för fullmaktsgivaren ska fullmaktshavaren, på begäran av överförmyndaren, lämna redovisning för sitt uppdrag och upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder.

Överförmyndaren får besluta att framtidsfullmakten helt eller delvis inte längre får brukas av fullmaktshavaren, om han eller hon vid fullgörandet av uppdraget har gjort sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse eller annars visat sig vara oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen.

Ett beslut enligt andra stycket gäller omedelbart. Beslutet får överklagas till den tingsrätt som anges i 11 § andra och tredje styckena. Vid handläggningen i domstol tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

En framtidsfullmakts verkan i vissa situationer

26 § En framtidsfullmakt saknar verkan i den utsträckning godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren.

27 § Om fullmaktsgivaren dör, försätts i konkurs eller får förvaltare efter det att framtidsfullmakten har trätt i kraft, tillämpas 21, 23, 24 och 26 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Fullmaktshavarens rätt att låta någon annan rättshandla för fullmaktsgivaren

28 § Vid tillfälligt förhinder för fullmaktshavaren att utföra sitt uppdrag får han eller hon genom skriftlig fullmakt ge en fysisk person behörighet att företräda fullmaktsgivaren i fråga om ordinära rättshandlingar med anknytning till dennes dagliga livsföring.

29 § Vid behov av hjälp i en särskild fråga får fullmaktshavaren genom skriftlig fullmakt ge någon annan behörighet att företräda fullmaktsgivaren.

En sådan fullmakt ska vara ställd till en fysisk person. Om fullmakten avser en ekonomisk fråga, får den dock ställas till ett kreditinstitut eller ett värdepappersinstitut.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken[1]

dels att 11 kap. 15, 16 och 19 b §§ och 12 kap. 2 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas ett nytt kapitel, 17 kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	11 kap.
	15 §
Ansökan om förordnande av god man enligt 1–4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som *ansökningen* avser, om han eller hon har fyllt *sexton* år, *samt* av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. *Ansökan* om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.	*En ansökan* om förordnande av god man enligt 1–4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, *av* den som *ansökan* avser, om han eller hon har fyllt *16* år, *och* av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. *En ansökan* om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts, *av en framtidsfullmaktshavare* och av överförmyndaren.
Ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av god man som avses i 4 §.	*En ansökan* om anordnande av förvaltarskap får också göras av *en* god man som avses i 4 §.
När det finns anledning till det *skall* rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.	När det finns anledning till det *ska* rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.
	16 §[2]
I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt 16 år ska rätten eller överförmyndaren ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.	
I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap ska rätten också inhämta yttranden från den enskildes make eller sambo *och* barn, överförmyndaren och vårdinrätt-	I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap ska rätten också inhämta yttranden från den enskildes make eller sambo, barn *och framtidsfullmaktshavare*, överförmyn-

[1] Balken omtryckt 1995:974.
[2] Senaste lydelse 2014:886.

ning, om det inte är obehövligt. Yttranden ska också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som ansökan avser ska höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten får dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller medgett förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.	daren och vårdinrättning, om det inte är obehövligt. Yttranden ska också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som ansökan avser ska höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten får dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller medgett förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

19 b §[3]

Ett beslut om att ett godmanskap enligt 4 § eller ett förvaltarskap ska upphöra och ett beslut om att entlediga en god man eller förvaltare med stöd av 19 a § fattas av rätten. I övriga fall fattar överförmyndaren beslut om upphörande av ett godmanskap *eller förvaltarskap* och om entledigande av en god man eller förvaltare.	Ett beslut om att ett godmanskap enligt 4 § eller ett förvaltarskap ska upphöra och ett beslut om att entlediga en god man eller förvaltare med stöd av 19 a § fattas av rätten. I övriga fall fattar överförmyndaren beslut om upphörande av ett godmanskap och om entledigande av en god man eller förvaltare.

12 kap.

2 §

Gode män och förvaltare *skall*, i den *mån* det följer av deras förordnande, bevaka rätten för de personer som de företräder, förvalta deras tillgångar och sörja för deras person. Även om det inte framgår av förordnandet, omfattar den gode mannens eller förvaltarens upp-	Gode män och förvaltare *ska*, i den *utsträckning* det följer av deras förordnande, bevaka rätten för de personer som de företräder, förvalta deras tillgångar och sörja för deras person. Även om det inte framgår av förordnandet, omfattar den gode mannens eller förvaltarens upp-

[3] Senaste lydelse 2014:886.

drag inte sådana tillgångar som har ställts under särskild förvaltning. Är särskild förvaltning anordnad, *skall* den som utövar förvaltningen årligen lämna redovisning över förvaltningen till den gode mannen eller förvaltaren, om det faller inom ramen för den gode mannens eller förvaltarens uppdrag att ta emot en sådan redovisning.

drag inte sådana tillgångar som har ställts under särskild förvaltning. Är särskild förvaltning anordnad, *ska* den som utövar förvaltningen årligen lämna redovisning över förvaltningen till den gode mannen eller förvaltaren, om det faller inom ramen för den gode mannens eller förvaltarens uppdrag att ta emot en sådan redovisning.

Gode män och förvaltare är inte behöriga att företräda den enskilde i frågor om att ingå äktenskap, bekräfta faderskap, upprätta testamente eller liknande frågor av utpräglat personlig karaktär.

17 kap. Anhörigas behörighet att rättshandla i vissa fall

Innebörden av behörigheten

1 § Om en enskild på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande uppenbarligen inte längre har förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter, är en anhörig behörig att för den enskilde vidta ordinära rättshandlingar med anknytning till dennes dagliga livsföring.

Behörigheten gäller om den situation som avses i första stycket har inträffat sedan den enskilde har fyllt 18 år. Det är den anhörige som ska bedöma om behörigheten gäller.

Behöriga anhöriga

2 § Behörigheten enligt 1 § gäller i tur och ordning för

1. make eller sambo,
2. barn,
3. barnbarn,
4. föräldrar, och
5. syskon.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan lämna varandra fullmakt.

Den som avböjer uppgiften, inte kan anträffas, är underårig eller har en god man enligt 11 kap. 4 § eller en förvaltare ska inte beaktas vid tillämpningen av denna paragraf. Detsamma gäller den som företräds av en framtidsfullmaktshavare eller som själv är i en sådan situation som avses i 1 §.

Behörighetens omfattning i vissa fall

3 § Behörigheten för en anhörig gäller inte i de frågor där den enskilde företräds av en god man enligt 11 kap. 4 §, en förvaltare eller en framtidsfullmaktshavare.

Skyldigheter för den anhörige

4 § Den som är behörig enligt 2 § ska vid fullgörandet av uppgiften

1. handla i enlighet med den enskildes intressen och då beakta den enskildes vilja eller förmodade inställning,
2. tillämpa bestämmelserna om jäv i 12 kap. 8 § andra och tredje styckena,
3. hålla den enskildes medel avskilda enligt 12 kap. 6 § första stycket, och
4. dokumentera vidtagna åtgärder på ett med hänsyn till omständigheterna lämpligt sätt.

Skadestånd

5 § En anhörig som har tagit i anspråk sin behörighet är skyldig att ersätta den skada som han eller hon uppsåtligen eller av vårdslöshet har orsakat den enskilde.

Om flera anhöriga är ansvariga, tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket.

6 § Om en rättshandling, som en anhörig har vidtagit med åberopande av behörighet enligt detta kapitel, på grund av brist i behörigheten inte blir bindande, är den anhörige skyldig att ersätta en godtroende tredje man den skada som denne därigenom orsakas. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den enskilde till följd av någon särskild omständighet, som den anhörige inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den anhörige skulle känna till.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

3 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 4 § ärvdabalken[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 kap.	
4 §[2]	
Den som är under *femton* år eller på grund av en psykisk störning saknar insikt om betydelsen av vittnesbekräftelsen får inte vara testamentsvittne. Inte heller testatorns make, sambo eller den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till testatorn eller är hans eller hennes syskon får vara vittne.	Den som är under *15* år eller på grund av en psykisk störning saknar insikt om betydelsen av vittnesbekräftelsen får inte vara testamentsvittne. Inte heller testatorns make, sambo eller den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till testatorn eller är hans eller hennes syskon får vara vittne.
Ingen får bevittna ett förordnande till honom eller henne själv, en make eller sambo, ett syskon eller någon som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till honom eller henne. Den som är förmyndare, god man eller förvaltare för någon får inte bevittna ett förordnande till denne. Inte heller ledamot av styrelsen för ett bolag, en förening, ett trossamfund eller en stiftelse får bevittna ett förordnande till den juridiska person som han eller hon företräder. Förordnande att vara testamentsexekutor medför dock inte hinder att vara vittne.	Ingen får bevittna ett förordnande till honom eller henne själv, en make eller sambo, ett syskon eller någon som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till honom eller henne. Den som är *framtidsfullmaktshavare,* förmyndare, god man eller förvaltare för någon får inte bevittna ett förordnande till denne. Inte heller ledamot av styrelsen för ett bolag, en förening, ett trossamfund eller en stiftelse får bevittna ett förordnande till den juridiska person som han eller hon företräder. Förordnande att vara testamentsexekutor medför dock inte hinder att vara vittne.

Om ett testamentsvittne åberopas till bevis i en rättegång, gäller rättegångsbalkens bestämmelser om sådant bevis.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

[1] Balken omtryckt 1981:359.
[2] Senaste lydelse 2012:448.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §[1]	
Insatser enligt denna lag ska ges den enskilde endast om han eller hon begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare *eller* förvaltare begära insatser för honom eller henne.	Insatser enligt denna lag ska ges den enskilde endast om han eller hon begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare, förvaltare *eller framtidsfullmaktshavare* begära insatser för honom eller henne.
När en insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

[1] Senaste lydelse 2010:480.

5 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 36 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
36 kap.	
1 §[1]	
Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i	
1. ärende enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn,	
2. ärende om adoption enligt 4 kap. föräldrabalken,	
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken,	
4. ärende om förvaltarskap, *eller*	4. ärende om förvaltarskap,
5. ärende enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.	5. ärende enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, *eller*
	6. ärende enligt lagen (2017:000) om framtidsfullmakter.
Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om en part begär det och det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i	
1. äktenskapsmål,	
2. mål eller ärende enligt föräldrabalken i annat fall än som anges i första stycket,	
3. ärende enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,	
4. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 eller ärende enligt 8 § lagen (2008:450) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen,	
5. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet och enligt Haagkonventionen av den 23 november 2007 om internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar, eller	

[1] Senaste lydelse 2014:887.

6. mål eller ärende enligt lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2016-10-10

Närvarande: F.d. justitieråden Gustaf Sandström och Lena Moore samt justitierådet Ingemar Persson.

Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträdarskap för vuxna

Enligt en lagrådsremiss den 22 september 2016 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om framtidsfullmakter,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i ärvdabalken,
4. lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
5. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunnige Johan Borgström.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Förslaget till lag om framtidsfullmakter

I remissen har den konstruktionen valts att framtidsfullmakten ”träder i kraft” (9–12 och 27 §§). Enligt Lagrådet bör i stället knytas an till att framtidsfullmakten får ”tas i bruk” respektive får ”användas”. Medan ”ta i bruk” tar sikte på när framtidsfullmakten får börja nyttjas tar ”använda” sikte på det fortlöpande nyttjandet. En ändrad formulering krävs också för att det, till skillnad från vad som är fallet i remissens förslag, ska framgå att framtidsfullmakten endast får användas så länge förutsättningarna för det består (se Lagrådets förslag vid 9 §). Lagrådets förslag föranleder, utöver ändringar i 9–12 och 27 §§ (se nedan), också en justering av rubriken närmast före 9 § till ”När en framtidsfullmakt får användas”.

1 §

I paragrafen anges att fullmaktshavaren företräder fullmaktsgivaren när han eller hon på grund av sjukdom m.m. inte längre har förmåga att ta hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Ordet ”när” bör bytas mot ”för det fall” för att markera att det kan inträffa att fullmakten aldrig behöver tas i bruk.

2 §

För att tydliggöra innebörden av en framtidsfullmakt bör bestämmelsen i 16 § första stycket – som i remissen är placerad under rubriken Fullmaktshavarens fullgörande av uppdraget – föras till första stycket som föreslås få följande lydelse.

Fullmaktshavaren ska bevaka fullmaktsgivarens rätt i de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar. Fullmakten får omfatta ekonomiska och personliga angelägenheter.

Remissens 6 §
För att göra klart att en begränsning av fullmakten kan ske utan iakttagande av formkraven bör en andra mening tilläggas av följande lydelse.

Detta gäller dock inte om ändringen består enbart i en begränsning av fullmakten.

Remissens 7 §
Bestämmelsen i första stycket bör placeras som en egen paragraf (6 §) omedelbart efter rubriken ”Ändring och återkallelse av en framtidsfullmakt”. Orden ”med bindande verkan” är obehövliga.

I andra stycket behövs inte formuleringen ”eller ansöka om att den ska förklaras kraftlös” eftersom rätten att göra en sådan ansökan innefattas i den möjlighet en granskare enligt 23 § har att återkalla fullmakten. Den återstående regleringen bör placeras som ett nytt andra stycke i 8 § (se nedan).

8 §
I första stycket finns hänvisningar till vissa bestämmelser i avtalslagen rörande återkallelse av fullmakt. Hänvisningarna är emellertid inte heltäckande eftersom en fullmakt kan återkallas direkt hos tredje man (jfr 12 § andra stycket och 13 § avtalslagen).

Hänvisningarna till de angivna bestämmelserna i avtalslagen om återkallelse av fullmakt kan ersättas med en generell hänvisning till avtalslagen. Bestämmelsen om tredje man i andra stycket kan därmed utgå. Med beaktande av vad som anförts vid 7 § får paragrafen följande lydelse.

För återkallelse av en framtidsfullmakt tillämpas lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Om en granskare enligt 23 § har utsetts, får det i fullmakten bestämmas att denne har rätt att återkalla fullmakten.

9 §
I paragrafen bör uttrycket träder i kraft ersättas av får tas i bruk respektive får användas (se Lagrådets inledande kommentar).

Att det är fullmaktshavaren som bedömer frågan om fullmakten får tas i bruk och användas behöver inte anges i lagtext utan följer av den av Lagrådet föreslagna formuleringen (se nedan) och av att möjligheten till domstolsprövning regleras särskilt (se 11 § i Lagrådets förslag; jfr också inledningen till 10 § ”Om fullmaktshavaren bedömer …”). Av vad nu sagts följer att första meningen i andra stycket kan utgå.

Föreskrifterna om domstolsprövning i andra stycket andra meningen bör placeras i anslutning till övriga bestämmelser om domstolsprövning, efter 10 §. Se vidare Lagrådets förslag vid 11 §.

Paragrafen föreslås få följande lydelse.

Fullmaktshavaren får ta framtidsfullmakten i bruk när fullmaktsgivarens förhållanden är sådana som anges i 1 §. Fullmakten får användas så länge förhållandena består.

10 §
Orden ”trätt i kraft” bör ersättas av ”får tas i bruk” (se Lagrådets inledande kommentar). Paragrafen blir tydligare om underrättelseskyldigheten i första meningen delas upp och underrättelse till en granskare enligt 23 § behandlas i en andra mening. Den andra meningen kan förkortas och läggas i ett särskilt stycke. Paragrafen föreslås få följande lydelse.

Om fullmaktshavaren bedömer att framtidsfullmakten får tas i bruk, ska han eller hon snarast underrätta fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar. Om en granskare som avses i 23 § har utsetts i fullmakten, ska även denne underrättas.

Av underrättelsen ska det framgå vad framtidsfullmakten innehåller.

11 §
Föreskrifterna om domstolsprövning i 9 § andra stycket andra meningen bör ersätta första stycket i förevarande paragraf (se Lagrådets kommentar vid 9 §). Bestämmelserna i andra och tredje styckena bör föras samman till ett stycke och utgöra 12 § första stycket. Förevarande paragraf föreslås få följande lydelse.

Frågan om framtidsfullmakten får tas i bruk prövas av domstol, om det har bestämts i fullmakten eller om fullmaktshavaren begär en sådan prövning.

Lagrådet noterar att remissens formulering ”trätt i kraft” – liksom Lagrådets ”tas i bruk” – innebär att frågan om de i 1 § angivna förutsättningarna består inte kan prövas av tingsrätten vid ett senare tillfälle (jfr Lagrådets inledande kommentar om får ”tas i bruk” och får ”användas”).

12 §
Att framtidsfullmakten ska ges in till domstolen behöver inte regleras. Första stycket bör utgå och ersättas av 11 § andra och tredje styckena (se Lagrådets kommentar vid 11 §). Paragrafen bör inledas på följande sätt. (Angående ”tas i bruk”, se Lagrådets inledande kommentar.)

En ansökan om att framtidsfullmakten ska få tas i bruk görs av fullmaktshavaren till tingsrätten i den ort …

16 §
Första stycket i paragrafen bör föras till 2 §, se Lagrådets förslag vid 2 §. Föreskriften i andra stycket om rätt för fullmaktshavaren att ansöka om kraftlöshetsförklaring av andra fullmakter kan utgå som obehövlig (jfr Lagrådets kommentar vid remissens 7 §). Vidare behöver det inte anges i lagen att det endast är fullmaktsgivarens fullmakter som kan återkallas. Paragrafen föreslås få följande lydelse.

Fullmaktshavaren får återkalla andra fullmakter än framtidsfullmakter, om fullmakterna avser angelägenheter som omfattas av framtidsfullmakten.

20 §

I remissen föreslås beträffande fullmaktshavarens förhållande till fullmaktsgivaren att bestämmelserna i 18 kap. handelsbalken om sysslomän ska tillämpas, om inte något annat anges i lagen. Hänvisningen innebär bl.a. att bestämmelserna om sysslomans ansvar i 18 kap. 3 och 4 §§ handelsbalken och om redovisning med den särskilda talefristen om ett år (preskription) i 18 kap. 9 § blir gällande i förhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmaktshavare.

I moderna lagar på mellanmansrättens område har lagstiftaren beträffande ansvar och preskription valt andra lösningar än vad som föreskrivs i de ålderdomliga och i vissa hänseenden svårtillämpade bestämmelser som finns i 18 kap. handelsbalken om sysslomän. Talefristregeln i 18 kap. 9 § behandlas i förarbetena till kommissionslagen (2009:865), prop. 2008/09:88 s. 165; se även prop. 2002/03:133 s. 36, prop. 2004/05:133 s. 108 och prop. 2010/11:15 s. 39.

Det bör vid den fortsatta beredningen övervägas en mer modern reglering där fullmaktshavarens ansvar – sedvanligt culpaansvar – mot huvudmannen/fullmaktsgivaren samt preskription regleras i lagen (jfr remissens förslag till skadeståndsbestämmelse i 17 kap. 5 § föräldrabalken och Lagrådets kommentar där).

22 §

I första meningen finns hänvisningar till vissa bestämmelser i avtalslagen rörande fullmaktsgivarens bundenhet och informationsplikt i förhållande till tredje man. Hänvisningarna är emellertid inte heltäckande eftersom bundenhet för fullmaktsgivaren kan uppkomma också enligt vad som föreskrivs i 20 § avtalslagen. Hänvisningarna bör ersättas med en generell hänvisning till avtalslagens bestämmelser i ämnet (jfr Lagrådets kommentar vid 8 §).

Några särskilda bestämmelser rörande 19 § avtalslagen behövs inte (andra meningen); om förhållandena inte längre är sådana som anges i 1 § får fullmakten inte användas (se Lagrådets förslag vid 9 §). Den saknar då verkan och får därmed behandlas som återkallad vid tillämpningen av 19 § avtalslagen. Andra meningen kan utgå.

25 §

Fullmaktshavarens informationsskyldighet enligt första stycket bör inte gälla enbart i ärenden om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap. Bestämmelserna i andra och tredje styckena (förbud för fullmaktshavaren att göra bruk av framtidsfullmakten och handläggning m.m.) bör föras till en egen paragraf. Förevarande paragraf föreslås få följande lydelse.

Fullmaktshavaren ska på begäran av överförmyndaren lämna redovisning för sitt uppdrag och upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder.

Remissens 26 §

Lagrådet föreslår att orden ”eller förvaltarskap” utgår, se vidare Lagrådets kommentar vid remissens 27 §.

Remissens 27 §
I paragrafen anges att vissa bestämmelser i avtalslagen (21, 23, 24 och 26 §§) tillämpas om fullmaktsgivaren dör, försätts i konkurs eller får förvaltare. Någon hänvisning till 22 § avtalslagen som behandlar fullmaktens verkan i förvaltarfallen finns inte. I stället föreskrivs i remissens 26 § att en framtidsfullmakt saknar verkan i den utsträckning godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren. Eftersom 26 § avtalslagen – som behandlar rättshandlingar riktade mot fullmaktsgivaren, s.k. passiv fullmakt – är avsedd att tillämpas i förvaltarfallen blir rättsläget oklart. En lösning kan vara att fullt ut reglera förvaltarfallen i förevarande paragraf, lämpligen genom att hänvisningarna ersätts med en generell hänvisning till avtalslagen och genom att förvaltarfallen inte regleras i remissens 26 §. Även här bör ”trätt i kraft” ersättas av ”tagits i bruk” (se Lagrådets inledande kommentar).

Lagen om framtidsfullmakter får med Lagrådets förslag, med vissa tillkommande ändringar av redaktionell karaktär, följande lydelse, se Bilaga. Till följd av att remissens 25 § enligt Lagrådets förslag har delats upp i två paragrafer har numreringen av de därefter följande paragraferna förskjutits.

Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

17 kap.
1 §
Paragrafen kan formuleras något tydligare enligt följande (sista meningen i andra stycket bör utgå, jfr vad Lagrådet anfört vid 9 § lagen om framtidsfullmakter).

Om det är uppenbart att någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande inte längre har …dennes dagliga livsföring.

Första stycket gäller inte om förhållandena inträffat innan den enskilde fyllt 18 år.

2 §
Det är i och för sig inte självklart att ledning i det här sammanhanget ska hämtas från bestämmelserna i ärvdabalken. Lagrådet noterar dock att det i remissen inte redovisas några skäl till varför syskonbarn – vilka liksom syskon ingår i andra parentelet – inte avses få behörighet.

4 §
Föreskriften om jäv i punkt 2, som systematiskt skiljer sig från övriga punkter i paragrafen, bör läggas sist som ett eget stycke enligt följande.

Bestämmelserna om jäv i 12 kap. 8 § andra och tredje styckena gäller för den som fullgör uppgifter enligt 1 §.

5 §
Bestämmelserna om skadestånd kan föras samman enligt följande.

En anhörig som har utnyttjat sin behörighet enligt 1 § är skyldig att ersätta skada som han eller hon orsakar uppsåtligen eller av vårdslöshet. Om flera anhöriga är ansvariga tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket.

Frågan om att reglera preskriptionstidens längd bör övervägas vid den fortsatta beredningen (se Lagrådets kommentar vid 20 § i förslaget till lag om framtidsfullmakter).

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Innebörden av en framtidsfullmakt

1 § En framtidsfullmakt är en fullmakt som någon (fullmaktsgivaren) ger åt en fysisk person (fullmaktshavaren) att företräda fullmaktsgivaren för det fall han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

2 § Fullmaktshavaren ska bevaka fullmaktsgivarens rätt i de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar. Fullmakten får omfatta ekonomiska och personliga angelägenheter.

En framtidsfullmakt får inte omfatta åtgärder som avses i 1 § första stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) eller 1 § tandvårdslagen (1985:125). Den får inte heller omfatta sådana frågor av utpräglat personlig karaktär som avses i 12 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken.

Upprättande av en framtidsfullmakt

3 § Den som har fyllt 18 år och har förmåga att ha hand om sina angelägenheter får upprätta en framtidsfullmakt.

4 § En framtidsfullmakt ska vara skriftlig.

Fullmaktsgivaren ska i två vittnens samtidiga närvaro skriva under fullmaktshandlingen eller intyga att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt och bekräfta handlingen med sina underskrifter.

Fullmaktshavaren får inte vara vittne. I övrigt tillämpas i fråga om vittnen 10 kap. 2 § första stycket och 4 § första och tredje styckena ärvdabalken.

5 § Av en framtidsfullmakt ska det framgå

1. att det är fråga om en framtidsfullmakt,
2. vem eller vilka som är fullmaktshavare,
3. vilka angelägenheter fullmakten omfattar, och
4. vilka övriga villkor som gäller.

Ändring och återkallelse av en framtidsfullmakt

6 § En framtidsfullmakt kan inte göras oåterkallelig.

7 § Vid tillägg till eller annan ändring av en framtidsfullmakt tillämpas vad som gäller om upprättande av en framtidsfullmakt. Detta gäller dock inte om ändringen består enbart i en begränsning av fullmakten.

8 § För återkallelse av en framtidsfullmakt tillämpas lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Om en granskare enligt 23 § har utsetts, får det i fullmakten bestämmas att denne har rätt att återkalla fullmakten.

När en framtidsfullmakt får användas

9 § Fullmaktshavaren får ta framtidsfullmakten i bruk när fullmaktsgivarens förhållanden är sådana som anges i 1 §. Fullmakten får användas så länge förhållandena består.

10 § Om fullmaktshavaren bedömer att framtidsfullmakten får tas i bruk, ska han eller hon snarast underrätta fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar. Om en granskare som avses i 23 § har utsetts i fullmakten, ska även denne underrättas.

Av underrättelsen ska det framgå vad framtidsfullmakten innehåller.

11 § Frågan om framtidsfullmakten får tas i bruk prövas av domstol, om det har bestämts i fullmakten eller om fullmaktshavaren begär en sådan prövning.

12 § En ansökan om att framtidsfullmakten ska få tas i bruk görs av fullmaktshavaren till tingsrätten i den ort där fullmaktsgivaren är folkbokförd eller, om fullmaktsgivaren inte är folkbokförd i Sverige, till tingsrätten i den ort där han eller hon vistas. Om det inte finns någon behörig domstol enligt första meningen, är Stockholms tingsrätt behörig domstol.

Fullmaktshavaren ska i ansökan lämna kontaktuppgifter avseende fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar.

13 § Rätten ska inhämta ett läkarintyg, eller någon annan likvärdig utredning, beträffande fullmaktsgivarens hälsotillstånd, om det inte är uppenbart obehövligt.

Fullmaktsgivaren ska ges tillfälle att yttra sig över ansökan, om det kan ske. Även fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar och överförmyndaren ska ges tillfälle att yttra sig.

14 § Vid handläggningen i domstol tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Fullmaktshavarens fullgörande av uppdraget

15 § Fullmaktshavaren ska fullgöra uppdraget i enlighet med fullmaktsgivarens intressen och, om det är möjligt, samråda med honom eller henne i viktiga frågor.

16 § Fullmaktshavaren får återkalla andra fullmakter än framtidsfullmakter, om fullmakterna avser angelägenheter som omfattas av framtidsfullmakten.

17 § Fullmaktshavaren har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren i en fråga där fullmaktshavaren själv, fullmaktshavarens make eller sambo, fullmaktshavarens barn eller någon som fullmaktshavaren företräder är motpart eller av någon annan anledning kan ha motstridiga intressen.

Om fullmaktshavaren inte har rätt att företräda fullmaktsgivaren, ska överförmyndaren på fullmaktshavarens begäran utse en god man att

företräda fullmaktsgivaren. I övrigt gäller föräldrabalkens regler om god man.

18 § I den utsträckning fullmaktshavarens rätt att lämna gåvor inte regleras i framtidsfullmakten får han eller hon, till andra än sig själv, lämna personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor.

19 § Fullmaktshavaren har rätt till eget arvode endast om det anges i framtidsfullmakten. Om arvodets storlek inte framgår av fullmakten, får fullmaktshavaren ta ut ett med hänsyn till uppdragets art och omfattning skäligt belopp.

20 § För fullmaktshavarens förhållande till fullmaktsgivaren tillämpas bestämmelserna i 18 kap. handelsbalken om sysslomän, om inte något annat anges i denna lag.

Förhållandet till tredje man

21 § I fråga om fullmaktshavarens ansvar i förhållande till tredje man för att han eller hon har fullmakt tillämpas 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

22 § I fråga om fullmaktsgivarens bundenhet och informationsplikt i förhållande till tredje man tillämpas lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Granskning av fullmaktshavarens verksamhet

23 § Fullmaktsgivaren får i framtidsfullmakten utse någon som ska granska fullmaktshavarens verksamhet.

Om granskaren begär det, ska fullmaktshavaren lämna redovisning för sitt uppdrag.

24 § Om en granskare inte har utsetts, ska fullmaktshavaren på begäran av fullmaktsgivarens make eller sambo eller närmaste släktingar lämna redovisning för uppdraget. Redovisning behöver inte lämnas oftare än en gång per år.

25 § Fullmaktshavaren ska på begäran av överförmyndaren lämna redovisning för sitt uppdrag och upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder.

26 § Överförmyndaren får besluta att framtidsfullmakten helt eller delvis inte längre får brukas av fullmaktshavaren, om han eller hon vid fullgörandet av uppdraget har gjort sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse eller annars visat sig vara oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen.

Ett beslut enligt första stycket gäller omedelbart. Beslutet får överklagas till den tingsrätt som anges i 11 § andra och tredje styckena.

Vid handläggningen i domstol tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

En framtidsfullmakts verkan i vissa situationer

27 § En framtidsfullmakt saknar verkan i den utsträckning godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken anordnas för fullmaktsgivaren.

28 § Om fullmaktsgivaren dör, försätts i konkurs eller får förvaltare efter det att framtidsfullmakten har tagits i bruk gäller lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Fullmaktshavarens rätt att låta någon annan rättshandla för fullmaktsgivaren

29 § Fullmaktshavaren får om han eller hon är tillfälligt förhindrad att utföra sitt uppdrag genom skriftlig fullmakt ge en fysisk person behörighet att företräda fullmaktsgivaren i fråga om ordinära rättshandlingar med anknytning till dennes dagliga livsföring.

30 § Fullmaktshavaren får om det finns behov av det, ge någon annan fullmakt att företräda fullmaktsgivaren i en särskild fråga.

En sådan fullmakt ska vara ställd till en fysisk person. Om fullmakten avser en ekonomisk fråga, får den dock ställas till ett kreditinstitut eller ett värdepappersinstitut.

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 2016

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Y Johansson, M Johansson, Baylan, Bucht, Regnér, Hellmark Knutsson, Ygeman, A Johansson, Bolund, Damberg, Bah Kuhnke, Strandhäll, Shekarabi, Fridolin, Wikström, Linde, Skog, Ekström

Föredragande: statsrådet M Johansson

Regeringen beslutar proposition 2016/17:30 Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträdarskap för vuxna